

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ. ΤΡΟΠΟΙ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ
ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

**ΜΠΡΙΝΙΑΣ Θ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΜ 16208
ΤΣΑΓΓΙΡΗΣ Σ. ΚΩΝΣΤΑΤΙΝΟΣ ΑΜ 16304**

**ΕΠΟΠΤΕΥΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ
ΚΑΨΙΟΧΑΣ ΣΠ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ**

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ 2019

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το θέμα που επιλέχθηκε είναι το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση του φαινομένου και οι διαστάσεις που έχει λάβει στην Ελλάδα. Είναι ένα πολύπλοκο και πολυσύνθετο φαινόμενο το οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους μελετητές της Ελληνικής οικονομίας. Το μέγεθος της φοροδιαφυγής είναι εκείνο που κάνει αυτό το φαινόμενο σπουδαίο. Οι δυσκολίες που βρέθηκαν ήταν κυρίως στην εύρεση στοιχείων που λύθηκε μέσω των βιβλίων αλλά και του internet καθώς και εύρεση των επιπτώσεων και των αιτιών που αντιμετωπίστηκε με τη σύνταξη ερωτηματολογίου που συμπληρώθηκε από ανθρώπους που ασκούν το επάγγελμα του λογιστή καθώς είναι αυτοί που έχουν άμεση σχέση με το συγκεκριμένο φαινόμενο.

Η οικονομική κρίση που υπάρχει στην Ελλάδα έχει φέρει τα τελευταία χρόνια πολλές αλλαγές στο χώρο της φορολογίας και της οικονομίας γενικότερα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια.

Το πρώτο αναφέρεται σε έννοιες όπως του φόρου, της φοροδιαφυγής και γενικά της φορολογίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο έγινε ανάλυση της παραοικονομίας και στις αιτίες της.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στο ελληνικό φορολογικό σύστημα και στη λειτουργία της φορολογικής διοίκησης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναφέρονται τα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο έγινε έρευνα σχετικά με την φοροδιαφυγή. Η έρευνα έγινε με τη χρήση ερωτηματολογίου από το οποίο βγήκαν και έγκυρα συμπεράσματα.

Κλείνοντας παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της παραπάνω έρευνας καθώς και η βιβλιογραφία απ' όπου αντλήθηκαν τα στοιχεία της εργασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	i
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	ii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	iii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	iii
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	iii
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ & ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ	
1.1 Η έννοια του φόρου	1
1.2 Η δομή των φορολογικών εσόδων	2
1.3 Άμεσοι και έμμεσοι φόροι	7
1.4 Η κατανομή των φορολογικών βαρών	8
1.5 Ορισμοί φοροδιαφυγής	11
1.6 Αιτίες για φοροδιαφυγή και παράγοντες που την επηρεάζουν	12
1.7 Συνέπειες φοροδιαφυγής	14
1.8 Τρόποι φοροδιαφυγής και τομείς όπου παρατηρείται υψηλή φοροδιαφυγή	16
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	
2.1 Εισαγωγή	19
2.2 Ορισμοί παραοικονομίας	23
2.3 Αιτίες παραοικονομίας	28
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	

3.1 Εισαγωγή	43
3.2 Ο έλεγχος στους ιστορικούς χρόνους	43
3.3 Οι στόχοι της φορολογικής διοίκησης	48
3.4 Οι λειτουργίες της φορολογικής διοίκησης	50
3.5 Κεντρική Υπηρεσία	51
3.6 Φορολογικά καταστήματα	54
3.7 Υπηρεσία ειδικών ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.)/(Σ.Δ.Ο.Ε)	55
3.8 Το κόστος συμμόρφωσης	66
3.9 Η πιθανότητα εντοπισμού των φορολογικών παραβατών	67
3.10 Το επίπεδο των αμοιβών	69
3.11 Η εκπαίδευση/επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού	69
3.12 Η κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας	70
3.13 Η επίλυση των φορολογικών διαφορών	71
3.14 Η είσπραξη των εσόδων	72
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ	
4.1 Εισαγωγή	74
4.2 Φοροδιαφυγή και μέτρα αντιμετώπισης	74
4.2.1 Έννοια φοροδιαφυγής	74
4.2.2 Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής	74
ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ	
5.1 Εισαγωγή	77
5.2 Συλλογή δεδομένων με ερωτηματολόγιο	77

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	133
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	136

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α.Ε.Π.= Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΓΓΠΣ= Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων

Δ.Ο.Υ.= Δημόσια Οικονομική Υπηρεσία

Κ.Β.Σ.= Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων

ΜΠΔΣ= Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής

ΝΠΔΔ= Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

Φ.Ε.Κ.= Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως

ΟΟΣΑ= Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Σ.Δ.Ο.Ε= Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος

ΥΠ.Ε.Ε.= Υπηρεσία ειδικών ελέγχων

ΦΠΑ= Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

ΦΚΕ= Φόρος ασφαλιστρων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φοροδιαφυγή δείχνει την αντικοινωνική συμπεριφορά των πολιτών της Ελλάδας. Γίνεται παράβαση των νόμων με συνέπεια να δημιουργείται έλλειμμα στο δημόσιο τομέα. Υπάρχει άμεση σχέση με τους φορολογικούς συντελεστές. Για πολλούς η αύξηση της φορολογίας είναι μέτρο αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής καλύπτοντας έτσι το έλλειμμα που μένει στην Ελληνική οικονομία. Το κράτος έχει δημόσιες δαπάνες που πρέπει να καλυφθούν από τους επιβαλλόμενους φόρους.

Ο λογιστής φοροτεχνικός είναι ο ενδιαμέσος κρίκος του φαινομένου καθώς διαχειρίζεται τις δηλώσεις των περισσότερων φορολογούμενων έχοντας εμπειρία και κατάρτιση του φαινομένου και ως τούτου είναι ο κατάλληλος κριτής. Για το λόγο αυτό επιδιώκεται να δοθεί λύση στο φαινόμενο, εκτιμώντας την άποψη των λογιστών για τα αίτια της φοροδιαφυγής καθώς και για τα μέτρα που πρέπει να παρθούν.

Η έρευνα έγινε με κύριο αντίκτυπο τον ενδιάμεσο κρίκο προσπαθώντας να δώσει απάντηση για την φοροδιαφυγή αλλά και για τους τρόπους που μπορεί να αντιμετωπιστεί.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ & ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

1.1 Η έννοια του φόρου

Τι είναι φόρος - Γενικά χαρακτηριστικά του

Έχουν δοθεί κατά καιρούς πολλοί ορισμοί για την έννοια του φόρου. Από τους πιο επιτυχείς είναι αυτός που δόθηκε από τον Gsjton Jeze. Σύμφωνα με τον κλασικό δημοσιονόμο «Ο φόρος είναι χρηματική παροχή που επιβάλλεται αναγκαστικά από το κράτος, σε βάρος των ιδιωτών, χωρίς αντιπαροχή, με σκοπό την κάλυψη δημόσιων βαρών». Είναι ορισμός που θα μπορούσε να ισχύσει και σήμερα με ορισμένες παραλλαγές. Έτσι, θα λέγαμε ότι: «ο φόρος είναι άμεση χρηματική παροχή προς τον σκοπό καλύψεως δημοσίων δαπανών ή της παρεμβάσεως του Κράτους» (Καθηγητής Maurice Duverger). Επομένως τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του φόρου είναι¹:

α) ο αναγκαστικός χαρακτήρας του φόρου

β) ο άνευ αντιπαροχής χαρακτήρας του

γ) το οριστικό του χαρακτήρα του φόρου με την έννοια ότι ουδέποτε επιστρέφεται το ποσό του φόρου που έχει επιβληθεί.

Μια άλλη άποψη αναφέρει ότι ο φόρος είναι μια μέθοδος που επιτρέπει στα κράτη να κάνει αναδιανομή στον πλούτο, να εξισώνει το επίπεδο ζωής των ατόμων, να διακρίνει και να βοηθά αυτούς που δίνουν ευκαιρίες εργασίας επιλέγοντας ειδικό φόρο.

Το κράτος πλήττει με το φόρο τα μεγάλα εισοδήματα και αυξάνει π.χ. τις επιχορηγήσεις ή τις ειδικές παροχές για τα χαμηλά εισοδήματα.

Δηλαδή έχουμε "άντληση" εισοδημάτων μέσω του φόρου για άσκηση κοινωνικής πολιτικής.

Ο Adam Smith αναφέρθηκε στους κανόνες των φόρων οι οποίοι είναι οι εξής:

α) ο κανόνας της δικαιοσύνης (όλοι να συνεισφέρουν στις δαπάνες του κράτους, ανάλογα με τις δυνατότητες τους)

β) ο κανόνας της βεβαιότητας

γ) ο κανόνας της καταλληλότητας

δ) ο κανόνας της οικονομικότητας

Αξίζει να σημειωθεί ότι για πολλά χρόνια ήταν οι απαράβατες αρχές σχετικά με το φόρο και διατυπώθηκαν στο σύγγραμμα «ο πλούτος των εθνών».

Σύγχρονες απόψεις για το φόρο²

Οι παραπάνω κανόνες ισχύουν και σήμερα στο μέτρο που δεν προσκρούν στις σημερινές αρχές του φόρου που είναι: η αποδοτικότητα του φόρου και η φορολογική ισότητα. Ο φόρος πρέπει να αποδίδει στο κράτος όσο το δυνατό περισσότερα. Η κατανομή όμως των δημοσίων βαρών που απορρέει από το φόρο πρέπει να είναι ισοδίκαια. Και ο φόρος είναι το μέσον διασφάλισης της ισότητας κατά την κατανομή των δημοσίων βαρών. Ο φόρος βέβαια πρέπει να καταβάλλεται απ' όλους τους πολίτες αλλά όχι υπερβολές και αδικίες, γιατί "οι υψηλοί φόροι καταβροχθίζουν τη φορολογητέα ύλη" (Joseph Caillaux). Και επί πλέον πρέπει να θυμούμαστε την κλασική θεωρία της αντίθεσης που συνοψίζεται στην περίφημη φράση: "οι παραγωγικοί φόροι δεν είναι δίκαιοι· οι δίκαιοι φόροι δεν είναι παραγωγικοί". Σύμφωνα με Σύνταγμα του 1975 και συγκεκριμένα το άρθρο 4 παρ. 5 οι Έλληνες πολίτες

¹ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.310.

² ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.311.

πρέπει να συνεισφέρουν αδιακρίτως στα δημόσια βάρη αλλά πάντα σύμφωνα με τις δυνάμεις τους.

1.2 Η δομή των φορολογικών εσόδων

Υπάρχει η έννοια του εισοδήματος που ορίζεται σύμφωνα με το φορολογικό καθεστώς αλλά υπάρχει και ο οικονομικός ορισμός. Σύμφωνα με το φορολογικό, εισόδημα θεωρείται κάθε έσοδο που αποκτάται από διάφορες πηγές και τις περισσότερες φορές επαναλαμβανόμενα. Υπάρχουν τα εισοδήματα του κεφαλαίου που δεν είναι κανονικά εισοδήματα (ως έκτακτα) αλλά αυξάνουν τη φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Σύμφωνα με τον οικονομικό ορισμό υπάρχει στασιασμός μεταξύ επιστημόνων.

Ο J.R. Hicks στο έργο του "Value and Capital" αναφέρει ότι: ως εισόδημα ενός προσώπου μπορεί να οριστεί "η μέγιστη αξία που μπορεί να καταναλώσει αυτό μέσα σε μια εβδομάδα με την προϋπόθεση ότι θα αναμένει να ευρεθεί στο τέλος αυτής σε μια όμοια κατάσταση μ' εκείνη που βρισκόταν στην αρχή". Επίσης ο J. Johnson στο έργο του "Concepts and Measurement of income" αναφέρει ότι: ως εισόδημα μιας επιχείρησης μπορεί να οριστεί "το ποσό των περιουσιακών στοιχείων που έχει υπό τον έλεγχο της και που μπορεί να διανείμει σε μια χρονική περίοδο στους μετόχους της (με την προϋπόθεση όμως) ότι θα παραμείνει ταυτόχρονα στο τέλος της περιόδου σε μια κατάσταση ισοδύναμη μ' εκείνη που βρισκόταν στην αρχή της περιόδου.

Η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών απόψεων ευρίσκεται στο ότι ο Hicks εισάγει μια θεώρηση του εισοδήματος ex-ante, ενώ του Johnson αντιμετωπίζει το εισόδημα ex-post³.

Θεωρίες του εισοδήματος

Έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες, οι κυριότερες όμως είναι⁴:

- α) η θεωρία της ανάλωσης
- β) η υποκειμενική θεωρία
- γ) η λογιστική θεωρία
- δ) η θεωρία της περιοδικότητας
- ε) η θεωρία των πηγών εισοδήματος και
- στ) η τριμερής θεωρία του εισοδήματος

Αναφέρθηκε ότι ο φόρος πηγάζει από το εισόδημα και ότι πρέπει να είναι ααλόγος με το εισόδημα του φορολογούμενου. Ο υπολογισμός του φόρου γίνεται πάνω στη φορολογική βάση. Αυτή καθορίζεται το εισόδημα, την περιουσία και την δαπάνη. Είναι τα τρία μεγέθη που καθορίζουν την φοροδοτική ικανότητα των φορολογούμενων. Βέβαια υπήρχε πάντα η διαφωνία ποια από τα τρία μεγέθη είναι που καθορίζει καλύτερα την οικονομική εικόνα του φορολογούμενου. Παλαιότερα η περιουσία ήταν εκείνη που αντανακλούσε το μέγεθος της οικονομικής ευμάρειας των πολιτών. Με την ανάπτυξη της οικονομίας, η περιουσία έπαυσε να είναι η κύρια μορφή της ικανότητας των πολιτών ως προς την εισφορά τους στα φορολογικά βάρη πλέον τη θέση της πήρε το εισόδημα. Έτσι, σήμερα, ιδιαίτερα στις οικονομικά προηγμένες χώρες, ως κύρια βάση για την επιβολή των φόρων χρησιμοποιείται το εισόδημα, ακολουθεί η δαπάνη και συμπληρωματικά η περιουσία⁵.

Η φορολογούμενη μονάδα

³ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.313.

⁴ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.312-313.

⁵ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ,ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 29-30.

Φορολογούμενη μονάδα ονομάζεται το πρόσωπο του οποίου το εισόδημα, η περιουσία ή δαπάνη ή όποιο άλλο χαρακτηριστικό χρησιμοποιείται ως βάση για τον υπολογισμό του φόρου και το οποίο είναι κατά τεκμήριο από το νόμο υποχρεωμένο να καταβάλει το ποσό του φόρου που αναλογεί. Τα φυσικά πρόσωπα θεωρούνται φορολογούμενες μονάδες. Το ερώτημα είναι εάν πρέπει να θεωρηθούν και τα νομικά πρόσωπα. Ο προβληματισμός αυτός ανακύπτει ιδιαίτερα στην φορολογία του εισοδήματος. Κάποιοι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι τα νομικά πρόσωπα έχουν διαφορετική φορολογική οντότητα από τα φυσικά πρόσωπα που είναι και οι ιδιοκτήτες, ενώ άλλοι έχουν την αντίθετη άποψη.

Υπάρχει και άλλος προβληματισμός ως προς το ποιος θεωρείται φορολογούμενη μονάδα είναι ανάμεσα στα επιμέρους άτομα ή στο σύνολο τους η οικογένεια. Το ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στους προοδευτικούς φόρους, όπως είναι ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων και ο φόρος κληρονομιών, γιατί αν ως φορολογούμενη μονάδα χρησιμοποιηθεί η οικογένεια στο σύνολο της, η συνολική φορολογική επιβάρυνση είναι μεγαλύτερη από αυτή που προκύπτει αν ως φορολογούμενη μονάδα χρησιμοποιηθούν τα επιμέρους άτομα⁶.

Πηγές προσέλευσης του εισοδήματος

Πηγές με το Ν. 4172/2013 άρθρο 5 που τροποποίησε το Ν. 2238/94 (άρθρα 11, 20, 21, 22 και 23) οι πηγές εισοδήματος χωρίζονται στις εξής κατηγορίες:

- Εισόδημα από μισθωτή εργασία και συντάξεις
- Εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα
- Εισόδημα από κεφάλαιο
- Εισόδημα από υπεραξία λόγω μεταβίβασης περιουσιακών στοιχείων.

Είναι κάθε έσοδο που προκύπτει κάθε χρόνο από την εκμετάλλευση ακινήτων: Οπότε διακρίνουμε: εισόδημα από "οικοδομές" και εισόδημα από "εκμίσθωση γαιών". Ως ακαθάριστο εισόδημα από οικοδομές εκμισθωμένες θεωρείται το μίσθωμα που συμφωνήθηκε πράγμα που αποδεικνύεται από το σχετικό μισθωτήριο ή από άλλο αποδεικτικό στοιχείο. Όταν η οικοδομή ιδιοκατοικείται ή ιδιοχρησιμοποιείται το ακαθάριστο εισόδημα προσδιορίζεται: με σύγκριση της οικοδομής αυτής με άλλες οικοδομές που εκμισθώνονται στην ίδια περιοχή. Πάντως στην περίπτωση αυτήν το ακαθάριστο εισόδημα δεν μπορεί να υπερβαίνει το 5% ούτε να είναι μικρότερο του 3% της αξίας του ακινήτου, όπως αυτή προσδιορίζεται με το σύστημα των αντικειμενικών αξιών. Όπου όμως δεν ισχύει αυτό, τότε το ετήσιο ακαθάριστο εισόδημα από οικοδομές, δεν μπορεί να υπερβαίνει το 4% της πραγματικής αξίας (αγοραίας) της οικοδομής κατά τον χρόνο της φορολογίας της (άρθρο 41 ν. 1249/82). Σημειώνουμε ότι για ιδιοκατοικούμενες οικοδομές, ο προσδιορισμός του εισοδήματος αυτού γίνεται κάθε τρία χρόνια (το Οικ. έτος 92 είναι το έτος βάσης για την πρώτη τριετία).

Το εισόδημα από ακίνητα περιλαμβάνεται στα εισοδήματα που αποκτά ένα φυσικό πρόσωπο από το κεφάλαιο⁷. Σ' αυτά περιλαμβάνονται ακόμα το εισόδημα με τη μορφή μερισμάτων, τόκων και δικαιωμάτων. Το εισόδημα από ακίνητα φορολογείται με την εξής κλίμακα:

⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 35.

⁷ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.316-317.

Εισόδημα	Συντελεστής
0-12000	15%
12001-35000	35%
35001-	45%

Πίνακας 1.1: κλίμακα φορολόγησης εισοδήματος από ακίνητη περιουσία

Σύμφωνα με το άρθρο 40 του Ν. 4172/13. Όπως ορίζει το άρθρο 39 στην παράγραφο 3 από το παραπάνω εισόδημα εκπίπτουν για δαπάνες επισκευής και συντήρησης ποσοστό 5%. Το άρθρο 40 ορίζει και τους συντελεστές φορολόγησης για τις κινητές αξίες που είναι το εισόδημα από τα μερίσματα και τους τόκους από καταθέσεις.

Εισόδημα από κεφάλαιο - κινητές αξίες (άρθρα 35 ν. 4172/13)
μετρητά ή σε είδος με τη μορφή μερισμάτων,
τόκων,
δικαιωμάτων, καθώς και
το εισόδημα από ακίνητη περιουσία.

Το άρθρο 21 αναφέρει τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα. Τα κέρδη από επιχειρηματική δραστηριότητα προσδιορίζονται σύμφωνα με τις καταστάσεις αποτελεσμάτων χρήσης όπως αναφέρονται στο Ν. 4308/2014. Σύμφωνα με τις καταστάσεις αυτές τα κέρδη υπολογίζονται από τη διαφορά μεταξύ εσόδων και εξόδων. Με την επιχειρηματική δραστηριότητα χαρακτηρίζεται κάθε κέρδος που προκύπτει κάθε χρόνο από την άσκηση: (ατομικά ή εταιρικά) εμπορικών, βιομηχανικών, βιοτεχνικών ή βιοτεχνικών επιχειρήσεων ή βιοποριστικών επαγγελμάτων. Προσδιορισμός ακαθάριστου και καθαρού εισοδήματος νομικών προσώπων.

Έννοια των ακαθάριστων εσόδων

Ως ακαθάριστα έσοδα των νομικών προσώπων επιχειρήσεις οιοδήποτε τύπου εταιρίες, δημόσιες, δημοτικές και κοινοτικές επιχειρήσεις και των φυσικών που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα) λογίζονται⁸ τα έσοδα από εμπορικές εργασίες (οριστικές πωλήσεις) καθώς και οι αμοιβές από παροχή υπηρεσιών που έχουν αποκτηθεί.

Διευκρινίζεται ότι από τα ακαθάριστα έσοδα από ακίνητα αφαιρούνται χωρίς κανένα περιορισμό που προβλέπει το άρθρο 23 του Ν. 4172/13. Στα έσοδα από κινητές αξίες περιλαμβάνονται έσοδα από:

- τόκους χορηγηθέντων δανείων
- τόκους εντόκων γραμματίων του Δημοσίου κ.α.
- τόκους καταθέσεων σε ημεδαπές τράπεζες
- τόκους από Repos, για τα οποία υπάρχει εξάντληση της φορολογικής υποχρέωσης μετά την παρακράτηση.

Διευκρινίζεται ότι στα βιβλία της εταιρίας οι τόκοι καταχωρούνται στο ονομαστικό ποσό και το ποσό της παρακράτησης εμφανίζεται στο «Ελληνικό Δημόσιο - Προκαταβλημένοι και παρακρατημένοι φόροι» και παραμένουν εκεί μέχρι να διανεμηθούν.

⁸ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.328-329.

Για τη λογιστική παρακολούθηση του παρακρατηθέντος φόρου από τα έσοδα από κινητές αξίες καθώς και για σχετικά θέματα που προκύπτουν κατά το κλείσιμο του ισολογισμού.

δ) Έσοδα από συμμετοχή σ' άλλες επιχειρήσεις.

π.χ. Κέρδη από συμμετοχές σε προσωπικές εταιρίες, σε ΕΠΕ, σε κοινοπραξίες κ. ά.

ε) τα κέρδη από εκχώρηση κάθε δικαιώματος που έχει σχέση με την άσκηση επιχείρησης ή άυλων περιουσιακών στοιχείων της (φήμης, πελατείας, εμπορικού σήματος κ.ά.) καθώς και το εισόδημα που προκύπτει από την αυτόματη υπερτίμηση του πάγιου κεφαλαίου που πραγματοποιήθηκε ή εμφανίστηκε στην απογραφή.

στ) το λογιζόμενο ως εισόδημα: Κάθε κέρδος ή ωφέλεια που προέρχεται από τη μεταβίβαση εταιρικού μεριδίου ή ολόκληρης επιχείρησης με τα άυλα στοιχεία της, όπως: αέρας, επωνυμία, σήμα, προνόμια.

γ) κάθε κέρδος λογιζόμενο ως εισόδημα που προέρχεται από την εκχώρηση ή μεταβίβαση προνομίου ή διπλώματος ευρεσιτεχνίας.

Σημειώνεται ότι με εκχώρηση εξομοιώνεται και η παράταση από μισθωτικά δικαιώματα.

Εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις (άρθρα 21 ν. 4172/13)⁹

Ως εισόδημα από γεωργικές επιχειρήσεις θεωρείται το κέρδος που προκύπτει κάθε χρόνο από την άσκηση γεωργικών επιχειρήσεων κάθε είδους. Για τον καθορισμό των ακαθαρίστων και καθαρών κερδών τους ισχύουν ανάλογα όσα αναφέρθηκαν και για το εισόδημα των εμπορικών επιχειρήσεων.

Με την παρ. 1 του άρθρου 21 του ν. 4172/2013 (Φ.Ε.Κ. 167 Α'), ως κέρδος από επιχειρηματική δραστηριότητα θεωρείται το σύνολο των εσόδων από επιχειρηματικές συναλλαγές μετά την αφαίρεση των επιχειρηματικών δαπανών, των αποσβέσεων και των προβλέψεων για επισφαλείς απαιτήσεις. Επίσης, στο ίδιο άρθρο και νόμο, όπως τροποποιήθηκε με την περ. α' της παρ. 6 του άρθρου 22 του ν. 4223/2013 (Φ.Ε.Κ. 287 Α'), ορίζεται ότι ειδικά για τον προσδιορισμό του εισοδήματος από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα, στα έσοδα από επιχειρηματικές συναλλαγές περιλαμβάνονται τα έσοδα από την παραγωγή γεωργικών, πτηνοτροφικών, κτηνοτροφικών, δασοκομικών, υλοτομικών και αλιευτικών προϊόντων¹⁰.

Τέλος υπάρχει το εισόδημα από μισθωτή υπηρεσία που ως τέτοιο θεωρείται αυτό που αποκτούν οι εργαζόμενοι από μισθούς, ημερομίσθια συντάξεως και από παροχή σε χρήμα ως αντάλλαγμα για την παροχή εξαρτημένης εργασίας¹¹. Χρόνος κτήσης του εισοδήματος αυτού θεωρείται ο χρόνος που ο δικαιούχος απέκτησε το δικαίωμα εισπραξίας του και όχι ο χρόνος εισπραξίας τους. Ενώ για τις πρόσθετες αμοιβές και τις αποζημιώσεις που καταβάλλονται από το Δημόσιο ή τα ΝΠΔΔ, χρόνος κτήσης του είναι ο χρόνος εισπραξίας τους. Ειδικά, για αποδοχές ή συντάξεις που καταβάλλονται αναδρομικά σε μισθωτούς ή συνταξιούχους: με βάση νόμο, δικαστική απόφαση, συλλογική σύμβαση, χρόνος κτήσης τους θεωρείται επίσης, ο χρόνος εισπραξίας τους. Το ίδιο ισχύει και στις περιπτώσεις που καταβάλλει ο εργοδότης καθυστερημένα λόγω πτώχευσης σε δικαιούχους ή στην περίπτωση που οι μισθωτοί είχαν κηρύξει επίσχεση εργασίας¹².

Καθαρό εισόδημα

⁹ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.319.

¹⁰ http://www.publicrevenue.gr/kpi/static/doc/egkuglioi_n4172/pol1041_2015.pdf

¹¹ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.319.

¹² ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.319.

Για την εύρεση του καθαρού εισοδήματος από μισθωτές υπηρεσίες αφαιρείται από το ακαθάριστο εισόδημα¹³:

α) Κάθε φόρος, τέλος ή δικαίωμα υπέρ του δημοσίου ή οποιουδήποτε τρίτου που βαρύνει αυτό το εισόδημα.

β) Οι κρατήσεις υπέρ των ασφαλιστικών ταμείων, που επιβάλλονται με νόμο στις αποδοχές των μισθωτών.

Το άρθρο που ορίζει τα παραπάνω είναι το 12 του Ν. 4172/13. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αποζημίωση έχει αυτοτελής φορολόγηση (παράγραφος 3, άρθρο 12).

Έλεγχος του ΦΠΑ

Όπως το λέει και η λέξη, φόρος προστιθέμενης αξίας, ο ΦΠΑ είναι φόρος κύκλου εργασιών που επιβάλλεται μόνο στην προστιθέμενη αξία των αγαθών και υπηρεσιών κι έτσι αποφεύγεται η διπλή ή πολλαπλή φορολογία των ιδίων προϊόντων και υπηρεσιών (όπως γινότανε με το χαρτόσημο και του ΦΚΕ). Επί πλέον αποφεύγεται έτσι η επιβάρυνση των αγαθών και κατ' επέκταση η αύξηση του κόστους και της τιμής πωλήσεώς τους. Ο ΦΠΑ ισχύει από 1/1/1987 με το Ν. 1642/86 από συμβατική υποχρέωση της χώρας μας προς την ΕΟΚ, με βάση την 6η ντιρεκτίβα της, που ισχύει για όλες τις χώρες. Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του νόμου, ο ΦΠΑ επιρρίπτεται σε βάρος του αντισυμβαλλόμενου φυσικού ή νομικού προσώπου, το οποίο επιβαρύνεται με τον ΦΠΑ όπως και ο τελευταίος καταναλωτής, έστω κι αν απαλλάσσεται αυτό για τις δραστηριότητες που αναπτύσσει. Επιβαρύνονται με τον ΦΠΑ και το Δημόσιο και τα Ν.Π.Δ.Δ. κατά την αγορά αγαθών ή τη λήψη υπηρεσιών, έστω κι αν απαλλάσσονται απ' αυτόν για τις δραστηριότητες που τυχόν ασκούν¹⁴. Το φορολογικό βάρος της απόδοσης του ΦΠΑ στο δημόσιο το έχει η επιχείρηση γιατί έχει τη νομική υποχρέωση ακόμα και αν δεν τον εισέπραξε. Ο ΦΠΑ ανήκει στους έμμεσους φόρους επιβαρύνοντας τον τελικό καταναλωτή. Δεν είναι έσοδο της επιχείρησης χωρίς να επιβαρύνει το κόστος των αγαθών ή των υπηρεσιών.

Αντικείμενο του ΦΠΑ.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Ν. 1642/86 ο ΦΠΑ επιβάλλεται¹⁵:

α) σε κάθε πράξη, δηλαδή σε κάθε παράδοση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται με αντάλλαγμα (επαχθή αιτία) στο εσωτερικό της χώρας, από πρόσωπο που υπόκειται στο φόρο και ενεργεί με την ιδιότητα του αυτή.

β) σε κάθε εισαγωγή αγαθών από το εξωτερικό (απαλλάσσονται μόνο οι περιπτώσεις του άρθρου 19 του Ν. 1642/86).

Έτσι, εάν πουλήσει ένας έμπορος το αυτοκίνητο του (ΙΧ), η πράξη αυτή δεν υπόκειται στον ΦΠΑ, γιατί δε γίνεται στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας, αλλά ενεργεί εδώ ως ιδιώτης και όχι ως επαγγελματίας. Ως προς τα εισαγόμενα αγαθά, σημειώνουμε ότι επιβάλλεται ο ΦΠΑ, ανεξάρτητα από την ιδιότητα του εισαγωγέα και επομένως φορολογείται και ο ιδιώτης και όχι μόνο ο επιτηδευματίας.

¹³ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.319-320.

¹⁴ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.349.

¹⁵ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.350.

Πρόσωπα υποκείμενα στο ΦΠΑ¹⁶

Εδώ πρέπει να ξεχωρίσουμε τον de jure (κατά νόμο) φορολογούμενο από τον de facto (πραγματικό) φορολογούμενο. Ο κατά νόμο φορολογούμενος (επιτηδευματίας) υποχρεούται να εισπράξει το ΦΠΑ από τον αντισυμβαλλόμενο για λογαριασμό του Δημοσίου και να τον αποδώσει σ' αυτό σε τακτική προθεσμία, έστω κι αν δεν βαρύνεται ο ίδιος με το ΦΠΑ, γιατί ο πραγματικός φορολογούμενος είναι ο τελικός καταναλωτής. Ως ένωση προσώπων θεωρούνται κατά το νόμο:

- οι κοινοπραξίες επιτηδευματιών
- οι συμμετοχικές (αφανείς) εταιρείες
- οι άτυπες εταιρείες
- οι Κοινωνίες Δικαίου

Δηλαδή ενώσεις που στερούνται νομικής προσωπικότητας και παρ' όλα αυτά υποβάλλονται στον ΦΠΑ, γιατί υποκείμενο του φόρου είναι η επιχείρηση ως αυτοτελής οικονομική μονάδα (entity) και όχι τα επί μέρους μέλη της ένωσης.

1.3 Άμεσοι και έμμεσοι φόροι

Μια διάκριση των φόρων που χρησιμοποιείται ευρύτατα στην πράξη και ανάμεσα σε άμεσους και έμμεσους φόρους. Ωστόσο, αν και η διάκριση αυτή είναι συχνή και ιδιαίτερα σημαντική από αναλυτική άποψη, δεν υπάρχουν σαφή και αναμφισβήτητα κριτήρια για το ποια ακριβώς είναι τα στοιχεία που διακρίνουν έναν άμεσο από έναν έμμεσο φόρο. Το κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους ήταν στην ύπαρξη της δυνατότητας η μη της μετακύλισης του φορολογικού βάρους από τον ένα στον άλλο. Ήταν μια έννοια που υποστήριζαν παλαιότερα και με την οποία όσοι φόροι δεν μπορούσαν να μετακυλίσουν μέσω των συναλλαγών, ονομάζονταν άμεσοι ενώ όσοι μπορούσαν να μετακυλίσουν χαρακτηρίζονταν ως έμμεσοι. Για παράδειγμα οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας είναι άμεσοι καθώς δεν μετακυλούνται ενώ οι φόροι δαπάνης (φόρος προστιθέμενης αξίας) είναι έμμεσος γιατί μετακυλούνται. Ωστόσο, διαπιστώθηκε στην πορεία ότι η διάκριση των φόρων σε άμεσους και έμμεσους με κριτήριο τη δυνατότητα της μετακύλισής τους δεν είναι ασφαλής. Γιατί διαπιστώθηκε στην πράξη ότι φόροι οι οποίοι θεωρούνταν ότι δεν μετακυλίσουν, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες μπορούν να μετακυληθούν. Διαπιστώθηκε επίσης ότι οι φόροι δαπάνης, οι οποίοι θεωρούνταν ότι μετακυλίσουν, δεν μπορούν να μετακυληθούν πάντοτε, αλλά ότι η δυνατότητα αυτή εξαρτάται από τις συνθήκες της αγοράς. Έτσι, με βάση το κριτήριο της μετακύλισης θα μπορούσε ο ίδιος φόρος σε συνθήκες που επιτρέπουν τη μετακύλισή του να θεωρηθεί έμμεσος και σε άλλες άμεσος.

Υπάρχει και άλλο κριτήριο για τη διάκριση των φόρων που αναφέρεται στην πρόθεση του νομοθέτη όσον αφορά το πρόσωπο που επιθυμεί να επιβαρυνθεί με το φόρο. Άμεσος θεωρείται ο φόρος αν η πρόθεση είναι να επιβαρυνθεί με το φόρο το πρόσωπο που τον καταβάλλει στο δημόσιο ενώ εάν η πρόθεση του νομοθέτη είναι να μετατεθεί ο φόρος από το πρόσωπο στο οποίο επιβάλλεται σε αυτούς με τους οποίους συναλλάσσεται τότε θεωρείται έμμεσος.

Βέβαια και αυτό το κριτήριο δεν είναι ασφαλές για δύο λόγους. Ο πρώτος είναι η πρόθεση του νομοθέτη δεν είναι πάντοτε σαφής και ο δεύτερος γιατί η μετακύλιση ή μη του φόρου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και όχι μόνο από την πρόθεση του νομοθέτη.

Τέλος, ένα άλλο κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους βασίζεται στο κατά πόσο οι φόροι που επιβάλλονται είναι ή όχι αντιληπτοί στους φορολογουμένους. Με βάση το κριτήριο αυτό οι φόροι που είναι αντιληπτοί στους φορολογουμένους

¹⁶ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.351.

θεωρούνται άμεσοι, ενώ αυτοί που δεν είναι αντιληπτοί θεωρούνται έμμεσοι. Ως άμεσοι λοιπόν φόροι θα μπορούσαν να θεωρηθούν οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας, οι οποίοι είναι άμεσα αντιληπτοί από τους φορολογουμένους και ως έμμεσοι φόροι οι φόροι δαπάνης οι οποίοι υποκρύπτονται στις τιμές των αγαθών και υπηρεσιών. Ωστόσο, και το κριτήριο αυτό δεν είναι ασφαλές, γιατί υπάρχουν φόροι οι οποίοι ενώ ενσωματώνονται στις τιμές των προϊόντων είναι αντιληπτοί στους φορολογούμενους, όπως είναι, για παράδειγμα, ο ΦΠΑ, το ποσό του οποίου γράφεται στα τιμολόγια των αγορών, ενώ υπάρχουν φόροι εισοδήματος οι οποίοι δεν γίνονται εύκολα αντιληπτοί (π.χ., φόρος εισοδήματος στον τόκο των καταθέσεων, παρακρατούμενος φόρος εισοδήματος στους μισθούς κ.λπ.). Από όλα τα παραπάνω συνάγεται ότι δεν υπάρχει ασφαλές κριτήριο διάκρισης των φόρων σε άμεσους και έμμεσους. Η επικρατούσα άποψη φαίνεται να βασίζεται στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η φορολογική ικανότητα των φορολογούμενων. Αν οι φόροι επιβάλλονται σε στοιχεία που φανερώνουν άμεσα τη φοροδοτική ικανότητα τότε είναι άμεσοι επειδή εκδηλώνεται άμεσα και η ικανότητα. Τέτοιοι είναι του εισοδήματος και της περιουσίας. Εάν οι φόροι πηγάζουν από στοιχεία τα οποία έμμεσα μόνο προσδίδουν τη φοροδοτική ικανότητα τότε θεωρούνται έμμεσοι. Τέτοιες είναι οι συναλλαγές των φορολογούμενων.

1.4 Η κατανομή των φορολογικών βαρών

Το πιο κρίσιμο και δύσκολο ερώτημα στη Δημόσια Οικονομική αφορά τον τρόπο κατανομής των φορολογικών βαρών. Το ερώτημα αυτό, το οποίο είναι από τα πρώτα που απασχόλησαν τους ειδικούς της Δημόσιας Οικονομικής, εξακολουθεί και σήμερα να αποτελεί αντικείμενο ιδεολογικών αντιπαραθέσεων και ερμηνειών. Γιατί, ενώ όλοι συμφωνούν ότι η κατανομή των φορολογικών βαρών πρέπει να είναι «δίκαιη», δεν υπάρχει συμφωνία ως προς το ποια κατανομή θεωρείται «δίκαιη», καθότι το θέμα είναι καθαρά αξιολογικό.

Μια πρώτη, αλλά γενική, απάντηση στο παραπάνω ερώτημα είναι ότι μια κατανομή μπορεί να θεωρηθεί δίκαιη αν ανταποκρίνεται στις γενικά παραδεγμένες αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Και για να μπορέσουν να ικανοποιηθούν οι αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου περί κοινωνικής δικαιοσύνης θα πρέπει να ικανοποιούνται οι εξής αρχές¹⁷:

α) Η αρχή της οριζόντιας φορολογικής ισότητας και

β) Η αρχή της κάθετης φορολογικής ισότητας

Σύμφωνα με την αρχή της οριζόντιας φορολογικής ισότητας, για να θεωρηθεί μια κατανομή των φορολογικών βαρών δίκαιη, θα πρέπει τα άτομα που βρίσκονται κάτω από όμοιες συνθήκες να έχουν την ίδια φορολογική επιβάρυνση. Για να μπορέσει όμως η αρχή αυτή να εφαρμοσθεί στην πράξη, θα πρέπει, αφενός, να αποσαφηνισθεί τι σημαίνει «όμοιες συνθήκες» και, αφετέρου, να μπορούν οι συνθήκες αυτές να εκτιμηθούν.

Οι φορολογούμενοι που βρίσκονται κάτω από ανόμοιες συνθήκες πρέπει να φορολογούνται με διαφορετικό τρόπο ώστε να έχουν διαφορετική φορολογική επιβάρυνση σύμφωνα με την αρχή της κάθετης φορολογικής ικανότητας. Η αρχή αυτή για να εφαρμοστεί πρέπει πρώτα να προσδιορισθούν οι ανόμοιες συνθήκες που βρίσκονται οι φορολογούμενοι. Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή ανακύπτει ένα ακόμη ερώτημα: Πόσο διαφορετική πρέπει να είναι η φορολογική επιβάρυνση των πολιτών που βρίσκονται κάτω από ανόμοιες συνθήκες, ώστε να θεωρηθεί από το κοινωνικό σύνολο ότι η κατανομή των φορολογικών βαρών είναι δίκαιη; Για τα ζητήματα αυτά έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες και απόψεις με κυριότερες τη θεωρία του ανταλλάγματος και τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας¹⁸.

¹⁷ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 69.

¹⁸ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 69-70.

Η θεωρία του ανταλλάγματος

Σύμφωνα με τη θεωρία ή αρχή του ανταλλάγματος (benefit principle), οι φόροι πρέπει να επιβάλλονται στους πολίτες ανάλογα με το όφελος που αποκομίζουν οι πολίτες από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που τους παρέχονται. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία του ανταλλάγματος, για να είναι δίκαιη η κατανομή των φορολογικών βαρών πρέπει:

α) Να υπάρχει ίση φορολογική μεταχείριση αυτών που απολαμβάνουν ίσο όφελος από τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες (ικανοποίηση του κριτηρίου της οριζόντιας φορολογικής ισότητας) και

β) Να υπάρχει διαφορετική φορολογική μεταχείριση αυτών που απολαμβάνουν διαφορετικό όφελος από τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες (ικανοποίηση του κριτηρίου της κάθετης φορολογικής ισότητας).

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι, όπως και η ελεύθερη αγορά, η θεωρία του ανταλλάγματος βασίζεται στην αρχή της αντιπαροχής. Ειδικότερα, σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, αφού η κοινωνία δέχεται ότι για να αποκτηθεί ένα ιδιωτικό αγαθό πρέπει να καταβληθεί αντιπαροχή (τιμή), η ίδια αρχή πρέπει να εφαρμοσθεί και στα αγαθά και υπηρεσίες που παρέχει το κράτος. Έτσι, όπως ισχύει στην ελεύθερη αγορά, το κράτος πρέπει να επιβαρύνει τους πολίτες ανάλογα με το όφελος που απολαμβάνουν από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που τους παρέχει. Πρέπει, δηλαδή, το κράτος να ρυθμίζει τους φόρους που επιβάλλει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η κατανομή του φορολογικού βάρους στους πολίτες να είναι ανάλογη με το όφελος που απολαμβάνουν από τα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες που τους παρέχονται¹⁹. Τα σημαντικότερα επιχειρήματα που επικαλούνται οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής είναι τα εξής²⁰:

1. Προσαρμόζεται καλύτερα στις προτιμήσεις των πολιτών η παραγωγή των δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών με την αρχή του ανταλλάγματος. Γιατί, όπως με τα ιδιωτικά αγαθά, όπου η τιμή που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν οι πολίτες αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα του τι και πόσο θα παραχθεί από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, με την εφαρμογή της αρχής του ανταλλάγματος και στα δημόσια αγαθά, υπάρχει άμεση σύνδεση της τιμής (δηλαδή των φόρων) που είναι διατεθειμένοι να πληρώσουν οι πολίτες με τα δημόσια αγαθά και τις υπηρεσίες που τους παρέχονται.

Οι φόροι πληρώνουν οι πολίτες προσδιορίζει το τι και πόσο θα παραχθεί από τις δημόσιες υπηρεσίες και αγαθά.

2. Η εφαρμογή της αρχής του ανταλλάγματος είναι σύμφωνη με την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας του ανταλλάγματος, είναι κοινωνικά δίκαιο να επιβαρύνονται περισσότερο αυτοί που ωφελούνται περισσότερο από τα αγαθά και τις υπηρεσίες που παρέχει το κράτος. Αντίθετα, όπως υποστηρίζουν, αν εφαρμοσθεί οποιαδήποτε άλλη αρχή για την κατανομή των βαρών, θα κληθούν κάποιοι πολίτες να πληρώσουν φόρους για αγαθά και υπηρεσίες που απολαμβάνουν κάποιοι άλλοι, κάτι που δεν συνάδει με το αίσθημα περί κοινωνικής δικαιοσύνης.

3. Ακόμα η αρχή του ανταλλάγματος ελαχιστοποιεί τις επιδράσεις των φόρων που δρουν δυσμενείς και αυτό συμβαίνει γιατί η φορολογική επιβάρυνση είναι ανάλογη του οφέλους όλων των πολιτών. Στην ουσία είναι ανταποδοτική χωρίς ουσιαστικά να υφίσταται πραγματική επιβάρυνση. Παύουν δηλαδή να αποτελούν οι φόροι μονομερή παροχή των πολιτών προς το κράτος η οποία δίνεται για την παροχή από την πλευρά του κράτους αγαθών και υπηρεσιών προς το κοινωνικό σύνολο, αλλά το όφελος είναι εξατομικευμένο και σε πλήρη αναλογία με το τίμημα (ποσό φόρου) που καταβάλλεται. Αντίθετα, όπως ισχυρίζονται οι υποστηρικτές της θεωρίας του ανταλλάγματος, αν η κατανομή των βαρών γίνει με βάση την αρχή της φοροδοτικής ικανότητας, όσοι καταβάλλουν μεγαλύτερη προσπάθεια για να

¹⁹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 70-71.

²⁰ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 71-72.

βελτιώσουν την οικονομική τους κατάσταση, θα πρέπει να επιβαρυνθούν με μεγαλύτερο ποσό φόρου, κάτι που έχει ως αποτέλεσμα την εξασθένηση των κινήτρων για εργασία, ανάληψη επιχειρηματικών κινδύνων κ.λπ.

4. Με την εφαρμογή της αρχής του ανταλλάγματος υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ των φόρων (κόστους) και του επιπέδου των παρεχόμενων υπηρεσιών κάνοντας τους πολίτες περισσότερο υπεύθυνους αφού συμβάλλουν στη βελτίωση των παρεχόμενων από το κράτος. Υπάρχουν όμως και επιχειρήματα κατά της θεωρίας του ανταλλάγματος. Ένα πρώτο επιχείρημα είναι ότι η θεωρία του ανταλλάγματος βασίζεται στην υπόθεση ότι η πώληση των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών είναι πρακτικά εφικτή. Όμως, το χαρακτηριστικό των περισσότερων δημόσιων αγαθών είναι η αδιαιρετότητά τους, η οποία κάνει την πώλησή τους αδύνατη. Γιατί το όφελος από τα αγαθά αυτά διαχέεται σε όλη τη χώρα. Δηλαδή, είναι πρακτικά αδύνατον να προσδιοριστεί το όφελος που αποκομίζει από την παροχή τους κάθε πολίτης, ώστε να προσδιορισθεί το ανάλογο τίμημα που πρέπει να του επιβληθεί. Επίσης, τα περισσότερα δημόσια αγαθά χαρακτηρίζονται από αδυναμία εφαρμογής της αρχής του αποκλεισμού, η οποία αποκλείει τη διάθεσή τους με μηχανισμό αντίστοιχο εκείνου της αγοράς. Ο αντίλογος των υποστηρικτών της θεωρίας του ανταλλάγματος στο επιχείρημα αυτό είναι ότι τα αγαθά και οι υπηρεσίες που παρέχει το κράτος, στα οποία δεν μπορεί να εφαρμοσθεί ο μηχανισμός της αγοράς, είναι στην πραγματικότητα ελάχιστα. Ένα δεύτερο επιχείρημα κατά της θεωρίας του ανταλλάγματος είναι ότι ακόμη και αν ήταν εφικτή στην πράξη, η εφαρμογή της αρχής αυτής δεν θα έδινε λύση στο ζήτημα της δίκαιης κατανομής των βαρών, γιατί η εφαρμογή της θα αποτελούσε σημαντική απόκλιση από τις ενικά παραδεκτές αρχές περί κοινωνικής δικαιοσύνης. Αυτό συμβαίνει γιατί οι χαμηλές εισοδηματικές τάξεις καταναλώνουν σε σχέση με το εισόδημά τους αναλογικά μεγαλύτερη ποσότητα δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών σε σύγκριση με τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις. κατά συνέπεια, αν εφαρμοσθεί η αρχή του ανταλλάγματος, θα πρέπει οι ανήκοντες στις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις να υποστούν αναλογικά μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση σε σχέση με τους οικονομικά ισχυρότερους. Επιπλέον, σε μια τέτοια περίπτωση, όσοι δεν έχουν τα αναγκαία οικονομικά μέσα για την καταβολή του αναλογούντος τιμήματος θα πρέπει να αποκλεισθούν από την παροχή των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, κάτι το οποίο η κοινωνία δεν είναι εύκολο να αποδεχθεί²¹.

Η θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας

Σύμφωνα με τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας (ability to pay theory), οι φόροι πρέπει να επιβάλλονται στους πολίτες ανάλογα με τη φοροδοτική τους ικανότητα, δηλαδή την ικανότητά τους να συμβάλλουν στα φορολογικά βάρη. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, για να είναι δίκαιη η κατανομή των φορολογικών βαρών, πρέπει:

α) Να υπάρχει ίση φορολογική μεταχείριση αυτών που έχουν ίση φοροδοτική ικανότητα (ικανοποίηση του κριτηρίου της οριζόντιας φορολογικής ισότητας) και

β) Να υπάρχει διαφορετική φορολογική μεταχείριση εκείνων που έχουν διαφορετική φοροδοτική ικανότητα (ικανοποίηση του κριτηρίου της κάθετης φορολογικής ισότητας).

Η διαφορά από τη θεωρία του ανταλλάγματος είναι στο ότι το κριτήριο για τη δίκαιη κατανομή των φορολογικών βαρών είναι η φοροδοτική ικανότητα χωρίς να συμβαδίζει με το όφελος που αποκομίζει κανείς από τις υπηρεσίες που του παρέχει το κράτος. Άλλη διαφορά των δύο θεωριών είναι ως προς τις οικονομικές τους επιπτώσεις. Έτσι κάποια επιχειρήματα που είναι υπέρ της μιας είναι επιχειρήματα κατά της άλλης. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η σύνδεση των φόρων με τις δημόσιες δαπάνες που είναι υπέρ της θεωρίας του ανταλλάγματος αλλά κατά τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας. Αντίθετα, το πλεονέκτημα

²¹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 72-73.

της θεωρίας της φοροδοτικής ικανότητας σε σύγκριση με τη θεωρία του ανταλλάγματος είναι ότι έχει τη δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής, το οποίο αναφέρθηκε ως ένα από τα επιχειρήματα κατά της εφαρμογής της αρχής του ανταλλάγματος. Όσον αφορά όμως την κοινωνική δικαιοσύνη, οι υποστηρικτές και των δύο θεωριών ισχυρίζονται ότι η θεωρία τους ικανοποιεί καλύτερα τις γενικά παραδεγμένες αρχές για την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η αρχή της φοροδοτικής ικανότητας έχει επικρατήσει στην πράξη και σε πολλές χώρες μεταξύ και της Ελλάδας και έχει καθιερωθεί και συνταγματικά. Κάποια από τα προβλήματα που προκύπτουν κατά την εφαρμογή της αρχής είναι τα εξής: Πρέπει, δηλαδή, να προσδιορισθούν ο δείκτης ή οι δείκτες μέτρησης της φοροδοτικής ικανότητας με βάση τους οποίους θα επιβληθεί η φορολογία. Δεύτερον, πρέπει να αποφασισθεί ο βαθμός διαφοροποίησης της φορολογικής επιβάρυνσης ανάμεσα στους πολίτες που έχουν διαφορετική φοροδοτική ικανότητα. Το τελευταίο αυτό ερώτημα παραπέμπει στην επιλογή της διάρθρωσης (χαρακτήρα) του φορολογικού συντελεστή²².

1.5 Ορισμοί φοροδιαφυγής

Ως φοροδιαφυγή (tax evasion) νοείται κάθε παράνομη πράξη ή παράλειψη των φορολογουμένων, που έχει σκοπό τη μείωση της νόμιμης φορολογικής υποχρέωσης και την αποφυγή καταβολής του φόρου. Ως τέτοιες παράνομες ενέργειες μπορούν να αναφερθούν η απόκρυψη από τις επιχειρήσεις των πωλήσεών τους, η απόκρυψη ή η υποεκτίμηση από τους φορολογουμένους των εισοδημάτων τους, η λαθραία εισαγωγή εμπορευμάτων, η μη δήλωση περιουσιακών στοιχείων ή η δήλωσή τους σε αξία χαμηλότερη της κανονικής κ.ο.κ. Ωστόσο, αν και η φοροδιαφυγή ως έννοια είναι γνωστή, ο ακριβής ορισμός της δεν είναι εύκολος. Γιατί, ο μεγάλος αριθμός των φόρων, οι ιδιαιτερότητές τους όσον αφορά τις δυνατότητες που παρέχουν για φοροδιαφυγή, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι δυνατότητες και οι μέθοδοι φοροδιαφυγής εκδηλώνονται κατά διαφορετικό τρόπο σε κάθε επαγγελματική ομάδα και ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε φορολογουμένου, καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη τη διατύπωση ενός ενιαίου και γενικά αποδεκτού ορισμού. Μάλιστα, όπως θα φανεί παρακάτω, τα προβλήματα αυτά γίνονται ακόμη μεγαλύτερα κατά την οριοθέτηση των εννοιών της φοροδιαφυγής και της φοροαποφυγής.

Ένας ορισμός που θεωρείται ικανοποιητικός από αρκετούς μελετητές είναι ότι φοροδιαφυγή αποτελεί:

- Το τμήμα εκείνο του φόρου εισοδήματος, το οποίο αντιστοιχεί σε εισόδημα που θα έπρεπε, με βάση την ισχύουσα νομοθεσία να δηλώνεται οικειοθελώς από τους φορολογουμένους στις αρμόδιες φορολογικές αρχές, αλλά για οποιονδήποτε λόγο δεν δηλώνεται και
- Το τμήμα εκείνο των έμμεσων φόρων και λοιπών άμεσων φόρων, το οποίο με βάση την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία θα έπρεπε να εισπράττεται και να αποδίδεται εθελοντικά στο κράτος, αλλά για οποιονδήποτε λόγο αυτό δεν φθάνει ποτέ στο δημόσιο ταμείο.

Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι για να μην υπάρχει φοροδιαφυγή θα πρέπει οι φορολογούμενοι να δηλώνουν τη φορολογητέα ύλη εθελοντικά. Σημειώνεται επιπλέον ότι η δήλωση της φορολογητέας ύλης και η καταβολή του αντίστοιχου φόρου δεν αρκεί μόνο να γίνεται εθελοντικά, αλλά και εγκαίρως. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η υποχρέωση καταβολής φόρων που προκύπτει ως αποτέλεσμα φορολογικών ελέγχων, συμβιβασμών κ.λπ. θα πρέπει να θεωρηθεί φοροδιαφυγή. Αποσαφηνίζεται, επίσης, ότι φοροδιαφυγή υπάρχει και όταν πραγματοποιείται η βεβαίωση των φόρων, αλλά τελικά δεν επιτυγχάνεται η είσπραξή τους.

---

²² ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 73-74.

Τέλος, με την ευρύτερη του όρου έννοια, στη φοροδιαφυγή πρέπει να περιληφθεί και η εισφοροδιαφυγή, δηλαδή η μη καταβολή εισφορών για την Κοινωνική Ασφάλιση²³.

1.6 Αιτίες για φοροδιαφυγή και παράγοντες που την επηρεάζουν

Οικονομολόγοι και επιστήμονες μελετούν τι είναι αυτό που ωθεί τον άνθρωπο προς την φοροδιαφυγή. Δεν παρουσιάζουν όλες οι χώρες την ίδια φοροδιαφυγή αλλά και όλοι οι πολίτες δεν έχουν την ίδια τάση για φοροδιαφυγή. Ακόμα σημαντικό ρόλο παίζουν και οι παράγοντες που προσδιορίζουν τη φοροδιαφυγή. Οι σχετικές έρευνες έδειξαν ότι τα αίτια της φοροδιαφυγής είναι πολλά και αποδίδονται σε φορολογικούς και μη φορολογικούς παράγοντες. Οι σημαντικότεροι από τους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή και η επιτυχία της προσπάθειάς τους να φοροδιαφύγουν είναι οι εξής²⁴:

α) Το μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού

Έχει διαπιστωθεί ότι όσο χαμηλότερο είναι το μορφωτικό και το πολιτιστικό επίπεδο του πληθυσμού, τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή. Αυτό συμβαίνει γιατί στις χώρες που έχουν χαμηλό μορφωτικό και πολιτιστικό επίπεδο, οι φορολογούμενοι δεν μπορούν να συνειδητοποιήσουν ότι τα έσοδα από τους φόρους χρησιμοποιούνται για να καλυφθεί το κόστος παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που ικανοποιούν συλλογικές ανάγκες. Επιπλέον, στις χώρες αυτές οι πολίτες έχουν μικρή συναίσθηση των υποχρεώσεών τους προς το κοινωνικό σύνολο. Συνέπεια της αντίληψης αυτής είναι να υπερισχύουν κατά πολύ οι ατομικές ανάγκες έναντι των συλλογικών.

β) Ο τρόπος κατανομής του φορολογικού βάρους.

Όταν η κατανομή των φορολογικών βαρών δεν είναι σύμφωνη με την κοινωνική δικαιοσύνη τότε για φοροδιαφυγή είναι μεγαλύτερη. Για παράδειγμα όταν γίνεται γνωστό ότι ορισμένες επαγγελματικές ομάδες (επιχειρήσεις) φοροδιαφεύγουν ή όταν παρέχονται φορολογικές απαλλαγές ή προνόμια για λόγους που δεν γίνονται αντιληπτοί τότε μεγαλώνει η τάση για φοροδιαφυγή γιατί:

- Διαταράσσονται οι όροι ανταγωνισμού ανάμεσα στις επιχειρήσεις που κάνουν φοροδιαφυγή και σε αυτές που θέλουν να είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις, κάτι που αναγκάζει και τις δεύτερες να φοροδιαφύγουν για λόγους άμυνας.

- Οι φορολογούμενοι που είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις αγανακτούν, με αποτέλεσμα τη μείωση σταδιακά της φορολογικής τους ηθικής και την επιθυμία τους να εξισωθούν φορολογικά με τους φοροφυγάδες και αυτούς που απαλλάσσονται από τη φορολογία. Ιδιαίτερα, αυτό θα συμβεί αν, με δεδομένες τις ανάγκες του κρατικού προϋπολογισμού και της ύπαρξης φορολογικών προνομίων και φοροδιαφυγής, αυξηθεί ή διατηρηθεί σε υψηλά επίπεδα η φορολογική επιβάρυνση εκείνων που είναι συνεπείς στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Γιατί αυτοί είναι που θα κληθούν να καλύψουν την απώλεια εσόδων που προκαλούν η παροχή φορολογικών προνομίων και η φοροδιαφυγή.

Ο φόρος μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα των φορολογούμενων περιορίζοντας τις δυνατότητες ικανοποίησης των αναγκών τους. Έτσι όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο της φορολογικής τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση για φοροδιαφυγή καθώς αυξάνει το όφελος από την απόκρυψη φορολογητέας ύλης.

γ) Το επίπεδο της φορολογικής επιβάρυνσης

Αυτό πρακτικά σημαίνει τα εξής:

- Η τάση για φοροδιαφυγή είναι μεγαλύτερη στα υψηλά εισοδηματικά κλιμάκια, τα οποία επιβαρύνονται με υψηλούς φορολογικούς συντελεστές.

²³ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 86-87.

²⁴ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 90-94.

- Η φοροδιαφυγή μπορεί κατά κάποιο τρόπο να λειτουργήσει ως μια μορφή ασφαλιστικής δικλίδας, η οποία λειτουργεί αυτόματα όταν αυξηθεί υπέρμετρα η φορολογική επιβάρυνση.

δ) Ο τρόπος δαπάνης των εσόδων

Ο φορολογούμενος γνωρίζει ότι οι φόροι κατανέμονται στις δημόσιες υπηρεσίες. Όσο περισσότερο ορθολογική διαχείριση γίνεται στο δημόσιο χρήμα τόσο μειώνεται η τάση των πολιτών για φοροδιαφυγή. Στην αντίθετη περίπτωση που γίνονται σπατάλες ή αν οι δαπάνες έχουν μικρό κοινωνικό όφελος τότε οι φορολογούμενοι θα έχουν την άποψη ότι τα οφέλη δεν είναι αντίστοιχα των φόρων που καταβάλλουν ή της θυσίας τους και αυτό έχει αντίκρυσμα στην φορολογική τους συνείδηση με αρνητικές συνέπειες και την ενίσχυση της τάσης για φοροδιαφυγή.

ε) Η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος

Το μέγεθος της φοροδιαφυγής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διάρθρωση, τη λειτουργία και την εσωτερική συνοχή του φορολογικού συστήματος. Όλοι οι φόροι δεν παρέχουν τις ίδιες δυνατότητες για φοροδιαφυγή και επομένως η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος είναι σημαντική. Σημαντική είναι, επίσης, και η εσωτερική συνοχή του συστήματος καθώς και ο τρόπος με τον οποίο επιβάλλεται κάθε φόρος. Για παράδειγμα, αν ένας φόρος καταλάσσει επιβληθεί στο στάδιο της βιομηχανοποίησης, οι δυνατότητες για φοροδιαφυγή θα είναι μικρότερες από ό,τι αν επιβληθεί στο στάδιο του λιανικού εμπορίου, γιατί οι επιχειρήσεις στο στάδιο της βιομηχανοποίησης είναι λιγότερες και τηρούν κατά κανόνα καλύτερα λογιστικά στοιχεία. Αποτέλεσμα αυτών είναι ότι οι επιχειρήσεις αυτές μπορούν να ελεγχθούν καλύτερα. Εάν το φορολογικό σύστημα έχει τη δυνατότητα ώστε ο ένας φόρος να διευκολύνει την είσπραξη των εσόδων από άλλους τότε οι δυνατότητες της φοροδιαφυγής περιορίζονται.

ζ) Η οργάνωση και το επίπεδο των φοροτεχνικών υπηρεσιών

Η σωστή οργάνωση των φοροτεχνικών υπηρεσιών και ο εξοπλισμός τους με σύγχρονα τεχνολογικά μέσα περιορίζουν σημαντικά τις δυνατότητες φοροδιαφυγής, γιατί διευκολύνουν τον εντοπισμό των φοροφυγάδων. Επίσης, το επίπεδο εξειδίκευσης των φορολογικών ελεγκτών και το επίπεδο της ηθικής τους είναι καθοριστικής σημασίας τον σωστό σχεδιασμό και λειτουργία του φορολογικού συστήματος, την οργάνωση των υπηρεσιών και την αποφυγή ανεπιθύμητων φαινομένων.

η) Ο βαθμός ανάπτυξης και οργάνωσης της οικονομίας

Στις άρτια οργανωμένες οικονομίες οι συναλλαγές μεταξύ των φορολογούμενων μονάδων καταγράφονται εύκολα και τα φορολογικά όργανα έχουν στη διάθεσή τους περισσότερο αξιόπιστο υλικό για να επιτελέσουν το έργο τους. Επομένως, μπορούν συγκριτικά ευκολότερα να περιορίσουν την τάση των φορολογουμένων για φοροδιαφυγή.

θ) Ο βαθμός οργάνωσης της αγοράς

Ο έλεγχος των επιχειρήσεων μιας χώρας είναι ευκολότερος όταν οι επιχειρήσεις είναι λίγες και μεγάλες ενώ αντίθετα εάν είναι πολλές και μικρές τότε είναι δυσκολότερος γιατί η λογιστική οργάνωση των μικρών επιχειρήσεων είναι χαμηλή. Έτσι ώστε οι φορολογικές αρχές δυσκολεύονται στην παρακολούθησή τους.

ι) Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος της χώρας

Η διάρθρωση του εθνικού εισοδήματος είναι σημαντική για το μέγεθος της φοροδιαφυγής. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τη φοροδιαφυγή στο φόρο εισοδήματος, γιατί υπάρχουν εισοδήματα όπου η φοροδιαφυγή είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένη, αν όχι αδύνατη, ενώ σε άλλες περιπτώσεις η παρεμπόδισή της είναι δύσκολη. Στην πρώτη περίπτωση ανήκουν τα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις. Στη δεύτερη τα εισοδήματα από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος και από επιχειρήσεις.

1.7 Συνέπειες φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή εντάσσεται στα «οικονομικά εγκλήματα» και αποτελεί, εκτός των άλλων, σαφή εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Οι δυσμενείς επιδράσεις που ασκεί στη λειτουργία της οικονομίας και στην επίτευξη των στόχων της οικονομικής πολιτικής είναι πολλές, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι οι εξής²⁵:

α) Προκαλεί άδικη κατανομή των φορολογικών βαρών. Γιατί όλοι οι φορολογούμενοι δεν είναι διατεθειμένοι να παραβούν το νόμο ούτε έχουν όλοι τις ίδιες δυνατότητες γι' αυτό. Κατά συνέπεια, η φοροδιαφυγή προκαλεί διαφορές στη φορολογική επιβάρυνση ανάμεσα σε άτομα που έχουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα. Οι αδικίες αυτές που προκαλούνται στην κατανομή του φορολογικού βάρους επιτείνονται από το γεγονός ότι το κράτος για να αναπληρώσει την απώλεια εσόδων που προκαλεί η φοροδιαφυγή, αναγκάζεται να διατηρεί υψηλότερους φορολογικούς συντελεστές από αυτούς που ενδεχομένως θα επιθυμούσε, με αποτέλεσμα την περαιτέρω επιβάρυνση των συνεπών φορολογουμένων.

β) Μειώνει τη δυνατότητα άντλησης φορολογικών εσόδων και κατ' επέκταση περιορίζει τη δυνατότητα χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών. Έτσι, αν το κράτος δεν επιθυμεί ή δεν μπορεί να αυξήσει περισσότερο τη φορολογική επιβάρυνση των συνεπών με τις φορολογικές υποχρεώσεις τους φορολογουμένων, θα πρέπει ή να περιορίσει τις δραστηριότητές του ή να καλύψει τις ανάγκες του με μη ενδεδειγμένα μέσα (π.χ. σύναψη δανείων για κάλυψη τρεχουσών δαπανών). Στην πρώτη περίπτωση θα στερηθεί το κοινωνικό σύνολο πολύτιμων για την ευημερία του δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών, ενώ στη δεύτερη μπορεί να προκληθεί χρόνιο έλλειμμα στον προϋπολογισμό, ανάγκη συνεχούς προσφυγής σε δανεισμό και διόγκωση του δημόσιου χρέους, με δυσμενείς επιδράσεις στην πορεία της εθνικής οικονομίας.

γ) Μειώνει την αποτελεσματικότητα των φορολογικών μέτρων για την άσκηση οικονομικής πολιτικής. Γιατί, όσο μεγαλύτερη είναι η φοροδιαφυγή, τόσο μικρότερη είναι, *ceteris paribus*, η δυνατότητα παρέμβασης του κράτους και η αποτελεσματικότητα των μέτρων φορολογικής πολιτικής. Για παράδειγμα, αν για την αντιμετώπιση του πληθωρισμού αυξηθεί η φορολογία εισοδήματος, η αντιπληθωριστική αυτή πολιτική μπορεί να εξουδετερωθεί σχεδόν πλήρως αν υπάρχει φοροδιαφυγή. Γιατί, αν υπάρχει φοροδιαφυγή, η αύξηση των συντελεστών του φόρου δεν θα προκαλέσει την αναμενόμενη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η φοροδιαφυγή επιδρά αρνητικά στην αποτελεσματικότητα των φορολογικών μέτρων για την οικονομική πολιτική. Αυτό οφείλεται στο γεγονός της αδράνειας του κράτους όσον αφορά την παρέμβαση του και την αποτελεσματικότητα των μέτρων της φορολογικής πολιτικής που ασκεί. Για παράδειγμα ένα μέτρο αντιπληθωριστικής πολιτικής είναι η αύξηση της φορολογίας εισοδήματος. Αυτό το μέτρο δεν έχει κανένα αποτέλεσμα αν υπάρχει φοροδιαφυγή και δεν βοηθάει την οικονομία. Κατ' επέκταση δεν θα έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα στην οικονομία. Επίσης, η φοροδιαφυγή μειώνει την αποτελεσματικότητα της πολιτικής για δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, αλλά και την αποτελεσματικότητα των φορολογικών κινήτρων. Γιατί, όσο μεγαλύτερη είναι η φορολογική επιβάρυνση, τόσο μεγαλύτερη είναι, *ceteris paribus*, η αποτελεσματικότητα των φορολογικών κινήτρων, αφού τόσο μεγαλύτερο θα είναι το όφελος αυτών που θα προσαρμόσουν την οικονομική τους συμπεριφορά ως αποτέλεσμα των παρεχόμενων κινήτρων.

Από την άλλη αν κατορθώσουν να αποφύγουν μέρος της φορολογικής τους επιβάρυνσης, μέσω της φοροδιαφυγής, το φορολογικό του όφελος από την προσαρμογή της οικονομικής τους συμπεριφοράς λόγω κινήτρων θα είναι μικρό. Ως αποτέλεσμα θα μειωθεί σημαντικά η αποτελεσματικότητα της πολιτικής των φορολογικών κινήτρων.

²⁵ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 87-89.

δ) Διαταράσσει τους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων. Η φορολογία αποτελεί σημαντικό μέρος του κόστους των επιχειρήσεων και συνεπώς οι επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν βρίσκονται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με τις ανταγωνίστριες επιχειρήσεις που δεν φοροδιαφεύγουν. Αυτό τους επιτρέπει να πωλούν σε χαμηλότερη τιμή τα προϊόντα τους σε σχέση με τις ανταγωνίστριες επιχειρήσεις και επομένως να αποσπών από αυτές μέρος των πελατών τους.

ε) Δεδομένου ότι η φοροδιαφυγή είναι συνήθως ευκολότερη στους άμεσους φόρους, το κράτος, αν δεν μπορέσει να την περιορίσει, θα δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στους έμμεσους φόρους από ό, τι θα έκανε αν δεν υπήρχε φοροδιαφυγή. Συνέπεια της πολιτικής αυτής είναι η αύξηση της επιβάρυνσης των μεσαίων και χαμηλών εισοδηματικών τάξεων και η μείωση της προοδευτικότητας του φορολογικού συστήματος.

στ) Επηρεάζεται αρνητικά η φορολογική συνείδηση των φορολογουμένων που είναι συνεπείς με τις υποχρεώσεις τους με αποτέλεσμα τη βαθμιαία εξάπλωση της φοροδιαφυγής σε όλο και μεγαλύτερο αριθμό φορολογουμένων²⁶.

Όλα τα κράτη βάζουν στόχο την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής. Για το λόγο αυτό ασκούν οικονομική πολιτική που βοηθά κατά της φοροδιαφυγής για να αντιμετωπίσουν τις σοβαρές και σημαντικές δυσμενείς επιδράσεις της. Σε κάποιες χώρες ωστόσο υπάρχουν και κάποιοι που υποστηρίζουν ότι η φοροδιαφυγή έχει επωφελείς συνέπειες στην οικονομία. Ένα τέταρτο παράδειγμα είναι ότι η αύξηση αποταμίευσης στις τράπεζες των επιχειρήσεων και των πολιτών βοηθά στην επιτάχυνση του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης και αποτελεί ασφαλιστική δικλίδα στην υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση και στην αντιμετώπιση των δυσμενών συνεπειών της.

Έννοια και Ορισμός της Παραοικονομίας

Υπάρχουν πολλοί ορισμοί για την παραοικονομία με επικρατέστερο αυτόν που θεωρεί την παραοικονομία ως το τμήμα της μη μεταγραφόμενης στους εθνικούς λογαριασμούς οικονομικής δραστηριότητας, η οποία όμως θα έπρεπε να καταγράφεται. Ακριβέστερα, υιοθετώντας τον ορισμό του καθηγητή Παυλόπουλου, ορίζουμε την παραοικονομία ως «το τμήμα εκείνο της οικονομικής δραστηριότητας το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό προϊόν - αφού δημιουργεί προστιθέμενη αξία - βάσει της εθνικολογιστικής πρακτικής (ορισμών και συμβατικοτήτων που έχουν υιοθετηθεί), πλην όμως για διάφορους λόγους δεν καθίσταται δυνατό να καταγραφεί από τις αρμόδιες υπηρεσίες μετρήσεως».

Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό:

i) Για να περιληφθεί μια οικονομική δραστηριότητα στην παραοικονομία πρέπει να δημιουργεί προστιθέμενη αξία.

ii) Η δημιουργία προστιθέμενης αξίας είναι αναγκαία αλλά όχι και ικανή συνθήκη. Δραστηριότητες οι οποίες, σύμφωνα με πάγια τακτική των εθνικών λογαριασμών, δεν καταγράφονται (όπως π.χ. οι δραστηριότητες της νοικοκυράς), δεν περιλαμβάνονται και στην παραοικονομία.

iii) Η μη καταγραφή είναι δυνατό να οφείλεται είτε σε ηθελημένες ενέργειες απόκρυψης της οικονομικής δραστηριότητας από τις οικονομικές μονάδες είτε σε ανεπάρκεια των υπηρεσιών εθνικών λογαριασμών. Έτσι, θα έλεγε κανείς ότι το μέγεθος της παραοικονομίας σε μία χώρα είναι θετική συνάρτηση των προσπαθειών απόκρυψης και αρνητική συνάρτηση της οργάνωσης και των δυνατοτήτων των υπηρεσιών των εθνικών λογαριασμών²⁷.

Από τη διατύπωση του ορισμού είναι φανερό ότι οι προσπάθειες των οικονομούντων ατόμων να αποκρύψουν τις δραστηριότητες τους από τις αρμόδιες αρχές είναι δυνατό να

²⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 87

²⁷ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 87

οφείλονται σε πολλούς λόγους. Στη βιβλιογραφία γίνεται γενικά δεκτό ότι για να υπάρξει παραοικονομία πρέπει να υπάρχουν «κίνητρα» (δηλαδή οφέλη από την παραοικονομική δραστηριότητα) και «δυνατότητες».

Τα κίνητρα συνήθως ταξινομούνται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, πρόσφατα όμως έχει προταθεί (Λώλος, 1989) και μία ακόμη ενδιαφέρουσα κατηγορία, ως εξής:

i) Στη μία κατηγορία περιλαμβάνονται τα κίνητρα που σχετίζονται με την αποφυγή πληρωμής φόρων, εισφορών στην κοινωνική ασφάλιση και διαφόρων άλλων, συνήθως φορολογικής φύσεως, επιβαρύνσεων.

ii) Στη δεύτερη μεγάλη κατηγορία περιλαμβάνονται όλα τα κίνητρα που σχετίζονται με την παράκαμψη ενός πλήθους κανονισμών, ρυθμίσεων κλπ., με τους οποίους το σύγχρονο κράτος παρεμβαίνει και ρυθμίζει την οικονομική δραστηριότητα. Εδώ θα πρέπει να περιληφθούν και ορισμένες συλλογικές συμβάσεις με εργατικά σωματεία, οι οποίες έχουν τις ίδιες επιπτώσεις με τις κρατικές ρυθμίσεις. Από το σύνολο των ρυθμίσεων, παρεμβάσεων κλπ., ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την παραοικονομία παρουσιάζουν οι εξής επιμέρους περιπτώσεις:

(α) Οι σχετιζόμενες με την αγορά εργασίας (κατώτερο ημερομίσθιο, απασχόληση ανηλίκων, αμοιβή γυναικών,

απασχόληση αλλοδαπών, ασφάλεια εργαζομένων στους χώρους δουλειάς, ανώτατο όριο αποδοχών κλπ.) (β) Οι σχετιζόμενες με την αγορά συναλλάγματος (γ) Οι σχετιζόμενες με κανονισμούς για την προστασία του περιβάλλοντος

(δ) Οι σχετιζόμενες με την απαγόρευση παραγωγής, εμπορίας κτλ. αγαθών από τον ιδιωτικό τομέα (π.χ. ανατολικές χώρες).

iii) Η τρίτη, τέλος, κατηγορία αναφέρεται στην ανεπάρκεια της δημόσιας διοίκησης, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες, ως κινήτρου για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων στην υπόγεια οικονομία (Λώλος, 1989). Εδώ δεν πρόκειται για την υψηλή φορολογία ή τις παρεμβάσεις αυτές καθ' εαυτές, αλλά για τον τρόπο λειτουργίας και την ανεπάρκεια των μηχανισμών του Κράτους²⁸. Αργοπορίες, αοριστίες, ατέρμονες διατυπώσεις, έλλειψη κατάλληλου θεσμικού πλαισίου κλπ. είναι μερικά μόνο παραδείγματα που είναι ασυμβίβαστα με την ταχύτητα και την πολυπλοκότητα της σύγχρονης οικονομικής δραστηριότητας. Οι οικονομικές μονάδες, για να αποφύγουν καθυστερήσεις, ακυρώσεις συμβολαίων, κακή φήμη στο εξωτερικό κλπ. ή για να προχωρήσουν σε νέες μη προβλεπόμενες από το θεσμικό πλαίσιο εργασίες, προτιμούν να καταφεύγουν στην παραοικονομία. Έτσι, το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας επηρεάζει το μέγεθος αλλά και το «είδος» της παραοικονομίας επίσης²⁹.

1.8 Τρόποι φοροδιαφυγής και τομείς όπου παρατηρείται υψηλή φοροδιαφυγή

Πολλές ενέργειες προϋποθέτουν τη συνεργασία του διοικητικού μηχανισμού ενώ κάποιες άλλες είναι αυθύπαρκτες σχετικά με την αποφυγή της φορολογίας. Υπάρχει σχέση μεταξύ διαφθοράς και φοροδιαφυγής. Η συνεργασία ή ανοχή του διοικητικού μηχανισμού στη φορολογία μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όπως είναι ο εικονικός ή πλημμελής φορολογικός έλεγχος, η μη αντικειμενική επιλογή υποθέσεων για έλεγχο, η διευκόλυνση στη λαθρεμπορία προϊόντων κ.ο.κ. Κοινό χαρακτηριστικό όλων αυτών των περιπτώσεων είναι η μείωση των εσόδων του Δημοσίου, η οποία δεν συνοδεύεται από ισόποση μείωση της επιβάρυνσης των φορολογουμένων, αφού μέρος αυτής καταλήγει, αντί για το δημόσιο ταμείο, στα χέρια των επίορκων στελεχών της διοίκησης. Όπου δημιουργούνται οι

²⁸ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 88

²⁹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 89

κατάλληλες συνθήκες εκεί εκδηλώνεται η πράξη της διαφθοράς. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν συνθήκες που ευνοούν τα φαινόμενα της διαφθοράς που την απαγορεύουν.

Οι παράγοντες από τους οποίους φαίνεται ότι εξαρτάται το φαινόμενο της διαφθοράς είναι πολλοί, όπως ο βαθμός διακριτικής ευχέρειας που έχουν στη λήψη αποφάσεων τα στελέχη της φορολογικής διοίκησης, ο τρόπος πρόσληψης και το επίπεδο αμοιβών τους, η ύπαρξη μηχανισμών ελέγχου για την πρόληψη και εντοπισμό φαινομένων διαφθοράς και η αποτελεσματικότητα των μηχανισμών αυτών, το ύψος των προβλεπόμενων ποινών σε περίπτωση αποκάλυψης της διαφθοράς κ.λπ.³⁰.

Καταρχήν, είναι σαφές ότι όσο μεγαλύτερη είναι η διακριτική ευχέρεια που έχει ένας υπάλληλος στη διαχείριση των καθηκόντων του και στη λήψη αποφάσεων αναφορικά με τις αρμοδιότητες που του έχουν ανατεθεί, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα εμφάνισης φαινομένων διαφθοράς. Επίσης, είναι σαφές και έχει επιβεβαιωθεί εμπειρικά ότι στις χώρες στις οποίες το κύρος της απασχόλησης στον δημόσιο τομέα είναι υψηλό και οι αμοιβές είναι σχετικά υψηλές, το επίπεδο της διαφθοράς είναι χαμηλό. Γιατί, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο των αμοιβών στον δημόσιο τομέα, τόσο μικρότερη είναι η πίεση που ασκείται στα στελέχη του να αποδεχθούν δωροδοκίες και τόσο μεγαλύτερο είναι γι' αυτά το κόστος σε περίπτωση απώλειας της εργασίας τους. Τέλος, όσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα αποκάλυψης φαινομένων διαφθοράς, τόσο περισσότερο περιορίζεται η πιθανότητα εμφάνισής τους. Γι' αυτόν το λόγο σε ορισμένες χώρες κρίθηκε σκόπιμο να ιδρυθούν ειδικοί για το σκοπό αυτόν φορείς υψηλού κύρους με αντικείμενο τη διερεύνηση αναφορών σχετικών με φαινόμενα διαφθοράς. Είναι προφανές ότι η αποτελεσματικότητα των φορέων αυτών και κάθε φορέα που έχει στόχο να αντιμετωπίσει τη διαφθορά εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι η πολιτική του ανεξαρτησία, η ακεραιότητα των στελεχών του, οι διαθέσιμοι πόροι και, τελικά, ο βαθμός στον οποίο οι έρευνές του καταλήγουν στην τιμωρία αυτών που έχουν αποκαλυφθεί ότι συμμετείχαν σε κάποια συναλλαγή ως δωροδοκούμενοι ή δωροδοκούντες³¹. Κάθε κράτος έχει λάβει μέτρα για την αντιμετώπιση της διαφθοράς τα οποία διαφέρουν από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις γενικότερες συνθήκες της διοίκησης και την έκταση του φαινομένου. Με εσωτερικούς ελέγχους και με παρεμβάσεις διοικητικού χαρακτήρα αντιμετωπίζεται το πρόβλημα όταν το μέγεθος του είναι μικρό. Σε χώρες, όπου η διάβρωση του φοροελεγκτικού και φοροεισπρακτικού μηχανισμού ήταν μεγάλη, χρειάστηκε να παρθούν ιδιαίτερα δραστικά μέτρα, όπως η ριζική αναδιάρθρωση όλου του μηχανισμού. Αλλού πάλι, υπήρξε ιδιωτικοποίηση υπηρεσιών με την ανάθεση του έργου σε εταιρείες, το ύψος της αμοιβής των οποίων προσδιορίζεται ως ποσοστό των εσόδων που εισπράττονται. Γενικά, τα μέτρα που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του φαινομένου της διαφθοράς είναι πολλά και μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τέσσερις κατηγορίες: α) μέτρα που άπτονται πολιτικών επιλογών, κυβερνητικών προτεραιοτήτων και πολιτικής βούλησης, β) μέτρα που συμβάλλουν στη μείωση της ζήτησης διαφθοράς από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα, γ) μέτρα που συμβάλλουν στη μείωση της προσφοράς διαφθοράς από στελέχη του δημόσιου τομέα και δ) μέτρα που αφορούν τους ελέγχους και τις ποινές. Καθοριστικής σημασίας παράγοντας για τον περιορισμό της διαφθοράς, που εντάσσεται στα μέτρα και τις πολιτικές της πρώτης κατηγορίας, είναι το γενικότερο στίγμα που δίνουν τα κυβερνητικά στελέχη και γενικά ο πολιτικός κόσμος της χώρας³². Γιατί, δεν μπορεί να απαιτεί κανείς τη λειτουργία ενός καθ' όλα έντιμου διοικητικού μηχανισμού σε ένα περιβάλλον όπου υπάρχουν διάχυτες υπόνοιες διαφθοράς στο πολιτικό επίπεδο. Ο περιορισμός της διαφθοράς πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα της κυβέρνησης με συντονισμένες και συνεχείς προσπάθειες, από την πλευρά της ζήτησης είναι σημαντικό ένα διαφανές θεσμικό πλαίσιο για τον περιορισμό της ζήτησης

³⁰ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 504

³¹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 505

³² ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 506

διαφθοράς αλλά και στον περιορισμό της προσφοράς της. Εάν υπάρχουν ασάφειες και πολυπλοκότητα στις διατάξεις και πολυπλοκότητα στις διατάξεις αυτές ωθούν τις περισσότερες φορές τους πολίτες στην αναζήτηση μέσω διαφθοράς προκειμένου να ξεπεράσουν τα εμπόδια. Επιπλέον υπάρχει ο κίνδυνος για μελλοντικές ασάφειες σε θεσμοθετήσεις που θα γίνουν μετέπειτα. Απαιτείται η διατύπωση κανόνων που να μην αφήνουν περιθώρια διαφορετικών ερμηνειών. Ένα σημαντικό μέτρο είναι η θέσπιση χρονικού ορίου στις δημόσιες υπηρεσίες όσον αφορά τη διεκπεραίωση εκκρεμοτήτων. Ένα άλλο μέτρο για τον περιορισμό της προσφοράς υπηρεσιών που υποκρύπτουν διαφθορά είναι ο έλεγχος των υπαλλήλων στους οποίους έχουν ανατεθεί ελεγκτικές αρμοδιότητες και γενικότερα των υπαλλήλων των οποίων το αντικείμενο της απασχόλησής τους σχετίζεται με οικονομικά συμφέροντα ιδιωτών. Τα επιμέρους μέτρα που μπορούν να ληφθούν στον φορολογικό τομέα είναι η καθιέρωση συστήματος επανελέγχων των φορολογικών υποθέσεων, η αντικειμενικοποίηση των φορολογικών ελέγχων, η αντικειμενικοποίηση των ποινών κ.λπ. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η θέσπιση του «πόθεν έσχες». Δεν αρκεί όμως μόνο η θέσπιση του «πόθεν έσχες», αλλά και η δημιουργία συνθηκών που να επιτρέπουν ο έλεγχος αυτός να έχει ουσιαστικό περιεχόμενο. Έτσι, ο έλεγχος των σχετικών δηλώσεων πρέπει να είναι ουσιαστικός και να μην ανατίθεται σε όργανο ή φορέα προερχόμενο από τον κλάδο των ελεγχόμενων, αλλά σε ανεξάρτητο σώμα. Τέλος, ένα άλλο ζήτημα είναι αυτό της επιβολής αυστηρών ποινών σε όσους αποδειχθεί ότι συμμετείχαν σε συναλλαγές που υπέκρυπταν διαφθορά³³.

---

³³ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 507.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθεί η παραοικονομία. Δόθηκε ήδη η έννοια της στο πρώτο κεφάλαιο μαζί με άλλες έννοιες όπως της φοροδιαφυγής, του φόρου κ.α.

Για τις ανάγκες του κεφαλαίου θα δοθεί εκ νέου ο ορισμός αλλά οι αιτίες και οι παράγοντες της παραοικονομίας. Ακόμα στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρθηκε η σημασία των φόρων με πρωταρχικό ρόλο την χρηματοδότηση του κράτους για τις δραστηριότητες του, ώστε να εξασφαλίσει τα μέσα παραγωγής που απαιτούνται για την παραγωγή των δημοσίων αγαθών.

Συγκεκριμένα, αν δεν υπήρχε το κράτος, τα μέσα παραγωγής που διαθέτει η κοινωνία θα απασχολούνταν αποκλειστικά για την παραγωγή ιδιωτικών αγαθών. Με τους φόρους όμως που επιβάλλει το κράτος, μειώνει την αγοραστική δύναμη των ιδιωτικών φορέων και κατ' επέκταση τη ζήτησή τους για ιδιωτικά αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι, με την επιβολή των φόρων μεταφέρεται, αφενός, αγοραστική δύναμη από τον ιδιωτικό προς τον δημόσιο τομέα και, αφετέρου, αποδεσμεύονται μέσα παραγωγής που χρησιμοποιούνταν για την κάλυψη ιδιωτικών αναγκών. Τα μέσα αυτά μπορεί στη συνέχεια να τα προμηθευτεί το κράτος με τα έσοδα που απέκτησε από τη φορολογία³⁴.

Το κράτος με τη φορολογία μπορεί να εξασφαλίσει την κατανομή του κόστους παραγωγής των δημοσίων αγαθών με τρόπο κατά τον οποίο να εξασφαλίζει, σε μεγάλο βαθμό, την δίκαιη κατανομή των βαρών.

Για παράδειγμα, δεδομένου ότι το κράτος έχει το προνόμιο της έκδοσης του χρήματος, θα μπορούσε ενδεχομένως να προταθεί η έκδοση νέου χρήματος για την κάλυψη των αναγκών του, έτσι ώστε να αποφευχθεί η προσφυγή στην όχι τόσο ευχάριστη, αλλά και δαπανηρή από πλευράς διαχειριστικού κόστους, φορολογία. Όμως, είναι προφανές ότι ο εύκολος αυτός τρόπος άντλησης χρημάτων, ακόμη και αν ήταν δυνατός, θα οδηγούσε σε δυσθεώρητα ύψη τον πληθωρισμό με ιδιαίτερα δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία και στη διανομή του εισοδήματος, αφού ο πληθωρισμός θίγει από τη φύση του περισσότερο τις πολυμελείς οικογένειες και τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις οι οποίες δαπανούν μεγάλο μέρος του εισοδήματος τους για κατανάλωση. Επίσης, ο πληθωρισμός θίγει περισσότερο τις επαγγελματικές τάξεις των οποίων το εισόδημα δεν προσαρμόζεται άμεσα στην αύξηση των τιμών, όπως είναι οι μισθωτοί και οι συνταξιούχοι. Κατά συνέπεια, ενώ η έκδοση νέου χρήματος θα εξασφάλιζε τους αναγκαίους στο κράτος πόρους, ο επιμερισμός του κόστους των δημοσίων δαπανών θα απείχε πολύ από αυτή την οποία θα θεωρούσε δίκαιη το κοινωνικό σύνολο.

Υπάρχει και άλλος τρόπος για να αντλήσει χρήματα το κράτος προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες. Ένας τρόπος που χρησιμοποιήθηκε και χρησιμοποιείται ευρέως από την Ελλάδα. Ακόμα όμως και με αυτή την λύση δεν αποφεύγονται οι φόροι απλά επιτυγχάνεται η αναβολή τους όπως και η αύξηση τους για ένα χρονικό διάστημα. Η δυσκολία που φαίνεται μεταγενέστερα είναι η επιστροφή των δανείων και μάλιστα εντόκως. Πόροι που αντλούνται για την επιστροφή των δανείων και των τόκων αντλούνται όμως στο μεγαλύτερο βαθμό τους³⁵.

Με την άντληση εσόδων μέσω της επιβολής φόρων το κράτος εκμεταλλεύεται την κυριαρχική του εξουσία για την άντληση κατ' ονομαστικό τρόπο των πόρων που απαιτούνται. Μπορεί όμως με τη φορολογία να εξασφαλίσει την κατανομή του κόστους παραγωγής των

³⁴ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 59

³⁵ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 60.

Δημοσίων αγαθών και υπηρεσιών προς το κοινωνικό σύνολο κατά τρόπο που να ικανοποιεί τις απαιτήσεις περί δίκαιης κατανομής των βαθών. Γιατί, επειδή οι φόροι που θα επιβληθούν και ο τρόπος με τον οποίο θα επιβληθούν αυτοί αποφασίζονται από την πολιτική εξουσία, έχει τη δυνατότητα η πολιτική εξουσία να τους εφαρμόσει κατά τέτοιο τρόπο ώστε ο επιμερισμός του βάρους τους στους πολίτες να γίνεται σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, έτσι όπως την αντιλαμβάνεται αυτή η πλειονότητα του κοινωνικού συνόλου³⁶.

Οι φόροι ως μέσο σταθεροποίησης της οικονομίας

Εκτός από τη μετάθεση αγοραστικής δύναμης προς το κράτος, οι φόροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως μέσα άσκησης σταθεροποιητικής οικονομικής πολιτικής. Ειδικότερα, οι φόροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν από το κράτος για την αντιμετώπιση της ύφεσης και του πληθωρισμού.

Ας εξετάσουμε πρώτα την περίπτωση της οικονομικής ύφεσης. Η οικονομική ύφεση προκαλείται από την πτώση της αγοράς, δηλαδή από την εξασθένηση της συνολικής ζήτησης των ιδιωτικών φορέων. Η πτώση αυτή προκαλεί με τη σειρά της πτώση της παραγωγής, πτώση της απασχόλησης και πτώση των εισοδημάτων στην οικονομία. Για να βγει, κατά συνέπεια, η οικονομία από την ύφεση, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα που θα ενθαρρύνουν τη συνολική ζήτηση ή θα προκαλέσουν την αύξησή της. Έτσι, δεδομένου ότι

$$Y = C + I + G + X - M$$

όπου Y = εθνικό εισόδημα, C = ιδιωτική κατανάλωση, I = ιδιωτικές επενδύσεις, G = δημόσιες δαπάνες, X = εξαγωγές και M = εισαγωγές, θα μπορούσε μια πτώση του εθνικού εισοδήματος να αντιμετωπισθεί με μια αύξηση σε ένα ή περισσότερα από τα μεγέθη που βρίσκονται στο δεξί σκέλος της παραπάνω σχέσης. Στο πλαίσιο αυτό, η πλέον άμεση (και αποτελεσματική) παρέμβαση που θα μπορούσε να γίνει από την πλευρά του κράτους θα ήταν η πτώση του εθνικού εισοδήματος να αντιμετωπισθεί με μια αύξηση των δημοσίων δαπανών (G). Μια τέτοια αύξηση θα προκαλούσε αύξηση της συνολικής ζήτησης, η οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να επαναφέρει την οικονομία σε ισορροπία. Μια άλλη, όχι το ίδιο άμεση μέθοδος, θα μπορούσε να είναι η ενίσχυση της ζήτησης με τη μείωση των φόρων. Γιατί, οι φόροι επηρεάζουν το διαθέσιμο εισόδημα των ιδιωτικών φορέων της οικονομίας και κατ' επέκταση μια μείωση των φόρων συνεπάγεται αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η αύξηση αυτή του διαθέσιμου εισοδήματος από τη μείωση της φορολογίας, ή μέρος της αύξησης αυτής, θα διατεθεί για αύξηση της κατανάλωσης (C) ή/και των ιδιωτικών επενδύσεων (I). Η αύξηση αυτή θα προκαλέσει αύξηση της παραγωγής των επιχειρήσεων, οι οποίες με τη σειρά τους θα αυξήσουν το απασχολούμενο σε αυτές προσωπικό και την προμήθεια πρώτων υλών και θα αξιοποιήσουν κεφαλαιουχικό εξοπλισμό που λόγω της πτώσης της ζήτησης κρατούσαν υποαπασχολούμενο. Η διαδικασία αυτή θα συνεχισθεί με διαδοχικές αυξήσεις εισοδημάτων και ζήτησης με αποτέλεσμα, όταν ολοκληρωθεί, η αύξηση της παραγωγής και του εισοδήματος να είναι πολλαπλάσια σε σχέση με την αρχική αύξηση της ζήτησης που προκλήθηκε λόγω της μείωσης των φόρων³⁷.

Η αντιμετώπιση φαινομένου της οικονομικής ύφεσης απαιτείται η αύξηση των δημοσίων δαπανών και μείωση φόρων. Από την άλλη ο πληθωρισμός ζήτησης απαιτεί μείωση των δημοσίων δαπανών η αύξησης των φόρων. Αιτία του πληθωρισμού ζήτησης είναι η συνολική ζήτηση υπερβαίνει την ικανότητα της οικονομίας για παραγωγή αγαθών με συνέπεια την αύξηση των τιμών. Για τον περιορισμό αυτού του φαινομένου αυξάνονται οι φόροι κατ' επέκταση η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών και αυτό επιφέρει περιορισμό στην υπερβάλλουσα ζήτηση. Η μείωση αυτή προκαλεί μείωση της

³⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 59.

³⁷ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 62.

ζήτησης των επιχειρήσεων για μέσα παραγωγής αναστέλλοντας τα όποια σχέδια μπορεί να υπήρχαν για αύξηση της παραγωγής.

Συμπερασματικά, πέρα των όποιων άλλων μέτρων μακροοικονομίας πολιτικής, η ενδεδειγμένη φορολογική πολιτική σε περιόδους οικονομικής ύφεσης είναι η μείωση των φόρων και σε περιόδους πληθωρισμού εκείνη της αύξησης των φόρων³⁸.

Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας και οι αναπτυξιακοί της μηχανισμοί προκαλούν θεμελιώδεις μεταβολές στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας της οικονομίας της που είναι αδύνατον να μην επηρεάσουν τη διάρθρωση και λειτουργία του φορολογικού της συστήματος. Γιατί, η αναπτυξιακή διαδικασία προκαλεί μεταβολές στην κατανομή των πόρων, του πλούτου και του εισοδήματος και ενεργοποιεί γενικά μια σειρά εξελίξεων, οι οποίες απαιτούν ανάλογη προσαρμογή του φορολογικού συστήματος. Από την άλλη πλευρά, το φορολογικό σύστημα, έτσι όπως είναι διαρθρωμένο και λειτουργεί στην πράξη, μπορεί να ασκεί θετική επίδραση στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας, να είναι ουδέτερο ή να λειτουργεί ανασταλτικά. Η διφυής αυτή σχέση ανάμεσα στο επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης και στη διάρθρωση και λειτουργία του φορολογικού συστήματος αποτελεί αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου³⁹.

Η επίδραση του επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης στο φορολογικό σύστημα

Οι διαφορετικές συνθήκες που επικρατούν στις χώρες επηρεάζουν το φορολογικό τους σύστημα. Συνθήκες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές. Η οικονομική ανάπτυξη είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τη διάρθρωση του φορολογικού συστήματος.

Γιατί, κατά τη διάρκεια της αναπτυξιακής διαδικασίας επιτελούνται στη χώρα ουσιώδεις μεταβολές οικονομικού, κοινωνικού, διοικητικού ή άλλου χαρακτήρα, οι οποίες είναι αδύνατον να μην επηρεάσουν τη διαμόρφωση του φορολογικού συστήματος. Κατ' αρχάς, η οικονομική ανάπτυξη συνεπάγεται αλλαγή στη διάρθρωση της οικονομίας καθώς και στο μέγεθος και στη διάρθρωση της φορολογικής βάσης, οι οποίες δεν μπορεί να μην επηρεάσουν το φορολογικό σύστημα. Παράλληλα, αλλάζουν οι στόχοι της φορολογικής πολιτικής καθώς και τα κριτήρια με βάση τα οποία επιλέγονται οι φόροι που θα επιβληθούν.

Με το ακραίο παράδειγμα μιας χώρας που βρίσκεται στο πρώιμο στάδιο της οικονομικής ανάπτυξης μπορεί να γίνει κατανοητή η επίδραση που έχει η οικονομική ανάπτυξη με τη διάρθρωση και τη λειτουργία του φορολογικού συστήματος.

Στο στάδιο αυτό κυριαρχεί ο πρωτογενής τομέας στην οικονομία και στις συναλλαγές κατέχει πρωτεύοντα ρόλο η μέθοδος του αντιπραγματισμού. Έπεται ότι το εισόδημα που υπάρχει στην οικονομία είναι χαμηλό, κάτι το οποίο θέτει ευθύς εξαρχής σοβαρούς περιορισμούς αναφορικά με τη διάρθρωση του φορολογικού της συστήματος. Έτσι, λόγω των περιορισμών που υπάρχουν στην επιβολή του φόρου εισοδήματος, οι κύριοι φόροι είναι αυτοί που επιβάλλονται στη γη και οι φόροι σε είδος. Εκτός από τον πρωτογενή τομέα, υπάρχει και ο τομέας της μεταποίησης ο οποίος όμως βρίσκεται σε πολύ πρώιμο στάδιο ανάπτυξης. Οι επιχειρήσεις που υπάρχουν είναι στην πλειονότητά τους βιοτεχνίες μικρής κλίμακας και με χαμηλό επίπεδο κερδών, περιορίζοντας έτσι ουσιαστικά τη φορολογική βάση στα λίγα προϊόντα που παράγονται στις ελάχιστες στη χώρα βιομηχανικές μονάδες.

³⁸ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 63.

³⁹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 327.

Αυτές οι συνθήκες που δημιουργεί η πρώτη περίοδος περιορίζουν την άσκηση της φορολογικής πολιτικής. Συνέπεια αυτών είναι η αδυναμία στην επιβολή των φόρων και να μην επιτυγχάνεται η αποτελεσματική εφαρμογή αυτών.

Ο φόρος εισοδήματος φυσικών προσώπων δεν επιβάλλεται στο συνολικό εισόδημα, αλλά χωριστά σε κάθε πηγή εισοδήματος (όπου είναι δυνατή η επιβολή του), περιορίζοντας έτσι την προοδευτικότητα του φόρου και τις διανεμητικές του επιδράσεις⁴⁰.

Η επίδραση της φορολογίας στην οικονομική ανάπτυξη

Όπως προαναφέρθηκε, η σχέση μεταξύ του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης και της φορολογίας είναι διττή και είναι δύσκολο να εξακριβωθεί στην πράξη η αιτιώδης σχέση που υπάρχει μεταξύ τους. Δεν υπάρχει όμως αμφιβολία ότι η φορολογία επηρεάζει το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης και μάλιστα ποικιλοτρόπως. Κατ' αρχάς, η φορολογία επηρεάζει το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της επίδρασης που ασκούν τα φορολογικά έσοδα στις δημόσιες δαπάνες και ιδιαίτερα στις δαπάνες για έργα υποδομής. Επιπλέον, επιμέρους φορολογικές ρυθμίσεις, όπως είναι η έκπτωση από το φορολογητέο εισόδημα των δαπανών για εκπαίδευση/κατάρτιση, η παροχή φορολογικών κινήτρων στις επιχειρήσεις για έρευνα και καινοτομία, οι επιταχυνόμενες αποσβέσεις κ.λπ. επιδρούν θετικά στο επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης. Αλλά, και η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος μπορεί να επηρεάσει το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μέσω της επίδρασης που ασκεί σε μεγέθη που την επηρεάζουν, όπως είναι η απασχόληση, η προσφορά εργασίας και η παραγωγικότητα της εργασίας. Η φορολογία επηρεάζει επίσης την παραγωγικότητα της εργασίας μέσω της επίδρασης που ασκεί στην επενδυτική δραστηριότητα, στην προσέλευση ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, στην καινοτομία, στην εκπαίδευση κ.λπ. καθώς και μέσω της επίδρασης που ασκεί στις αποταμιεύσεις. Η τελευταία αυτή επίδραση είναι, φυσικά, λιγότερο σημαντική στις ανοικτές οικονομίες, όπου οι επενδύσεις δεν χρηματοδοτούνται κυρίως ή αποκλειστικά από εγχώριες αποταμιεύσεις, αλλά και από τις διεθνείς χρηματαγορές ή υπάρχουν στη χώρα άμεσες ξένες επενδύσεις. Η φορολογία μπορεί, επίσης, να επηρεάσει το ανθρώπινο κεφάλαιο και ειδικότερα τα κίνητρα για επένδυση στην ανώτατη εκπαίδευση, γιατί επιδρά στο κόστος και στην απόδοση της εκπαίδευσης. Τέλος, μια άλλη επίδραση της φορολογίας στην οικονομική ανάπτυξη είναι μέσω του κόστους συμμόρφωσης που προκαλεί στις επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα, αν η φορολογική νομοθεσία είναι πολύπλοκη και οι διαδικασίες που απαιτούνται για τη συμμόρφωση με αυτές είναι υπέρμετρα γραφειοκρατικές, το κόστος συμμόρφωσης των επιχειρήσεων θα είναι αρκετά υψηλό και θα απορροφά πόρους που θα μπορούσαν να διοχετευθούν σε περισσότερο παραγωγικές δραστηριότητες με συνέπεια να επηρεάζεται αρνητικά η ανάπτυξη⁴¹.

Οι φόροι ως μέσο επιτάχυνσης της οικονομικής ανάπτυξης

Το μέγεθος των φόρων επηρεάζει αντιστρόφως ανάλογα τον ρυθμό της οικοδομικής ανάπτυξης. Αυτό συμβαίνει επειδή μειώνεται η αγοραστική δύναμη, έχοντας απορροφηθεί από τους φόρους, η οποία επρόκειτο να διοχετευτεί στην κατανάλωση και την επένδυση.

Βέβαια, στο επιχείρημα αυτό υπάρχει ο αντίλογος ότι θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί το κράτος τα έσοδα που αποκτά από τη φορολογία. Γιατί ένα σημαντικό μέρος των φορολογικών εσόδων αξιοποιείται για την κατασκευή έργων υποδομής (κατασκευή δρόμων, λιμανιών κ.λπ.), χωρίς τα οποία δεν μπορεί να υπάρξει ανάπτυξη και δεν μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά ο ιδιωτικός τομέας.

⁴⁰ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 328.

⁴¹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 335.

Οι φόροι εισοδήματος δεν μειώνουν μόνο το διαθέσιμο εισόδημα και επομένως τη δυνατότητα των φορολογουμένων να χρηματοδοτήσουν επενδύσεις, αλλά και την καθαρή απόδοση των επενδύσεων⁴².

Η οικονομική ανάπτυξη επηρεάζεται από του φόρους. Για το λόγο αυτό όσοι ασκούν της οικονομική πολιτική πρέπει να σχεδιάζουν το φορολογικό σύστημα με τέτοιο τρόπο ώστε οι επιδράσεις των φόρων να είναι ευνοϊκές όσο περισσότερο γίνεται. Οι φόροι περιουσίας ασκούν τις λιγότερο αρνητικές επιδράσεις στο ρυθμό της οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό συμβαίνει γιατί οι φόροι αυτοί δεν επιβάλλονται στην τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Άλλο ένα είδος φόρων που δεν επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την οικονομική ανάπτυξη είναι οι φόροι κατανάλωσης. Ο βαθμός είναι μικρότερος συγκριτικά με τους φόρους εισοδήματος γιατί.

Όσον αφορά τις πολιτικές που μπορούν να ασκηθούν μέσω του φορολογικού συστήματος για την επιτάχυνση του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης, θα μπορούσαν επιγραμματικά να αναφερθούν οι εξής⁴³:

α) Διαφορετική φορολογική αντιμετώπιση των μη παραγωγικών χρήσεων του εισοδήματος. Η πολιτική αυτή συνίσταται στη βαρύτερη φορολογική επιβάρυνση των χρήσεων του εισοδήματος που δεν συμβάλλουν καθόλου ή συμβάλλουν ελάχιστα στο στόχο της οικονομικής ανάπτυξης (π.χ. πολυτελής κατανάλωση). Με αυτό τον τρόπο το κράτος κάνει τη χρήση του εισοδήματος σε δραστηριότητες, οι οποίες δεν συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη, περισσότερο δαπανηρή, κάτι που συνεπάγεται τον περιορισμό των αντίστοιχων δαπανών των ιδιωτικών φορέων. Παράλληλα, απορροφά πόρους από μη παραγωγικές χρήσεις για να τους διοχετεύσει στη χρηματοδότηση έργων υποδομής και γενικότερα στη χρηματοδότηση πρωτοβουλιών που προωθούν το στόχο της οικονομικής ανάπτυξης (π.χ. επιδοτήσεις ιδιωτικών επενδύσεων κ.λπ.).

β) Η εφαρμογή πολιτικής φορολογικών κινήτρων. Η πολιτική των φορολογικών κινήτρων συνίσταται στην παροχή φορολογικών απαλλαγών και γενικότερα στη χαμηλότερη φορολόγηση των κατηγοριών εισοδήματος ή των χρήσεων εισοδήματος που συμβάλλουν περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η απαλλαγή από τη φορολογία των κερδών που επανεπενδύονται, η παροχή φορολογικών κινήτρων για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων κ.λπ. Δηλαδή, σε αντίθεση με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, με τα φορολογικά κίνητρα επιδιώκεται ο επηρεασμός της οικονομικής συμπεριφοράς των ιδιωτικών μονάδων έτσι ώστε να διοχετεύσουν τους πόρους τους σε χρήσεις που ευνοούν περισσότερο την οικονομική ανάπτυξη,

γ) Η πολιτική των προστατευτικών δασμών. Η πολιτική αυτή συνίσταται στην ανέγερση ενός «τείχους» προστασίας της εγχώριας παραγωγής με την επιβολή υψηλής φορολογίας στα εισαγόμενα προϊόντα. Με τον τρόπο αυτό τα εισαγόμενα προϊόντα γίνονται λιγότερο ανταγωνιστικά από τα εγχωρίως παραγόμενα, βοηθώντας έτσι την εγχώρια παραγωγή να αναπτυχθεί. Ωστόσο, στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία η πολιτική αυτή είναι λιγότερο εφικτή από ό,τι στο παρελθόν. Ιδιαίτερα σε χώρες όπως είναι η Ελλάδα, οι οποίες είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η άσκηση αυτής της πολιτικής σε εθνικό επίπεδο δεν είναι πλέον δυνατή.

2.2 Ορισμοί παραοικονομίας

Ο ορισμός της φοροδιαφυγής που δόθηκε στο πρώτο κεφάλαιο. Είναι μια έννοια που συχνά ταυτίζεται με αυτήν της παραοικονομίας, κάτι που άλλοτε προκύπτει εξ ορισμού και άλλοτε εξυπακούεται.

⁴² ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 63.

⁴³ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 64-65.

Λανθασμένα υπάρχει αυτή η ταύτιση καθώς παραοικονομία και φοροδιαφυγή είναι δύο φαινόμενα που μπορούν να υπάρξουν το ένα χωρίς να υπάρχει το άλλο. Για το λόγο αυτό λανθασμένα γίνεται η ταύτιση. Πρέπει να γίνει εννοιολογική οριοθέτηση των δύο εννοιών.

Στην περίπτωση της παραοικονομίας η σύγχυση που υπάρχει ως προς τον εννοιολογικό προσδιορισμό της είναι πολύ μεγαλύτερη, κάτι που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο γεγονός ότι στη βιβλιογραφία η παραοικονομία ως όρος έχει αποδοθεί με τρόπους, οι οποίοι, αν και είναι συγγενείς μεταξύ τους, δεν έχουν πάντοτε το ίδιο ακριβώς περιεχόμενο. Έτσι, το φαινόμενο της παραοικονομίας έχει αναφερθεί ως άτυπη οικονομία (informal economy), ανεπίσημη (unofficial), κρυφή (hidden), μαύρη (black), μη καταγεγραμμένη (uncorded), σκιώδης (shadow), υπόγεια (underground), γκριζα (grey), παράλληλη (parallel), δυαδική (dual), μη παρατηρήσιμη οικονομία (**unob-** οικονομία του λυκόφωτος (moonlight) κ.λπ. Συνήθως, ωστόσο, υπό τον όρο παραοικονομία νοείται ότι καλύπτονται οι δραστηριότητες οι οποίες θα έπρεπε κανονικά να περιλαμβάνονται στο ΑΕΠ, αλλά δεν περιλαμβάνονται, γιατί κάποιος ή κάποιιοι από αυτούς που συμμετείχαν στην πραγματοποίησή τους προσπάθησε να τις αποκρύψει από τις δημόσιες αρχές. Ειδικότερα, σύμφωνα με έναν ορισμό, την παραοικονομία συνθέτουν «όλες οι οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες συμβάλλουν στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας και οι οποίες θα έπρεπε να περιλαμβάνονται στο εθνικό εισόδημα, βάσει των υφιστάμενων εθνικολογιστικών συμβατικοτήτων, αλλά επί του παρόντος δεν καταγράφονται από τις αρμόδιες εθνικές υπηρεσίες μέτρησης». Από τον ορισμό αυτό συνάγεται ότι μια δραστηριότητα για να θεωρηθεί ότι εντάσσεται στην παραοικονομία θα πρέπει να δημιουργεί προστιθέμενη αξία. Επιπλέον, από τον ορισμό αυτό συνάγεται ότι στην παραοικονομία δεν περιλαμβάνονται μόνο οι δραστηριότητες που έχουν αποκρύψει για διάφορους λόγους οι οικονομικές μονάδες, αλλά και αυτές που δεν έχουν καταγραφεί στους Εθνικούς Λογαριασμούς, λόγω αδυναμιών που παρουσιάζουν οι αρμόδιες υπηρεσίες στην καταγραφή των Εθνικών Λογαριασμών⁴⁴.

Η αποφυγή της πληρωμής των φόρων είναι ένας λόγος ύπαρξης της παραοικονομίας. Αυτός είναι και ο λόγος της σύνδεσης παραοικονομίας και φοροδιαφυγής. Όταν υπάρχει το ένα φαινόμενο τότε υπάρχει και το άλλο. Βέβαια αν και η εξάρτηση αυτή είναι μεγάλη μπορεί να υπάρξει το ένα φαινόμενο χωρίς το άλλο.

Η παραοικονομία έχει σχέση με την παραγωγή των προϊόντων και τη δημιουργία των αντίστοιχων εισοδημάτων. Σ' αυτό το σημείο διαφέρει από τη φοροδιαφυγή.

Για να αναφέρουμε ένα παράδειγμα, είναι γνωστό ότι οι μεταβιβαστικές πληρωμές δεν περιλαμβάνονται στο εθνικό εισόδημα. Αν ο αποδέκτης τους παραλείψει να τις περιλάβει στη φορολογική του δήλωση θα υπάρχει φοροδιαφυγή, ενώ τα εισοδήματα αυτά δεν είναι προϊόν κάποιας παραοικονομικής δραστηριότητας. Φοροδιαφυγή επίσης μπορεί να υπάρχει σε πολλούς φόρους, οι οποίοι δεν έχουν σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα που καταγράφεται στο εθνικό εισόδημα, όπως είναι η φορολογία κληρονομιών, τα τέλη κυκλοφορίας αυτοκινήτων, η φορολογία της ακίνητης περιουσίας κ.λπ. Αλλά ακόμη και στην περίπτωση των φόρων που έχουν σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα (π.χ. φόροι εισοδήματος, φόροι κατανάλωσης) οι δύο αυτές έννοιες δεν ταυτίζονται. Έτσι, μπορούν να υπάρξουν οι εξής συνδυασμοί⁴⁵:

- α) Φοροδιαφυγή και παραοικονομία,
- β) Φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία,
- γ) Παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή και
- δ) Ούτε παραοικονομία ούτε φοροδιαφυγή.

Στην πρώτη περίπτωση υπάρχει οικονομική δραστηριότητα αναπτύσσοντας της παραοικονομία καθώς δεν καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς με αποτέλεσμα να

⁴⁴ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 98

⁴⁵ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 99

μην δηλώνονται τα εισοδήματα που δημιουργούνται. Έτσι υπάρχει άμεση σχέση φοροδιαφυγής και παραοικονομίας.

Στην επόμενη περίπτωση υπάρχει η φοροδιαφυγή χωρίς όμως να υπάρχει παραοικονομία. Αυτό συμβαίνει με την καταγραφή της οικονομικής δραστηριότητας χωρίς όμως την καταβολή των αναλογούντων φόρων.

Στην Τρίτη περίπτωση συμβαίνει το αντίθετο από τη δεύτερη δηλαδή να υπάρχει παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή. Αυτή η περίπτωση είναι πιο παράδοξη από τις προηγούμενες.

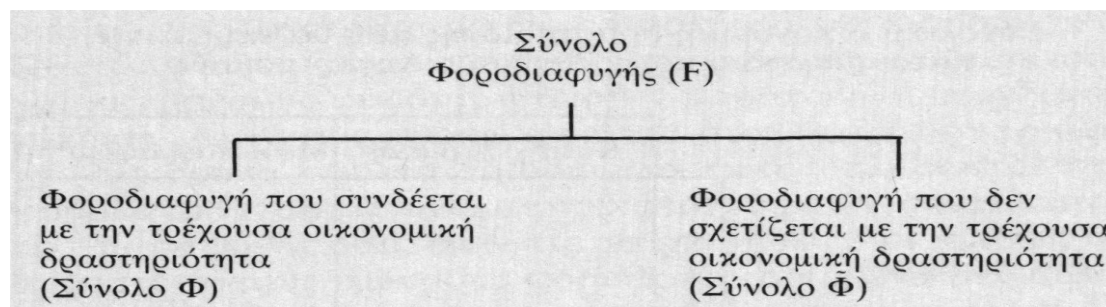
Σε πολλές χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, οι Εθνικοί Λογαριασμοί δεν καταρτίζονται με βάση τις φορολογικές δηλώσεις και έτσι είναι επόμενο να υπάρχει απόκλιση μεταξύ των δύο στατιστικών σειρών.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι παρόλο που η φοροδιαφυγή θεωρείται ως ένα από τα κυριότερα αίτια της παραοικονομίας δεν υπάρχει ανάμεσα στις δύο αυτές έννοιες ταύτιση. Σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει πως ό,τι δεν καταγράφεται στους Εθνικούς Λογαριασμούς δεν δηλώνεται και στις φορολογικές αρχές ή το αντίστροφο, αλλά είναι δυνατόν -αν και όχι ιδιαίτερα συχνά- να υπάρχει φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία καθώς και παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή⁴⁶.

Η ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς οριοθετείται εδώ η σχέση της φοροδιαφυγής με την παραοικονομία. Για το σκοπό αυτό είναι χρήσιμο να διακρίνομε δύο μεγάλες κατηγορίες φοροδιαφυγής• φοροδιαφυγή που σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα και φοροδιαφυγή που δεν έχει καμιά σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα, την παραγωγή εγχώριου προϊόντος και τη δημιουργία αντίστοιχων εισοδημάτων συντελεστών παραγωγής. Στη δεύτερη κατηγορία, η φοροδιαφυγή στις μεταβιβαστικές πληρωμές είναι, ίσως, το πλέον γνωστό παράδειγμα. Η φοροδιαφυγή που συντελείται στη φορολογία κληρονομιών, δωρεών και γονικών παροχών και η φοροδιαφυγή στα τέλη κυκλοφορίας αποτελούν επίσης σχετικά παραδείγματα.

Σχηματικά η διάκριση αυτή έχει ως εξής⁴⁷:

Εικόνα 1

Το υπερσύνολο F απεικονίζει τη συνολική φοροδιαφυγή, το σύνολο Φ τη φοροδιαφυγή που συνδέεται αποκλειστικά με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα και το συμπληρωματικό σύνολο Φ̄ τη φοροδιαφυγή που δεν σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Φυσικά τα σύνολα αυτά συνδέονται με τις εξής σχέσεις:

$\Phi \subset F$ (γνήσιο υποσύνολο)

$\Phi \subset F$ (γνήσιο υποσύνολο)

⁴⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 100.

⁴⁷ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 168-169.

και $\Phi U \Phi = F$

Εκτός από τις μεταβιβαστικές πληρωμές που παράνομα διαφεύγουν τη φορολογία εισοδήματος, στο φορολογικό σύστημα της κάθε χώρας υπάρχει και ένας αριθμός φόρων που δεν επιβάλλεται σε μεγέθη που έχουν σχέση με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα. Σε άλλες χώρες η σημασία αυτών των φόρων είναι μεγάλη και σε άλλες μικρή. Πάντως, εφ' όσον το σύνολο της φοροδιαφυγής ορίζεται όπως ανωτέρω, είναι φανερό ότι δεν είναι δυνατό να ταυτίζεται με την παραοικονομία, η οποία έχει σχέση αποκλειστικά με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα.

Οι μεγαλύτερες και περισσότερο πολύπλοκες διαφορές στις δύο έννοιες, όμως, δεν είναι στην περίπτωση των φόρων, που δεν έχουν σχέση με την τρέχουσα δραστηριότητα, αλλά στην περίπτωση των φόρων που συνδέονται με την τρέχουσα δραστηριότητα.

Η ανάλυση αυτής της περίπτωσης γίνεται με τη βοήθεια της παρακάτω εικόνας⁴⁸.

	Καταγραφόμενη	Μη καταγραφόμενη
Δηλούμενα	I Δεν υπάρχει ούτε φοροδιαφυγή ούτε παραοικονομία	II Παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή
Μη Δηλούμενα	III Φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία	IV Φοροδιαφυγή με παραοικονομία

Σύνολο εισοδημάτων των συντελεστών παραγωγής (και ποσά έμμεσων φόρων) που θα έπρεπε να δηλώνονται (αποδίδονται) στις φορολογικές αρχές.

Εικόνα 2

Η οριζόντια διάσταση του τετραγώνου αντιπροσωπεύει το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας η οποία, σύμφωνα με την ισχύουσα πρακτική και συμβατικότητες των εθνικών λογαριασμών, θα έπρεπε να καταγράφεται. Για πολλούς λόγους όμως, αυτό δεν επιτυγχάνεται, με αποτέλεσμα ένα τμήμα μόνο να καταγράφεται και ένα άλλο τμήμα να μην καταγράφεται. Γι' αυτό, η συνολική οικονομική δραστηριότητα υποδιαιρείται σε καταγραφόμενη και μη καταγραφόμενη.

Η συνολική οικονομική δραστηριότητα, όμως, δημιουργεί αντίστοιχα εισοδήματα συντελεστών παραγωγής, τα οποία φορολογούνται με την επιβολή φόρων εισοδήματος. Παράλληλα, η οικονομική δραστηριότητα επιβαρύνεται και με έμμεσους φόρους, είτε στην παραγωγή ή στην κατανάλωση. Αυτά αντιπροσωπεύονται στον κατακόρυφο άξονα. Ορισμένα από τα εισοδήματα αυτά δηλώνονται στις φορολογικές αρχές από τους κατόχους των συντελεστών της παραγωγής και από τις επιχειρήσεις, οι οποίες εισπράττουν τους

⁴⁸ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 169-171.

έμμεσους φόρους και ορισμένα δεν δηλώνονται. Γι' αυτό διακρίνονται σε «δηλούμενα» και «μη δηλούμενα».

Από την παραπάνω κατάταξη δημιουργούνται τέσσερα τεταρτημόρια, κάθε ένα από τα οποία παρουσιάζει μία από τις τέσσερις δυναμικές περιπτώσεις συσχέτισης φοροδιαφυγής και παραοικονομίας. Στο πρώτο τεταρτημόριο έχουμε την περίπτωση που δεν υπάρχει ούτε φοροδιαφυγή ούτε παραοικονομία. Δηλαδή το εισόδημα δηλώνεται στην εφορία και η αντίστοιχη προστιθέμενη αξία καταγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς. Είναι η περίπτωση μιας επιχείρησης που ορθά αναφέρει το σύνολο της προστιθέμενης αξίας της στους εθνικούς λογαριασμούς και ειλικρινά δηλώνει και αποδίδει τους αντίστοιχους έμμεσους φόρους που εισέπραξε και τα κέρδη (ή τα μεικτά έσοδα) που πραγματοποίησε, στις φορολογικές αρχές.

Στο δεύτερο τεταρτημόριο⁴⁹ έχουμε μία λιγότερο «γνωστή» περίπτωση. Είναι η περίπτωση όπου δεν επιτυγχάνεται μεν η καταγραφή της προστιθέμενης αξίας από τους εθνικούς λογαριασμούς, αλλά οι έμμεσοι φόροι και τα κέρδη, που αντιστοιχούν στη δραστηριότητα αυτή, δηλώνονται και καταβάλλονται κανονικά στην εφορία. (Υπενθυμίζεται ότι στην Ελλάδα και σε πολλές άλλες χώρες, οι εθνικοί λογαριασμοί δεν καταρτίζονται με βάση τις φορολογικές δηλώσεις). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι σύμφωνα με σχετικές πληροφορίες πολλές νέες δραστηριότητες, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών («ενοικίαση κασετών βίντεο», «γυμναστήρια», κλπ.) δεν καταγράφονται ακόμη στους εθνικούς λογαριασμούς στη χώρα μας. Οι επιχειρήσεις αυτές, όμως, παρακολουθούνται από τις αρμόδιες φορολογικές αρχές και ενδεχομένως ανταποκρίνονται ειλικρινώς και εγκαίρως στις φορολογικές τους υποχρεώσεις. Έτσι έχουμε μία περίπτωση 100% παραοικονομίας (η οποία οφείλεται σε ανεπάρκεια των εθνικών λογαριασμών), αλλά (ενδεχομένως) καθόλου φοροδιαφυγή. Γενικά όλες οι δραστηριότητες που δεν καταγράφονται από τους εθνικούς λογαριασμούς, αλλά τα αντίστοιχα εισοδήματα και έμμεσοι φόροι δηλώνονται στην εφορία, εμπίπτουν στην περίπτωση αυτή.

Στο τρίτο τεταρτημόριο⁵⁰ έχουμε την περίπτωση φοροδιαφυγής χωρίς καθόλου παραοικονομία. Κλασικό παράδειγμα στην περίπτωση της Ελλάδος είναι η αγροτική παραγωγή. Η αξία της αγροτικής παραγωγής εκτιμάται από τις κατά τόπους υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας και με βάση τις εκτιμήσεις αυτές γίνεται η καταγραφή στους εθνικούς λογαριασμούς. Δεν υπάρχει λοιπόν περίπτωση παραοικονομίας, εκτός από τυχόν σφάλμα μέτρησης. Οι αγρότες, όμως, οι οποίοι αποκτούν τα αντίστοιχα εισοδήματα, κατά κανόνα φοροδιαφεύγουν. Και οι 40 χιλιάδες περίπου αγρότες, που υποβάλλουν δηλώσεις, έχουν και εισοδήματα από άλλες πηγές (κυρίως από μισθωτές υπηρεσίες, ακίνητα και επιχειρήσεις) και γι' αυτό υποβάλλουν δηλώσεις.

Γενικά, στο τρίτο τεταρτημόριο ανήκουν όλες οι δραστηριότητες των οποίων οι εθνικοί λογαριασμοί, με διάφορους τρόπους, εκτιμούν και καταγράφουν σωστά την προστιθέμενη αξία, αλλά τα αντίστοιχα εισοδήματα και έμμεσοι φόροι δεν δηλώνονται/αποδίδονται στην εφορία. Εκτιμάται ότι ένα μεγάλο τμήμα της φοροδιαφυγής στη χώρα μας ανήκει στο τεταρτημόριο αυτό.

Στο τέταρτο, τέλος, τεταρτημόριο έχουμε την περίπτωση όπου τα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι, τα οποία αποκτώνται/εισπράττονται στην παραοικονομία, δεν δηλώνονται/αποδίδονται στις φορολογικές αρχές. Η περίπτωση αυτή είναι η μόνη όπου τα εισοδήματα και οι έμμεσοι φόροι που φοροδιαφεύγουν συνδέονται άμεσα με την αντίστοιχη προστιθέμενη αξία που δεν καταγράφεται, ενώ θα έπρεπε, στους εθνικούς λογαριασμούς. Η

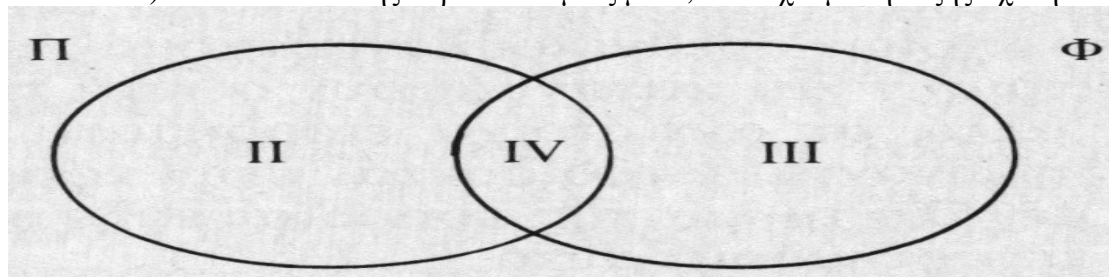
⁴⁹ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 171-172.

⁵⁰ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 172.

παραοικονομία που έχει σαν κίνητρο τη φοροδιαφυγή εμπίπτει στην κατηγορία αυτή. Επιπλέον, όμως, και περιπτώσεις παραοικονομίας με σκοπό την παράκαμψη νόμων κλπ. (π.χ. παράνομη απασχόληση αλλοδαπού) προκαλούν επίσης και παραοικονομία, διαφορετικά θα αποκαλυπτόταν η παράνομη ενέργεια.

Στην τελευταία αυτή περίπτωση εμπίπτει και η παραοικονομία στις σοσιαλιστικές χώρες. Αν και στην προκειμένη περίπτωση η παραοικονομική δραστηριότητα έχει σαν σκοπό την συμπληρωματική παροχή αγαθών και υπηρεσιών που δεν παράγονται είτε καθόλου είτε σε επαρκείς ποσότητες από την επίσημη οικονομία, οι αυστηρές απαγορεύσεις και κανονισμοί, που ισχύουν για περιορισμένη ιδιωτική παραγωγή, δεν επιτρέπουν (όταν παραβιάζονται) και τη δήλωση των αντίστοιχων εισοδημάτων στις φορολογικές αρχές⁵¹.

Γενικά, εάν απεικονίσουμε το σύνολο όλης της φοροδιαφυγής με F , το (γνήσιο) υποσύνολο της φοροδιαφυγής που σχετίζεται με την τρέχουσα οικονομική δραστηριότητα με Φ (όπου $\Phi \subset F$) και το σύνολο της παραοικονομίας με Π , τότε έχουμε την εξής σχέση⁵²:

Εικόνα 3

Είναι φανερό ότι η τομή $\Phi \cap \Pi \neq 0$, αλλά αντιπροσωπεύει την περίπτωση των εισοδημάτων (έμμεσων φόρων) τα οποία αποκτώνται (εισπράττονται) στην παραοικονομία και ταυτόχρονα φοροδιαφεύγουν. Αντιστοιχεί δηλαδή στο τεταρτημόριο IV του σχήματος. Το υπόλοιπο του συνόλου Π , δηλαδή παραοικονομία χωρίς φοροδιαφυγή, αντιστοιχεί στο τεταρτημόριο II του σχήματος. Τέλος, το υπόλοιπο του συνόλου Φ , δηλαδή φοροδιαφυγή χωρίς παραοικονομία, αντιστοιχεί στο τεταρτημόριο III του σχήματος.

Θα πρέπει να τονισθεί εδώ ότι το σύνολο $\Phi \cap \Pi$ διαφέρει από χώρα σε χώρα και είναι μικρό ή μεγάλο, ανάλογα με το θεσμικό πλαίσιο, το φορολογικό σύστημα, το βαθμό και τον τρόπο παρέμβασης των αρχών στην οικονομική δραστηριότητα, την τεχνολογία, τον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής, τον τρόπο κατάρτισης των εθνικών λογαριασμών κλπ. Δεν υπάρχει, δηλαδή, κανένας λόγος να υποθέτουμε a priori ότι $\Pi = \Phi$ για όλες τις χώρες και όλες τις χρονικές περιόδους. Αντίθετα, αυτό θα πρέπει να αποτελεί θέμα εμπειρικής διερεύνησης. Φυσικά, το F δεν είναι ποτέ δυνατό να ισούται με το Π . Είναι δυνατό να δεχθούμε όμως ότι, σε συγκεκριμένες χώρες και για πρακτικούς σκοπούς, το συμπληρωματικό σύνολο Φ είναι μικρό. Οι παράγοντες που προσδιορίζουν το μέγεθος του Φ είναι κυρίως η διάρθρωση του φορολογικού συστήματος (το είδος δηλαδή των φόρων που χρησιμοποιούνται), η άρτια λειτουργία των φορολογικών αρχών και το μέγεθος των μεταβιβαστικών πληρωμών που έχουν αντικειμενική δυνατότητα φοροδιαφυγής.

2.3 Αιτίες παραοικονομίας

ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗ ΜΕΤΡΗΣΙΜΟΥ⁵³

⁵¹ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 172-174.

⁵² ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, 174-175.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΣ ΜΕΤΡΗΣΗ;

Κατά την τελευταία δεκαετία, το ενδιαφέρον του κοινού, των πολιτικών και των κοινωνικών επιστημόνων για την παραοικονομία έχει αυξηθεί σημαντικά. Στη βιβλιογραφία το φαινόμενο αναφέρεται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Στις αγγλοσαξωνικές χώρες το φαινόμενο αποκαλείται «subterranean», «hidden», «clandestine», «submerged», «informal» ή «underground economy». Στην Ιταλία η έννοια αποκαλείται «lavoro nero», στη Γαλλία «travail au noir», στην Ισπανία «economia sumergida», στη Γερμανία «Schwarzarbeit» και στην Τουρκία «yeralti eko-nomisi».

Ένας απλός λειτουργικός ορισμός του τι συνιστά την παραοικονομία είναι: Εκείνο το τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας, το οποίο δημιουργεί προστιθέμενη αξία και το οποίο θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στο εθνικό εισόδημα, βάσει των εθνικολογιστικών συμβατικοτήτων, αλλά επί του παρόντος δεν καταγράφεται από τις υπηρεσίες μέτρησης της κοινωνίας.

Ο παραπάνω ορισμός έχει τα εξής σημαντικά στοιχεία:

- Το αντικείμενο εξέτασης που αποτελεί η προστιθέμενη αξία.
- Τις οικονομικές δραστηριότητες που δημιουργούνται από την εργασία των ανδρών και των γυναικών στα πλαίσια της εθελοντικής εργασίας και δεν περιλαμβάνονται εξ αιτίας των στατιστικολόγων του εθνικού εισοδήματος που τις αποκλείουν.
- Ο επίσημος μηχανισμός της κάθε χώρας είναι υπεύθυνος για την μέτρηση του μεγέθους της παραοικονομίας.

Μια προσπάθεια ορισμού της παραοικονομίας σε όρους νομιμότητας διατρέχει τον κίνδυνο να μην περιλαμβάνει ένα σημαντικό τμήμα αυτού που θεωρείται γενικά ως «παραοικονομία»: Μόνο ένα σχετικά μικρό τμήμα των παραοικονομικών δραστηριοτήτων είναι παράνομο καθ' εαυτό (για παράδειγμα, η παραγωγή ηρωίνης)· στις περισσότερες περιπτώσεις η δραστηριότητα καθ' εαυτή είναι νόμιμη, αλλά δεν τηρούνται οι κρατικές ρυθμίσεις (για παράδειγμα, στην περίπτωση της «μαύρης» παραγωγής καταναλωτικών αγαθών) και γίνεται φοροδιαφυγή. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις, οι παραοικονομικές δραστηριότητες ούτε καν απαγορεύονται από το νόμο, στο μέτρο που μπορούν να δηλωθούν ως «φιλική βοήθεια»⁵⁴.

ΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ: Η μέθοδος των οικονομετρικών υποδειγμάτων «Soft modelling»

Το φορολογικό βάρος δεν είναι ο μόνος παράγοντας που παρακινεί τα άτομα και τις επιχειρήσεις να αναπτύσσουν δραστηριότητες στην παραοικονομία. Εξετάζοντας τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στο μικροοικονομικό επίπεδο, μπορούμε να διακρίνουμε ένα σύνολο κινήτρων (και αντικινήτρων), τα οποία εξωθούν στην παραοικονομία. Οι ακόλουθες μεταβλητές θεωρούνται ότι περιλαμβάνονται μεταξύ των αιτίων που οδηγούν στην παραοικονομία⁵⁵:

α) Τα βάρη της επίσημης οικονομίας. Τα βάρη αυτά απαρτίζονται από τους φόρους και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης. Ελάχιστη αμφιβολία υπάρχει ότι η αύξηση της φορολογίας καθιστά περισσότερο ελκυστικές τις παραοικονομικές δραστηριότητες. Ένας άλλος λόγος που εξηγεί γιατί τα άτομα στρέφονται στην παραοικονομία είναι ο αυξανόμενος αριθμός των κρατικών ρυθμίσεων που παρατηρούνται στην επίσημη οικονομία.

⁵³ ΤΩΝ BRUNO S. FREY ΚΑΙ HANNELORE WECK-HANNEMANN, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΒΟΥΡΑ

⁵⁴ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 101-102.

⁵⁵ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 106-107.

β) Το φορολογικό ήθος και οι κρατικοί έλεγχοι. Η χειροτέρευση του φορολογικού ήθους (η οποία με τη σειρά της οφείλεται σε παράγοντες όπως το υποκειμενικό φορολογικό βάρος και η μείωση της εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση) τείνει να αυξάνει τη διάθεση ανάπτυξης παραοικονομικής δραστηριότητας. Η αυξανόμενη ένταση των κρατικών ελέγχων και η αύξηση της προσδοκώμενης τιμωρίας *ceteris paribus* περιορίζει τις αποδόσεις των παραοικονομικών δραστηριοτήτων και έτσι έχει το αντίθετο αποτέλεσμα.

γ) Οι συνθήκες στην αγορά εργασίας. Όσο μεγαλύτερος είναι ο επίσημος χρόνος εργασίας, τόσο υψηλότερο είναι το κόστος ευκαιρίας της ανάληψης πρόσθετης εργασίας στην παραοικονομία. Η μείωση του επίσημου ποσοστού συμμετοχής του εργατικού δυναμικού δείχνει επίσης αυξημένες ευκαιρίες ενεργοποίησης στην παραοικονομία.

δ) Διαρθρωτικοί παράγοντες. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες που αναφέρθηκαν μέχρι τώρα δεν επηρεάζουν όλα τα άτομα και τις επιχειρήσεις κατά τον ίδιο τρόπο. Μάλλον υπάρχουν μερικοί οικονομικοί τομείς (ιδιαίτερα εκείνοι που είναι χαμηλής έντασης κεφαλαίου), βιομηχανίες (για παράδειγμα, η χειροτεχνία), αλλά επίσης και εργαζόμενοι (για παράδειγμα, οι αλλοδαποί εργάτες), οι οποίοι μπορεί να υποτεθεί ότι συνδέονται με μεγαλύτερη πιθανότητα εργασίας στην παραοικονομία. Εάν η συμμετοχή αυτών των κλάδων ή των ομάδων εργαζομένων αυξάνει, *ceteris paribus*, θα αυξάνει επίσης και η παραοικονομία σε σύγκριση με την επίσημη οικονομία.

Η μέθοδος «soft modelling» καθιστά δυνατή την εκτίμηση της ανάπτυξης της παραοικονομίας με βάση την επίδραση των διαφόρων προσδιοριστικών παραγόντων D_j ($i = 1, 2, \dots, n$) στην εξαρτημένη μεταβλητή S (της παραοικονομίας). Στην απλούστατη περίπτωση της γραμμικής πολλαπλής παλινδρόμησης θα είχαμε⁵⁶:

$$S_j = \sum_{i=1}^n \hat{\alpha}_i D_{ij} + \epsilon_j$$

Όπου ϵ είναι το τυχαίο σφάλμα και $\hat{\alpha}_i$ είναι οι συντελεστές που εκτιμήθηκαν με βάση τα στοιχεία των χρονολογικών σειρών ή τα διαστρωματικά στοιχεία.

Όμως, στην περίπτωση της παραοικονομίας, η διαδικασία αυτή είναι αδύνατο να ακολουθηθεί, γιατί η εξαρτημένη μεταβλητή S είναι άγνωστη. Η διαδικασία πρέπει να αντιστραφεί: Σε αντίθεση με την ανάλυση παλινδρόμησης, δεδομένων των προσδιοριστικών παραγόντων D_{ij} , πρέπει να καθοριστούν οι συντελεστές α_i , επί τη βάσει εξωτερικής γνώσης, με σκοπό την εκτίμηση του μεγέθους της παραοικονομίας S_j (σε δεδομένο χρονικό σημείο $j = t$ ή μεταξύ περιφερειακών μονάδων $j = r$). Καθώς οι προσδιοριστικοί παράγοντες εκφράζουν τους διάφορους παράγοντες που αυξάνουν το κίνητρο δραστηριοποίησης στα πλαίσια της παραοικονομίας, είναι χρήσιμο να ερμηνεύονται οι παράμετροι α_i ως συντελεστές στάθμισης, οι οποίοι ικανοποιούν τις συνθήκες $0 \leq \alpha_i \leq 1$, $\sum \alpha_i = 1$.

Η τιμή των συντελεστών στάθμισης α_i των διαφόρων προσδιοριστικών παραγόντων δεν είναι επακριβώς γνωστή, αλλά η επιστημονική καθώς και η λαϊκή γνώση αναφορικά με το θέμα της παραοικονομίας παρέχουν κάποιες ενδείξεις ως προς το σχετικό τους μέγεθος. Η χρησιμοποίηση αυτής της πληροφόρησης καθιστά δυνατή τη χρήση της μεθόδου «soft modelling», η οποία αναπτύχθηκε για να διευκολύνει τη λήψη αποφάσεων, όταν είναι γνωστή μόνο η κατά σειρά κατάταξη, αλλά όχι οι αντίστοιχες πιθανότητες των περιλαμβανόμενων μεταβλητών.

Όταν το μέγεθος της παραοικονομίας δεν είναι δυνατό να παρατηρηθεί τότε πρέπει να ληφθούν υπόψη πολλοί δείκτες. Το πρόβλημα είναι ότι όσο περισσότεροι δείκτες χρησιμοποιούνται τόσο πιο περίπλοκη είναι η διαδικασία εκτίμησης. Η μέθοδος των «μη

⁵⁶ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 107-109.

παρατηρήσιμων μεταβλητών» μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Αποτελεί επέκταση της «παραγοντικής ανάλυσης»⁵⁷.

Δείκτες του μεγέθους της παραοικονομίας είναι δυνατό να παρατηρηθούν σε τρεις τομείς:

α) Προστιθέμενη αξία. Καθώς η ανάπτυξη της παραοικονομίας συνδέεται με μια σχετική μεταφορά πόρων από την επίσημη οικονομία, το επίσημο GNP είναι χαμηλότερο απ' ό,τι θα ήταν, αν δεν υπήρχε παραοικονομία. Το πραγματικό GNP, ή ο ρυθμός μεγέθυνσής του, συγκρινόμενο με το «κανονικό» του μέγεθος ή την κανονική του τάση, είναι, λοιπόν, ένας δείκτης της μεγέθυνσης της παραοικονομίας.

β) Εργασία. Η ανάλυση είναι δυνατό να επικεντρωθεί σε έναν και τον περισσότερο σημαντικό συντελεστή παραγωγής (τουλάχιστον στο «μαύρο» τομέα), την εργασία. Η μείωση της επίσημης προσφοράς εργασίας, σε όρους ωρών εργασίας και ατόμων, είναι ένας δείκτης του μεγέθους της παραοικονομίας.

γ) Χρήμα. Όπως προτείνουν οι νομισματικές μέθοδοι, η ποσότητα του συνολικού χρήματος ή των προσφερόμενων ρευστών είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί ως δείκτης του μεγέθους της παραοικονομίας.

Το μέγεθος της παραοικονομίας είναι σημαντικό να το γνωρίζουν όσοι ασχολούνται με την οικονομική θεωρία και πολιτική. Αυτό επιτυγχάνεται με προσδιοριστικούς παράγοντες, δείκτες αλλά και με τα δύο συνδυαστικά. Είναι επίσης πολύ σημαντικό να είναι γνωστοί οι παράγοντες που την αυξάνουν. Κάποιες μελέτες θεωρούν ότι το φορολογικό βάρος είναι το μόνο αίτιο. Σύμφωνα με αυτές οι φορολογικοί συντελεστές επηρεάζουν το μέγεθος της παραοικονομίας.

Από την άλλη, οι μέθοδοι «soft modelling» και των «μη παρατηρήσιμων μεταβλητών» υποδεικνύουν διάφορους τρόπους, με τους οποίους είναι δυνατό να επηρεαστεί η παραοικονομία, εάν αυτό είναι επιθυμητό. Είναι πιθανόν, όταν μειωθούν οι φόροι, η κυβέρνηση και η δημόσια διοίκηση να αντιδράσουν εντείνοντας τις ρυθμίσεις. Η επίδραση στα κίνητρα των ατόμων και των επιχειρήσεων για εργασία στην επίσημη οικονομία μπορεί ως εκ τούτου να αντισταθμιστεί.

Όμως, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της αυξανόμενης παραοικονομίας πρέπει να εξετάζονται προσεκτικά. Η ανάλυσή μας βεβαίως δεν παρέχει κανένα a priori επιχείρημα υπέρ του περιορισμού της παραοικονομίας. Η διερεύνηση όμως των παραγόντων, που συμβάλλουν στην ύπαρξη και την αύξηση της παραοικονομίας, επισημαίνει δυνατά σημεία αφετηρίας για τον επηρεασμό της⁵⁸.

ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΚΑΜΠΥΛΗ LAFFER ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΟ ΧΡΗΜΑ ΣΕ ΑΠΛΑ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ⁵⁹

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συζήτηση για μία οικονομική και δημοσιονομική πολιτική του πραγματικού κόσμου προσανατολισμένη προς τη ζήτηση ή την προσφορά είναι ένα σπουδαίο θέμα, αν λάβουμε υπόψη την υψηλή και συνεχιζόμενη ανεργία στις δυτικές οικονομίες. Κατ' αρχάς η οικονομική πολιτική που προσανατολιζόταν προς την προσφορά φαινόταν να είναι ένα απλό πολιτικό σλόγκαν, αλλά πρόσφατα υπάρχουν αρκετές δημοσιεύσεις που έχουν συμβάλει στη θεωρητική της θεμελίωση. Εντούτοις, δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι αυτές οι

⁵⁷ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 110.

⁵⁸ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 113-114.

⁵⁹ ΤΟΥ HANS-GEORG PETERSEN* ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΤΣΟΥΧΛΟΥ

δημοσιεύσεις είναι κυρίως προσανατολισμένες προς την μικροοικονομική ή, διαφορετικά, είναι βασισμένες πάνω στις περιοριστικές υποθέσεις της νεοκλασικής θεωρίας. Η εισαγωγή της σε μακροοικονομικά υποδείγματα, γενικά, δεν έχει ακόμη επιτευχθεί. Αυτός μπορεί να είναι ένας λόγος που η απογοήτευση όσον αφορά τα παραδοσιακά μακροοικονομικά υποδείγματα μεγαλώνει.

Η συζήτηση της καμπύλης LAFFER και η παραοικονομία δεν έχουν επηρεάσει την μακροοικονομική θεωρία επίσης, αν και έχουν εισχωρήσει σε μερικά εγχειρίδια. Και τα δύο προβλήματα είναι στενά συνδεδεμένα με τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων της κυβέρνησης, ιδιαίτερα στην προσφορά εργασίας από τα άτομα. Αν συγκεντρώσουμε την προσοχή μας στις επιδράσεις των φόρων, η καμπύλη LAFFER μπορεί να αποδοθεί στην ανταπόκριση της αποφυγής της φορολογίας ή, με άλλα λόγια, στην επικράτηση του αποτελέσματος υποκατάστασης (PETERSEN 1981). Με αυξανόμενους φορολογικούς συντελεστές, η προσφορά εργασίας στην αγορά ή στον επίσημο τομέα μειώνεται και μετακινείται (ολικώς ή μερικώς) στον ανεπίσημο τομέα.

Με ένα αυξανόμενο φορολογικό βάρος, όχι μόνο η φοροαποφυγή θα γίνει περισσότερο σημαντική, αλλά επίσης και η φοροδιαφυγή (ISACHSEN και STRIM 1980, SANDMO 1980). Αυτό σημαίνει ότι είτε τμήματα από το εισόδημα της αγοράς είτε ολόκληρες οι εισροές από την δευτερεύουσα δουλειά (παράνομη) δεν δηλώνονται στους δημοσιονομικούς διαχειριστές. Όσο η παράνομη εργασία αποζημιώνεται με χρήμα, θα επηρεάζει την συνολική ζήτηση χρήματος της οικονομίας. Στην Κεϋνσιανή θεωρία της προτίμησης ρευστότητας θα έχουμε εκτός από τα κίνητρα της συναλλαγής και της κερδοσκοπίας και το κίνητρο της φοροδιαφυγής⁶⁰.

II. Η ΚΑΜΠΥΛΗ LAFFER ΣΕ ΕΝΑ ΑΠΛΟ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ

Η καμπύλη LAFFER, στην πιο απλή μορφή της, καθιερώνει μία τετραγωνική σχέση μεταξύ φορολογικής βάσης και φορολογικών εσόδων. Υποτίθεται ότι η φορολογική βάση μειώνεται καθώς οι φορολογικοί συντελεστές αυξάνονται. Αυτή η υπόθεση υποστηρίζεται από παρατηρήσεις μερικών μεμονωμένων φόρων και δασμών. Είναι βεβαίως μία απλούστευση να εφαρμοστούν αυτές οι παρατηρήσεις σχετικά με μερικούς μεμονωμένους φόρους στη σχέση μεταξύ του μακροοικονομικού φορολογικού συντελεστή και ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος. Το ΑΕΠ ερμηνεύεται σαν μια καλά ορισμένη φορολογική βάση, πάνω στην οποία επιβάλλεται ένας μοναδικός αναλογικός φορολογικός συντελεστής. Με αυτές τις υποθέσεις έχουμε εξαλείψει τα προβλήματα των περίπλοκων φορολογικών συστημάτων, όπως την ύπαρξη πολλών διαφορετικών φορολογικών βάσεων, προοδευτικών φορολογικών συντελεστών κ.ά. Παρά την ύπαρξη αυτών των περιορισμών, η καμπύλη LAFFER παραμένει μία σημαντική υπόθεση συμπεριφοράς, αν και δεν θα έπρεπε να εφαρμόζεται κατευθείαν σε προβλήματα πρακτικής φορολογικής και δημοσιονομικής πολιτικής⁶¹.

ΠΑΡΑΝΟΜΟ ΧΡΗΜΑ

Το κίνητρο της φοροδιαφυγής είναι ένα ακόμα κίνητρο παράλληλα με αυτά των συναλλαγών και της κερδοσκοπίας από την απλή κεϋνσιανή θεωρία προτίμησης ρευστότητας. Στη μέτρηση της παραοικονομίας παίζει έναν ειδικό ρόλο η ζήτηση του χρήματος. Όπως είναι γνωστό η φοροαποφυγή αλλά και η φοροδιαφυγή επηρεάζουν τη ζήτηση του χρήματος. Στις μαύρες αγορές αναλαμβάνεται μέρος της παραγωγής αλλά στην ανεπίσημη οικονομία. Σ' αυτό το σημείο συνδέεται η φοροαποφυγή με τη φοροδιαφυγή, σχηματίζοντας μαύρο

⁶⁰ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 118-119.

⁶¹ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 120.

χρήμα για την απόκρυψη αυτών των εισοδημάτων από τους δημοσιονομικούς διαχειριστές. Σημαντικό ρόλο σ' αυτό παίζει η τραπεζική μυστικότητα καθώς το «παράνομο χρήμα» κρατείται είτε στους τραπεζικούς λογαριασμούς είτε σε ρευστό.

Η μείωση του επίσημου εισοδήματος, σαν αποτέλεσμα της φοροαποφυγής, συνεπάγεται μία μείωση των χρηματικών συναλλαγών στον επίσημο τομέα, ενώ η ζήτηση για χρηματικές συναλλαγές αυξάνεται στον ανεπίσημο τομέα. Αν $Y_s^{\max}$ ήταν μικρότερο από $Y_m^{\max}$, όπως υποθέσαμε στο απλό υπόδειγμα, η ζήτηση χρήματος για συναλλαγματικούς σκοπούς θα μειωνόταν, δεδομένης της ίδιας διάρκειας κράτησης ρευστών διαθεσίμων στους δύο τομείς. Μι αυξανόμενες δυνατότητες για τους δημοσιονομικούς δια-χειριστές να ελέγχουν τις τραπεζικές καταθέσεις, είναι λιγότερο πιθανό τα τρέχοντα καταναλωτικά πρότυπα να είναι παρόμοια στον επίσημο και ανεπίσημο τομέα. Αν η χρησιμοποίηση ρευστών κυριαρχεί στον ανεπίσημο τομέα, ο αποθησαυρισμός ρευστών θα αυξηθεί, πράγμα που συνεπάγεται μία χαμηλότερη ταχύτητα κυκλοφορίας μαζί με έναν υψηλότερο συντελεστή [Cambridge]k (διάρκεια κράτησης ρευστών διαθεσίμων). Είναι δυνατόν σ' αυτή την περίπτωση η συνολική ζήτηση για χρηματικές συναλλαγές να παραμείνει σταθερή ή ακόμη και να αυξηθεί .

Μιλάμε επίσης και για φοροδιαφυγή, όταν τμήματα του επίσημου εισοδήματος δεν δηλώνονται (αναφέρονται) στους δημοσιονομικούς διαχειριστές. Υπάρχουν δύο εναλλακτικές δυνατότητες για να προσαρμόσουμε τη συμπεριφορά κάποιου σε απάντηση μίας αύξησης του φορολογικού συντελεστή. Οι φόροι είναι δυνατόν είτε να αποφευχθούν με τη μείωση της προσφοράς εργασίας στον επίσημο τομέα είτε να διαφύγουν με το να υποδηλωθούν. Αν επιλεγεί η υποδήλωση, η προσφορά εργασίας στον επίσημο τομέα παραμένει η ίδια. Αλλά θα πρέπει να πάρουμε υπόψη ότι θα αποθησαυρίζονται ρευστά διαθέσιμα , τα οποία δεν μπορούν να ελεγχθούν από τους δημοσιονομικούς διαχειριστές⁶².

2. Φορολογικοί Συντελεστές και η Ζήτηση Χρήματος

Συνοψίζοντας τις προηγούμενες παρατηρήσεις μας, μπορούμε να πούμε ότι οι δυο δυνατές απαντήσεις σε μία αύξηση του φορολογικού συντελεστή είναι η φοροαποφυγή και η φοροδιαφυγή. Κάτω από τις παραπάνω υποθέσεις, η ζήτηση για «παράνομο χρήμα» είναι θετικά συσχετισμένη με το φορολογικό συντελεστή. Επομένως η συνολική ζήτηση χρήματος έχει ως εξής:

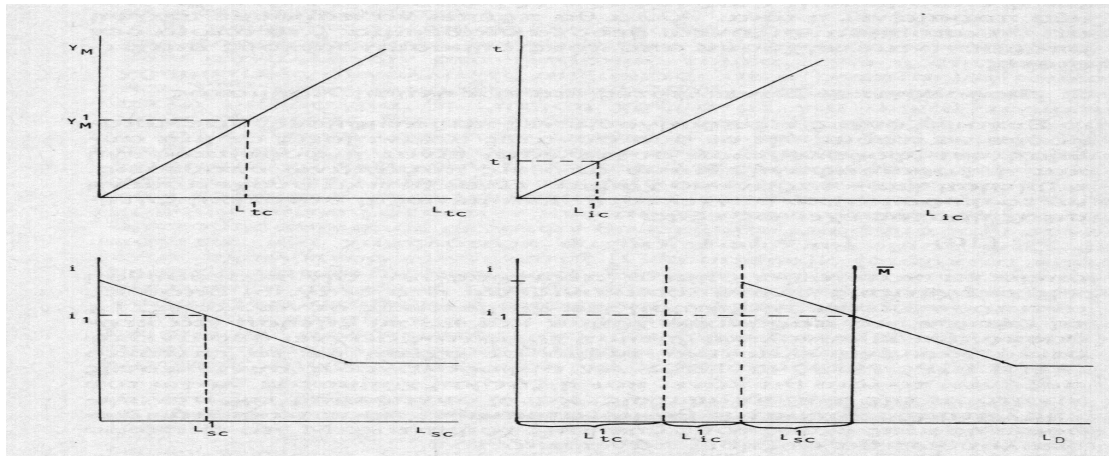
$$(10) L_D = L_D (Y_M, t, i)$$

+ + -

όπου τα κατώτερα σημεία περιγράφουν την κατεύθυνση της συσχέτισης. Αυτή απεικονίζεται στο διάγραμμα, όπου L_{tc} αντιπροσωπεύει τη ζήτηση για χρηματικές συναλλαγές, L_{ic} τη ζήτηση για παράνομο χρήμα και L_{sc} τη ζήτηση για κερδοσκοπία. Η συνολική ζήτηση χρήματος δείχνει δύο ανελαστικά και ένα ελαστικό τμήμα σε σχέση με το επιτόκιο. Αν ο φορολογικός συντελεστής αυξάνει, το ίδιο θα κάνει και η ζήτηση χρήματος, λόγω του κίνητρου της φοροδιαφυγής, και η συνάρτηση της συνολικής ζήτησης χρήματος θα μετατοπισθεί προς τα δεξιά. Δεδομένης μίας εξωγενούς ζήτησης χρήματος, M , το επιτόκιο ακολούθως θα αυξηθεί πάνω από το i_1 ⁶³.

⁶² ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 135-137.

⁶³ ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 137.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΚΑΙ Η ΖΗΤΗΣΗ ΧΡΗΜΑΤΟΣ

Η φοροδιαφυγή και η παραοικονομία στην Ελλάδα

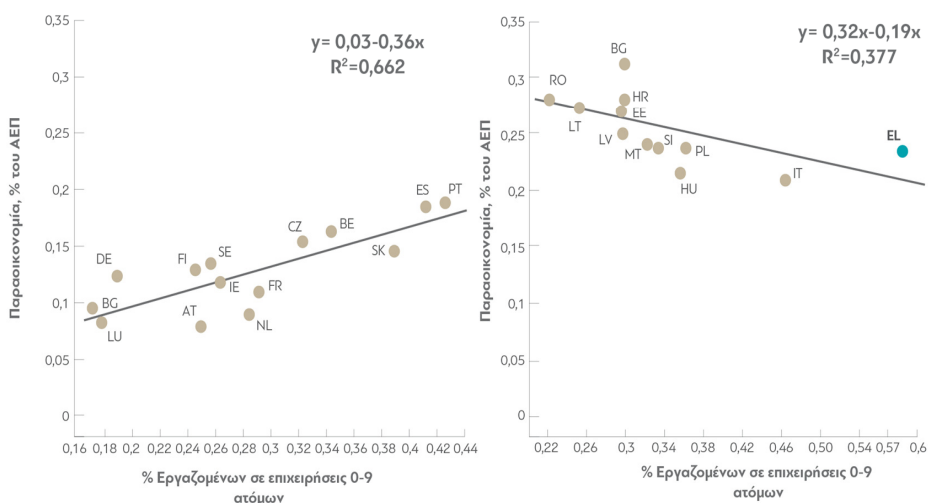
Σε όλες τις χώρες του κόσμου επικρατεί η θεωρία ότι η μεγαλύτερη φοροδιαφυγή παρουσιάζεται στους αυτοαπασχολούμενους και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις. Ακόμα και σε αναπτυγμένες χώρες όπως τις ενωμένες πολιτείες, τη Γερμανία, την Ιταλία αλλά φυσικά και σε μικρότερες όπως τη Βουλγαρία. Οι ελεύθεροι επαγγελματίες και πολλές μικρές επιχειρήσεις δηλώνουν μικρότερο ποσοστό εισοδήματος από τους μισθωτούς και τις μεγάλες επιχειρήσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν κόβουν αποδείξεις καθώς η πιθανότητα εντοπισμού τους είναι παντού πολύ χαμηλή. Με τον τρόπο αυτό δηλώνουν μικρότερο εισόδημα. Στη Γερμανία για παράδειγμα παρ'όλη τη φορολογική κουλτούρα που υπάρχει και παρόλο το ύψος των προστίμων, μπορεί μια μικρή επιχείρηση να μην κόψει αποδείξεις χωρίς να εντοπιστεί επομένως χωρίς να υποστεί και τις ανάλογες συνέπειες.

Αυτό το φαινόμενο έχει μικρότερες συνέπειες στα φορολογικά έσοδα των περισσότερων ανεπτυγμένων χωρών για έναν απλό λόγο: Επειδή οι πολύ μικρές επιχειρήσεις σε αυτές τις οικονομίες είναι λίγες, και οι αυτοαπασχολούμενοι μικρό ποσοστό του εργατικού δυναμικού. Αυτό είναι ένα πολύ κρίσιμο χαρακτηριστικό του ελληνικού φορολογικού προβλήματος: Στην Ελλάδα το ποσοστό της αυτοαπασχόλησης είναι διπλάσιο του ευρωπαϊκού μέσου όρου (34%). Σύμφωνα με μελέτες, το ποσοστό των μη-δηλωθέντων εισοδημάτων των αυτοαπασχολούμενων κυμαίνεται στο 57-58,6%, ενώ για τους μισθωτούς το αντίστοιχο ποσοστό είναι 0,5-1%. Οι απασχολούμενοι σε πολύ μικρές επιχειρήσεις (0-9 ατόμων) στην Ελλάδα είναι διπλάσιοι από ό,τι ισχύει στην Ε.Ε. -ένα ιλιγγιώδες 59%. Το δε ποσοστό των εργαζομένων σε μεγάλες επιχειρήσεις (με πάνω από 250 υπαλλήλους) είναι μόλις 13% για την Ελλάδα, έναντι 33% της Ε.Ε. Το πρόβλημα εδώ είναι ότι οι μικρές επιχειρήσεις μπορούν πιο εύκολα να απασχολούν αδήλωτους εργαζόμενους, αποφεύγοντας την καταβολή φορολογικών και ασφαλιστικών εισφορών, ενώ κόβουν σπανιότερα αποδείξεις και αποδίδουν λιγότερο ΦΠΑ⁶⁴.

⁶⁴ https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

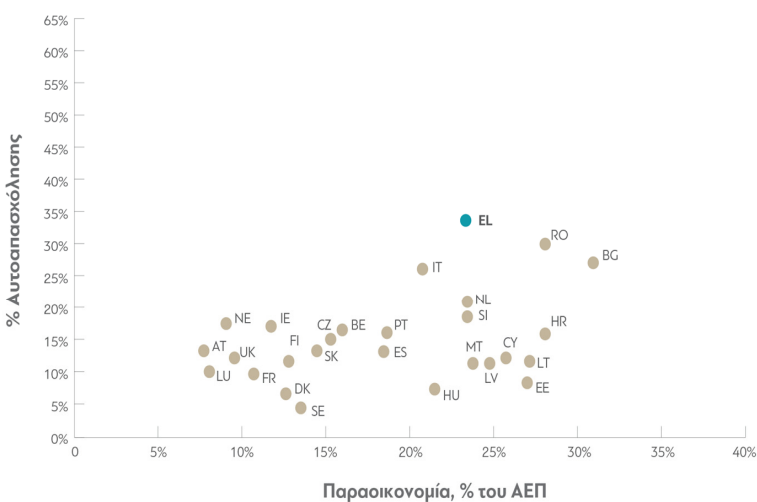
Σχέση Μεταξύ Παραοικονομίας, Απασχόλησης σε Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις (0-9 Ατόμων) και Αυτοαπασχόλησης, 2014

Σχέση μεταξύ παραοικονομίας και απασχόλησης σε πολύ μικρές επιχειρήσεις (0-9 ατόμων)

Πηγή: Eurostat, Schneider (2015)

Παραοικονομία και αυτοαπασχόληση

Πηγή: Eurostat, Schneider (2015)

Οι πολίτες με υψηλά εισοδήματα πληρώνουν την πλειοψηφία των φόρων. Όμως ένα μικρό σύνολο 400.000 δηλώνουν εισόδημα άνω των 42.000€ καθώς διαθέτουν διάφορα εργαλεία φοροαποφυγής όπως offshore εταιρειών. Ακόμα πολλοί φορολογούμενοι έχουν την περιουσία τους σε φορολογικούς παράδεισους. Στην Ελλάδα πολλοί φορολογούμενοι έχουν μεταβιβάσει ακίνητα σε εξωχώριες εταιρείες με σκοπό την αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων της φοροαποφυγής που προσφέρουν. Συνηθίζεται ακόμα και η αλλαγή της φορολογικής κατοικίας. Αντίθετα με τις φοροαπαλλαγές υπάρχουν μέθοδοι φοροδιαφυγής που εφαρμόζουν οντότητες όπως έκδοση η λήψη εικονικών τιμολόγιων. Είναι τρόποι μείωσης του

φορολογητέου εισοδήματος και κατ' επέκταση του φόρου εισοδήματος και του ΦΠΑ. Με τα εικονικά τιμολόγια πετυχαίνονται εικόνες δαπάνες.

Οι **επιχειρήσεις μεγάλου μεγέθους** κατά κανόνα δεν μπορούν να καταφεύγουν σε τέτοιες λύσεις -ως εκ τούτου εμφανίζονται να πληρώνουν και την μεγάλη πλειοψηφία των φόρων που αποδίδουν τα νομικά πρόσωπα στη χώρα. Υπάρχουν όμως άλλοι τρόποι φοροδιαφυγής διαθέσιμοι σε πολύ μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Η πραγματοποίηση ενδοκοινοτικών συναλλαγών αλλά και η απάτη τύπου “Καρουζέλ” που αναλύονται στην έρευνα αποτελούν τέτοιες μεθόδους. Αυτές, βεβαίως, δεν αντιμετωπίζονται από μεμονωμένα κράτη. Περίπου **το 60% του παγκόσμιου εμπορίου** διεξάγεται εντός πολυεθνικών ομίλων με ενδοομιλικές συναλλαγές, όπου υπάρχουν μεγάλα περιθώρια φοροαποφυγής. Όπως αναφέραμε στην αρχή, ετησίως δεν καταβάλλεται ένα ποσοστό κοντά στο 4-10% του φόρου εισοδήματος των επιχειρήσεων παγκοσμίως. Η αντιμετώπιση του φαινομένου αποτελεί μεγάλη πρόκληση και απαιτεί τη συνεργασία και τη συντονισμένη δράση των αρχών πολλών χωρών και διακρατικών οργανισμών.

Στην Ελλάδα, βεβαίως, όπως είπαμε υπάρχουν μόνο 901 “μεγάλες” επιχειρήσεις (με κέρδη άνω των 1,2 εκατομμυρίων ετησίως) -το 0,4% του συνόλου. Κάποιες από αυτές οπωσδήποτε έχουν την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν τέτοιες μεθόδους για να αποφύγουν μέρος της φορολόγησής τους. Αλλά ταυτόχρονα, αυτές είναι οι επιχειρήσεις που καταβάλλουν το 69% των φορολογικών εσόδων που προέρχονται από νομικά πρόσωπα στη χώρα, ένα ποσό που είναι κάτω από το 4% των κρατικών εσόδων -γύρω στα **€1,9 δις.** ευρώ. Τα διαφυγόντα κέρδη του κράτους από αυτές τις δραστηριότητες είναι δύσκολο να υπολογιστούν, αλλά σύμφωνα με “αυστηρές” εκτιμήσεις, όπως είδαμε πιο πάνω, μπορεί να φτάνουν και το 0,15% του ΑΕΠ.

Είναι προφανές ότι αυτή η φοροδιαφυγή/φοροαποφυγή, αν και σοβαρή, είναι αφ' ενός πολύ δύσκολο να εντοπιστεί από μεμονωμένα κράτη, και αφ' ετέρου πολύ μικρότερης κλίμακας και κόστους για τα δημόσια έσοδα από τη φοροδιαφυγή των αυτοαπασχολούμενων και των μικρών επιχειρήσεων.

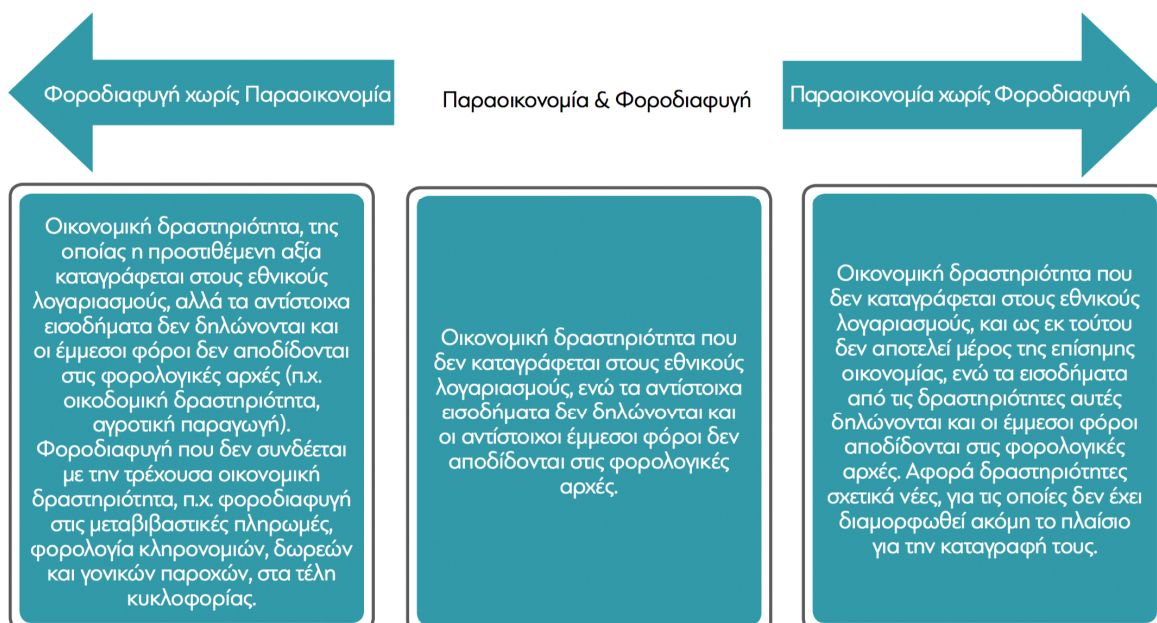
Η παραοικονομία

Η παραοικονομία είναι επέκταση των οικονομικών συναλλαγών. Βέβαια σχετίζεται ως προς τις συνέπειες και όχι ως προς τον ορισμό με τη φοροδιαφυγή περιλαμβάνει μια σειρά από κρυφές συναλλαγές που κυμαίνονται από το λαθρεμπόριο μέχρι και τις επιχειρήσεις που δεν κόβει αποδείξεις⁶⁵.

Η παραοικονομία είναι το σύνολο των αδήλωτων οικονομικών συναλλαγών. Ως έννοια δεν ταυτίζεται με τη φοροδιαφυγή. Περιλαμβάνει μια σειρά από αδήλωτες, “κρυφές” μυστικές δραστηριότητες που κυμαίνονται από το λαθρεμπόριο μέχρι τα ιδιαίτερα μαθήματα και την ταβέρνα που δεν κόβει αποδείξεις.

---

⁶⁵ https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Βασαρδάνη Μ. (Ιούνιος 2011), *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια Γενική Επισκόπηση*, Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 35, Τράπεζα της Ελλάδος. Βλ. επίσης και Νάστας Ε. (2007), *Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στη Φοροδιαφυγή και στην παραοικονομία*, e-Journal of Science & Technology (e-JST), Issue 4, σελ. 76, 86.

Πηγή: Προσαρμοσμένο από Βασαρδάνη Μ. (Ιούνιος 2011), *φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μια γενική Επισκόπηση*, Οικονομικό Δελτίο Τεύχος 35, Τράπεζα της Ελλάδος. Βλ. επίσης και Νάστας Ε. (2007) *Το θεωρητικό πλαίσιο της διάκρισης ανάμεσα στη Φοροδιαφυγή και στην παραοικονομία*, e-Journal of Science & Technology (e-JST), Issue 4, σελ. 76, 86.

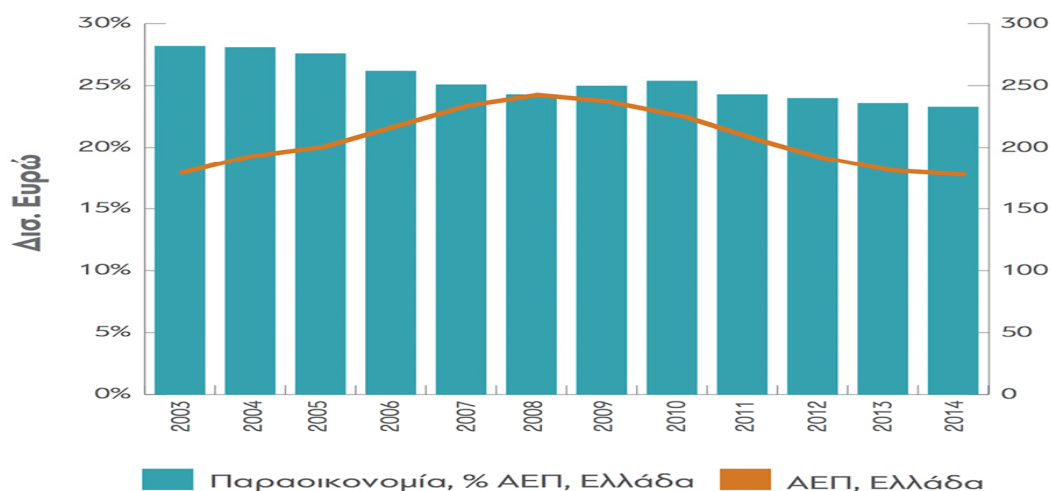
Αντίθετα με ό,τι πιστεύουν πολλοί, το μεγαλύτερο μέρος της παραοικονομίας (σχεδόν τα 2/3) οφείλεται στην **αδήλωτη εργασία**. Κι αυτό είναι ένα μέγεθος που μέσα στην κρίση αυξάνεται ραγδαία. Το 2010 το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας έκανε έλεγχο σε 22.000 ιδιωτικές επιχειρήσεις, και βρήκε ότι το **25%** των εργαζομένων δεν είχε δηλωθεί. Τα χρόνια της κρίσης το νούμερο αυτό αυξήθηκε δραματικά: Το 2013 είχε φτάσει στο **40,5%**. Σύμφωνα με έρευνα του Υπουργείου Εργασίας, δε, το **27%** όσων εργάστηκαν αδήλωτοι το πρότειναν οι ίδιοι στους εργοδότες τους.

Στην Ελλάδα το μέγεθος της παραοικονομίας της έχει υπολογιστεί από διάφορες μελέτες να κυμαίνεται από 20 μέχρι 30% του ΑΕΠ, ένα ποσοστό πολύ υψηλό για ανεπτυγμένη χώρα. Είναι κατά κανόνα γύρω στις 4-5 μονάδες πάνω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα χρόνια της κρίσης μειώνεται, πάντως, ένα φαινόμενο που κατά κανόνα ισχύει πανευρωπαϊκά.

Για το 2015 υπολογίστηκε γύρω στο **22,4% του ΑΕΠ**, δηλαδή σχεδόν **40 δισ.**

Παραοικονομία ως Ποσοστό του ΑΕΠ και Οικονομική Δραστηριότητα (Ελλάδα & ΕΕ)

Γράφημα 20α: Παραοικονομία, % ΑΕΠ, Ελλάδα

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία οι παράμετροι που καθορίζουν την φοροδιαφυγή είναι οι εξής:

- 1) Τα πρόστιμα και το μέγεθος τους.
- 2) Η πιθανότητα να εντοπιστεί και να τιμωρηθεί.
- 3) Τελευταία παράμετρος είναι το ύψος των φορολογικών συντελεστών που καθορίζουν και το φόρο.

Η απόφαση να φοροδιαφύγει κάποιος επηρεάζεται από τους παραπάνω παράγοντες. Οι χαμηλοί συντελεστές δίνουν χαμηλούς φόρους, ο φόβος είναι ανάλογος του μεγέθους των προστίμων αλλά και των προστίμων αλλά και των τρόπων εντοπισμού της φοροδιαφυγής από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς του κράτους.

Αν πρέπει να το εξειδικεύσουμε περισσότερο στην περίπτωση της Ελλάδας, μπορούμε να πούμε πως οι αιτίες της φοροδιαφυγής είναι κυρίως οκτώ:

1. Η πολυνομία και η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος.
2. Η ανασφάλεια δικαίου φορολογούμενων και υπαλλήλων της φορολογικής διοίκησης.
3. Η συνεχιζόμενη αύξηση των φόρων.
4. Η ανυπαρξία πολιτικής βούλησης για την αντιμετώπιση του φαινομένου.
5. Τεχνολογική ανεπάρκεια
6. Γραφειοκρατία
7. Διαρθρωτικές στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας
8. Φορολογική κουλτούρα

	Γερμανία	Φινλανδία	Πορτογαλία	Ρουμανία	Πολωνία	Ελλάδα		Πηγή:
Αυτοαπασχολούμενοι (% του συνόλου)	10,3%	12,1%	16,1%	30,1%	21,2%	33,8%		2013 AMECO
Εργαζόμενοι σε μικρές επιχειρήσεις (0-9 εργαζομένων) ως % του συνόλου	19,0%	24,5%	42,3%	22,5%	36,4%	58,6%		2012 Eurostat
Υστέρηση είσπραξης ΦΠΑ (VAT Gap)	10,6%	2,9%	8,7%	42,9%	25,3%	33,4%		2012 Eurostat
Ανώτερος συντελεστής ΦΠΑ	19,0%	24,0%	23,0%	24,0%	23,0%	23,0%		2015 European Commission
Τελικός φορολογικός συντελεστής στην κατανάλωση	19,8%	26,4%	18,1%	20,9%	19,3%	16,2%		2012 Eurostat
Τελικός φορολογικός συντελεστής στην εργασία	37,8%	40,1%	25,4%	30,4%	33,9%	38,0%		2012 Eurostat
Συνολικά φορολογικά έσοδα (% ΑΕΠ)	39,1%	44,1%	32,4%	28,3%	32,5%	33,7%		2012 Eurostat
Ηλεκτρονικές συναλλαγές κατά κεφαλήν	242,8	450,8	176,0	19,0	86,1	18,1		2013 ECB
ΑΕΠ κατά κεφαλήν (ευρώ)	32.600	35.500	15.600	6.600	9.900	17.400		2012 Eurostat
Παραοικονομία ως ποσοστό του ΑΕΠ	12,2%	12,9%	18,7%	28,1%	23,5%	23,3%		2014 Schneider
Αδήλωτη εργασία (ως ποσοστό συνόλου του εργατικού δυναμικού)	11,9%	11,2%	22,4%	11,8%	21,6%	46,7%		2011 World Bank
Αποτελεσματικότητα Δημόσιων Υπηρεσιών - Κυβέρνησης ¹	1,52	2,17	1,23	-0,07	0,71	0,45		2013 World Bank
Δείκτης Διαφθοράς ²	1,78	2,19	0,91	-0,19	0,55	-0,11		2013 World Bank

Τα δύο πρώτα προβλήματα είναι προφανή και συνδέονται μεταξύ τους. Από το 1975 στην Ελλάδα ψηφίστηκαν **250 φορολογικά νομοσχέδια** και **115.000 υπουργικές αποφάσεις**. Μόνο τους τελευταίους 30 μήνες έχουν ψηφιστεί **10 φορολογικά νομοσχέδια** με **117 άρθρα** και **17 άλλοι νόμοι** με **71 εμβόλιμες φορολογικές διατάξεις**. Για τις διατάξεις αυτές εκδόθηκαν **111 υπουργικές αποφάσεις** και **138 διευκρινιστικές εγκύκλιοι**.

Είναι προφανές ότι αυτή η πολυπλοκότητα αφενός κάνει τη λειτουργία του φοροεισπρακτικού μηχανισμού εξαιρετικά δύσκολη, αφετέρου αναπόφευκτα προκαλεί ανασφάλεια τόσο στους φορολογούμενους όσο και στους υπαλλήλους της φορολογικής διοίκησης, που συχνά δεν γνωρίζουν τι είναι νόμιμο και τι όχι. Και, βεβαίως, μέσα στην πολυπλοκότητα εμφανίζονται ευκαιρίες και κίνητρα διαφθοράς.

Το τρίτο αίτιο είναι εξίσου προφανές. Μέσα στα χρόνια της κρίσης έχει αυξηθεί η φορολογία εισοδήματος των φυσικών προσώπων και έχει καταργηθεί το αφορολόγητο όριο. Το ίδιο έχει συμβεί και για τους αυτοαπασχολούμενους, οι οποίοι πρέπει επιπλέον να καταβάλουν μεγαλύτερο ποσοστό φόρου προκαταβολικά. Έχει αυξηθεί η φορολογία εισοδήματος των νομικών προσώπων, και έχει αυξηθεί και η δική τους προκαταβολή φόρου. Τέλος, έχουν αυξηθεί ραγδαία οι συντελεστές υπολογισμού της ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης, έχει εισαχθεί ο ΕΝΦΙΑ, έχουν αυξηθεί οι συντελεστές ΦΠΑ σε προϊόντα και υπηρεσίες καθώς και οι φόροι κατανάλωσης σε οινοπνευματώδη, καπνό και καύσιμα⁶⁶.

Στην Ελλάδα και λόγω της οικονομικής κρίσης η φορολογία είναι εξαιρετικά υψηλή. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ η φορολογία αυξήθηκε από 34,4% σε 35,9%. Η καμπύλη Laffer απεικονίζει το όριο που να υπερβούν οι φορολογικοί συντελεστές τότε τα φορολογικά

⁶⁶ https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

έσοδα μειώνονται. Το όριο αυτό στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκεται στο 54% για τη φορολογία εισοδήματος των φυσικών προσώπων και στο 72% για τα νομικά πρόσωπα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχει περιθώριο αύξησης των συντελεστών φορολογίας. Τα όρια της καμπύλης Laffer διαμορφώνονται προς τα κάτω στις χώρες με μεγάλα ποσοστά φοροδιαφυγής. Έτσι η αύξηση των συντελεστών φορολογίας θα έχει πενιχρά αποτελέσματα. Βέβαια οι υψηλοί συντελεστές εκτός από μη αποδοτικοί είναι και ένα αντικίνητρο για επενδύσεις, μειώνουν την ανταγωνιστικότητα των οντοτήτων δίνοντας μειώνεκτηκήτερη θέση έναντι των ξένων και το κυριότερο επηρεάζουν την κατανάλωση των φορολογούμενων με αρνητικά αποτελέσματα.

Παρ' όλο που η καταπολέμησή της είναι διαχρονική δέσμευση όλων των πολιτικών δυνάμεων που έχουν συμμετάσχει ποτέ σε εκλογές, στην πράξη τα αποτελέσματα είναι πενιχρά.

Η Ελλάδα καθυστέρησε δραματικά να μηχανογραφήσει τη φορολογική της διοίκηση. Για παράδειγμα, **μόλις το 2013** έγινε εφικτή η ηλεκτρονική υποβολή φορολογικών δηλώσεων νομικών προσώπων, ενώ μια σειρά από διαδικασίες εξακολουθούν να απαιτούν φυσική παρουσία των φορολογούμενων στις υπηρεσίες της φορολογικής διοίκησης. Υπάρχουν πληροφοριακά συστήματα τα οποία δεν διασυνδέονται μεταξύ τους, βάσεις δεδομένων που δεν είναι ψηφιοποιημένες ή επικαιροποιημένες, ελλιπής ενημέρωση των πληροφοριακών συστημάτων της διοίκησης με τις προβλέψεις της τρέχουσας νομοθεσίας -η οποία, όπως είπαμε, αλλάζει πολύ συχνά-, ένας κυκεώνας δυσλειτουργιών που σε άλλες χώρες έχουν ξεπεραστεί εδώ και πολλά χρόνια.

Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα που μαστίζει τη δημόσια διοίκηση. Η δυσλειτουργία του μηχανισμού επίλυση διαφορών, η διασπορά αρμοδιοτήτων και ελλιπής εκπαίδευση είναι μερικά από τα προβλήματα.

Η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής είναι μια πρόκληση για όλα τα κράτη του κόσμου, ακόμα και για τα πιο ανεπτυγμένα. Και η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΟΟΣΑ έχουν αναπτύξει εργαλεία καταπολέμησης της φοροδιαφυγής, ενώ υπάρχει πλούσια προϊστορία πολιτικών καταπολέμησης του προβλήματος από άλλες χώρες που αξίζει να μελετηθεί. Η εκτεταμένη χρήση πλαστικού χρήματος και η επέκταση των ηλεκτρονικών συναλλαγών έχουν δοκιμαστεί σε πολλές χώρες (από τη Νότια Κορέα και την Αργεντινή μέχρι την Ολλανδία και τη Σουηδία). Ο εκσυγχρονισμός της φορολογικής διοίκησης έχει υλοποιηθεί με αξιοσημείωτο τρόπο στη Σιγκαπούρη, τη Βραζιλία αλλά και τη Βουλγαρία. Καμπάνιες για τη δημιουργία φορολογικής συνείδησης έχουν γίνει με επιτυχία στην Ινδία, το Ισραήλ και το Μεξικό. Εξαιρετικά αποτελέσματα είχε η σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής κατά της Διαφθοράς στο Χονγκ Κονγκ.

Δεν είναι όλα αυτά τα μέτρα εύκολα εφαρμόσιμα στη δική μας χώρα, αλλά πολλά από αυτά μπορούν να αποτελέσουν παραδείγματα προς μίμηση.

Ωστόσο, στην κατάσταση που βρίσκεται η ελληνική οικονομία σήμερα, η επίλυσή του προβλήματος είναι επιβεβλημένη και ίσως για πρώτη φορά και εφικτή.

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

3.1 Εισαγωγή

Η φορολογική διοίκηση είναι το σύστημα που ελέγχει σε μια ομάδα ανθρώπων τις φοροδοτικές ικανότητές τους. Ακόμα ελέγχει εάν οι φορολογούμενοι της ομάδας αυτής προσπαθούν να αποκρύψουν εισοδήματα για να έχουν χαμηλή φορολογία. Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει προσπάθεια να δοθούν οι έννοιες του ελέγχου που ενεργεί το κράτος για να εξασφαλίσει την αληθοφανή εικόνα των εσόδων και των κερδών τόσο των φυσικών όσο και των νομικών προσώπων.

3.2 Ο έλεγχος στους ιστορικούς χρόνους

Στην αρχαία Ελλάδα, στην Αθήνα⁶⁷, ήδη από το 300 π.Χ. υπάρχει «σύστημα ελέγχου των Δημοσίων Οικονομικών». Οι λογιστές σ' αυτό συνιστούν Δημόσια Αρχή, παρόμοια προς το σημερινό Ελεγκτικό Συνέδριο. Αυτό αποδεικνύεται από την «Αθηναίων Πολιτεία» του Αριστοτέλη, όπου στο κεφάλαιο «περί λογιστών και ευθύνων» μνημονεύονται οι λογιστές, στους οποίους (και κυρίως στο συνέδριο τους) έδιναν πολλά δικαιώματα ελέγχου της διαχείρισης του Δημόσιου πλούτου. Αλλά και οι χρηματικοί υπόλογοι του Δήμου και των αρχόντων, υποχρεώνονταν από το Νόμο να καταχωρούν σε λογαριασμούς τα «λήμματα» (έσοδα) και τις δαπάνες. Ο Πλούταρχος, γράφει: «τ' αναλωμένα έδωκα και ούτε ελογιζόμενη» (δεν τα έγραψα στον λογαριασμό).

Με τους λογαριασμούς όμως δεν παρακολουθούσαν μόνο αυτά, «αλλά και τα δημόσια δάνεια, τα οποία δεν ήταν τοκοφόρα επένδυση, αλλά φιλική εκδήλωση, προς πόλεις, από τραπεζίτες».

Στο αιώνα του Περικλέους, κάθε πολίτης ήταν και ελεγκτής, γιατί κατ' έθιμο οι εργολάβοι ανεγέρσεως δημοσίων κτιρίων έγραφαν υποχρεωτικά, σε εντειχισμένες πινακίδες σε λίθο της οικοδομής τα έσοδα και τα έξοδά τους. Αργότερα, στην Αθήνα, το 400 π.Χ., ο Νόμος επιβάλλει τη δημοσίευση των λογαριασμών των εταιριών. Στην υπόλοιπη αρχαία Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αχαϊκή Συμπολιτεία, ο έλεγχος γίνεται από τους «εξεταστάς», τους «συνηγόρους», τους «δοκιμαστήρας». Στη Θάσο από τους «απολόγους»; στη Φθιώτιδα από τους «αρχησκόπους» και στη Βοιωτία από τους «κατότπας».

Στη Ρωμαϊκή εποχή, ο έλεγχος του Fiscus (Δημοσίου Θησαυροφυλακίου) γίνεται από τους «υπάτους», τους «τιμητάς» ή «κήνσορας» και τους «ταμίας» και μετά οι λογ/σμοί εγκρίνονται από τη Σύγκλητο.

Στο Μεσαίωνα έχουμε στασιμότητα στην εξέλιξη του ελέγχου, όπως σ' όλες τις εκδηλώσεις της οικονομικής ζωής. Αυτό αποδίδεται στην πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, που αποσύνθεσε τη Ρωμαϊκή κοινωνία και παρέλυσε τις συναλλαγές, καθώς και στη Χριστιανική θρησκεία που στους πρώτους χρόνους της διάδοσής της, περιφρονούσε κάθε τι που αφορούσε την οικονομική ζωή.

Στα τέλη του Μεσαίωνα υπάρχουν στην Ιταλία ίχνη σοβαρού ελέγχου σε μια περίοδο όπου σημειώνεται αναγέννηση της Λογιστικής. Η Πίζα ήδη στις αρχές του 13ου αιώνα έχει τον ελεγκτή της.

⁶⁷ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.17-19.

Την ίδια εποχή καθιερώνεται ο έλεγχος στο Αγγλικό Θησαυροφυλάκιο και εμφανίζεται για πρώτη φορά (1285), επί Εδουάρδου του Γ, ο όρος Auditor (ελεγκτής) . Αργότερα, επί Ελισάβετ (1533- 1603) οι έλεγχοι των δημοσίων εσόδων είναι συστηματικοί, όπως και των λογαριασμών των πλούσιων μοναστηριών καθώς και των φιλανθρωπικών οργανώσεων όπως έλεγχος διενεργούνταν από Δικαστές, από Βαρόνους και από αξιωματούχους του στέμματος. Ο φιλόσοφος και πολιτικός Bacon (1561-1627) αναφέρει ότι και οι ευγενείς γαιοκτήμονες χρησιμοποιούσαν τους ελέγχους στη διαχείριση των κτημάτων τους.

Στη Σκωτία τα βιβλία της δ/νσης των οικ/κών ελέγχονταν από ελεγκτές (Lords Auditors). Το 1581 δημιουργήθηκε στη Βενετία η πρώτη ένωση επαγγελματιών ελεγκτών με τον τίτλο «Collegio dei Raxonari».

Στη Γαλλία τον 17ο αιώνα συναντούμε μεθοδικούς και συστηματικούς λογιστικούς ελέγχους. Ήδη από της υπουργίας του Colbert υπάρχει στο Παρίσι ένας ελεγκτής στο Ελεγκτικό Συνέδριο, που ελέγχει τα δημόσια έξοδα. Επί πολλά έτη χρησιμοποιήθηκε ο μαθηματικός Bertrand - Francois Bareme για τους υπολογισμούς και την επαλήθευση των λογαριασμών. Υπήρξε και συγγραφέας διπλογραφικής λογιστικής.

Τέλος, στην Αγγλία, τον 19ο αιώνα, η βιομηχανική επανάσταση που σημειώθηκε εκεί, είχε σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη της βιομηχανίας και της οικονομίας της εν γένει, αλλά και τη δημιουργία κλίματος κερδοσκοπίας που συνετέλεσε στην ανάπτυξη του νεότερου λογιστικού ελέγχου (Public Accountance) και στην εμφάνιση του θεσμού των ορκωτών λογιστών (Chartered accountants). Το 1845 με το νόμο για τη συγχώνευση των σιδηροδρομικών εταιριών καθιερώνεται η ετήσια θεώρηση των ισολογισμών από ελεγκτές και επακολουθεί ο «Χρυσός αιώνας των ελεγκτών».

Από την Αγγλία μεταδόθηκε βαθμίδον ο θεσμός του ελέγχου στις υπόλοιπες χώρες του παλαιού και νέου κόσμου. Εκεί έλαβε διάφορες κατευθύνσεις, σύμφωνα με το υφιστάμενο οικονομικό κλίμα και την οικονομική νοοτροπία και ψυχολογία των φορέων της οικονομίας των χωρών αυτών.

Ήδη στις χώρες αυτές ο έλεγχος ασκείται από ειδικούς επαγγελματίες, όπως τους «Chartered Accountants» ή «Auditors» στην Αγγλία. Τους «Experts Comptables» ή «Experts» στη Σκωτία. Επίσης το Institute of Chartered Accountants of England and Wales». Στη Γαλλία και Βέλγιο, τους «Certified Public Accountants» (C.P.A.) και το «American Financial Executive Institute» στις Η.Π.Α. Ενώ παράλληλα στα Πανεπιστήμια των χωρών αυτών διδάσκεται η Ελεγκτική, ως ειδική επιστήμη.

Εξέλιξη της Ελεγκτικής

Το παραδοσιακό περιεχόμενο της Ελεγκτικής

Η Ελεγκτική διαμορφώθηκε ήδη σε ειδικό κλάδο, με ίδιο και ευρύ περιεχόμενο. Παρ' όλα αυτά υφίστανται αμφισβητήσεις, όσον αφορά το τμήμα του οικονομικού Λογισμού στο οποίο ανήκει. Για ορισμένους συγγραφείς, όπως συνάγεται συμπερασματικά, ο κλάδος αυτός ανήκει είτε στη Λογιστική είτε στην Οικονομική των Εκμεταλλεύσεων⁶⁸.

Αλλά και πέραν των διαφορών αυτών, υφίστανται δυσχέρειες αξιολογήσεως των αντικειμένων της Ελεγκτικής καθώς και του εννοιολογικού περιεχομένου της. Γιατί και στις ανεπτυγμένες δυτικές χώρες δίνεται ποικίλο περιεχόμενο στην Ελεγκτική.

Έτσι, η διατύπωση ενός ορισμού της Ελεγκτικής, δεν είναι δυνατό να τύχει γενικής αναγνώρισης.

⁶⁸ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.19.

Γι' αυτό, πριν αποπειραθούμε να διατυπώσουμε έναν ορισμό με σύγχρονο περιεχόμενο, θα παρακολουθήσουμε πρώτα την ιστορική εξέλιξη του ελέγχου, για να αντλήσουμε συμπεράσματα απ' αυτήν.

Αναφέραμε ήδη ότι αρχικά ο έλεγχος ταυτιζόταν με τη Λογιστική και ότι κατόπιν αποσπάστηκε και αναπτύχθηκε αυτοτελώς, όταν

άρχισε να γίνεται η καταγραφή των συναλλαγών και της παρακολούθησης του δημόσιου και ιδιωτικού πλούτου σε λογαριασμούς. Τότε ανέκυψε η ανάγκη «ελέγχου της ακρίβειας των λογαριασμών». Από τότε σημειώνεται μια περίοδος ακμής των «λογιστών», των «γραμματέων», των «γραφέων», των Scribes κλπ., που θεωρούνταν άξιοι να κατέχουν τα υψηλότερα αξιώματα στις αρχαίες κοινωνίες.

Στην αρχαία Αθήνα το 300 π.Χ., υπάρχει Σώμα επιθεωρητών (ελεγκτών) που καλούνταν «εύθυνοι». που έλεγχαν τους διαχειριζόμενους τα δημόσια χρήματα και τους άρχοντες.

Η συνήθεια αυτή συνεχίζεται στη Ρώμη και στο Βυζάντιο.

Στην Αγγλία το 13ο αιώνα, το Αγγλικό Θησαυροφυλάκιο καθιερώνει τον έλεγχο των φορολογικών καταλόγων και εμφανίζεται για πρώτη φορά (1285) ο όρος του ελεγκτού (Auditor). Την ίδια εποχή ο έλεγχος λαμβάνει την τρέχουσα σημασία της λέξης Verification (επαλήθευση, επικύρωση, εξέλεξη).

Μεταγενέστερα, στο 16ο αιώνα, στη Βενετία έχουμε την πρώτη ένωση των επαγγελματιών ελεγκτών με τον τίτλο «Collegio dei raxonati», που ήταν κρατικός θεσμός. Παρόμοιοι θεσμοί ιδρύθηκαν στο Μιλάνο και στη Μπολόνια (Academia dei ragionieri). Αργότερα, στο 17ο αιώνα, στη Γαλλία γίνεται γνωστή στα δικαστήρια η πρακτική των λογιστικών ελέγχων και της πραγματογνωμοσύνης.

Στον 19ο αιώνα, με την ανάπτυξη πολλών εταιρειών, γίνεται επιθυμητή η παρέμβαση των ελεγκτών και έτσι ο επαγγελματικός έλεγχος αποκτά σημαντικό ενδιαφέρον και καθιερώνεται δια νόμου ο θεσμός των ελεγκτών, γιατί γίνεται υποχρεωτική κάθε χρόνο η επαλήθευση των ισολογισμών των σιδηροδρομικών εταιρειών από επαγγελματίες ελεγκτές. Την εποχή αυτή σχηματίζονται διάφορες ενώσεις ελεγκτών στη Σκωτία και Αγγλία, όπου κυριαρχεί το «Ινστιτούτο των Ορκωτών Λογιστών της Αγγλίας και Ουαλλίας».

Από τότε, ο θεσμός των ελεγκτών μεταφέρεται και σ' άλλες χώρες του δυτικού κόσμου και η Ελεγκτική σημειώνει σημαντική πρόοδο, σε τρεις κυρίως χώρες: Αμερική, Αγγλία, Γερμανία.

Θα αναφερθούμε στις εξελίξεις αυτές, γιατί οδηγούν στη σύγχρονη Ελεγκτική, αφού προηγουμένως συνοψίσουμε τα όσα αναφέραμε στην ιστορική επισκόπηση⁶⁹.

Εννοιολογικά συμπεράσματα από την παραδοσιακή Ελεγκτική

Από την ανασκόπηση αυτή προκύπτει ότι η ελεγκτική είχε στο παρελθόν μοναδικό αντικείμενο τον έλεγχο της ακρίβειας των λογαριασμών. Μήπως σήμερα άλλαξαν τα πράγματα; Από διάφορες συγγραφικές εργασίες, που είδαν το φως της δημοσιότητας στη χώρα μας και αναφέρονται σε ορισμούς και αντιλήψεις περί Ελεγκτικής, εξακολουθεί η Ελεγκτική να έχει σε πολλές χώρες κύριο αντικείμενο τον έλεγχο των λογ/σμών, όπως και στη χώρα μας⁷⁰.

⁶⁹ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ. 20.

⁷⁰ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.21.

Ο καθηγητής Χρυσοχού⁷¹, παραθέτοντας διάφορους ορισμούς ξένων πραγματογνωμόνων περί ελέγχου, αφήνει να εννοηθεί ότι η Ελεγκτική έχει μοναδικό αντικείμενο τον έλεγχο των λογ/σμών.

Ο σεβαστός μου καθηγητής Τσιμάρας, στις αξιόλογες εργασίες του «Αρχαί Γενικής Λογιστικής» και «Αρχαί της Οικονομικής των εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων», περιορίζει το αντικείμενο της κυρίως στον έλεγχο των λογαριασμών και βιβλίων. Βεβαίως αναγνωρίζει ότι η Ελεγκτική διαμορφώθηκε σε ιδιαίτερο κλάδο και ότι νοείται σήμερα πολύ ευρύτερον, καθ' ότι... οι ελεγκταί επιφορτίζονται, όπως εκφράσουν γνώμην, κατόπιν επισταμένης ερεύνης των βιβλίων, για την αλήθεια του ισολογισμού, για τις συνθήκες διεξαγωγής και νομιμότητος ωρισμένων συναλλαγών, για την πιστοληπτική ικανότητα της επιχειρήσεως, για επενδύσεις αποθεματικών, κρατήσεων κ.ά. Στον ορισμό όμως που δίνει περί Ελεγκτικής περιορίζει το εννοιολογικό περιεχόμενο της στην «... εξέλεξη (Verification) εμπορικών βιβλίων, οικονομικών καταστάσεων, λογιστικών και συναφών στοιχείων, προς διαπίστωση πράξεων ή παραλείψεων και συναγωγήν αιτιολογημένων συμπερασμάτων σχετικών προς οικονομική διαχείριση». Επί πλέον ταυτίζει την Ελεγκτική με τα γραφεία ελεγκτών και τα ονομάζει «γραφεία Ελεγκτικής» (Αρχαί Οικονομικής, σελ. 26).

Σε νεότερο άρθρο του «Αι θεμελιώδεις επιχειρηματικοί λειτουργίαι» αναφερόμενος στον έλεγχο, γράφει: «Ο έλεγχος, ως διοικητική αρχή, αφορά πολυάριθμα πεδία ασκήσεως αυτού. Έχομε ελέγχους διοικητικούς, διαχειριστικούς, τεχνικούς, λογιστικούς κ.ά.».

«Η αρχή του ελέγχου εκτείνεται από της υπερβάσεως αρμοδιότητος - εξουσιοδοτήσεως, της ακριβείας των δικαιολογητικών, του ελαχίστου ορίου των αποθεμάτων, μέχρι του ποιοτικού ελέγχου των προϊόντων. Ο δημιουργικός ρόλος των ελέγχων εμφανίζεται ειδικότερα στο Budgetary Control...». Ουσιαστικά συνεπώς και παρά τις βελτιωμένες θέσεις του δεν απομακρύνει το αντικείμενο της Ελεγκτικής από τον έλεγχο της ακριβείας- από την επαλήθευση των αποτελεσμάτων. Μόνο στο Badjetary Control προωθεί το θέμα.

Αλλά και οι άλλοι συγγραφείς, Έλληνες και ξένοι, περιορίζουν το αντικείμενο της Ελεγκτικής στον έλεγχο της ακριβείας, στην επαλήθευση.

Έτσι ο Mattingly γράφει: «Η Ελεγκτική περιλαμβάνει τας μεθόδους και τας αρχάς, τας οποίας εφαρμόζει ο ελεγκτής δια την διενέργειαν του ελέγχου». Ο Baude Jules υποστηρίζει ότι «... ο αναμενόμενος από τον έλεγχο κυριώτερος σκοπός, πρέπει να είναι η διαπίστωση της κανονικής καταχώρισης των εργασιών και των κινήσεων των αξιών, η εμφάνιση των σφαλμάτων και η πρόληψη των επαναλήψεών τους». Και σ' άλλη θέση γράφει: Ο πραγματογνώμων (Expert) «είναι ο εξ εργασίας και πείρας επαρκώς ώριμος επαγγελματίας, ο ικανός να προσφέρει επωφελώς τις υπηρεσίες του στο κοινό, δυνάμενος να οργανώνει, να επανορθώνει, να ελέγχει, να επαληθεύει ή να εκτιμά οιασδήποτε φύσεως λογιστικά βιβλία και λογαριασμούς».

Απ' όσα συνεπώς εκθέσαμε μέχρι τώρα συνάγεται σαφώς ότι το εννοιολογικό περιεχόμενο της παραδοσιακής Ελεγκτικής περιορίζεται: στον αριθμητικό και λογιστικό έλεγχο και στην επαλήθευση των αποτελεσμάτων.

Ενδιαφέρεται συνεπώς η «Παραδοσιακή Ελεγκτική» για αριθμητικό και λογιστικό έλεγχο και γενικά αποβλέπει στο να «διαπιστώσει την κανονική καταχώριση των εργασιών και των κινήσεων των αξιών, την εμφάνιση των σφαλμάτων και την πρόληψη της επαναλήψεως αυτών». Και ως εκ τούτου, η αναγκαιότητά της δικαιολογείται «... από την

---

⁷¹ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.22.

καταπολέμηση των λαθών και απατών», διότι «η απουσία ελέγχου ευνοεί τις ανωμαλίες, αφού οι λογαριασμοί παρέχουν πλήθος ευκαιριών σφαλμάτων και καταδολιεύσεων».

Και για να επιτευχθούν όλα αυτά υποδεικνύει η παραδοσιακή Ελεγκτική ορισμένες διαδικασίες ελέγχου και ερωτηματολόγια για την εκτίμηση του εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων με την παραπάνω έννοια.

Βεβαίως μερικοί συγγραφείς αναφέρονται και σε θέματα προϋπολογιστικού ελέγχου. Αυτό όμως γίνεται ως εκ περισσού και παρεπιπτόντως, γιατί χρησιμεύει στους ειδικούς επί των λογιστικών θεμάτων που επωμίζονται έργα οργανωτού συμβούλου. Κι αυτό γιατί ο έλεγχος των προϋπολογισμών, όπως διαμορφώθηκε στην πράξη στις μεγάλες επιχειρήσεις, «συνιστά όργανο διοικήσεως μάλλον και όχι μέθοδο ελέγχου» .

Ο καθηγητής Μ. Τσιμάρας, αναφερόμενος στον έλεγχο, ως διοικητική αρχή (Principe d' Administration), γράφει ότι το αντικείμενο του αφορά πολυάριθμα πεδία ασκήσεως αυτού, ήτοι έλεγχο διοικητικό, διαχειριστικό, τεχνικό-λογιστικό κ.ά. Επί πλέον:

- η αρχή του ελέγχου εκτείνεται από της υπερβάσεως αρμοδιότητας-εξουσιοδοτήσεως της ακριβείας των δικαιολογητικών, του ελέγχου ορίων των αποθεμάτων, μέχρι του ποιοτικού ελέγχου των προϊόντων.
- ο δημιουργικός ρόλος των ελέγχων εμφανίζεται ειδικότερα στο Budgetary Control, που ως νεότερη τεχνική, συνιστά σήμερα τη ζωνρότερη κατεύθυνση της σύγχρονης λογιστικής εξέλιξης⁷².

Έλεγχος του φόρου εισοδήματος

Ο υπολογισμός του φόρου εισοδήματος έχει μεγάλη σημασία για την επιχείρηση. Γι' αυτό θα πρέπει να γνωρίζει ο φοιτητής να τον υπολογίζει⁷³: Και για το σκοπό αυτό είναι ανάγκη να πληροφορηθεί ότι: α) πρώτα γίνεται παρακράτηση του φόρου κάθε μήνα

- στο μισθό του υπαλλήλου ή στο ημερομίσθιο του εργάτη
- στις πρόσθετες αμοιβές τους (υπερωρίες - ημεραργίες - νυκτερινή εργασία κ.ά.).

β) και στο τέλος του έτους γίνεται εκκαθάριση του φόρου για όλους τους υπαλλήλους και εργάτες για να αποδοθεί ο αναλογών φόρος εισοδήματος. Υποβάλλεται στις αρμόδιες ΔΟΥ μια ονομαστική κατάσταση όλου του προσωπικού με πλήρη στοιχεία για τον καθένα, δηλαδή ονοματεπώνυμο, διεύθυνση κατοικίας, σύνολο αποδοχών, σύνολο κρατήσεων, παρακρατηθείς φόρος, αναλογών φόρος, παρακρατηθέν και αναλογούν χαρτόσημο κλπ.

γ) Εάν παρακράτησε η επιχείρηση ολιγότερο από τον αναλογούντα φόρο θα κάνει συμπληρωματική κράτηση και εάν παρακράτησε περισσότερος επιστρέφει στον υπάλληλο τη διαφορά.

Το πώς γίνεται η παρακράτηση αναφέρεται λεπτομερώς στην εγκύκλιο του Υπουργείου, την οποία επισυνάπτουμε:

Πριν προχωρήσουμε στο θέμα της παρακράτησης και εκκαθάρισης του φόρου, θα πρέπει να σημειώσουμε ορισμένα άλλα θέματα που έχουν σχέση: με την έννοια του φόρου εισοδήματος καθώς κι άλλα ενδιαφέροντα (τι είναι φόρος - τι είναι εισόδημα) που θεωρώ αναγκαία για να κατανοήσει ο φοιτητής το όλο θέμα της φορολογίας εισοδήματος⁷⁴.

⁷² ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.23

⁷³ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.309.

⁷⁴ ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ, ΣΕΛ.309.

3.3 Οι στόχοι της φορολογικής διοίκησης

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η σημαντικότερη πρόκληση για τη φορολογική διοίκηση είναι να καταφέρει να φορολογήσει την άτυπη οικονομική δραστηριότητα -τις αδήλωτες, με άλλα λόγια, οικονομικές δραστηριότητες - και να εξουδετερώσει τη σκιώδη οικονομία - τις δραστηριότητες δηλαδή που προέρχονται από εγκληματικές ενέργειες, ναρκωτικά, πορνεία, εμπόριο όπλων, ξέπλυμα χρήματος κ.λπ. Αν όλες αυτές τις δραστηριότητες τις ονομάζαμε με το γενικό όρο «παραοικονομία», θα ήταν χρήσιμο να έχουμε την αίσθηση του ποσοστού της παραοικονομίας στο Α.Ε.Π. σαν μέσο ποσοτικής μέτρησης.

Οι τελευταίες δημοσιευμένες μελέτες ανεβάζουν το ποσοστό παραοικονομίας για τη χώρα μας γύρω στο 20-25% του Α.Ε.Π. σε σχέση με το 8-10% των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και το 50% των αναπτυσσόμενων χωρών της Ασίας και της Αφρικής. Υπό αυτά τα δεδομένα, το ισχύον οργανωτικό πλαίσιο της φορολογικής διοίκησης παρουσιάζει ενδιαφέρον σε ό,τι αφορά τον τρόπο λειτουργίας του και είναι επιδεκτικό σε οργανωτικές αλλαγές.

Πιο κάτω εκτίθεται η υπάρχουσα κατάσταση από οργανωτικής και νομοθετικής πλευράς, σε σχέση πάντα με την οργάνωση. Κρίθηκε απαραίτητη η παρουσίαση των αριθμητικών δεδομένων-ποσοστών φορολογικών εσόδων στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) σε αναλογία με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λοιπών στατιστικών στοιχείων. Η ανάλυση αυτή, οργανωτική και νομοθετική, αποσκοπεί να αποδείξει ότι η οργανωτική αλλαγή είναι αναγκαία⁷⁵.

ΑΠΟ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΠΛΕΥΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Τα τελευταία χρόνια άρχισε μια οργανωτική αναταραχή στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και γενικότερα στις χώρες-μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. Το αποτέλεσμα ήταν να καταγραφούν οι διάφορες τάσεις και τα οργανωτικά μοντέλα στη βάση των οποίων λειτουργούν οι φορολογικές διοικήσεις των χωρών-μελών. Το πρώτο είναι το μοντέλο οργάνωσης κατά φόρο (tax model), το δεύτερο είναι το μοντέλο οργάνωσης κατά λειτουργία (functional model) και το τρίτο είναι το μοντέλο οργάνωσης κατά κατηγορία φορολογουμένου (taxpayer segment model).

Από τις 30 χώρες-μέλη του Ο.Ο.Σ.Α., 10 χώρες, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, έχουν όλων των τύπων τα οργανικά μοντέλα (Αυστραλία, Βέλγιο, Δανία, Ιαπωνία, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Πολωνία, Ισπανία, Σουηδία και Ελλάδα), 10 χώρες ακολουθούν το μοντέλο οργάνωσης κατά λειτουργία (Καναδάς, Φιλανδία, Ουγγαρία, Ισλανδία, Ιταλία, Κορέα, Ολλανδία και Τουρκία), 4 χώρες έχουν υιοθετήσει το μοντέλο οργάνωσης κατά κατηγορία φορολογουμένου (Ιρλανδία, Γαλλία, Η.Π.Α και Ηνωμένο Βασίλειο), 1 χώρα έχει μοντέλο οργάνωσης κατά φόρο (Ελβετία), 1 χώρα ακολουθεί μοντέλο οργάνωσης κατά φόρο και κατά κατηγορία φορολογουμένου (Αυστρία), 2 χώρες έχουν μοντέλο οργάνωσης κατά φόρο και κατά λειτουργία (Τσεχία και Λουξεμβούργο) και 2 χώρες έχουν μοντέλο οργάνωσης κατά λειτουργία και κατά κατηγορία φορολογουμένου (Γερμανία και Μεξικό). Αναλυτικά στον πίνακα που ακολουθεί⁷⁶:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΔΟΜΗΣ

⁷⁵ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.15.

⁷⁶ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.16

ΧΩΡΑ	Κριτήριο οργανωτικής δομής (*)	Μονάδα μεγάλων φορολογιών	Ξεχωριστό μηχανοργ/κό κέντρο	Λειτουργία είσπραξης χρεών	Λειτουργία αντιμετώπισης φορολογικών αδικημάτων	Ξεχωριστή λειτουργία επίλυσης διαφορών	Πλήρης εσωτερική επικοινωνιακή λειτουργία
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΑΥΣΤΡΙΑ	T, TP	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΒΕΛΓΙΟ	All	✓	✓	✓	✓	✓	x
ΚΑΝΑΔΑΣ	F	✓/2	✓	✓	✓	✓	✓
ΤΣΕΧΙΑ	T, F	x	✓	✓	✓	✓	✓
ΔΑΝΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	x/1
ΦΙΛΑΝΔΙΑ	F	✓	✓	✓	✓	✓	x/1
ΓΑΛΛΙΑ	TP	✓	✓	✓	✓	x	✓
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	F, TP	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΕΛΛΑΔΑ	All	x/2	✓	✓	✓	x	✓
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	F	✓	✓	✓	X	✓	✓
ΙΣΑΝΔΙΑ	F	x	✓	x/2	✓	✓	x/1
ΙΡΑΝΔΙΑ	TP	✓	✓	✓	✓	x	✓
ΙΤΑΛΙΑ	F	✓	✓	x	X	✓	x
ΙΑΠΩΝΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ΚΟΡΕΑ	F	✓	✓	✓	X	✓	✓
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	T, F	x	✓	✓	✓	✓	✓
ΜΕΞΙΚΟ	F, TP	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	F	✓	✓	x	✓	x	✓
Ν. ΖΗΛΑΝΔΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΠΟΛΩΝΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	F	✓	x	✓	✓	✓	x
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	F	✓	x	✓	✓	✓	x/1
ΙΣΠΑΝΙΑ	All	✓	✓	✓	✓	x	✓
ΣΟΥΗΔΙΑ	All	✓	X	x	X	x	✓
ΕΛΒΕΤΙΑ	T	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΤΟΥΡΚΙΑ	F	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛ.	TP	✓	✓	✓	✓	✓	X
Η.Π.Α.	TP	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Μια συνοπτική ανάλυση των μοντέλων οργάνωσης δίνεται παρακάτω:

Η οργάνωση κατά φόρο

Μια απλή οργανωτική δομή, η οποία σχεδόν έχει εγκαταλειφθεί από τις περισσότερες χώρες, είναι η οργάνωση με κριτήριο το φόρο. Στοχεύει στη διάρθρωση των τμημάτων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο με κριτήριο το φόρο (π.χ. Διεύθυνση Φ.Π.Α. με τμήματα ειδικού και κανονικού καθεστώτος κ.λπ., Διεύθυνση Εισοδήματος με τμήματα π.χ. φυσικοί προσώπων, νομικών προσώπων σε κεντρικό επίπεδο, και από πλευράς φορολογικών καταστημάτων, τμήμα Εισοδήματος, τμήμα Φ.Π.Α. κ.λπ.). Υπάρχουν αρκετά μειονεκτήματα σε αυτό το μοντέλο οργάνωσης, γιατί αυξάνει το κόστος, είναι ανεπαρκές, αναγκάζει τους φορολογουμένους να απευθύνονται σε διαφορετικά τμήματα για παρόμοιο θέμα, (π.χ. για υποβολή δηλώσεων Φ.Π.Α. και δηλώσεων εισοδήματος). Επιπλέον, υπάρχει δυσκολία στη διαχείριση των υποθέσεων του φορολογουμένου, αφού είναι φανερό ότι το τμήμα Εισοδήματος δεν γνωρίζει τα θέματα που έχει στο τμήμα Φ.Π.Α. ο συγκεκριμένος φορολογούμενος. Τέλος, η ύπαρξη διαφορετικών τμημάτων επηρεάζει τη συμπεριφορά του φορολογουμένου -μπορεί δηλαδή να υποβάλλει δηλώσεις εισοδήματος και να μην υποβάλλει δηλώσεις Φ.Π.Α. ή το αντίστροφο- αλλά και την αντιμετώπιση και εξυπηρέτηση του από το ένα τμήμα στο άλλο, η οποία μπορεί να είναι διαφορετική⁷⁷.

⁷⁷ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.16-17, 20-21.

3.4 Οι λειτουργίες της φορολογικής διοίκησης

Η οργάνωση κατά λειτουργία

Σύμφωνα με αυτό τον τύπο οργάνωσης, η διάρθρωση των τμημάτων γίνεται κατά λειτουργία (έλεγχος, μητρώο, πληροφορίες). Από πλευράς απόδοσης, αυτό φαίνεται καλύτερο οι σχέση με την κατά φόρο διάρθρωση, ωστόσο υστερεί γιατί δεν λαμβάνει υπόψη τη διάρθρωση των φορολογουμένων π.χ. μικρές επιχειρήσεις, ατομικές επιχειρήσεις, μεγάλοι φορολογούμενοι κ.λπ.

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχει επικρατήσει η οργάνωση κατά λειτουργία ως προτιμότερη από την οργάνωση κατά φόρο. Είναι προτιμότερο να έχεις το προσωπικό οργανωμένο στις λειτουργίες του ελέγχου, της αρχειοθέτησης, της είσπραξης κ.λπ., παρά σε τμήματα Κεφαλαίου, Εισοδήματος, Φ.Π.Α. Δικαστικό κ.λπ. Η οργάνωση κατά λειτουργία αυξάνει την απόδοση του προσωπικού αλλά και το επίπεδο εξυπηρέτησης του φορολογουμένου, αφού καθιστά εφικτό το ι να σημείο εξυπηρέτησης (one stop shop).

Ο αντίλογος στην κατά λειτουργία οργάνωση είναι ότι δεν είναι δυνατή η αντιμετώπιση διαφορετικών ομάδων φορολογουμένων, παράγοντας που αντιμετωπίζεται επαρκώς από το επόμενο μοντέλο οργάνωσης.

Μια εναλλακτική λύση που υιοθέτησαν πολλές ευρωπαϊκές χώρες με την εφαρμογή του Φ.Π.Α., λαμβάνοντας υπόψη και τη συνεισφορά του Φ.Π.Α. σε φόρους, ήταν η ξεχωριστή οργανωτική δομή για το Φ.Π.Α., με διάκριση σε λειτουργίες ελέγχου, μηχανογραφική στήριξη, αρχειοθέτηση και εξυπηρέτηση πολιτών⁷⁸.

Η οργάνωση κατά διάρθρωση των φορολογουμένων

Η φορολογική διοίκηση ορισμένων χωρών, όπως για παράδειγμα των Η. Π. Α., είναι οργανωμένη ανάλογα με τη διάρθρωση-κατηγορία των φορολογουμένων (μεγάλες επιχειρήσεις, μικρές επιχειρήσεις, φυσικά πρόσωπα κ.λπ.). Η λογική εξήγηση για μια τέτοιου τύπου οργάνωση είναι ότι κάθε κατηγορία φορολογουμένου έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και διαφορετική συμπεριφορά φορολογικής συμμόρφωσης. Αυτή η διάρθρωση προϋποθέτει εξειδικευμένες τεχνικές (κλαδικούς ελέγχους, ενημέρωση των φορολογουμένων κ.λπ.). Αν και η εφαρμογή αυτού του τύπου οργάνωσης είναι ακόμα σε πολύ πρώιμο στάδιο, πολλές χώρες τη χρησιμοποιούν μερικώς, με τη δημιουργία εξειδικευμένων μονάδων για τις μεγάλες επιχειρήσεις⁷⁹.

ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Κατά βάση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ελληνική φορολογική διοίκηση είναι οργανωμένη, από θεωρητικής πλευράς, η μεικτή μορφή οργάνωσης, στην οποία όμως υπερτερεί και ως μοντέλο οργάνωσης ανάλογα με τον τύπο του φόρου. Τα υφιστάμενα ειδικά φορολογικά καταστήματα (Φ.Α.Ε.Ε. ή Φ.Α.Η.Ε.) δεν θα μπορούσαν να συνηγορήσουν ώστε κάποιος να κατατάξει την Ελλάδα στις χώρες που λειτουργούν οργανωτικά με βάση τις κατηγορίες φορολογουμένων, γιατί έχουν φορολογουμένους ανάλογα με τη νομική μορφή και όχι ανάλογα με την κατηγορία φορολογουμένων, που έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να βρούμε στα φορολογικά καταστήματα ανωνύμων εταιρειών

⁷⁸ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.21.22.

⁷⁹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.22.

επιχειρήσεις που από πλευράς ακαθάριστων εσόδων θα μπορούσαμε να τις κατατάξουμε στις μικρές επιχειρήσεις.

Σε αντίθεση με την Ελλάδα, σε επίπεδο λειτουργίας ειδικών μονάδων για την εξυπηρέτηση των μεγάλων φορολογουμένων, οι χώρες που το αποφάσισαν και το εφάρμοσαν έχοντας ως κριτήρια τη συγκέντρωση των εσόδων από τις μεγάλες επιχειρήσεις, την πολυπλοκότητα των εργασιών και το οι οι δραστηριότητες των μεγάλων φορολογουμένων δραστηριοποίηση σε διεθνές επίπεδο, εφαρμογή στρατηγικών για τη μείωση των φορολογικών υποχρεώσεων κ.λπ.) χρειάζονται ειδική παρακολούθηση. Σε καμία χώρα δεν βρέθηκε το κριτήριο του τύπου της εταιρείας. Από τις 30 χώρες- μέλη του Ο.Ο.Σ.Α., οι 24 προβλέπουν οργανωτική υποδομή για τους μεγάλους φορολογουμένους, ενώ 6 χώρες δεν διατηρούν υποδομή για τους μεγάλους φορολογουμένους. Η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται στις χώρες που δεν έχουν οργανωτική δομή για μεγάλους φορολογουμένους, με την παρατήρηση ότι εφαρμόζεται ξεχωριστή λειτουργία ελέγχου για αυτή την κατηγορία φορολογουμένων⁸⁰.

Τα υφιστάμενα ελεγκτικά κέντρα θα μπορούσαν μονοσήμαντα να προσδώσουν στη φορολογική διοίκηση της Ελλάδας το χαρακτήρα της οργάνωσης ανάλογα με τη λειτουργία, αφού λειτουργούν με υποτυπώδη διάρθρωση και έχουν μόνο μία λειτουργία, εκείνη του ελέγχου.

Πιο συγκεκριμένα, κάθε ελεγκτικό κέντρο έχει τρεις υποδιευθύνσεις και κάθε υποδιεύθυνση έχει πέντε εποπτείες- τμήματα, που διαχωρίζονται αριθμητικά, χωρίς κανένα από αυτά να έχει μια λειτουργία η οποία θα το χαρακτήριζε ως τμήμα ή, έστω, μια ειδική λειτουργία ελέγχου. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που καταγράφεται είναι ότι οι λοιπές λειτουργίες είσπραξης, δηλώσεων και αρχειοθέτησης πραγματοποιούνται πρώτιστα στα φορολογικά καταστήματα των ανωνύμων εταιρειών όπου κυρίως ανήκουν φορολογούμενοι αρμοδιότητας των ελεγκτικών κέντρων. Τέλος, πρέπει να καταγραφεί ότι ενώ τα ελεγκτικά κέντρα δηλώνονται σαν μονάδες εξυπηρέτησης των μεγάλων φορολογουμένων, έστω και μόνο για τη λειτουργία του ελέγχου δεν υπάρχει αντίστοιχη διάρθρωση στην Κεντρική Διοίκηση (δεν υπάρχει δηλαδή τμήμα-διεύθυνση που να έχει ως αντικείμενο τους μεγάλους φορολογουμένους).

Μια άλλη σημαντική αντίφαση από οργανωτικής πλευράς είναι ενώ η οργάνωση της φορολογικής διοίκησης χαρακτηρίζεται κυρίως από την οργάνωση κατά φόρο, ο Φ.Π.Α. παρέμεινε στη σκιά του Φόρου Εισοδήματος, χωρίς γενική διεύθυνση, ως ένα ακόμα τμήμα στα φορολογικά καταστήματα, χωρίς ειδικό ελεγκτικό μηχανισμό. Στην πράξη, τα αποτελέσματα του Φ.Π.Α. είναι πενιχρά μετά τον έλεγχο, σε σχέση με τα αποτελέσματα του Φόρου Εισοδήματος.

Από πλευράς διεθνών οργανισμών, συμφωνά και με τα δεδομένα που κατά καιρούς συμπλήρωσαν οι ελληνικές αποστολές η Ελλάδα καταγράφεται ως χώρα που έχει όλους τους τύπους οργάνωσης.

Από οργανωτικής πλευράς και ειδικότερα μηχανοργάνωσης, ο Φ.Π.Α. φαίνεται να παρουσιάζει καλύτερη μηχανογραφική στήριξη από το Φόρο Εισοδήματος⁸¹.

3.5 Κεντρική Υπηρεσία

⁸⁰ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.22-24.

⁸¹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.24-25.

Στην Ελλάδα χα γενικότερα οικονομικά θέματα εμπίπτουν στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, ειδικά, δε, για το φορολογικό υπεύθυνο είναι το Υπουργείο Οικονομικών. Πολιτικός προϊστάμενος του Υπουργείου Οικονομικών είναι ο υφυπουργός Οικονομικών, ο οποίος είναι αρμόδιος για τις ακόλουθες δυο Γενικές Γραμματείες:

α) Γενική Γραμματεία Φορολογικών και Τελωνειακών Θεμάτων

β) Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων

Ειδικότερα, στη Γενική Γραμματεία Φορολογικών και Τελωνειακών Θεμάτων υπάγονται οι εξής Γενικές Διευθύνσεις⁸²:

- 1) Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης
- 2) Γενική Διεύθυνση Φορολογίας
- 3) Γενική Διεύθυνση Ελέγχων
- 4) Γενική Διεύθυνση Δημόσιας Περιουσίας και Εθνικών Κληροδοτημάτων
- 5) Γενική Διεύθυνση Τελωνείων και Ειδικών Φόρων Κατανάλωσης
- 6) Γενική Διεύθυνση Οικονομικής Επιθεώρησης
- 7) Γενική Διεύθυνση Γενικού Χημείου του Κράτους

Παρατίθεται αναλυτικότερα το οργανόγραμμα των τριών πρώτων Γενικών Διευθύνσεων, που έχουν άμεση σχέση με την υπάρχουσα φορολογική δομή.

Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης⁸³

- Διεύθυνση Προσωπικού Δ.Ο.Υ.

Τμήμα Αξιοποίησης Προσωπικού

Τμήμα Αξιολόγησης Προσωπικού

Τμήμα Πειθαρχικής Διαδικασίας

Τμήμα Προσλήψεων - Αποχωρήσεων Προσωπικού

Τμήμα Οικονομικών Παροχών

Τμήμα Μητρώου και Αρχείου

- Διεύθυνση Οικονομικού

Τμήμα Οικονομικής Διοίκησης Ο Τμήμα Προμηθειών

- Διεύθυνση Οργάνωσης

Τμήμα Διοικητικής Οργάνωσης

Τμήμα Οργάνωσης Τελωνειακών Υπηρεσιών

Τμήμα Απλούστευσης Διαδικασιών και Παραγωγικότητας

Τμήμα Σχέσεων Διοίκησης - Πολιτών

Γενική Διεύθυνση Φορολογίας⁸⁴

- Διεύθυνση Φορολογίας Εισοδήματος

Τμήμα Φορολογίας Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων

Τμήμα Φορολογίας Εισοδήματος Νομικών Προσώπων

Τμήμα Φορολογικών Κινήτρων, Συντελεστών Αποσβέσεων και Συντελεστών

Κέρδους

- Διεύθυνση Φορολογίας Κεφαλαίου

⁸² ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.28-29.

⁸³ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.29.

⁸⁴ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.30-31.

Τμήμα Φορολογίας Κληρονομιών, Δωρεών, Γονικών Παροχών
Τμήμα Φορολογίας Μεταβίβασης Ακινήτων
Τμήμα Φορολογίας Μεγάλης Ακίνητης Περιουσίας

- Διεύθυνση Φ.ΠΑ
Τμήμα Εφαρμογής Φ. Π Α.
Τμήμα Ειδικών Καθεστώτων και Παροχής Υπηρεσιών
Τμήμα Επιστροφών, Μελετών και Πόρων Φ.ΠΑ.
Τμήμα Διοικητικής Συνεργασίας και Ανταλλαγής Πληροφοριών (VIES)
Τμήμα Σχέσεων με την Ε.Ε. και Νομοθετικής Προσαρμογής

  - Διεύθυνση Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων Ο Τμήμα Βιβλίων
Τμήμα Στοιχείων
Τμήμα Φορολογικών Ταμειακών Μηχανών και Συστημάτων

  - Διεύθυνση Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων
Τμήμα Πολιτικής Εισπράξεων
Τμήμα Διοικητικής Εκτέλεσης
Τμήμα Ειδικών Κατηγοριών Οφειλετών – Εσόδων
Τμήμα Λογιστικών Εισπράξεων – Πληρωμών
Τμήμα Βεβαίωσης και Είσπραξης Εσόδων Τρίτων

  - Διεύθυνση Τελών και Ειδικών Φορολογιών
Τμήμα Τελών Χαρτοσήμου, Συναφών Φόρων και Φόρων Υπέρ Τρίτων
Τμήμα Τελών Κυκλοφορίας και Ειδικών Φόρων
- Γενική Διεύθυνση Ελέγχων⁸⁵
- Διεύθυνση Ελέγχου
Τμήμα Σχεδιασμού Φορολογικών Ελέγχων
Τμήμα Συντονισμού Φορολογικών Ελέγχων
Τμήμα Ποινών
Τμήμα Υποστήριξης του Ελεγκτικού Μηχανισμού

  - Διεύθυνση Μητρώου
Τμήμα Στρατηγικής Μητρώου
Τμήμα Διαχείρισης Μητρώου
Τμήμα Επαληθεύσεων

Ο ρόλος της κεντρικής υπηρεσίας

Ιδιαίτερη σημασία για την αποτελεσματική λειτουργία του φορολογικού συστήματος και του αντίστοιχου διοικητικού μηχανισμού αποτελεί η ύπαρξη μιας επιτελικής/κεντρικής υπηρεσίας των φορολογικών αρχών. Ο ρόλος της υπηρεσίας αυτής πρέπει να είναι ο σχεδιασμός και η παρακολούθηση του τρόπου με τον οποίο εφαρμόζεται στην πράξη το φορολογικό σύστημα. Προϋπόθεση γι' αυτό αποτελεί η αντιμετώπιση του φορολογικού συστήματος ως ενός ενιαίου συνόλου αλληλοσυμπληρούμενων διατάξεων που έχουν κοινούς στόχους και διαπνέονται από την ίδια φιλοσοφία καθώς και η αντιμετώπιση των διοικητικών υπηρεσιών ως μέρη ενός ενιαίου μηχανισμού. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το φορολογικό

⁸⁵ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.31.

σύστημα και ο τρόπος με τον οποίο αυτό λειτουργεί στην πράξη πρέπει να βρίσκονται υπό διαρκή παρακολούθηση, ώστε να μπορούν να επισημανθούν τα αδύνατα σημεία και να γίνουν οι κατάλληλες παρεμβάσεις. Σημαίνει επίσης ότι όλος ο διοικητικός μηχανισμός πρέπει να συντονίζεται και να κατευθύνεται από την κεντρική υπηρεσία για την εφαρμογή ενιαίων προτύπων, ενιαίων διαδικασιών και ενιαίων ερμηνειών των νόμων και του τρόπου εφαρμογής τους.

Γι' αυτόν το σκοπό πρέπει η κεντρική υπηρεσία να είναι αποδεσμευμένη από διεκπεραιωτικού χαρακτήρα καθήκοντα και από καθήκοντα των περιφερειακών υπηρεσιών (Δ.Ο.Υ., Τελωνεία κ.λπ.). Βέβαια, όσο μεγαλύτερη είναι η αποκέντρωση δραστηριοτήτων σε περιφερειακές υπηρεσίες, τόσο περισσότερο απαραίτητος και επιτακτικός είναι ο συντονισμός και η διατύπωση κατευθύνσεων από την πλευρά της υπηρεσίας αυτής. Προϋπόθεση, φυσικά, για τη σωστή καθοδήγηση και το συντονισμό όλων των υπηρεσιών αποτελεί η ύπαρξη ενιαίας φιλοσοφίας και συνοχής του φορολογικού συστήματος στο σύνολο του.

Απαραίτητη επίσης είναι, σε κεντρικό επίπεδο, η μέτρηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος και των περιφερειακών υπηρεσιών (Δ.Ο.Υ., Τελωνεία κ.λπ.). Το τελευταίο αυτό καθήκον απαιτεί ένα σύστημα πληροφόρησης από τις αποκεντρωμένες υπηρεσίες προς το κέντρο που να περιλαμβάνει στοιχεία για τους ελέγχους που έγιναν, τις παραβάσεις που διαπιστώθηκαν, το προσωπικό που απασχολήθηκε και, γενικά, κάθε πληροφόρηση που διευκολύνει την αξιολόγηση της δραστηριότητάς τους. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να είναι δεκτικά περαιτέρω επεξεργασίας και υπολογισμού χρηστικών δεικτών⁸⁶.

3.6 Φορολογικά καταστήματα

Τα φορολογικά καταστήματα λειτουργούν σύμφωνα με δύο τύπους οργάνωσης: με το μοντέλο κατά φόρο στα τμήματα Κεφαλαίου Εισοδήματος, Φ.Π.Α., Κ.Β.Σ. που έχουν νομοθετική «ταυτότητα», και με το κατά λειτουργία πρότυπο στα τμήματα Ελέγχου, Εισπράξεων - Πληρωμών, Μητρώου και Δικαστικό. Στην πράξη, το τμήμα Ελέγχου καλύπτει τις ανάγκες και των άλλων τμημάτων κατά τις ημέρες αιχμής, όπως είναι οι ημέρες παραλαβής, επεξεργασίας και αποστολής των δηλώσεων εισοδήματος στη Μηχανογραφική Υπηρεσία, όπου γίνεται και η εκκαθάριση της δήλωσης.

Η λειτουργία του ελέγχου από οργανωτικής πλευράς, θεωρητικά και σε γενικές γραμμές, ακολουθεί τα πιο κάτω βήματα⁸⁷:

- Εκδίδεται γραπτή εντολή για συγκεκριμένη επιχείρηση από το διευθυντή του φορολογικού καταστήματος σε υπάλληλο του τμήματος Ελέγχου.
- Ο ελεγκτής συγκεντρώνει και συγκροτεί τον ενιαίο φάκελο του ελεγχόμενου φορολογουμένου για όλα τα φορολογικά αντικείμενα από τα κατά φόρο οργανωμένα τμήματα του φορολογικού καταστήματος, τα οποία διατηρούν ξεχωριστά αρχεία.
- Πραγματοποιεί τον έλεγχο στην έδρα της επιχείρησης.
- Γράφει τα συμπεράσματά του στην έκθεση ελέγχου και καταλογίζει τους φόρους.

Η γραμματειακή υποστήριξη του φορολογικού καταστήματος (όπου περιλαμβάνεται το ταχυδρομείο, η πρωτοκόλληση της αλληλογραφίας και η επίδοση εγγράφων στους φορολογούμενους) γίνεται από την γραμματεία του φορολογικού καταστήματος, η οποία λειτουργεί ως γραφείο υποστήριξης του έργου του διευθυντή του καταστήματος.

⁸⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 503-504.

⁸⁷ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.31-32.

Συνοπτικά, η διάρθρωση των φορολογικών καταστημάτων παρουσιάζεται πιο κάτω⁸⁸:
Διευθυντής φορολογικού καταστήματος

- Υποδιευθυντής Ελέγχων

Τμήμα Ελέγχου

Τμήμα Κ.Β.Σ.

Τμήμα Μητρώου

- Υποδιευθυντής Φορολογίας

Τμήμα Φ.Π.Α.

Τμήμα Εισοδήματος

Τμήμα Κεφαλαίου

Τμήμα Δικαστικό

Τμήμα Εισπράξεων-πληρωμών

Υπάρχει ένας διευθυντής με τη σχετική γραμματειακή υποστήριξη, η οποία ασχολείται κυρίως με τη βεβαίωση των εσόδων που πραγματοποιεί κάθε μήνα το ελεγκτικό κέντρο και την αποστολή αυτών στα αρμόδια φορολογικά καταστήματα. Το διευθυντή πλαισιώνουν 3 υποδιευθυντές, ο καθένας εκ των οποίων διευθύνει πέντε τμήματα-εποπτείες. Κάθε τμηματάρχης - επόπτης έχει περίπου 10-15 ελεγκτές. Τα τμήματα είναι διαρθρωμένα απλώς αριθμητικά, χωρίς καμία ταξινόμηση, ούτε κατά φόρο ούτε κατά λειτουργία ούτε κατά κατηγορία φορολογουμένου. Ο ελεγκτής είναι αρμόδιος για τον έλεγχο τόσο των άμεσων όσο και των έμμεσων φόρων⁸⁹.

Διευθυντής Ελεγκτικού Κέντρου

Α' Υποδιευθυντής Πέντε (5) Τμήματα

Β' Υποδιευθυντής Πέντε (5) Τμήματα

Γ' Υποδιευθυντής Πέντε (5) Τμήματα

3.7 Υπηρεσία ειδικών ελέγχων (ΥΠ.Ε.Ε.)/(Σ.Δ.Ο.Ε)

ΥΠ.Ε.Ε. - Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων

Από την επίσημη ιστοσελίδα της ΥΠ.Ε.Ε. φαίνεται ότι αποστολή της είναι⁹⁰:

- Η αποκάλυψη και καταπολέμηση εστών οικονομικού εγκλήματος, μεγάλης φοροδιαφυγής και λαθρεμπορίας, αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών.

- Ο έλεγχος της διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και της κατοχής και διακίνησης απαγορευμένων ή υπό ειδικό καθεστώς ειδών και ουσιών.

- Η έρευνα, ο εντοπισμός και η καταστολή οικονομικών παραβάσεων ιδιαίτερης βαρύτητας, όπως η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, οι απάτες και παρατυπίες, οι παραβάσεις που σχετίζονται με προμήθειες, επιδοτήσεις και επιχορηγήσεις, οι παράνομες τραπεζικές και χρηματιστηριακές συναλλαγές, καθώς και οι παράνομες χρηματοπιστωτικές συμβάσεις.

- Ο έλεγχος κάθε άλλης περίπτωσης παράνομων δραστηριοτήτων ιδιαίτερου οικονομικού ενδιαφέροντος, που της ανατίθεται με αποφάσεις του ΥΠ.Ο.Ο.

⁸⁸ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.34.

⁸⁹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.36.

⁹⁰ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.36-37.

- Γενικότερα, ο έλεγχος οικονομικών απατών σε βάρος των συμφερόντων του ελληνικού Δημοσίου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η οργάνωση της Κεντρικής Διοίκησης της ΥΠ.Ε.Ε. αναγράφεται περιληπτικά πιο κάτω⁹¹:

- Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης
Τμήμα Διοικητικής Μέριμνας
Τμήμα Διεθνούς Συνεργασίας και Αμοιβαίας Διοικητικής Συνδρομής
Τμήμα Μέσων Δίωξης και Προμηθειών
Τμήμα Νομικής Υποστήριξης
Τμήμα Επανελέγχων και Εσωτερικού Ελέγχου
- Διεύθυνση Σχεδιασμού και Ελέγχων
Τμήμα Πληροφορικής και Προγραμματισμού
Τμήμα Φορολογικών Ελέγχων
Τμήμα Τελωνειακών Ελέγχων
Τμήμα Συντονισμού Ελέγχων και Δίωξης Ναρκωτικών και Όπλων
Τμήμα Τηλεπικοινωνιών και Τηλεπικοινωνιακής Υποστήριξης
- Διεύθυνση Ειδικών Υποθέσεων
Τμήμα Κοινοτικών και Εθνικών Επιδοτήσεων και Επιχορηγήσεων
Τμήμα Ειδικών Οικονομικών Υποθέσεων
Τμήμα Πληροφορικής, Ηλεκτρονικού Εμπορίου και Ηλεκτρονικού Εγκλήματος

Σε περιφερειακό επίπεδο η ΥΠ.Ε.Ε. έχει δύο (2) επιχειρησιακές Διευθύνσεις ειδικών υποθέσεων (Αθηνών και Θεσσαλονίκης) και δεκατρείς (13) περιφερειακές Διευθύνσεις. Η οργανωτική τους διάρθρωση παρουσιάζεται αναλυτικά παρακάτω⁹²:

- Επιχειρησιακή Διεύθυνση Ειδικών Υποθέσεων Αθηνών
Τμήμα Υποθέσεων Ευρωπαϊκής Ένωσης
Τμήμα Ελέγχου Εθνικών Επιδοτήσεων και Επιχορηγήσεων
Τμήμα Ειδικών Οικονομικών Υποθέσεων
Τμήμα Πληροφορικής και Ελέγχου Ηλεκτρονικού Εμπορίου και Ηλεκτρονικού Εγκλήματος
Τμήμα Διοικητικής Υποστήριξης και Προγραμματισμού
- Επιχειρησιακή Διεύθυνση Ειδικών Υποθέσεων Θεσσαλονίκης
Τμήμα Ελέγχου Εθνικών Επιδοτήσεων και Επιχορηγήσεων
Τμήμα Ειδικών Οικονομικών Υποθέσεων
Τμήμα Πληροφορικής και Ελέγχου Ηλεκτρονικού Εμπορίου και Ηλεκτρονικού Εγκλήματος
Αυτοτελές Γραφείο Διοικητικής Υποστήριξης και Προγραμματισμού
- Περιφερειακές Διευθύνσεις Αθηνών, Κεντρικής Μακεδονίας κ.λπ.
Τμήμα Ελέγχων (από 1-10, ανάλογα με την περιφέρεια)
Τμήμα Ειδικών Φόρων Κατανάλωσης

⁹¹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.37-38.

⁹² ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.38-39.

Τμήμα Ναρκωτικών και Όπλων
Τμήμα Επεξεργασίας Στοιχείων
Τμήμα Μεγάλων Επιχειρήσεων
Τμήμα Διοικητικής Μέριμνας και Μέσων Δίωξης
Τμήμα Δικαστικού
Τμήμα Προγραμματισμού
Τμήμα Πληροφορικής

ΤΟ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στόχος δεν είναι να καταγραφούν τεχνικές ελέγχου. Από τη στιγμή που τέθηκε το θέμα ότι η οργανωτική αλλαγή απαιτεί και αλλαγή της ελεγκτικής διαδικασίας, κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν συνοπτικά τα εννοιολογικά γνωρίσματα των σημερινών μορφών ελέγχου⁹³.

Προληπτικός έλεγχος

Είναι ο έλεγχος που γίνεται με σκοπό τη διαπίστωση εφαρμογής των διατάξεων του Κ.Β.Σ., καθώς και την εκπλήρωση των ληξιπρόθεσμων εν γένει φορολογικών υποχρεώσεων της επιχείρησης.

Ο προληπτικός φορολογικός έλεγχος στοχεύει κυρίως, με αιφνίδια παρουσία των υπαλλήλων στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης ή εκτός αυτής, κατά τη διακίνηση, να αποτρέψει φορολογουμένους από τη διάπραξη φορολογικών παραβάσεων.

Ο έλεγχος μπορεί να λαμβάνει γνώση οποιουδήποτε άλλου βιβλίου, στοιχείου ή εγγράφου, εκτός από αυτά που τηρούνται υποχρεωτικά ή προαιρετικά, καθώς και κάθε περιουσιακού στοιχείου που βρίσκεται στην επαγγελματική εγκατάσταση του επιτηδευματία ή στο κατάστημα κάθε άλλου υπόχρεου. Επιβάλλεται, δε, να είναι ουσιαστικός και σύντομος.

Η διαδικασία του ελέγχου προβλέπει ότι ο οριζόμενος από τον προϊστάμενο του φορολογικού καταστήματος υπάλληλος δικαιούται σε οποιαδήποτε εργάσιμη ημέρα και ώρα μι λαμβάνει γνώση, να ελέγχει και να θεωρεί όλα τα βιβλία και στοιχεία που έχουν ορισθεί από τον Κ.Β.Σ. ή από άλλους νόμους, καθώς και εκείνα που τηρούνται προαιρετικά από τον υπόχρεο, και να λαμβάνει γνώση οποιουδήποτε άλλου βιβλίου, εγγράφου ή στοιχείου που βρίσκεται στην επαγγελματική εγκατάσταση του επιτηδευματία ή στο κατάστημα κάθε άλλου υπόχρεου⁹⁴.

Ο έλεγχος αυτός γίνεται προληπτικά κατά τη διάρκεια της διαχειριστικής περιόδου και αναφέρεται στον έλεγχο⁹⁵:

- Διακίνησης των αγαθών
- Ενημέρωσης των βιβλίων
- Αποθεμάτων - ταμείου - περιουσιακών στοιχείων
- Ειδικών βιβλίων
- Νομιμότητας φορολογικών ταμειακών μηχανών
- Εκπλήρωσης τρεχουσών φορολογικών υποχρεώσεων

Για να επιτευχθούν οι στόχοι του προληπτικού ελέγχου απαιτείται μεθοδική προετοιμασία του ελεγκτή, η οποία περιλαμβάνει⁹⁶:

⁹³ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.42.

⁹⁴ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.42-43.

⁹⁵ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.43-44.

- Σχηματισμό του φακέλου με την εύρεση των δηλώσεων που έχουν υποβληθεί και αφορούν όλα τα φορολογικά αντικείμενα.
- Ενημέρωση για την κατηγορία των βιβλίων που τηρεί η επιχείρηση.
- Ενημέρωση για τα στοιχεία που έχει θεωρήσει, πόσες σειρές από το καθένα κ.λπ.
- Ενημέρωση από τα στοιχεία που υπάρχουν στο φορολογικό κατάστημα για την οργάνωση, τη δομή, τη λειτουργία και τη διοίκηση της επιχείρησης.
- Ενημέρωση για τις επαγγελματικές εγκαταστάσεις της επιχείρησης (έδρα, υποκαταστήματα, αποθήκες, εργοτάξια κ.λπ.).

Προσωρινός έλεγχος

Πρόκειται για μορφή που εμπεριέχει όλα τα στοιχεία του προληπτικού ελέγχου και παρέχει τη δυνατότητα να εκδοθεί προσωρινό φύλλο ελέγχου χωρίς να αναμένεται να διενεργηθεί τακτικός έλεγχος για να καταλογιστούν οι φόροι που οφείλει η επιχείρηση.

Οι οφειλές αυτές πρέπει να προκύπτουν από τα τηρούμενα βιβλία ή από τα εκδοθέντα ή ληφθέντα φορολογικά στοιχεία τα λοιπά δικαιολογητικά των εγγραφών και ο υπόχρεος να παρέλειψε την υποβολή της σχετικής δήλωσης απόδοσης του φόρου ή να υπέβαλε μεν δήλωση, αλλά αυτή να είναι καταφανώς ανακριβής.

Ο έλεγχος αυτός διατάσσεται από το διευθυντή του φορολογικού καταστήματος για ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα θέματα και αντικείμενα του πλήρους και οριστικού φορολογικού ελέγχου⁹⁷.

Επίσης, ο διευθυντής του φορολογικού καταστήματος μπορεί να διενεργεί προσωρινό έλεγχο στα στοιχεία των δηλώσεων, όπως επίσης στα βιβλία και τα στοιχεία των επιτηδευματιών για να διαπιστώσει⁹⁸:

- Εάν οι εκπτώσεις από το εισόδημα υπολογίστηκαν σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις.
- Το αντικείμενο εργασιών του υπόχρεου και αν το εισόδημα που δηλώθηκε ανταποκρίνεται προς τα πραγματικά δεδομένα των βιβλίων και στοιχείων του υπόχρεου.
- Εάν με ανακλητική δήλωση μειώθηκαν νόμιμα οι φορολογικές υποχρεώσεις και γενικά οι επιβαρύνσεις.
- Αν έγινε ορθή εφαρμογή των διατάξεων για την προ-καταβολή και την παρακράτηση του φόρου εισοδήματος, δηλαδή:
  - προκαταβολή φόρου
  - παρακράτηση φόρου
  - παρακράτηση φόρου εισοδήματος εμπορικών επιχειρήσεων
  - παρακράτηση φόρου εισοδήματος γεωργικών επιχειρήσεων
  - παρακράτηση φόρου εισοδήματος μισθωτών υπηρεσιών

Η διενέργεια προσωρινού ελέγχου, ακόμα κι αν το προσωρινό φύλλο που εκδόθηκε έγινε οριστικό, δεν αποκλείει τη διενέργεια και δεύτερου προσωρινού ελέγχου και την έκδοση συμπληρωματικού φύλλου ελέγχου με εντολή του διευθυντή του φορολογικού καταστήματος και το ίδιο ή διαφορετικό αντικείμενο ελέγχου, αν από στοιχεία ή πληροφορίες που περιέχονται σε αυτόν είτε από βάσιμες υπόνοιες είτε από τα στοιχεία των φορολογικών

⁹⁶ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.44.

⁹⁷ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.44-45.

⁹⁸ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.45-46.

δηλώσεων προκύπτει ότι δεν δηλώθηκε ή δηλώθηκε ανακριβώς συγκεκριμένη φορολογητέα ύλη.

Ο έλεγχος αυτός διενεργείται στις εγκαταστάσεις του φορολογουμένου. Αν όμως οι συνθήκες που επικρατούν στην έδρα της ελεγχόμενης επιχείρησης δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της διενέργειάς του, είναι δυνατόν να διεξαχθεί - έπειτα από συμφωνία με τον φορολογούμενο- σε άλλο χώρο που θα υποδειχθεί ή στο φορολογικό κατάστημα.

Ο έλεγχος συνήθως αφορά τις επιχειρήσεις⁹⁹:

- Που δεν υποβάλλουν φορολογικές δηλώσεις για όλα η μερικά φορολογικά αντικείμενα.

- Που υποβάλλουν αρνητικές φορολογικές δηλώσεις.

- Που υπάρχουν πληροφορίες ότι φοροδιαφεύγουν.

- Που συμφωνά με πληροφορίες εφαρμόζουν εσφαλμένα συγκεκριμένες φορολογικές διατάξεις.

Ο προσωρινός έλεγχος στη φορολογία εισοδήματος έχει ενδιαφέρον, ειδικά στις επιχειρήσεις που τηρούν βιβλία τρίτης κατηγορίας του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και σε όσες παρέχουν υπηρεσίες και τηρούν βιβλία και στοιχεία δεύτερης κατηγορίας.

Αναφέρεται συγκεκριμένα στον έλεγχο¹⁰⁰:

- Των δεδομένων της δήλωσης.

- Των λογιστικών πράξεων.

- Των δαπανών παραγωγής.

- Των δαπανών διοίκησης.

- Του σχηματισμού των αφορολόγητων εκπτώσεων και των ειδικών αφορολόγητων αποθεματικών.

- Του προσδιορισμού μη εκπεστέων δαπανών, δηλαδή των προφανών λογιστικών διαφορών.

- Των εκπεστέων φόρων

- προκαταβολής φόρου

- παρακράτησης φόρου

- παρακράτησης φόρου εισοδήματος εμπορικών επιχειρήσεων

- παρακράτησης φόρου εισοδήματος γεωργικών επιχειρήσεων

- παρακράτησης φόρου εισοδήματος μισθωτών υπηρεσιών

- Της εφαρμογής των διατάξεων περί τεκμηρίων διαβίωσης φυσικών προσώπων.

- Τυχόν ύπαρξης υπερτιμολογήσεων/υποτιμολογήσεων, ειδικά σε συνδεδεμένες επιχειρήσεις.

Πρόσθετα, με την επίσκεψή του στην επιχείρηση, ο ελεγκτής προβαίνει στην άμεση θεώρηση των τηρουμένων βιβλίων, κάτω ακριβώς από την τελευταία εγγραφή, καθώς και των εκδιδόμενων στοιχείων (τιμολογίων, δελτίων αποστολής, αποδείξεων λιανικής πώλησης, τιμολογίων παροχής υπηρεσιών, αποδείξεων παροχής υπηρεσιών, πιστωτικών τιμολογίων κ.λπ.) στο τελευταίο στοιχείο που έχει εκδοθεί.

Στη σχετική έκθεση ελέγχου που θα συντάξει ο ελεγκτής μνημονεύει το είδος των βιβλίων ή στοιχείων που θεώρησε, τον αύξοντα αριθμό της πράξης θεώρησής τους από το αρμόδιο φορολογικό κατάστημα, τη σελίδα και την ημερομηνία τελευταίας εγγραφής, τον αύξοντα αριθμό του φύλλου του στοιχείου που θεώρησε και την ημερομηνία έκδοσής του.

⁹⁹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.46-47.

¹⁰⁰ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.47-49.

Η δυνατότητα προσωρινού ελέγχου παρέχεται και για το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας. Ο προϊστάμενος του φορολογικού καταστήματος έχει δυνατότητα να καταλογίσει -με προσωρινή πράξη προσδιορισμού του φόρου για μία ή περισσότερες φορολογικές περιόδους ή και για ολόκληρη διαχειριστική περίοδο- τον αναλογούντα φόρο, αν από τα βιβλία και τα στοιχεία του υπόχρεου στο φόρο προκύπτει ότι παρέλειψε να δηλώσει είτε δήλωσε ανακριβώς τη φορολογητέα αξία που προκύπτει απ' αυτά είτε υπολόγισε εσφαλμένα τα ποσοστά ή τις εκπτώσεις.

Γενικότερα, διενεργούνται οι ακόλουθες ενέργειες, οι οποίες αφορούν το χρονικό διάστημα για το οποίο έχει εκδοθεί η εντολή ελέγχου¹⁰¹:

- Έλεγχος υποβολής δηλώσεων
  - Περιοδικών
  - Έκτακτων περιοδικών
  - Εκκαθαριστικών
  - Στατιστικών δηλώσεων (Intrastat) για τις ενδοκοινοτικές συναλλαγές.
  - Ανακεφαλαιωτικού πίνακα ενδοκοινοτικών παραδόσεων αγαθών (Listing)
  - Ανακεφαλαιωτικού πίνακα ενδοκοινοτικών αποκτήσεων
- Έλεγχος δηλώσεων έναρξης, μεταβολών - μετάταξης, οριστικής παύσης εργασιών.
  - Έλεγχος ορθής σύνταξης και υποβολής αυτών.
  - Έλεγχος της καταχώρησης του αναγραφόμενου Φ.Π.Α.
  - Έλεγχος αν, μετά την υποβολή σχετικής αίτησης για επιστροφή πιστωτικού υπολοίπου, η επιχείρηση, κατά το χρόνο που εκκρεμεί η επιστροφή, συνέχισε με μη νόμιμο τρόπο να μεταφέρει προς συμψηφισμό και έκπτωση στις επόμενες περιόδους το ποσό του οποίου ζήτησε την επιστροφή.
- Έλεγχος αν έχουν γίνει καταστρατηγήσεις των υφιστάμενων διατάξεων περί απαλλαγής από το Φ.Π.Α.
  - Έλεγχος διενέργειας Pro-rata.
  - Έλεγχος εφαρμογής των διατάξεων περί παραγραφής του Φ.Π.Α.
  - Έλεγχος για την εξακρίβωση των αιτιών που προκάλεσαν τυχόν πιστωτικό υπόλοιπο.
  - Έλεγχος καταβολής του φόρου που αναλογεί¹⁰²:
    - Στα αγαθά που λήφθηκαν από τον ίδιο τον επιχειρηματία στην περίπτωση διακοπής των εργασιών της ατομικής επιχείρησης.
    - Στα αγαθά που λήφθηκαν από τον εταίρο κατά τη διάλυση της εταιρείας ή την αποχώρηση του.
    - Στα αγαθά που διατέθηκαν από την επιχείρηση για τις ανάγκες της, για τα οποία έχει εκπέσει το φόρο εισροών κατά την παραγωγή τους, εφόσον γι' αυτά δεν παρέχεται δικαίωμα έκπτωσης του φόρου (π.χ. επιχείρηση που κατασκευάζει σκάφη αναψυχής και χρησιμοποιεί ένα απ' αυτά για τις ανάγκες της), καθόσον οι πράξεις αυτές που συνιστούν αυτοπαράδοση αγαθών είναι φορολογητέες.
    - Έλεγχος αν έπρεπε να είχε γίνει ένταξη στο σύστημα Μητρώου Φ.Π.Α. (VIES).
    - Έλεγχος για τυχόν περιπτώσεις που απαιτείται καταβολή φόρου με έκτακτη δήλωση (π.χ. φορολογική αποθήκη κ.λπ.)

¹⁰¹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.49-50.

¹⁰² ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.50-51.

Ουσιαστικός ή τακτικός έλεγχος

Ουσιαστικός ή τακτικός έλεγχος είναι το μέρος εκείνο της ελεγκτικής διαδικασίας που πραγματοποιείται στα τηρηθέντα βιβλία και στοιχεία για να διαπιστωθεί¹⁰³:

- Αν η τήρηση των στοιχείων και η έκδοση των στοιχείων της ελεγχόμενης χρήσης έγινε σύμφωνα με τις διατάξεις του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων και με τις παραδεκτές αρχές της λογιστικής, αν είναι δυνατή η διενέργεια ελεγκτικών επαληθεύσεων στις συναλλαγές που έχουν καταχωρηθεί, καθώς και στα αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτά.
- Αν τα δεδομένα της συναλλακτικής δραστηριότητας που προκύπτουν από τα βιβλία που τηρήθηκαν, από τα στοιχεία που εκδόθηκαν, καθώς και από τα στοιχεία που εκδόθηκαν από τρίτους προς την ελεγχόμενη επιχείρηση είναι αληθή και ακριβή και περιλαμβάνουν τη συναλλακτική κίνηση της ελεγχόμενης χρήσης.

Η εξέταση των βιβλίων και στοιχείων με βάση τις πιο πάνω αρχές θα οδηγήσει στο να χαρακτηριστούν τα βιβλία και στοιχεία ως¹⁰⁴:

- Επαρκή και ακριβή. Ο χαρακτηρισμός αυτός έχει σαν αποτέλεσμα την αποδοχή των αποτελεσμάτων των βιβλίων με την προσθήκη των λογιστικών διαφορών του ελέγχου.
- Ανεπαρκή. Ο χαρακτηρισμός αυτός έχει σαν αποτέλεσμα τον εξωλογιστικό προσδιορισμό των αποτελεσμάτων με τη χρήση συντελεστή επί των ακαθάριστων εσόδων, λαμβάνοντας υπόψη κάποιες προϋποθέσεις που έχουν σχέση με το ύψος των λογιστικών διαφορών που προέκυψαν από τον έλεγχο.
- Ανακριβή. Ο προσδιορισμός αυτός έχει σαν αποτέλεσμα να προσδιοριστούν τα ακαθάριστα έσοδα με προσαύξηση και ακολούθως τα καθαρά αποτελέσματα με χρήση συντελεστή.

Παρατηρήσεις

Η συνοπτική αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο του ελέγχου έγινε ώστε να κατανοήσει ο αναγνώστης τη σημερινή οργανωτική δομή της ελεγκτικής λειτουργίας. Σε ό,τι αφορά τις κατηγορίες του ελέγχου, τα κύρια σημεία που θα πρέπει να μας απασχολήσουν είναι¹⁰⁵:

- Ο προληπτικός έλεγχος γίνεται στην έδρα της επιχείρησης και διαπιστώνει αν έχουν γίνει οι εγγραφές και οι εκτυπώσεις μέσα στις προθεσμίες που ορίζονται από τις διατάξεις του Κ.Β.Σ.
- Βασικός σκοπός του είναι και η διερεύνηση έκδοσης ή λήψης πλαστών και εικονικών στοιχείων από πραγματικές ή εικονικές επιχειρήσεις.
- Για τις παραλείψεις που αφορούν τις διατάξεις του Κ.Β.Σ., η Υπηρεσία Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος συντάσσει τη σχετική έκθεση με τις παραβάσεις και τη στέλνει στο αρμόδιο φορολογικό κατάστημα, το οποίο και εκδίδει τις σχετικές πράξεις προστίμου.
- Αντίστοιχα, αν ο έλεγχος γίνεται από το τοπικό φορολογικό κατάστημα, τότε το κατάστημα επιφορτίζεται με τη σύνταξη της έκθεσης των διαπιστώσεων και εκδίδει τη σχετική πράξη προστίμου.

¹⁰³ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.51.

¹⁰⁴ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.51-52

¹⁰⁵ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.52-54.

- Στον προληπτικό έλεγχο γίνεται επίσης ο έλεγχος των τρεχουσών υποχρεώσεων σε σχέση με το αν έχουν υποβληθεί δηλώσεις κι αν έχουν μεταφερθεί σωστά τα δεδομένα των βιβλίων ο' αυτές.
  - Ο καταλογισμός τυχόν διαφορών σε Φ.Π.Α. και εισόδημα γίνεται με τον προσωρινό και τακτικό έλεγχο.
  - Στον προσωρινό έλεγχο γίνεται ο καταλογισμός της φορολογικής υποχρέωσης με βάση τα δεδομένα των βιβλίων σε σχέση με τις υποβληθείσες δηλώσεις και καταλογίζεται η διαφορά ή η μη υποβολή δήλωσης με προσωρινή πράξη.
  - Στον τακτικό έλεγχο γίνεται ο καταλογισμός και με στοιχεία που υπάρχουν από τρίτες πηγές, δελτία πληροφοριών για εικονικές συναλλαγές και διαπιστώσεις του ελέγχου για εικονικές συναλλαγές.
  - Και στις τρεις περιπτώσεις ελέγχων, ο τόπος διενέργειας του ελέγχου είναι κυρίως η έδρα της επιχείρησης.
  - Οι επιχειρήσεις που υπάγονται στα τοπικά φορολογικά καταστήματα δεν παρακολουθούνται σε μόνιμη βάση από ομάδα ελεγκτών, όπου κάθε ελεγκτής θα έχει αναλάβει αριθμό επιχειρήσεων και θα είναι υπεύθυνος για την παρακολούθηση της εκπλήρωσης των τρεχουσών υποχρεώσεων των επιχειρήσεων.
  - Ο ίδιος ελεγκτής ασχολείται με τον έλεγχο του εισοδήματος, του Φ.Π.Α. και της εφαρμογής των διατάξεων του Κ.Β.Σ.
  - Παρατηρείται ιδιαίτερα υψηλός βαθμός πολυπλοκότητας σε ό,τι αφορά την οργάνωση του ελέγχου.
  - Από την ανάλυση των όσων προαναφέραμε σχετικά με την υπάρχουσα διαίρεση του ελέγχου, παρατηρούμε ότι πουθενά δεν προβλέπεται η εφαρμογή σύγχρονων τεχνικών ελέγχου.
- Η πρακτική στην Ε.Ε. είναι ο διαχωρισμός του ελέγχου σε έλεγχο
- α) στο γραφείο, και
  - β) στην έδρα της επιχείρησης.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΛΕΥΡΑ ΤΩΝ ΑΡΙΘΜΩΝ

Η διάρθρωση των εσόδων παρουσιάζει ενδιαφέρον από πλευράς οργάνωσης γιατί δείχνει και το οργανωτικό πλαίσιο που πρέπει να έχει η φορολογική διοίκηση¹⁰⁶.

ΕΙΔΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τα προβλήματα της μεταφοράς των τιμών και της φοροδιαφυγής στο Φ.Π.Α. με κυκλώματα που δρουν σε διεθνές επίπεδο είναι σημαντικά και επηρεάζουν την οργάνωση της φορολογικής διοίκησης. Μια σημαντική παράμετρος, όπως θα δούμε αναλυτικά πιο κάτω, η οποία προβληματίζει είναι κατά πόσο ο ίδιος ελεγκτής είναι σκόπιμο να κάνει έλεγχο στο εισόδημα και στο Φ.Π.Α.¹⁰⁷.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ «TRANSFER PRICING»

Το πρόβλημα του «transfer pricing» έχει γίνει βασικό για τη φορολογία εισοδήματος και ο προσδιορισμός του εισοδήματος με βάση το κεφάλαιο, την εργασία και τις πωλήσεις για τη λύση του προβλήματος είναι σε εξέλιξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹⁰⁶ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.57.

¹⁰⁷ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.65.

Πρόσφατα, με τις νομοθετικές ρυθμίσεις των Ν. 3728/2008 και Ν. 3775/2009 γίνεται προσπάθεια για την τεκμηρίωση τιμών ενδοομιλικών διασυνοριακών συναλλαγών. Ειδικότερα, ημεδαπές επιχειρήσεις που λειτουργούν με οποιονδήποτε τύπο και μορφή στην Ελλάδα και συνδέονται με αλλοδαπές επιχειρήσεις υποχρεούνται σε παροχή στοιχείων και πληροφοριών τεκμηρίωσης των τιμών των μεταξύ τους συναλλαγών μέσω της τήρησης φακέλου τεκμηρίωσης. Ο φάκελος είναι κοινός για όλες τις εταιρείες του ομίλου και περιέχει κοινές τυποποιημένες πληροφορίες για όλες τις συνδεδεμένες εταιρείες και τα υποκαταστήματα του ομίλου. Ο βασικός φάκελος, που καταλαμβάνει τον κύριο όγκο του φακέλου τεκμηρίωσης, περιλαμβάνει¹⁰⁸:

- Γενική περιγραφή της επιχείρησης και της στρατηγικής της, καθώς και παρουσίαση της οργανωτικής, νομικής και λειτουργικής δομής του ομίλου.
- Γενική περιγραφή των συνδεδεμένων εταιρειών του ομίλου που συμμετέχουν σε ελεγχόμενες συναλλαγές, καθώς και έκθεση των συναλλαγών αυτών.
- Γενική περιγραφή των επιτελούμενων λειτουργιών και των κινδύνων που αντιμετωπίζονται, καθώς και των αλλαγών που μπορεί να επέρχονται.
- Πληροφορίες σχετικά με την ιδιοκτησία άυλων περιουσιακών στοιχείων και την καταβολή ή είσπραξη δικαιωμάτων.
- Περιγραφή της τιμολογιακής πολιτικής και της μεθόδου που ακολουθεί ο όμιλος προκειμένου να καθορίσει τις τιμές των ενδοομιλικών συναλλαγών του.
- Κατάλογο συμφωνιών κατανομής κόστους, συμφωνιών προκαθορισμένων τιμολογήσεων και δικαστικών αποφάσεων που αφορούν τα μέλη του ομίλου σχετικά με τον καθορισμό των τιμών των συναλλαγών τους.
- Έγγραφο δήλωση κάθε επιχείρησης-μέλους του ομίλου για παροχή συμπληρωματικών πληροφοριών.

Ο βασικός φάκελος συμπληρώνεται με τον ελληνικό φάκελο τεκμηρίωσης, ο οποίος περιέχει πρόσθετα στοιχεία για τις ελληνικές επιχειρήσεις του ομίλου, όπως λεπτομερή περιγραφή της επιχείρησης και της στρατηγικής της, πληροφορίες για τις ελεγχόμενες συναλλαγές, συγκριτικές αναλύσεις, πληροφορίες για τη μέθοδο που ακολουθεί η επιχείρηση για τον καθορισμό των τιμών των ενδοομιλικών συναλλαγών της και για εσωτερικά και/ή εξωτερικά συγκριτικά στοιχεία, καθώς και περιγραφή της τιμολογιακής πολιτικής του ομίλου.

Η τεκμηρίωση εφαρμόζεται ανάλογα και στις μόνιμες εγκαταστάσεις που διατηρούν αλλοδαπές επιχειρήσεις-μέλη πολυεθνικών ομίλων στην Ελλάδα ή ελληνικές επιχειρήσεις-μέλη πολυεθνικών ομίλων στην αλλοδαπή.

Οι επιχειρήσεις των οποίων τα ακαθάριστα έσοδα δεν υπερβαίνουν το όριο για ένταξη στην τρίτη κατηγορία του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων τηρούν απλούστερη και περιορισμένη τεκμηρίωση.

Από την υποχρέωση τεκμηρίωσης συναλλαγών εξαιρούνται οι συναλλαγές μεταξύ των ιδίων επιχειρήσεων με το ίδιο αντικείμενο, όταν το συνολικό ύψος των συναλλαγών αυτών δεν υπερβαίνει το ποσό των 200.000 ευρώ ετησίως.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ Φ.Π.Α.¹⁰⁹

Οι απάτες τύπου καρουζέλ αποτελούν μείζον θέμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, και η μείωση του VAT gap (διαφορά μεταξύ πραγματικού Φ.Π.Α. και εκείνου που εισπράττεται) είναι αναγκαία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, και ειδικότερα για τη χώρα μας. Στο Φ.Π.Α.

¹⁰⁸ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.66-67.

¹⁰⁹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.68.

παρουσιάζεται η μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση εσόδων στα δυο μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα (περίπου 80%).

Στη χώρα μας ο Φ.Π.Α. παρουσιάζει ιδιομορφίες ανάλογες με εκείνες των χωρών με υψηλά ποσοστά παραοικονομίας. Αποτέλεσμα είναι αύξηση του Α.Ε.Π. να μην εξασφαλίζει μεγαλύτερα φορολογικά έσοδα από το Φ.Π.Α. Το φαινόμενο αυτό οφείλεται κυρίως στην απώλεια εσόδων από το Φ.Π.Α. λόγω της χρήσης πλαστών και εικονικών τιμολογίων, κυκλικών απατών, εξαφανισμένων εμπορών, συναλλαγών από ανύπαρκτες επιχειρήσεις κ.λπ.

Ειδικότερα, από τα στοιχεία που προκύπτουν από τους ελέγχους που έχουν γίνει αλλά και από δημοσιεύματα του οικονομικού Τύπου, προκύπτει ότι το φαινόμενο της έκδοσης πλαστών και εικονικών (false) στοιχείων έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, καθώς η χρήση των πιο πάνω φορολογικών στοιχείων για ανύπαρκτες αγορές ή δαπάνες έχει ως αποτέλεσμα τη μη καταβολή του οφειλόμενου Φ.Π.Α., αφού διογκώνεται τεχνητά ο Φ.Π.Α. εισροών.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο,¹¹⁰ να εξηγήσουμε συνοπτικά την έννοια του πλαστού και του εικονικού, στοιχείου που δεν υπάρχει στην Ε.Ε., δεδομένου ότι είμαστε η μόνη χώρα που χρησιμοποιούμε τη θεώρηση (τρύπημα του χαρτιού που φέρει ειδική αρίθμηση με ειδική διατηρητική μηχανή) ως μέσο αναγνώρισης της εγκυρότητας των φορολογικών στοιχείων.

- Πλαστό θεωρείται το φορολογικό στοιχείο που έχει διατηρηθεί ή σφραγιστεί με οποιονδήποτε τρόπο χωρίς να έχει καταχωρηθεί στο αρχείο του τμήματος του Κ.Β.Σ. ή όταν το περιεχόμενο και τα λοιπά στοιχεία του πρωτότυπου ή αντίτυπου αυτού είναι διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο στέλεχος του ίδιου στοιχείου.

- Η εικονικότητα διακρίνεται σε δύο περιπτώσεις. Η πρώτη περίπτωση αφορά ανύπαρκτη συναλλαγή· η δεύτερη αφορά υπαρκτή συναλλαγή, αλλά από ανύπαρκτο φορολογικά πρόσωπο. Εικονική επίσης είναι η συναλλαγή στην οποία στα φορολογικά στοιχεία αναγράφεται αξία μεγαλύτερη της πραγματικής για το μέρος της μεγαλύτερης αξίας. Οι κάθε είδους φορολογικές επιβαρύνσεις και διοικητικές κυρώσεις που επιβάλλονται, καθώς και η ποινική δίωξη ασκούνται αποκλειστικά κατά του πραγματικού υπόχρεου που υποκρύπτεται, και όχι κατά του φερόμενου εκδότη.

Στην πράξη έχει διαπιστωθεί ότι οι επιχειρήσεις που δέχονται πλαστά ή εικονικά φορολογικά στοιχεία είναι συνήθως οικονομικά εύρωστες, σε αντίθεση με αυτές που εκδίδουν τέτοια πλαστά στοιχεία, οι οποίες κατά βάση είναι οικονομικά αδύναμες ή και ανύπαρκτες.

Εκδότες μπορεί να είναι¹¹¹:

- Υπαρκτά πρόσωπα που κάνουν έναρξη επαγγέλματος, θεωρούν φορολογικά στοιχεία και στη συνέχεια εγκαταλείπουν τη δηλωθείσα εγκατάσταση, οπότε δεν εντοπίζονται από τους φορολογικούς ελέγχους, ή έπειτα από ορισμένο χρονικό διάστημα εξαφανίζονται.

- Ανύπαρκτες επιχειρήσεις που εκδίδουν πλαστά στοιχεία για πραγματικές ή εικονικές συναλλαγές.

- Επιχειρήσεις με νομιμοφανείς συναλλαγές.

- Άτομα τα οποία χρησιμοποιώντας κλεμμένες ή χαμένες ταυτότητες κάνουν έναρξη δραστηριότητας, θεωρούν βιβλία και φορολογικά στοιχεία, από τα οποία στη συνέχεια εκδίδουν στοιχεία για ανύπαρκτες συναλλαγές (συνήθως μεγάλης αξίας).

- Επιτήδαιοι (υποκρυπτόμενοι), εκμεταλλεζόμενοι άτομα που βρίσκονται σε δύσκολη κατάσταση, κάνουν έναρξη εργασιών και θεωρούν φορολογικά στοιχεία στο όνομα

---

¹¹⁰ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.69.

¹¹¹ ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, ΣΕΛ.70.

αυτών, τα οποία στη συνέχεια χρησιμοποιούν για την κάλυψη ανύπαρκτων συναλλαγών, είτε δικών τους είτε προς τρίτους.

Η ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

Εκτός από τις επιπτώσεις που ασκούν οι φόροι στην οικονομία, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει για τις φορολογικές αρχές η διοίκηση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, η αποτελεσματικότητά του και το κόστος της λειτουργίας του. Εξάλλου, η ταμειυτική λειτουργία των φόρων εξαρτάται άμεσα από το επίπεδο της φορολογικής διοίκησης και τον τρόπο λειτουργίας των φορολογικών υπηρεσιών. Γιατί, τα μέτρα για τη βελτίωση του φορολογικού συστήματος και τη σύλληψη της φορολογητέας ύλης, ακόμη και αν είναι σωστά, δεν θα αποδώσουν τα αναμενόμενα, αν δεν είναι προσαρμοσμένα στις συνθήκες και στις δυνατότητες των φορολογικών υπηρεσιών. Και, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στην πράξη που εξαγγέλλονται ή θεσπίζονται μέτρα τα οποία δεν μπορούν τελικά να υλοποιηθούν, κάτι που βλάπτει την εικόνα της φορολογικής διοίκησης και έχει αρνητικές συνέπειες στη συμμόρφωση των φορολογουμένων. Άλλοτε πάλι, τα μέτρα αυτά προκαλούν τόσο φόρτο εργασίας και αναταραχή στη φορολογική διοίκηση, που θέτουν σε κίνδυνο ακόμη και τον ισχύοντα τρόπο λειτουργίας της. Κατά συνέπεια, αυτό που απαιτείται για την άσκηση φορολογικής πολιτικής είναι να υπάρχει ένας διοικητικός μηχανισμός, ο οποίος να μπορεί όχι μόνο να διαγνώσκει και να σχεδιάζει τις κατάλληλες αλλαγές στο φορολογικό σύστημα, αλλά και να τις υλοποιεί.

Στο ζήτημα αυτό υπεισέρχεται έντονα ο ανθρώπινος παράγοντας, αφού για να μπορέσουν να εφαρμοσθούν με επιτυχία τα μέτρα φορολογικής πολιτικής θα πρέπει να υπάρχει το κατάλληλο προσωπικό. Μάλιστα, η εμπειρία έχει δείξει ότι σε πολλές, μη οικονομικά προηγμένες, κυρίως, χώρες, το πρόβλημα της φορολογικής διοίκησης είναι πρωτίστως θέμα προσωπικού¹¹².

Το κόστος διαχείρισης

Ένα από τα κριτήρια που πρέπει να ικανοποιεί το φορολογικό σύστημα και γενικότερα η φορολογική διοίκηση είναι το χαμηλό κόστος διαχείρισης, στο οποίο περιλαμβάνει κάθε δαπάνη που απαιτείται από την πλευρά της Διοίκησης για την είσπραξη των φορολογικών εσόδων. Αναφέρθηκε επίσης ότι το κόστος διαχείρισης είναι σημαντικό στοιχείο αξιολόγησης του φορολογικού συστήματος και της λειτουργίας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, γιατί όσο μεγαλύτερο είναι το μέρος των εσόδων που δαπανάται για τη βεβαίωση και την είσπραξή τους, τόσο μικρότερο είναι εκείνο που απομένει για την παροχή δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών. Επιπλέον, αν ένα σημαντικό μέρος των εσόδων απορροφάται ως κόστος διαχείρισης, είναι δύσκολο να ικανοποιηθούν οι φορολογούμενοι με το μέγεθος και την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, κάτι που είναι πιθανόν να τους οδηγήσει στη φοροδιαφυγή και στη φοροαποφυγή.

Το κόστος διαχείρισης ενός φόρου πρέπει, φυσικά, να εξετάζεται σε σχέση με τα έσοδα που αποδίδει. Με βάση το κριτήριο αυτό οι φόροι με τον χαμηλότερο λόγο κόστους/εσόδων είναι οι περισσότεροι αποτελεσματικοί, ενώ αυτοί στους οποίους ισχύει το αντίθετο πρέπει να αποφεύγονται. Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει το λόγο κόστους/εσόδων είναι η ύπαρξη ή μη στη διαχείριση των φόρων οικονομικών κλίμακας. Είναι λοιπόν προφανές ότι η ύπαρξη πολλών φόρων με εντελώς διαφορετική φορολογική βάση και διαχείριση (διαφορετικό αντικείμενο, διαφορετικές φορολογικές δηλώσεις, διαφορετικές ημερομηνίες υποβολής τους κ.λπ.) αυξάνει το κόστος βεβαίωσης και είσπραξης και μειώνει τις πιθανότητες για οικονομίες κλίμακας.

¹¹² ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 489.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει το κόστος διαχείρισης των φόρων είναι ο αριθμός των φορολογικών απαλλαγών και εκπτώσεων και γενικά των κάθε μορφής ειδικών φορολογικών ρυθμίσεων ή αλλιώς των φορολογικών δαπανών, που προβλέπονται στη νομοθεσία. Γιατί κάθε φορολογική δαπάνη που περιλαμβάνεται στη φορολογική νομοθεσία έχει τις δικές της προϋποθέσεις παροχής, αφορά συγκεκριμένες κατηγορίες φορολογουμένων και έχει τους δικούς της περιορισμούς. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι υπάλληλοι που ασχολούνται με τη βεβαίωση του φόρου πρέπει να γνωρίζουν με κάθε λεπτομέρεια τις διατάξεις που αφορούν προγράμματα που εμπίπτουν ουσιαστικά στις αρμοδιότητες άλλων φορέων, όπως είναι, για παράδειγμα, η κοινωνική πρόνοια, η περιφερειακή ανάπτυξη, η εκπαίδευση, η υγεία, η γεωργία, η βιομηχανική πολιτική κ.λπ. Η ενασχόληση αυτή των φορολογικών στελεχών σε τομείς για τους οποίους δεν μπορούν να έχουν ιδιαίτερες γνώσεις κάνει αναμφισβήτητα πολύπλοκο το φορολογικό σύστημα, αυξάνει το κόστος διαχείρισής του και διευκολύνει την εμφάνιση φαινομένων φοροδιαφυγής.

Η γνώση όλων αυτών των πληροφοριών είναι αδύνατη και ο έλεγχος των δικαιολογητικών που απαιτούνται, των προϋποθέσεων χορήγησης των απαλλαγών κ.λπ., είναι δύσκολος και δαπανηρός. Επιπλέον, η ενσωμάτωση όλων αυτών των προγραμμάτων στο φορολογικό σύστημα προκαλεί πρόσθετο έργο για το συντονισμό τους, την ανάγκη έκδοσης μεγάλου αριθμού υπουργικών αποφάσεων, εγκυκλίων, διοικητικών λύσεων κ.λπ. Και, επειδή όλες αυτές οι «ειδικές» ρυθμίσεις αποτελούν συστατικά στοιχεία του φορολογικού συστήματος, η φορολογική νομοθεσία γίνεται πολύπλοκη και τα φορολογικά έντυπα δύσκολα μπορούν να συμπληρωθούν με συνέπεια να αυξάνει το κόστος συμμόρφωσης των φορολογουμένων. Το κόστος διαχείρισης του φορολογικού συστήματος αυξάνει, επίσης, αδικαιολόγητα με την ύπαρξη, όπως συμβαίνει συχνά, περιττών γραφειοκρατικών διαδικασιών¹¹³.

3.8 Το κόστος συμμόρφωσης

Το κόστος συμμόρφωσης των φορολογουμένων με τις διατάξεις και τις διαδικασίες που ορίζει η φορολογική νομοθεσία πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη στη λήψη μέτρων φορολογικής πολιτικής και να συνεκτιμώνται στο στάδιο επεξεργασίας των μέτρων αυτών όλοι οι παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος του. Για παράδειγμα, είναι φυσικό το κόστος συμμόρφωσης να αυξάνει, όταν η φορολογική νομοθεσία είναι πολύπλοκη και δυσνόητη στους φορολογουμένους, όταν η συμμόρφωση με τη φορολογική νομοθεσία απαιτεί χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες, όταν το θεσμικό πλαίσιο αφήνει περιθώρια αμφισβητήσεων και ερμηνειών, όταν ο τύπος κυριαρχεί της ουσίας, όταν λόγω των παραπάνω αναγκάζονται να καταφύγουν στη βοήθεια ή μεσολάβηση τρίτων ακόμη και για απλές διαδικασίες κ.λπ.

Ιδιαίτερα όσον αφορά το τελευταίο στοιχείο, το οποίο είναι χαρακτηριστικό των δυσκολιών που εμφανίζει στην πράξη η συμμόρφωση με τους κανόνες του φορολογικού συστήματος, τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν με τη μέθοδο του ερωτηματολογίου από έρευνα που πραγματοποιήθηκε παλαιότερα στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα αποκαλυπτικά. Τα στοιχεία αυτά έδειξαν ότι το 83% των φορολογουμένων για να συμμορφωθεί με τις φορολογικές του υποχρεώσεις κάνει συστηματική χρήση των υπηρεσιών που παρέχουν ειδικοί. Δηλαδή, η πλειονότητα των φορολογουμένων δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του φορολογικού συστήματος και πρέπει γι' αυτό να προσφύγει στη βοήθεια ειδικών. Αξιοσημείωτο είναι, επίσης, το γεγονός ότι τη συστηματική αυτή χρήση των υπηρεσιών την κάνουν όλοι οι φορολογούμενοι και στα ίδια λίγο πολύ ποσοστά, ανεξάρτητα από ηλικία, κοινωνική τάξη και εισοδηματικό επίπεδο. Έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι ακόμη

¹¹³ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 490-491.

και οι μισθωτοί, οι οποίοι δεν έχουν σύνθετες από φορολογικής πλευράς συναλλαγές, κάνουν συστηματική χρήση των υπηρεσιών τρίτων σε ποσοστό 68%.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει, επίσης, το προφίλ αυτών των «ειδικών» και το είδος των υπηρεσιών που παρέχουν, γιατί αποτελούν ένδειξη της φύσης και της συνθετότητας των αντικειμένων που τους ανατίθενται, των περιθωρίων μείωσης του κόστους συμμόρφωσης, αλλά και της κατεύθυνσης προς την οποία πρέπει να κινηθεί η Πολιτεία για τη μείωση του κόστους αυτού. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία έδειξαν ότι το 16,8% των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί τους ειδικούς για τη συμπλήρωση των φορολογικών δηλώσεων, ενώ το ποσοστό των φορολογουμένων που τους χρησιμοποιεί για τη συμπλήρωση, αλλά και την υποβολή στη Δ.Ο.Υ. των φορολογικών δηλώσεων ανέρχεται σε 66,4%. Αν στα στοιχεία αυτά προστεθεί ότι το 35,6% των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί τους ειδικούς για μικροεξυπηρητήσεις στη Δ.Ο.Υ., συνάγεται ότι το κύριο πρόβλημα των φορολογουμένων στην Ελλάδα έγκειται στη ρύθμιση ζητημάτων διαδικαστικού μάλλον χαρακτήρα, κάτι που αποτελεί σαφή ένδειξη προς την Πολιτεία, όσον αφορά την κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να στραφεί πρωτίστως αυτή¹¹⁴.

3.9 Η πιθανότητα εντοπισμού των φορολογικών παραβατών

Η αποτελεσματικότητα της φορολογικής διοίκησης εξαρτάται από την ικανότητά της να εντοπίζει τους φορολογικούς παραβάτες και τα φαινόμενα φοροδιαφυγής. Γιατί, αν γνωρίζουν οι φορολογούμενοι ότι η πιθανότητα να αποκαλυφθεί η παραβατικότητά τους είναι μεγάλη, θα έχουν περιορισμένη τάση για φοροδιαφυγή, ιδιαίτερα αν, όπως συμβαίνει στην πράξη, η αποκάλυψη αυτή επισείει την επιβολή ποινής.

Η πιθανότητα εντοπισμού των φορολογικών παραβατών/φοροφυγάδων εξαρτάται από δύο παράγοντες: α) από την πιθανότητα που υπάρχει να ελεγχθούν οι φορολογούμενοι και β) από την πιθανότητα ο έλεγχος που θα γίνει να αποκαλύψει φορολογικές παραβάσεις/φοροδιαφυγή. Γιατί, υπάρχει η πιθανότητα να πραγματοποιηθεί φορολογικός έλεγχος και παρά το γεγονός ότι υπάρχουν φορολογικά παραπτώματα, τα παραπτώματα αυτά, για διάφορους λόγους, να μη διαπιστωθούν. Η πρώτη συνιστώσα, δηλαδή η πιθανότητα ελέγχου των φορολογουμένων, εξαρτάται από τη γενικότερη πολιτική των φορολογικών ελέγχων που εφαρμόζεται στη χώρα, τη φιλοσοφία στην οποία στηρίζεται το σύστημα των ελέγχων και τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την επιλογή αυτών που θα ελεγχθούν. Η δεύτερη συνιστώσα, δηλαδή η πιθανότητα που υπάρχει να αποκαλύψει ο έλεγχος τα φορολογικά παραπτώματα, εξαρτάται από παράγοντες, όπως είναι ο τρόπος με τον οποίο διενεργούνται οι φορολογικοί έλεγχοι και η οργάνωσή τους, οι ικανότητες των φορολογικών ελεγκτών, η εντιμότητά τους κ.λπ.

Τα αποτελέσματα των θεωρητικών και εμπειρικών μελετών για την επίδραση που ασκεί στη συμμόρφωση των φορολογουμένων η πιθανότητα ελέγχου και αποκάλυψης των παραβατών είναι σαφή και συγκλίνουν προς μία κατεύθυνση. Δείχνουν ότι η αύξηση της πιθανότητας ελέγχου και εντοπισμού από τις φορολογικές αρχές εκείνων που παρανομούν οδηγεί σε αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης. Και παρόλο που στις μελέτες αυτές χρησιμοποιούνται διαφορετικοί τρόποι προσέγγισης, τα αποτελέσματά τους για την πιθανότητα ελέγχου και την πιθανότητα εντοπισμού καταλήγουν στο ίδιο λίγο πολύ συμπέρασμα: Η αύξηση του βαθμού συμμόρφωσης προκαλείται όχι μόνο με την αύξηση της πιθανότητας ελέγχου, αλλά και με την επιβολή ποινής σε όσους αποκαλύψει ο έλεγχος ότι η συμπεριφορά τους αποκλίνει από αυτά που ορίζει η φορολογική νομοθεσία. Επομένως, είναι σημαντικό, όχι απλά να ελέγχονται οι φορολογούμενοι και να εντοπίζονται όσοι παρανομούν, αλλά και να τιμωρούνται ανάλογα με το αξιόποιο της πράξης τους. Γιατί, η επιβολή ποινής

¹¹⁴ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 491-493.

λειτουργεί αποτρεπτικά και παραδειγματίζει όσους σκέφτονται να αποκρύψουν φορολογητέα ύλη στο μέλλον.

Η πιθανότητα ελέγχου και ακόμη περισσότερο η πιθανότητα εντοπισμού της φοροδιαφυγής δείχνουν σε μεγάλο βαθμό την ικανότητα των φορολογικών αρχών να συλλάβουν το οικονομικό έγκλημα και το βαθμό οργάνωσης του φοροελεγκτικού μηχανισμού. Ωστόσο, η πιθανότητα εντοπισμού δεν πρέπει να εξετάζεται μονομερώς, αλλά σε συνδυασμό με πλήθος άλλων παραμέτρων, όπως είναι η γραφειοκρατία, η διαφθορά κ.λπ. Αδιαμφισβήτητα, όσο περισσότερο αυξάνουν οι πιθανότητες ελέγχου και αποκάλυψης των φοροφυγιάδων, τόσο μειώνεται το μέρος της φορολογητέας ύλης που αποκρύπτεται σε σχέση με την πραγματική. Ωστόσο, επειδή κάθε προσπάθεια για τη σύλληψη της φορολογητέας ύλης αυξάνει το κόστος διαχείρισης, τίθεται το ερώτημα κατά πόσο είναι σκόπιμο, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι είναι πρακτικά εφικτό, οι φορολογικές αρχές να επιδιώξουν τον εντοπισμό όλων των περιπτώσεων που αποκλίνουν από αυτά που ορίζει η φορολογική νομοθεσία. Γιατί, είναι πολύ πιθανόν, τα πρόσθετα έσοδα που θα προκύψουν από μια τέτοια προσπάθεια να υπολείπονται του κόστους διαχείρισης που προκαλεί η προσπάθεια αυτή. Υπό το πρίσμα αυτό, η πλήρης εξάλειψη της φοροδιαφυγής, ακόμη και αν είναι δυνατή, ίσως να μη συνιστά άριστη επιλογή.

Για να μην αυξηθεί υπέρμετρα το διαχειριστικό κόστος από τη λειτουργία ενός τέτοιου φοροελεγκτικού συστήματος, ορισμένοι προτείνουν ως λύση τη θεσμοθέτηση αυστηρότερων ποινών, πολιτική η οποία ωστόσο εμπεριέχει άλλου είδους κινδύνους. Γι' αυτόν το λόγο θεωρείται περισσότερο ενεδεδειγμένη η εφαρμογή μια πολιτικής η οποία βασίζεται σε στοχευμένους φορολογικούς ελέγχους. Μια τέτοια πολιτική δεν συνεπάγεται υπερβολικό κόστος διαχείρισης, γιατί βασίζεται στην διαφοροποίηση της πιθανότητας ελέγχου κάθε επαγγελματικής και εισοδηματικής τάξης. Ειδικότερα, η πολιτική αυτή βασίζεται στην κατηγοριοποίηση των φορολογούμενων σε ομάδες ανάλογα με την πιθανότητα που έχουν να φοροδιαφύγουν λαμβάνοντας υπόψη κάποιες εξωτερικές ενδείξεις, όπως είναι το μέγεθος του δηλωθέντος εισοδήματος σε σύγκριση με το μέσο δηλωθέν εισόδημα της επαγγελματικής τάξης στην οποία ανήκουν κ.λπ. Για παράδειγμα, οι φορολογικές αρχές μπορεί να ορίσουν χαρακτηριστικές/τυπικές τιμές για κάθε ομάδα φορολογούμενων οι οποίες και θα λειτουργούν ως κριτήριο ελέγχου. Όσοι φορολογούμενοι δηλώσουν ίσο ή μεγαλύτερο εισόδημα από την τυπική τιμή της ομάδας στην οποία υπάγονται, δεν θα υποστούν φορολογικό έλεγχο, ενώ όσοι δηλώσουν μικρότερο εισόδημα, θα ελεγχθούν. Με αυτό τον τρόπο αποκαλύπτονται στις φορολογικές αρχές οι φορολογούμενοι που σύμφωνα με τις ενδείξεις έχουν τη μεγαλύτερη πιθανότητα φοροδιαφυγής και περιορίζεται το πλήθος των φορολογούμενων που πρέπει να ελεγχθούν.

Ένα άλλο κριτήριο κατηγοριοποίησης των φορολογούμενων και διενέργειας διαφορετικής συχνότητας και ποιότητας φορολογικών ελέγχων είναι αν έχουν υποπέσει προηγουμένως σε άλλα ή παρόμοια φορολογικά αδικήματα. Γιατί, είναι λογικό όσοι έχουν στο παρελθόν εντοπιστεί να φοροδιαφεύγουν, να τοποθετηθούν σε ομάδα υψηλότερου κινδύνου, σε σχέση με εκείνους που ήταν στο παρελθόν συνεπείς με τις φορολογικές υποχρεώσεις τους. Με τον τρόπο αυτό παρέχεται η δυνατότητα να δημιουργηθούν ομάδες φορολογούμενων ανάλογα με την πιθανότητα που έχουν να υποπέσουν στο παράπτωμα της φοροδιαφυγής και έτσι οι φορολογικές αρχές μπορούν να επικεντρώσουν τις δυνάμεις τους στις ομάδες υψηλού κινδύνου βελτιστοποιώντας τα αποτελέσματα των ελέγχων και διατηρώντας το κόστος εντοπισμού σχετικά χαμηλό¹¹⁵.

¹¹⁵ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 493-495.

3.10 Το επίπεδο των αμοιβών

Ένα άλλο ζήτημα που συνδέεται συχνά με την ποιότητα των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης, αλλά και με τα κίνητρα για εργασία, είναι το επίπεδο των παρεχόμενων αμοιβών. Το σχετικά χαμηλό επίπεδο των αμοιβών που παρέχουν αρκετές χώρες στους εργαζομένους στον δημόσιο τομέα και οι περιορισμένες προοπτικές μισθολογικής εξέλιξης προσελκύουν συχνά στον τομέα αυτό άτομα με περιορισμένες σχετικά δυνατότητες και φιλοδοξίες, ενθαρρύνουν την παράλληλη απασχόληση και διευκολύνουν την εμφάνιση ανεπιθύμητων φαινομένων, όπως είναι η μη προσήλωση στο καθήκον και η διαφθορά. Γι' αυτόν το λόγο, σε πολλές χώρες παρέχονται αρκετά υψηλότερες αμοιβές σε όσους απασχολούνται στον φοροελεγκτικό μηχανισμό. Το αιτιολογικό είναι ότι η αύξηση αυτή θα προκαλέσει αύξηση της παραγωγικότητάς τους, η οποία με τη σειρά της θα αυξήσει τα έσοδα. Έτσι, εκτιμάται ότι η αύξηση αυτή όχι μόνο είναι αυτοχρηματοδοτούμενη, αλλά και ότι από την παροχή της θα ωφεληθεί το Δημόσιο. Παράλληλα, εκτιμάται ότι με την αύξηση αυτή θα περιορισθούν τα φαινόμενα διαφθοράς.

Ειδικότερα, σε ορισμένες χώρες το πρόβλημα του χαμηλού επιπέδου μισθών που παρέχει το Δημόσιο έχει αντιμετωπισθεί στον φορολογικό τομέα με τη χορήγηση ενός επιδόματος ή τη θεσμοθέτηση ενός συστήματος αμοιβών με το οποίο οι εργαζόμενοι εισπράττουν ένα ποσοστό των επιπλέον φόρων που βεβαιώνονται (ή εισπράττονται). Το σύστημα αυτό, αν και αποτελεί ισχυρό κίνητρο για αύξηση της αποτελεσματικότητας, παρουσιάζει τον κίνδυνο αυθαιρεσιών λόγω υπερβάλλοντος ζήλου με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται (σχέση κράτους-πολίτη, αυξημένο αριθμό προσφυγών και ενστάσεων από τους πολίτες κ.λπ.).

Το ζήτημα των αμοιβών συνδέεται επίσης άμεσα με το σύστημα πρόσληψης και επιλογής των υπαλλήλων. Γιατί, αν υπάρχει ειδικό μισθολογικό καθεστώς, το σύστημα πρόσληψης και ανάθεσης καθηκόντων πρέπει να είναι τέτοιο που να προσιδιάζει στο καθεστώς αυτό. Πρέπει, δηλαδή, να υπάρχει ένα σύστημα που να εξασφαλίζει σε διαρκή βάση την ποιοτική εξέλιξη των εργαζομένων και να προωθεί αυτούς που ενδιαφέρονται περισσότερο για την εργασία τους. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι πρέπει να καθιερωθούν προϋποθέσεις για την ανάληψη καθηκόντων και ότι η ανάθεση θέσεων ευθύνης πρέπει να γίνεται αντικειμενικά και αξιοκρατικά. Έτσι, είναι δυνατόν για ορισμένες θέσεις να υπάρχει δυνατότητα ανοικτής προκήρυξης, ώστε να συνδυασθούν τα οφέλη από την εμπειρία στην υπηρεσία με τα οφέλη σε νέες ιδέες και δεξιότητες που υπάρχουν όταν επιλέγεται κάποιος εκτός ιεραρχίας.

Πρέπει, επίσης, να υπάρχει ένα σύστημα μέτρησης της παραγωγικότητας των φορολογικών υπηρεσιών και των εργαζομένων¹¹⁶.

3.11 Η εκπαίδευση/επαγγελματική κατάρτιση του προσωπικού

Το φορολογικό αντικείμενο είναι αρκετά σύνθετο και εξειδικευμένο, που σημαίνει ότι απαιτεί το κατάλληλο προσωπικό. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι, ακόμη και αν το σύστημα πρόσληψης των υπαλλήλων είναι απόλυτα αξιοκρατικό, δεν πρέπει να αναμένεται ότι το σύστημα αυτό θα μπορέσει από μόνο του να δώσει εκπαιδευμένα και εξειδικευμένα στελέχη. Έτσι, θα πρέπει να υπάρχει ένα σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης του προσωπικού, το οποίο θα το εφοδιάζει με την αναγκαία γνώση. Η εκπαίδευση αυτή δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στους νεοπροσληφθέντες στον κλάδο υπαλλήλους, αλλά να είναι συνεχής, να καλύπτει όλες τις κατηγορίες εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και όλες τις κατηγορίες εργαζομένων, ανάλογα με τις απαιτήσεις της θέσης που υπηρετούν. Για παράδειγμα, πρέπει να υπάρχουν προγράμματα για τους νεοπροσληφθέντες υπαλλήλους, για

¹¹⁶ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 495-497.

τους προϊστάμενους υπηρεσιών, για εξειδικεύσεις σε διάφορα αντικείμενα, για φορολογικούς ελέγχους διαφόρων τύπων και κατηγοριών (π.χ. για πολυεθνικές εταιρείες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, μικρομεσαίες επιχειρήσεις κ.λπ.), για Η/Υ κ.ο.κ. Το ακριβές περιεχόμενο της διδακτέας ύλης, το υποστηρικτικό υλικό και η γενικότερη μέθοδος διδασκαλίας πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στους στόχους κάθε προγράμματος, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του αντικειμένου και τις ανάγκες του καταρτιζόμενου προσωπικού. Γι' αυτόν το σκοπό πρέπει να υπάρχουν διαφόρων κατηγοριών προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης: μακροχρόνια προγράμματα πλήρους απασχόλησης για νεοπροσληφθέντες υπαλλήλους, μακροχρόνια προγράμματα εξειδίκευσης, προγράμματα κατάρτισης, σεμινάρια, κατάρτιση στο χώρο εργασίας κ.ο.κ.

Ειδικότερα, για να έχει η εκπαίδευση/κατάρτιση τα επιθυμητά αποτελέσματα, πρέπει να θεωρηθεί αυτή ως μέρος των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη θέση του υπαλλήλου, είτε αυτός είναι εκπαιδευόμενος είτε εκπαιδευτής. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι εκπαιδευτές και οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να επιλέγονται με αξιολογικά κριτήρια και με τρόπο απόλυτα αυστηρό. Πρέπει, επίσης, οι εκπαιδευόμενοι να επιλέγονται από ένα κεντρικά ελεγχόμενο σύστημα, έτσι ώστε να καλύπτει όλους τους εργαζομένους και να λαμβάνει υπόψη την προηγούμενη κατάρτιση τους και τις ανάγκες της υπηρεσίας τους. Αυτό σημαίνει ότι καμία αλλαγή αντικειμένου δεν πρέπει να γίνεται, αν προηγουμένως οι υπάλληλοι δεν έχουν εκπαιδευτεί στο αντικείμενο που πρόκειται να αναλάβουν. Παράλληλα, πρέπει το σύστημα να διασφαλίζει ότι για ένα τουλάχιστον χρονικό διάστημα οι εκπαιδευθέντες υπάλληλοι θα παραμείνουν στο αντικείμενο στο οποίο έχουν εκπαιδευθεί. Πρέπει, επίσης, η εκπαίδευση να αποτελεί προϋπόθεση για ανάθεση θέσεων ευθύνης και να αποτελεί κίνητρο για προαγωγή¹¹⁷.

3.12 Η κωδικοποίηση της φορολογικής νομοθεσίας

Είναι εξαιρετικά δύσκολο να γνωρίζει κανείς σε όλο της το εύρος την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία, γιατί αυτή αποτελείται από πληθώρα νόμων, ερμηνευτικών εγκυκλίων κ.λπ. Επιπλέον, οι φορολογικές ρυθμίσεις αναφέρονται συνήθως σε τροποποιήσεις διατάξεων που έχουν θεσπισθεί στο παρελθόν οι οποίες υπάρχει πιθανότητα στο μεταξύ να έχουν υποστεί αλλεπάλληλες τροποποιήσεις. Προϋπόθεση κατά συνέπεια για την εύρυθμη λειτουργία του φορολογικού συστήματος και την αύξηση της αποτελεσματικότητας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού αποτελεί η ύπαρξη κωδικοποιημένης νομοθεσίας και η δημιουργία μηχανισμού για διαρκή επικαιροποίησή της. Η κωδικοποίηση αυτή δεν αρκεί να ενσωματώνει όλες τις ισχύουσες διατάξεις που αφορούν τους φόρους σε ένα ενιαίο κείμενο, αλλά πρέπει: α) τα περιεχόμενα των κωδικοποιήσεων να έχουν ενιαία μορφή ώστε να μπορούν οι χρήστες τους να βρουν εύκολα την πληροφορία που αναζητούν, β) να έχουν οι όροι και οι έννοιες που χρησιμοποιούνται στις διάφορες κωδικοποιημένες νομοθεσίες το ίδιο περιεχόμενο, ώστε να αποφευχθεί η σύγχυση που δημιουργείται σε φοροτέχνες και φορολογουμένους όταν στον ίδιο όρο δίνεται διαφορετικός ορισμός και γ) να δημιουργηθεί μηχανισμός διαρκούς ενημέρωσης της κωδικοποιημένης νομοθεσίας με τις πλέον πρόσφατες διατάξεις.

Η κωδικοποίηση όλων των ισχυουσών διατάξεων αποκαλύπτει επίσης κάποιες πτυχές του φορολογικού συστήματος, οι οποίες δεν είναι ενδεχομένως από μόνες τους ορατές και οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά τη συνοχή, τη λειτουργία και τη διοίκησή του, αλλά και τη στάση των φορολογουμένων απέναντι σ' αυτό. Πρόκειται για την έλλειψη εσωτερικής συνοχής που ενδέχεται να υπάρχει στο φορολογικό σύστημα της χώρας, την έλλειψη στη φιλοσοφία που το διαπνέει, αλλά και την ύπαρξη αδυναμιών από νομοπαρασκευαστικής πλευράς. Οι κωδικοποιήσεις αυτές δεν πρέπει να είναι διαθέσιμες μόνο στα στελέχη των

¹¹⁷ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 497-498.

φορολογικών αρχών αλλά σε όλους όσοι καλούνται να τις εφαρμόσουν. Γιατί, συχνά η κακή εφαρμογή του νόμου δεν οφείλεται σε δόλο, αλλά σε ελλιπή πληροφόρηση¹¹⁸.

3.13 Η επίλυση των φορολογικών διαφορών

Οι διαφορές που προκύπτουν ανάμεσα σε αυτά που δηλώνουν οι φορολογούμενοι και σε αυτά που διαπιστώνουν οι φορολογικές αρχές από τον έλεγχο των φορολογικών στοιχείων δεν γίνονται πάντοτε αποδεκτές από τους ελεγχόμενους. Έτσι, απαραίτητο συμπλήρωμα του φορολογικού συστήματος αποτελεί η θεσμοθέτηση ενός συστήματος επίλυσης των φορολογικών διαφορών. Το σύστημα αυτό για να είναι αποτελεσματικό πρέπει να προβλέπει τόσο εσωτερικούς, δηλαδή εντός του φορολογικού διοικητικού μηχανισμού, τρόπους επίλυσης των διαφορών, όσο και εξωτερικούς, δηλαδή επίλυση των διαφορών μέσω της δικαιοσύνης, αν η διοικητική οδός δεν αποδώσει αποτελέσματα. Ειδικότερα, η επιτυχία ενός συστήματος επίλυσης των φορολογικών διαφορών εξαρτάται πρωτίστως από τρεις παράγοντες: α) από την ταχύτητα επίλυσης των φορολογικών διαφορών, β) από το βαθμό στον οποίο οι διαφορές επιλύονται διοικητικά και γ) από την εμπιστοσύνη που έχουν οι φορολογούμενοι για την αποτελεσματικότητα, τη διαφάνεια και τη δικαιοσύνη που το χαρακτηρίζει. Αν τα παραπάνω λειτουργούν ικανοποιητικά, θα είναι αυξημένος και ο βαθμός της εθελοντικής συμμόρφωσης.

Ειδικότερα, το εσωτερικό σύστημα επίλυσης των φορολογικών διαφορών δεν πρέπει να θέτει τους φορολογουμένους στην κρίση ενός μόνο στελέχους του ελεγκτικού μηχανισμού, αλλά να περιλαμβάνει μια σειρά διαδοχικών και ιεραρχικά διαβαθμισμένων επανεξετάσεων των φορολογικών υποθέσεων, οι οποίες χωρίς να είναι υπερβολικές στον αριθμό, να εξασφαλίζουν την εμπιστοσύνη των φορολογουμένων προς το σύστημα. Βασικός στόχος του συστήματος αυτού, τόσο στο σχεδιασμό του όσο και στη λειτουργία του, πρέπει να είναι η επίλυση όσο γίνεται περισσότερων διαφορών σε διοικητικό επίπεδο, ώστε ο αριθμός αυτών που θα προωθηθεί τελικά να επιλύσει η δικαιοσύνη να είναι ο ελάχιστος δυνατός. Στόχος, επίσης, του συστήματος πρέπει να είναι η όσο το δυνατόν ενιαία εφαρμογή της φορολογικής νομοθεσίας και η εξασφάλιση ενιαίας αντιμετώπισης όλων των ομοειδών περιπτώσεων. Αυτό, εκτός από τη λήψη των μέτρων που έχουν προαναφερθεί, όπως είναι η κωδικοποίηση της νομοθεσίας, η εκπαίδευση του προσωπικού κ.λπ., μπορεί να επιτευχθεί με την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γνωστοποίηση του τρόπου αντιμετώπισης των διαφορών περιπτώσεων. Μέτρα πρέπει επίσης να ληφθούν για τη διασφάλιση της αντικειμενικότητας στην επανεξέταση των φορολογικών διαφορών και τη διασφάλιση στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό της εμπιστοσύνης των φορολογουμένων προς αυτόν το θεσμό. Για παράδειγμα, οι συζητήσεις για επίλυση των διαφορών μπορεί να γίνονται με την παρουσία ανώτερων ιεραρχικά στελεχών, να συντάσσονται αναφορές, οι οποίες θα διαβιβάζονται σε κάποιο ανώτερο ελεγκτικό όργανο για ενημέρωση κ.λπ. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να υπάρχει γραπτή και τεκμηριωμένη αναφορά των επιχειρημάτων στα οποία στηρίζονται οι κρίσεις καθώς επίσης να προβλέπεται, αλλά και να λειτουργεί στην πράξη ένα σύστημα δειγματοληπτικών επανελέγχων. Γιατί, με τον τρόπο αυτό θα περιορισθούν τα φαινόμενα αυθαιρεσιών και η συσσώρευση περιπτώσεων στα δικαστήρια. Παράλληλα, το σύστημα πρέπει να αποθαρρύνει αυτούς που καταθέτουν προσφυγή με σκοπό την καθυστέρηση της καταβολής του οφειλόμενου ποσού φόρου ή για άλλους λόγους. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με ένα σύστημα αντικινήτρων, όπως είναι διατήρηση της υπόθεσης ως «ανοικτής» μέχρι την οριστική -με διοικητικό ή δικαστικό τρόπο- επίλυσή της, που σημαίνει ότι μέχρι τότε το ύψος της φορολογικής οφειλής που θα προκύψει από τους ενδεχόμενους επανελέγχους δεν μπορεί μόνο να μειωθεί, αλλά και να αυξηθεί, αν στην πορεία προκύψουν νέα στοιχεία.

¹¹⁸ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 498-499.

Πρέπει, επίσης, να τονισθεί ότι σε καμία περίπτωση δεν πρέπει η δυνατότητα για δικαστική επίλυση της διαφοράς να αποτελεί αφορμή για συσσώρευση υποθέσεων στα δικαστήρια, καθυστερήσεις και παράταση του χρόνου πληρωμής, αλλά ότι οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται γρήγορα. Σ' αυτό μπορεί να συμβάλει ο όσο το δυνατόν μικρότερος αριθμός υποθέσεων που φθάνουν τελικά στα δικαστήρια, η εξειδίκευση των δικαστών, αλλά και η απλοποίηση της σχετικής νομοθεσίας. Διαφορετικά, στις εκκρεμώσες υποθέσεις της μίας οικονομικής χρήσης θα προστίθενται εκείνες της άλλης και δεν θα αργήσουν να εμφανισθούν φαινόμενα παραγραφής ή θεσμοθέτησης ειδικών ρυθμίσεων για το «κλείσιμο» των υποθέσεων που εκκρεμούν. Προϋπόθεση φυσικά για όλα αυτά είναι η επαρκής ποσοτικά και ποιοτικά στελέχωση των αρμόδιων υπηρεσιών.

Ένα άλλο σημαντικό θέμα που σχετίζεται με την επίλυση των διαφορών αφορά τις «διοικητικές λύσεις». Οι ερμηνείες που δίνονται με τις λύσεις αυτές δεν πρέπει να έχουν εξατομικευμένο χαρακτήρα αλλά γενικότερη εφαρμογή. Πρέπει, δηλαδή, αυτόματα να ισχύουν για όλους τους φορολογουμένους που εμπίπτουν στην ίδια κατηγορία στην οποία αναφέρεται η παρεχόμενη διοικητική λύση¹¹⁹.

3.14 Η είσπραξη των εσόδων

Το τελευταίο στάδιο της φοροεισπρακτικής διαδικασίας αποτελεί η είσπραξη των εσόδων. Η είσπραξη των φορολογικών εσόδων δεν πρέπει να θεωρηθεί ως μια καθαρά τυπική διαδικασία ούτε εξασφαλίζεται απλά και μόνο με τη θέσπιση ποινών. Έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες, δυσκολίες και απαιτήσεις, στις οποίες πρέπει να δοθεί προσοχή.

Ένα σημαντικό θέμα που επηρεάζει την είσπραξη των εσόδων είναι η σύνδεση του σταδίου βεβαίωσης με εκείνο της είσπραξης. Για παράδειγμα, αυτό σημαίνει ότι δεν πρέπει να βεβαιώνονται φόροι οι οποίοι για διάφορους λόγους (λάθη, ανακριβή ή/και ανεπαρκή στοιχεία κ.λπ.) δεν μπορούν να εισπραχθούν. Δεν πρέπει, επίσης, να βεβαιώνονται φόροι χωρίς επαρκή τεκμηρίωση, με παραλείψεις ή με μη πιστή τήρηση των διαδικασιών ή φόροι οι οποίοι, ακόμη και για αποκλειστικά τυπικούς λόγους, μπορεί να καταπέσουν στα δικαστήρια. Γιατί, όχι μόνο δεν θα εισπραχθούν έσοδα, αλλά θα υπάρξει και αδικαιολόγητη επιβάρυνση των υπηρεσιών. Και η εμπειρία δείχνει ότι σε χώρες όπου δεν δίνεται προσοχή στον τομέα αυτό ένα σημαντικό μέρος των βεβαιώσεων ακυρώνεται, επιστρέφεται ή καταπίπτει λόγω ανεπαρκούς τεκμηρίωσης ή μη αυστηρής τήρησης των απαραίτητων διαδικασιών. Ένα μέτρο για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού είναι η αξιολόγηση των υπαλλήλων και των υπηρεσιών να μη γίνεται με κριτήριο τα βεβαιωθέντα έσοδα, αλλά λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παράγοντες που προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητά τους. Παράλληλα, η διαδικασία της είσπραξης των εσόδων δεν πρέπει να αφήνει περιθώρια μη πληρωμής ή αναβολής της πληρωμής των φόρων. Δεν πρέπει επίσης να προχωρούν οι διαδικασίες για την είσπραξη ποσών, το ύψος των οποίων απέχει ελάχιστα ή είναι και χαμηλότερο από το κόστος που συνεπάγεται στο Δημόσιο η είσπραξή τους. Τέτοιες περιπτώσεις μικροποσών απασχολούν υπέρμετρα και αδικαιολόγητα τις αρμόδιες υπηρεσίες, σε βάρος άλλων, πολύ περισσότερο ουσιαστικών, και πρέπει να παραγράφονται. Παραδείγματα όπως αυτά μπορούν να συμβάλουν στη στενότερη σύνδεση ανάμεσα στο σκέλος της βεβαίωσης και στο σκέλος της είσπραξης των εσόδων και να βελτιώσουν γενικά την αποτελεσματικότητα του συστήματος.

Μια ασφαλής ένδειξη του επιπέδου και της αποτελεσματικότητας της φορολογικής διοίκησης είναι το μέγεθος των απλήρωτων και καθυστερούμενων φορολογικών οφειλών. Γιατί, το μέγεθος αυτό δείχνει το βαθμό στον οποίο οι φορολογούμενοι συμμορφώνονται προς τις φορολογικές τους υποχρεώσεις και γενικότερα τη στάση τους απέναντι στο

¹¹⁹ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 499-501.

φορολογικό σύστημα. Η στάση τους όμως αυτή εξαρτάται από την οργάνωση, την εγρήγορση και, γενικά, τον τρόπο λειτουργίας του φοροεισπρακτικού μηχανισμού. Αν ο μηχανισμός αυτός με τον τρόπο που λειτουργεί δώσει την εντύπωση στους φορολογουμένους ότι καθυστερεί υπέρμετρα και γενικά ότι δεν είναι αποτελεσματικός, οι φορολογούμενοι είναι δεδομένο ότι θα προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους ανάλογα. Αν, αντίθετα, ο φοροεισπρακτικός μηχανισμός δώσει την εντύπωση ότι λειτουργεί αποτελεσματικά, ότι αντιδρά άμεσα στην καθυστέρηση της τακτοποίησης των οφειλών και ότι η μη συμμόρφωση επισείει την επιβολή ποινών, οι φορολογούμενοι θα προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους στην πίεση που ασκεί ο ρυθμός λειτουργίας αυτός και θα είναι συνεπείς και ακριβείς με τις υποχρεώσεις τους. Κατ' επέκταση, τα μέτρα τα οποία πρέπει να ληφθούν στον τομέα αυτό πρέπει να είναι τέτοια που να δείχνουν στους φορολογουμένους ότι οι οφειλές τους παρακολουθούνται στενά και ότι η αρμόδια υπηρεσία είναι σε θέση να παρέμβει αποτελεσματικά.

Φυσικά, το σύστημα είσπραξης των φόρων πρέπει να συνοδεύεται J από ένα σύστημα ποινών. Δηλαδή, την επιβολή προσαυξήσεων με ποσοστό υψηλότερο από το επιτόκιο που επικρατεί στην αγορά, ώστε η μη έγκαιρη καταβολή των φόρων να μην ισοδυναμεί με ένα άτοκο ή χαμηλότοκο δάνειο. Ταυτόχρονα, πρέπει να παρέχει ευελιξία στη φορολογική διοίκηση για την παροχή διευκολύνσεων σε οφειλέτες που αντιμετωπίζουν απλώς πρόσκαιρες δυσκολίες. Οι διευκολύνσεις αυτές και η εξάντληση των μέσων που διαθέτει η Διοίκηση για την είσπραξη των εσόδων σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να οδηγούν σε διαίωνιση των οφειλών. Γιατί, κάτι τέτοιο δεν θα ζημιώσει απλώς το Δημόσιο, αλλά θα λειτουργήσει αρνητικά στη φορολογική συμμόρφωση¹²⁰.

---

¹²⁰ ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ, ΣΕΛ. 501-503.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Στην Ελλάδα έχουν γίνει πολλές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα. Αιτία αυτών των αλλαγών φαίνεται να είναι η ύφεση της οικονομίας η οποία μεγαλώνει από την φοροδιαφυγή και την παραοικονομία. Η προσπάθεια που γίνεται για την πάταξη της φοροδιαφυγής έχει επιφέρει ένα σύνθετο σύστημα φορολόγησης με πολλές αλλαγές και υποχρεώσεις για τους φορολογούμενους. Οι τελευταίες μεγάλες αλλαγές έγιναν με τους Ν. 4172/14 και το Ν. 4174/14. Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η παρουσίαση των μέτρων αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής και ιδιαίτερα μέσα από αυτούς τους νόμους καθώς και μια σύντομη εικόνα για τα αποτελέσματα τους.

4.2 Φοροδιαφυγή και μέτρα αντιμετώπισης

4.2.1 Έννοια φοροδιαφυγής

Η φοροδιαφυγή (tax evasion) αποτελεί σοβαρό έγκλημα-απάτη σε βάρος του κράτους. Γενικά αποκαλείται η καθ' οποιονδήποτε τρόπο απόκρυψη φορολογητέας ύλης ενός φορολογούμενου φυσικού ή νομικού προσώπου από τις φορολογικές αρχές. Η φοροδιαφυγή εκτός από ποινικό αδίκημα που μπορεί να σημειωθεί κατά παράβαση ή καταστρατήγηση του φορολογικού νόμου, θεωρείται έντονα αντικοινωνική συμπεριφορά δεδομένου ότι το συνολικό ποσό αυτής θα κληθεί τελικά να επωμισθεί με πρόσθετα κυβερνητικά μέτρα, το σύνολο των φορολογουμένων¹²¹.

4.2.2 Μέτρα αντιμετώπισης της φοροδιαφυγής

Περίπου το 30% του ΑΕΠ της Ελλάδας υπολογίζεται ότι φτάνει το μαύρο χρήμα. Ένα ποσοστό που σε ευρώ φτάνει τα 100 δις. Συνέπεια της φοροδιαφυγής είναι η δημιουργία ελλείμματος στα κρατικά έσοδα ως μέτρο αντιμετώπισης του ελλείμματος είναι η αύξηση της φορολογίας μέτρο που επιφέρει και τα αντίθετα αποτελέσματα κάποιες φορές καθώς η επιθυμία για φοροδιαφυγή αυξάνει με τόσο μεγάλους φόρους που καλούνται να πληρώσουν. Με νέα νομοσχέδια προσπαθούν οι εκάστοτε κυβερνήσεις να λύσουν το ανωτέρω πρόβλημα. Το κάθε νομοσχέδιο έχει ως στόχο να βελτιώσει το προηγούμενο. Αυτό επιτυγχάνεται διορθώνοντας τις ατέλειες και τις δυσλειτουργίες του προηγούμενου, ενισχύοντας τα σημαντικότερα σημεία συμπληρώνοντας τα ανάλογα με τις ανάγκες του κράτους αλλά και τις δυνατότητες των φορολογούμενων των οποίων τα εισοδηματικά τους κριτήρια αλλάζουν σύμφωνα με την οικονομική κατάσταση της κοινωνίας. Το νομοσχέδιο που ψηφίστηκε στις αρχές του 2010 στη Βουλή είχε μεγάλα και δραστικά μέτρα όπως ποινές σε όσους φοροδιαφεύγουν, πιο σύντομη επίλυση των φορολογικών διαφορών με θέσπιση οικονομικού εισαγγελέα με απλούστευση της δικαστικής διαδικασίας. Ιδιαίτερη έμφαση στο παρών νομοσχέδιο δόθηκε στον υπολογισμό του τεκμαρτού εισοδήματος ενισχύοντας τα αντικειμενικά κριτήρια βάση των οποίων γίνεται και ο παραπάνω προσδιορισμός εισοδήματος. Ακόμα έγινε βελτίωση της οργάνωσης των υπηρεσιών που στηρίζουν το φορολογικό και το επιχειρησιακό πρόγραμμα καταστολής της φοροδιαφυγής με στόχο την αύξηση των εσόδων τα επόμενα έτη.

Με το Νόμο 4172/2013 έγινε μια νέα αρχή για ουσιαστική και αποτελεσματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Ήταν ο Νόμος που αντικατέστησε το Νόμο 2238/1994 που ήταν σε ισχύ έως το 2013 που ψηφίστηκε και το 2014 που εφαρμόστηκε ο Ν. 4172/2013 και

---

¹²¹ <https://el.m.wikipedia.org>

ο Ν. 4174/2013 ο νέος κώδικας φορολογίας εισοδήματος κατήργησε το άρθρο 66 του Ν. 2238/94 στο οποίο υπήρχε πρόβλεψη επανέλεγχου εφόσον υπήρχαν υποψίες για απόκρυψη φορολογητέας ύλης ιδιαίτερα σε όσα είχαν περαιωθεί. Αυτό διορθώθηκε εκ των υστέρων με την εγκύκλιο που συμπλήρωνε το Ν. 4174/2013 και τα άρθρα α ε κ' 25.

Γενικά στο Ν. 4172/13 αναφέρονται διατάξεις για την προσαύξηση της περιουσίας και διατάξεις για τη μη αναγνώριση ως εκπιπτόμενων δαπανών που κατευθύνονται σε μη συνεργάσιμα κράτη ή κράτη με προνομιακό φορολογικό καθεστώς. Τα άρθρα 65 και 66 καθορίζουν την έννοια του κράτους για την εφαρμογή των οριζόμενων στο κεφάλαιο αυτό οι προϋποθέσεις για τον καθορισμό των μη συνεργάσιμων κρατών καθώς επίσης παρέχεται εξουσιοδότηση στον υπουργό οικονομικών για τον καθορισμό των μη συνεργάσιμων κρατών. Ακόμα απλοποιείται η έννοια του εσόδου για τα νομικά πρόσωπα κάτι που πηγάζει από το γεγονός ότι πλέον όλα τα εισοδήματα θεωρούνται έσοδα και τα φορολογεί με ενιαίο συντελεστή 26 ή 29%. Υπάρχουν αυξημένοι συντελεστές φορολόγησης με αύξηση της φορολογικής. Ο Ν. 4174/13 καθορίζει τις σχέσεις των φορολογούμενων (φυσικών και νομικών προσώπων) με τη φορολογική διοίκηση. Ακόμα ορίζει τα πρόστιμα σε περίπτωση φοροδιαφυγής. Η βασική μεταρρύθμιση της νέας δημοσιονομικής διαχείρισης είναι ένα μεσοπρόθεσμο πλαίσιο δημοσιονομικής στρατηγικής (ΜΠΔΣ).

Τα μέτρα που ήθελε να πετύχει η κυβέρνηση ώστε να μειωθεί η φοροδιαφυγή είναι:

- Ταμειακές μηχανές σχεδόν παντού. Ακόμα και σε επιχειρήσεις που φάνταζε δύσκολο όπως στα περίπτερα, στις λαϊκές αγορές και στα ταξί.
- Οι ΔΟΥ έχουν την ικανότητα να κάνουν το σύστημα να δουλεύει στέλνοντας στη Γενική Γραμματεία Πληροφοριακών Συστημάτων (ΓΓΠΣ) τα στοιχεία από τις διασταυρώσεις που κάνουν στις υποθέσεις πολλών φορολογούμενων. Έτσι όταν εντοπίζονται παραβάσεις στέλνεται ενημέρωση στους φορολογούμενων για υποβολή συμπληρωματικής δήλωσης με τις οποίες προσαυξήσεις πρέπει να γίνουν.
- Ένα κίνητρο για δήλωση των φορολογούμενων εισοδημάτων που είχαν αποκρύψει στο παρελθόν να τα φανερώσουν με μικρότερο πρόστιμο.
- Έλεγχος «πόθεν έσχες» μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας των απασχολούμενων αιρετών τοπικών αυτοδιοίκησης, αρχών καταπολέμησης νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα, διάφορες θέσεις στο δημόσιο τομέα, κ.α. σύμφωνα με το Ν. 3213/2003.
- Προσλήψεις προσωπικού για να γίνει πιο αποτελεσματικός ο έλεγχος.
- Ενιαία φορολογική αντιμετώπιση των εισοδημάτων ιδιαίτερα των ΑΕ, ΟΕ και των φυσικών προσώπων που οδηγούνται σε εκτεταμένες μεταφορές στα εισοδήματά τους.
- Υπάρχει πλέον η δυνατότητα της πρόσβασης των φορολογικών αρχών να διενεργούν ελέγχους στις τραπεζικές συναλλαγές με πρότυπα που εφαρμόζουν και άλλες χώρες.
- Υπάρχει διαφοροποίηση του ύψους της ποινής σε περιπτώσεις υποτροπής ενός παραπτώματος.
- Γίνεται απευθείας κατάσχεση τραπεζικών λογαριασμών. Με το Ν. 4484/2017 έγινε άρση του περιορισμού που είχε το ελληνικό κράτος για δέσμευση χρηματικών απαιτήσεων οφειλετών του δημοσίου.
- Δημόσιες κληρώσεις για όσο αγοράζουν με πλαστικό χρήμα ως επιβράβευση καθώς η μη χρήση ρευστού διευκολύνει τους ελεγκτικούς μηχανισμούς με τους ελέγχους περί φοροδιαφυγής.

Παρουσιάστηκαν τα μέτρα αντιμετώπισης του φαινομένου της φοροδιαφυγής. Ακόμα παρουσιάστηκε μια σύντομη εικόνα των αποτελεσμάτων τους καθώς αναλυτικά θα δοθούν

στοιχεία στο κεφάλαιο που ακολουθεί που είναι και το κυρίως κομμάτι της έρευνας τεκμηριώνοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

5.1 Εισαγωγή

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι ζήτημα της οικονομικής πολιτικής πολλών κυβερνήσεων. Σε πολλές έρευνες γίνεται προσπάθεια μέτρησης του προβλήματος. Η Ελλάδα κατέχει υψηλή θέση καθώς αντιμετωπίζει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα και σίγουρα μεγάλη επιρροή έχει τα τελευταία χρόνια η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας. Η εύρεση των παραγόντων που δημιουργούν και διογκώνουν το πρόβλημα είναι εκείνο που έχει τη μεγαλύτερη σημασία.

5.2 Συλλογή δεδομένων με ερωτηματολόγιο

Στο παρόν κεφάλαιο αναφέρονται τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη. Η έρευνα έγινε από τη μεριά του λογιστή – φοροτέχνη ο οποίος με την εμπειρία του και ως γνώστης του αντικειμένου είναι σε θέση να δώσει σωστές και αντικειμενικές απαντήσεις.

Απάντησαν τριάντα λογιστές στην περιοχή της Αθήνας βοηθώντας έτσι να γίνει μια πρωτογενής έρευνα.

Ο σχεδιασμός της έρευνας έγινε μετά την επιλογή του θέματος και του σκοπού της εργασίας. Έγινε σύνταξη του ερωτηματολογίου το οποίο απαντήθηκε στο διάστημα 01/10/2018 έως 20/01/2019. Η επεξεργασία και η αξιολόγηση των στοιχείων έγινε με τη χρήση του excel και του στατιστικού προγράμματος SPSS.

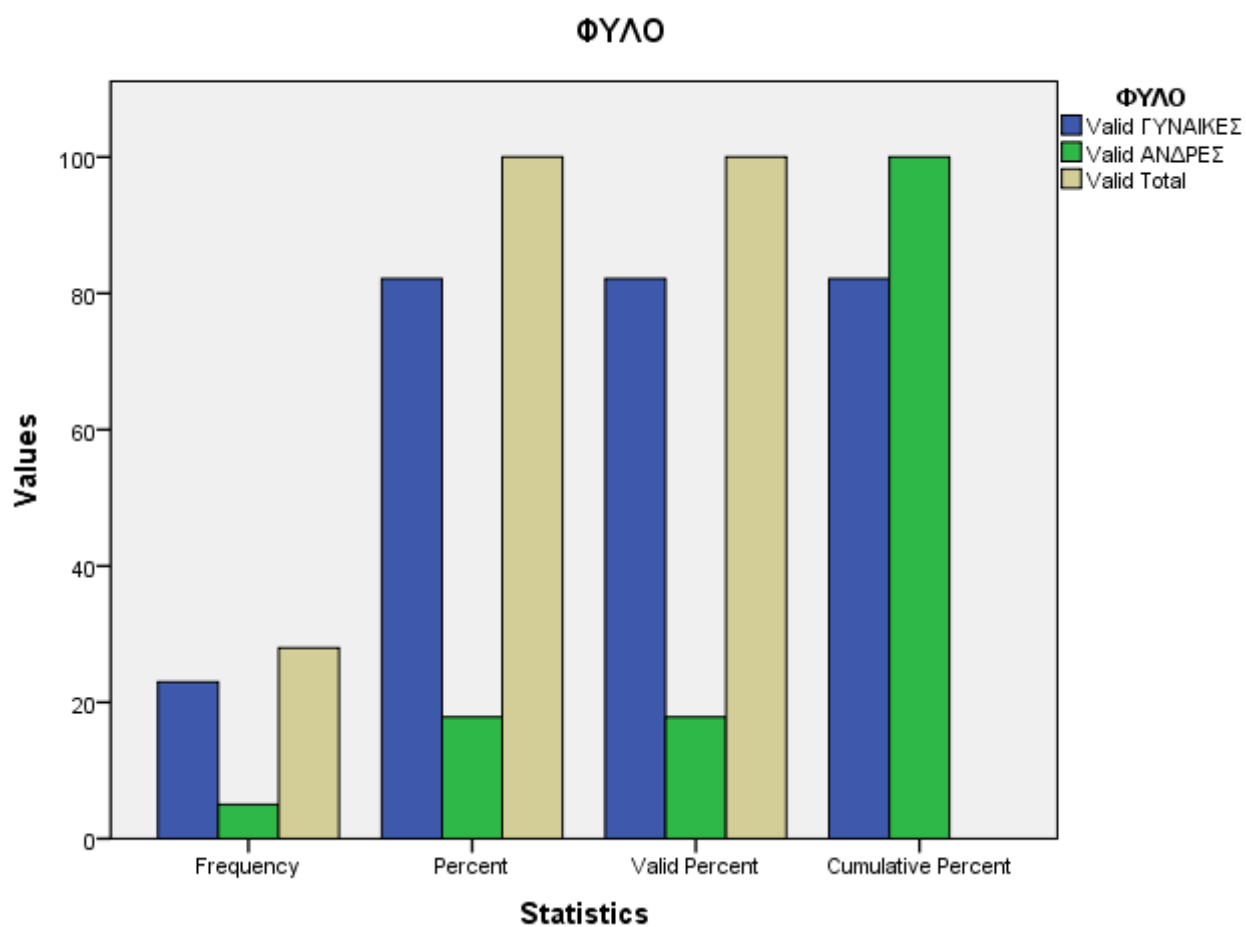
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Α' ΕΝΟΤΗΤΑ

ΦΥΛΟ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	23	82,1	82,1	82,1
	ΑΝΔΡΕΣ	5	17,9	17,9	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 1

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 23 ήταν γυναίκες και οι 5 άνδρες.

Διάγραμμα 1

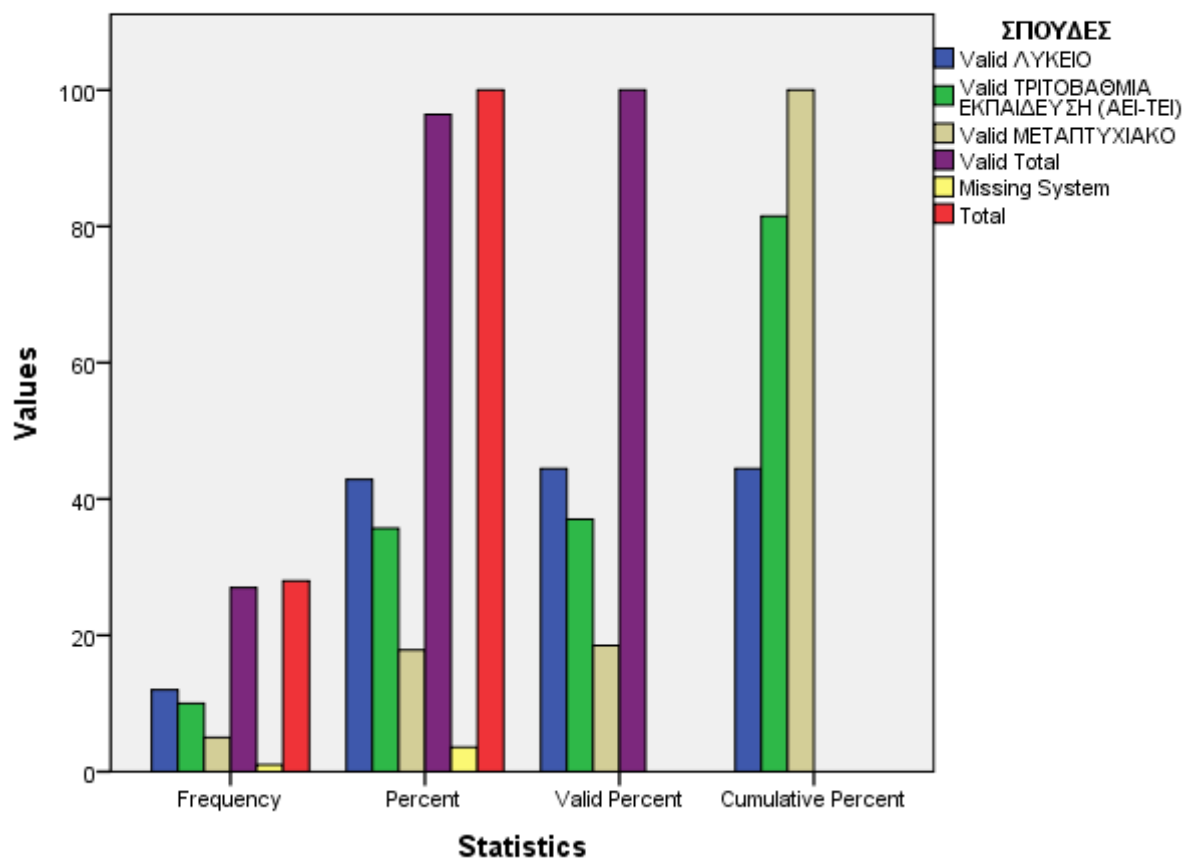
ΣΠΟΥΔΕΣ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΛΥΚΕΙΟ	12	42,9	44,4	44,4
	ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (ΑΕΙ-ΤΕΙ)	10	35,7	37,0	81,5
	ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ	5	17,9	18,5	100,0
	Total	27	96,4	100,0	
Missing	System	1	3,6		
Total		28	100,0		

Πίνακας 2

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 12 έχουν τελειώσει το λύκειο, οι 10 μόνο την τριτοβάθμια και οι 5 έχουν και μεταπτυχιακό.

ΣΠΟΥΔΕΣ

Διάγραμμα 2

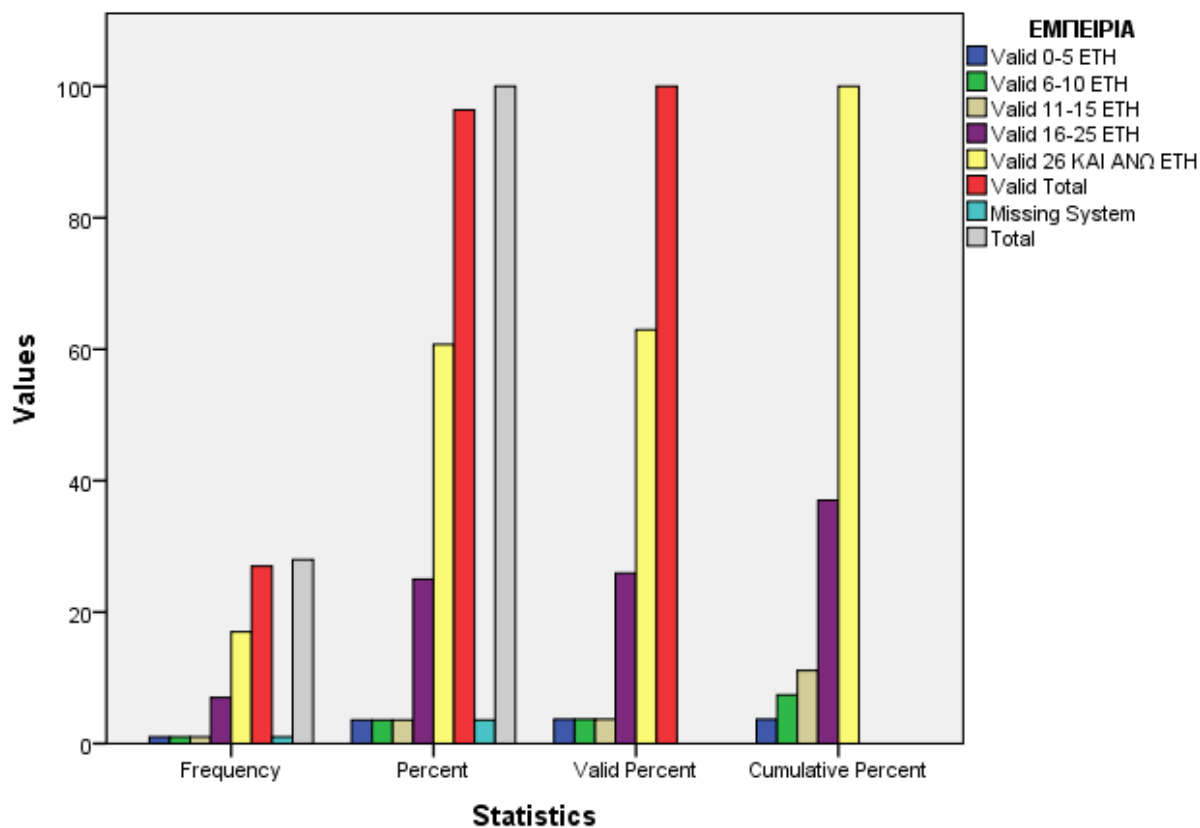
ΕΜΠΕΙΡΙΑ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-5 ΕΤΗ	1	3,6	3,7	3,7
	6-10 ΕΤΗ	1	3,6	3,7	7,4
	11-15 ΕΤΗ	1	3,6	3,7	11,1
	16-25 ΕΤΗ	7	25,0	25,9	37,0
	26 ΚΑΙ ΑΝΩ ΕΤΗ	17	60,7	63,0	100,0
	Total	27	96,4	100,0	
Missing	System	1	3,6		
Total		28	100,0		

Πίνακας 3

Από τους 28 ερωτηθέντες εμπειρία από 0-5 έτη έχει 1, 6-10 έτη έχει 1, 11-15 έτη έχει 1, 16-25 έτη έχουν 7 και από 26 και άνω έτη έχουν 17.

ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Διάγραμμα 3

ΠΟΛΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

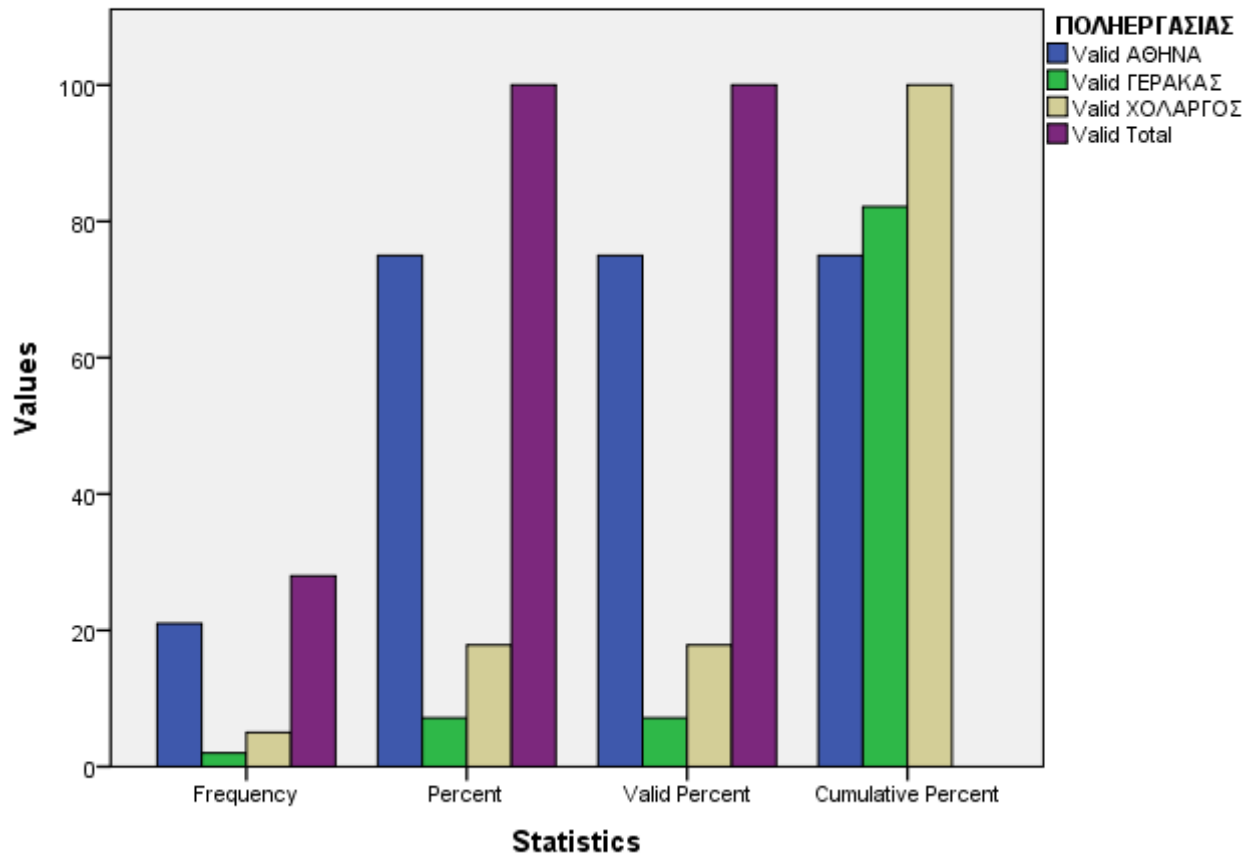
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΑΘΗΝΑ	21	75,0	75,0	75,0
	ΓΕΡΑΚΑΣ	2	7,1	7,1	82,1
	ΧΟΛΑΡΓΟΣ	5	17,9	17,9	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 4

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 21 εργάζονται στην Αθήνα, οι 5 στον Χολαργό και οι 5 στον Γέρακα.

ΠΟΛΗΕΡΓΑΣΙΑΣ

Διάγραμμα 4

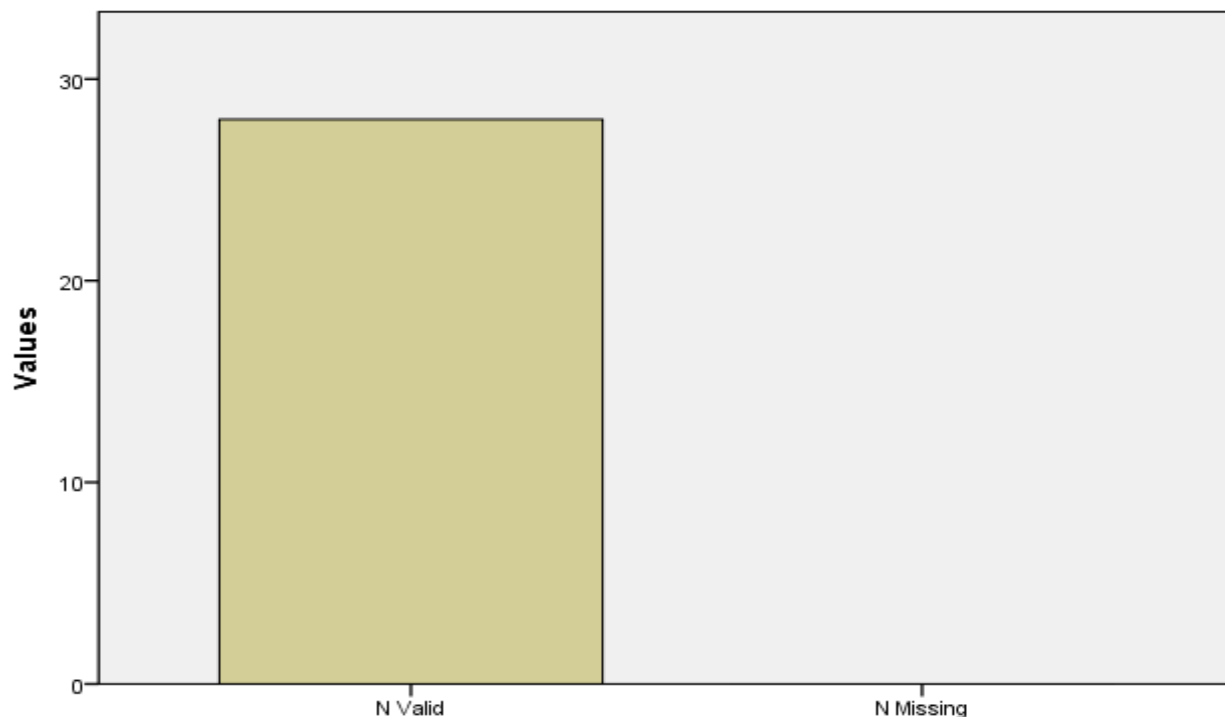
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ- Β' ΕΝΟΤΗΤΑ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1: ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΛΟΓΟ ΜΕ ΤΟ ΦΟΡΟΛΟΓΗΤΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ1

Statistics

Διάγραμμα 5

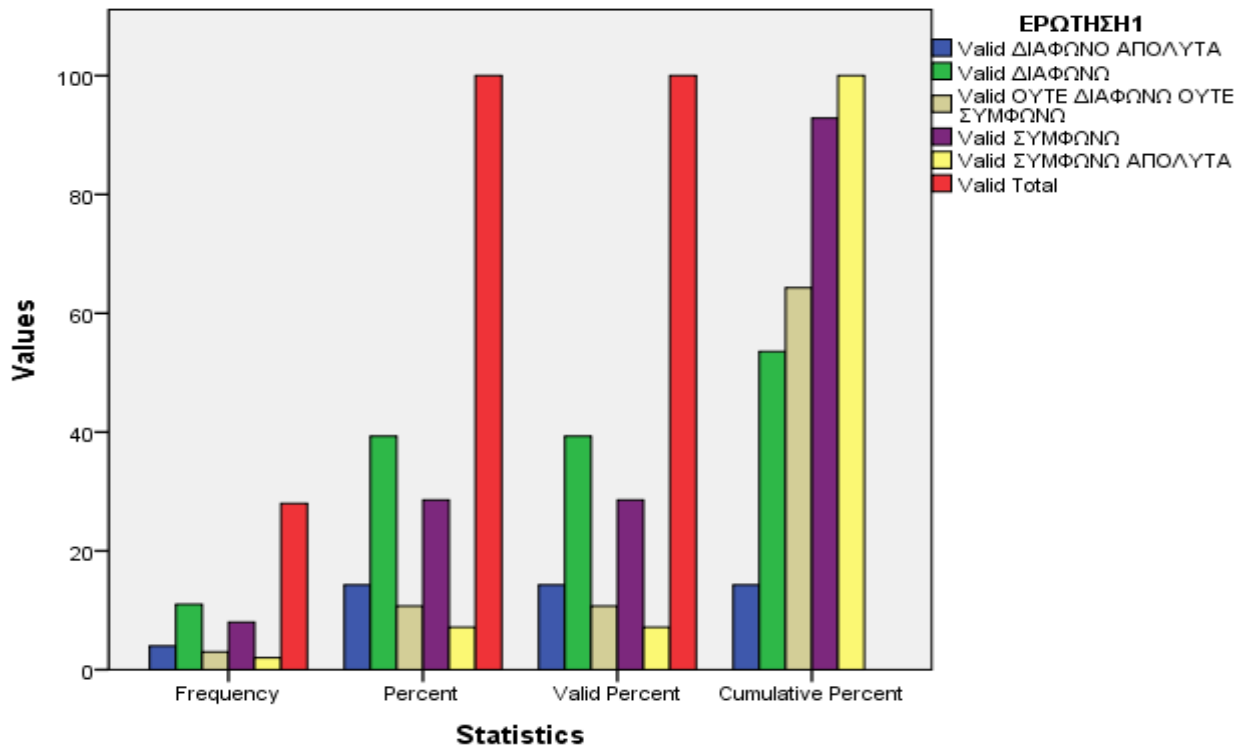
ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΛΟΓΟ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΟ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	14,3
	ΔΙΑΦΩΝΩ	11	39,3	39,3	53,6
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	64,3
	ΣΥΜΦΩΝΩ	8	28,6	28,6	92,9
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 5

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 4 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 11 απάντησαν διαφωνώ, οι 3 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 8 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ1

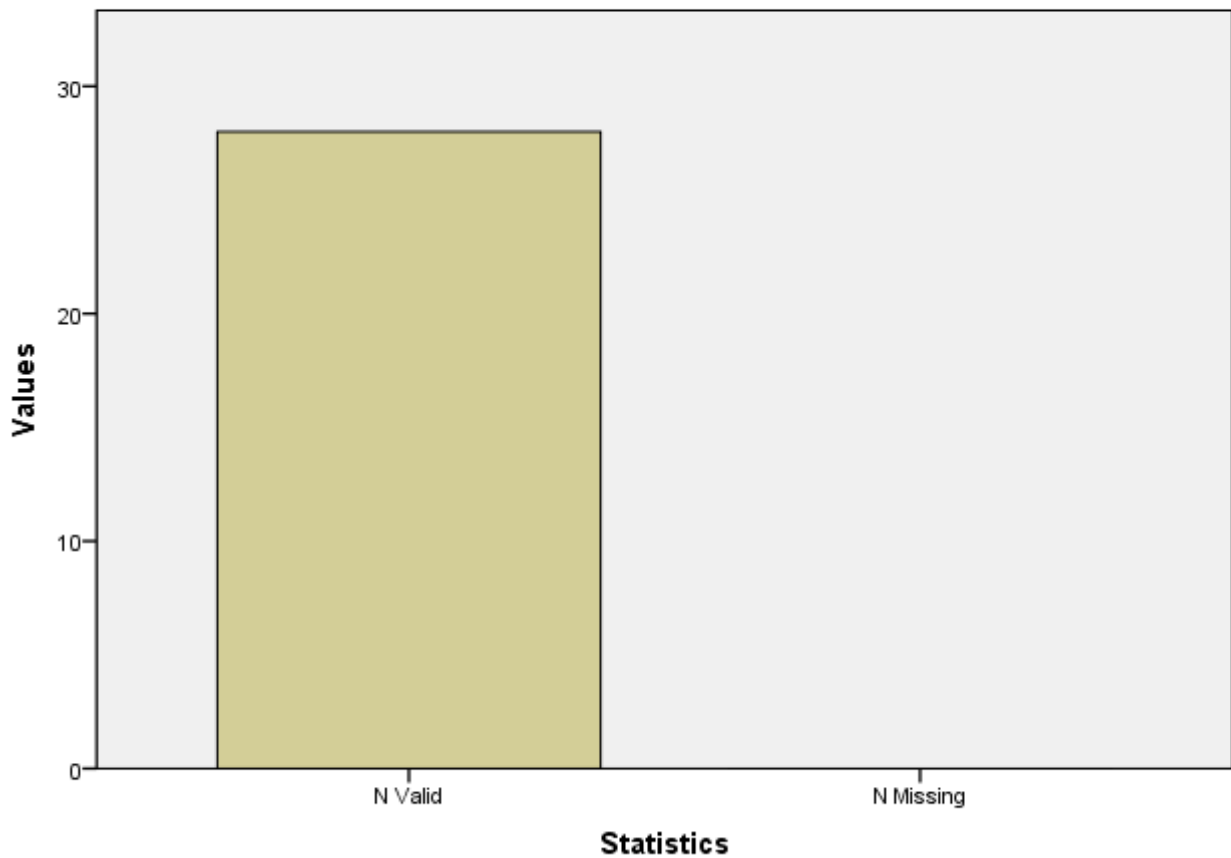
Διάγραμμα 6

ΕΡΩΤΗΣΗ 2: Όσο μεγαλύτερα είναι τα φορολογήτα εισοδήματα τόσο πιο επηρεπείς είναι οι φορολογούμενοι σε φοροδιαφυγή;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

**Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ2**

Διάγραμμα 7

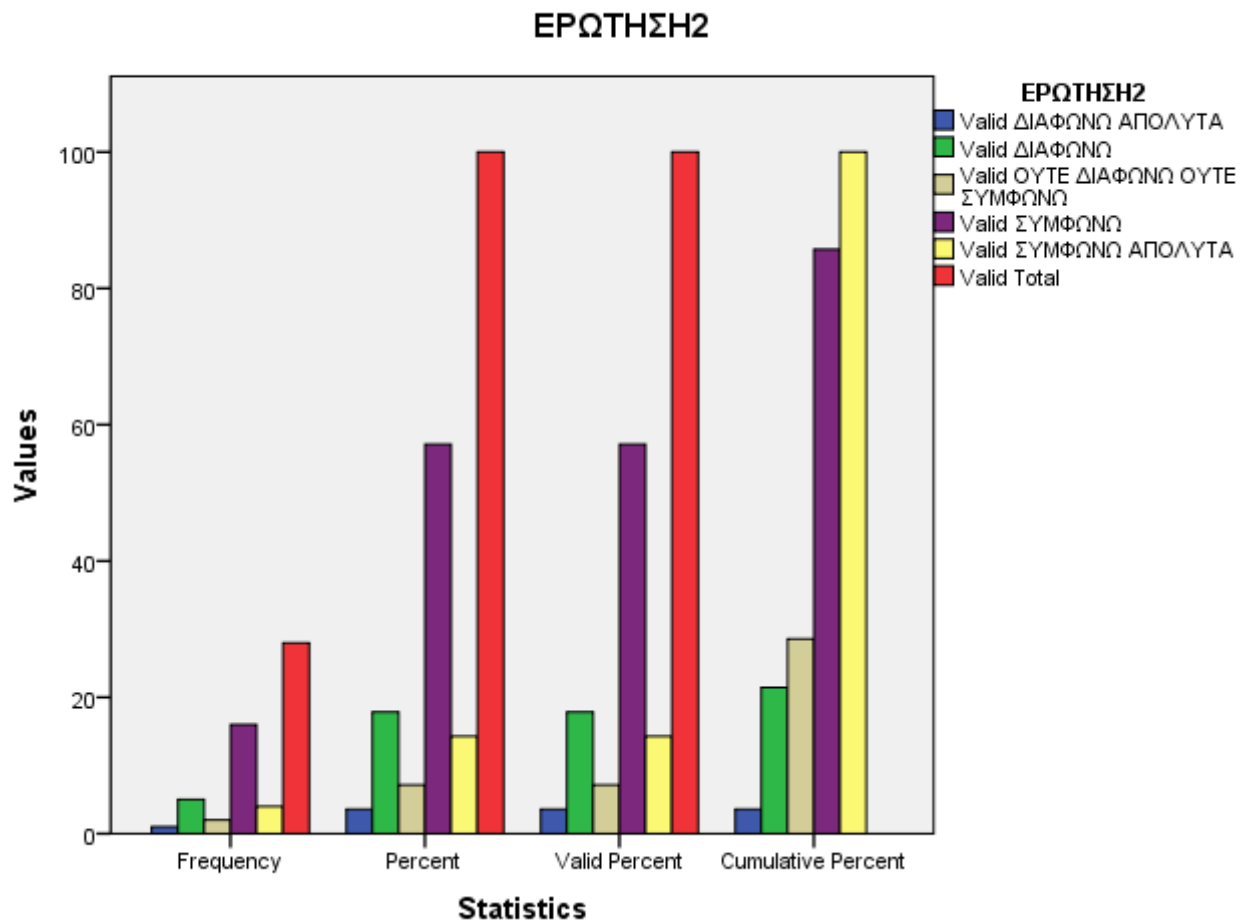
ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑ ΦΟΡΟΛΟΓΗΤΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	3,6
	ΔΙΑΦΩΝΩ	5	17,9	17,9	21,4
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	2	7,1	7,1	28,6
	ΣΥΜΦΩΝΩ	16	57,1	57,1	85,7
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	100,0

Total	28	100,0	100,0
-------	----	-------	-------

Πίνακας 6

Από τους 28 ερωτηθέντες ο 1 απάντησε διαφωνώ απόλυτα, οι 5 απάντησαν διαφωνώ, οι 2 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 16 απάντησαν συμφωνώ και οι 4 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

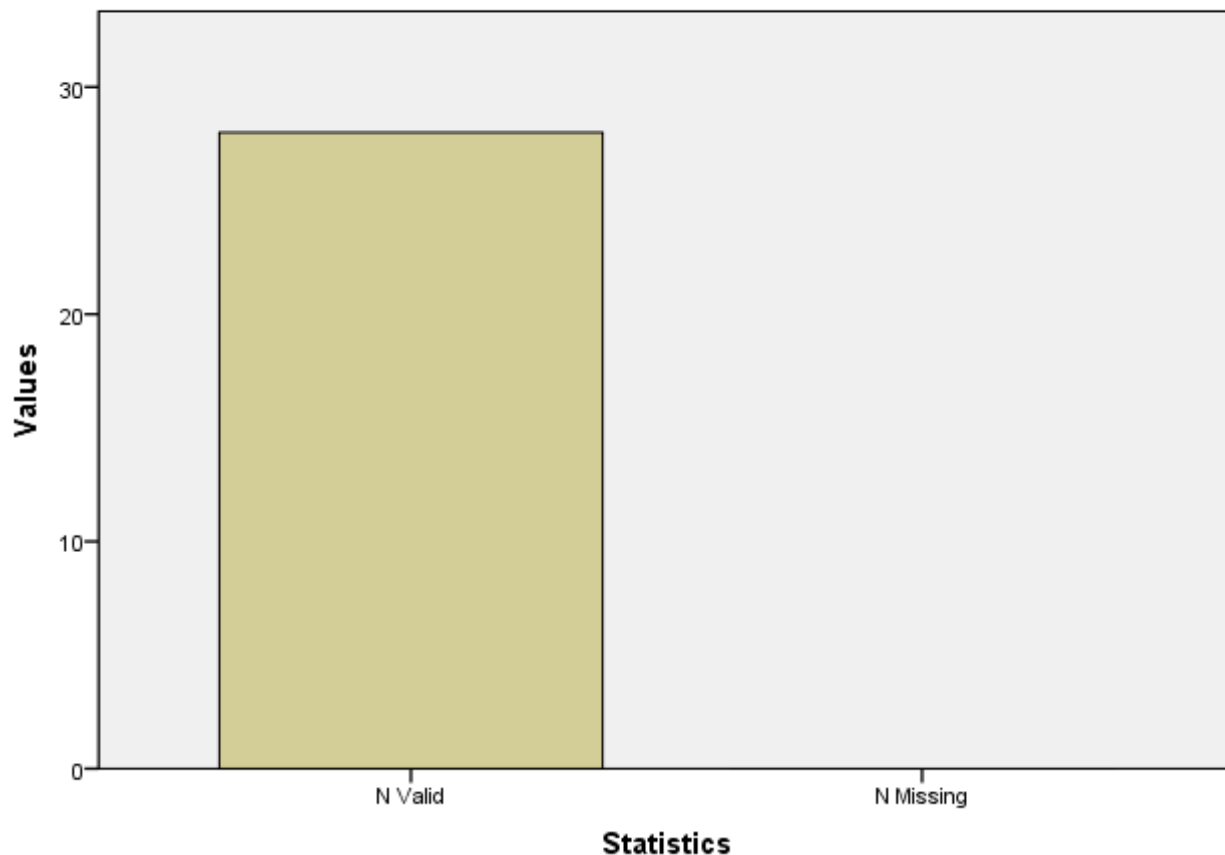
Διάγραμμα 8

ΕΡΩΤΗΣΗ 3: ΕΠΙΔΡΑ ΣΤΗ ΔΙΑΙΩΝΙΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΣΤΗ ΓΙΓΑΝΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, Η ΣΥΝΕΠΩΣ ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ3

Διάγραμμα 9

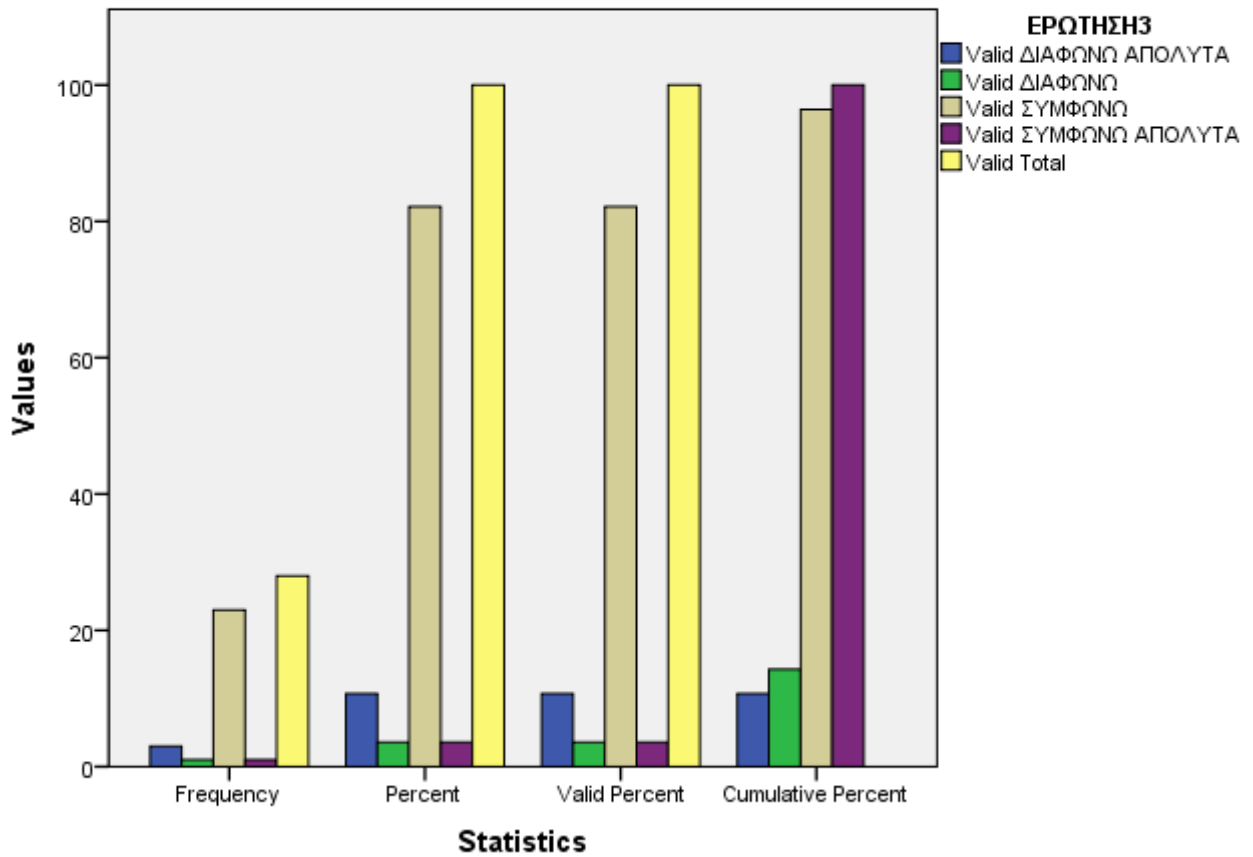
Η ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	3	10,7	10,7	10,7
ΔΙΑΦΩΝΩ	1	3,6	3,6	14,3
ΣΥΜΦΩΝΩ	23	82,1	82,1	96,4
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 7

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 3 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, ο 1 απάντησε διαφωνώ, οι 23 απάντησαν συμφωνώ και ο 1 απάντησε συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ3

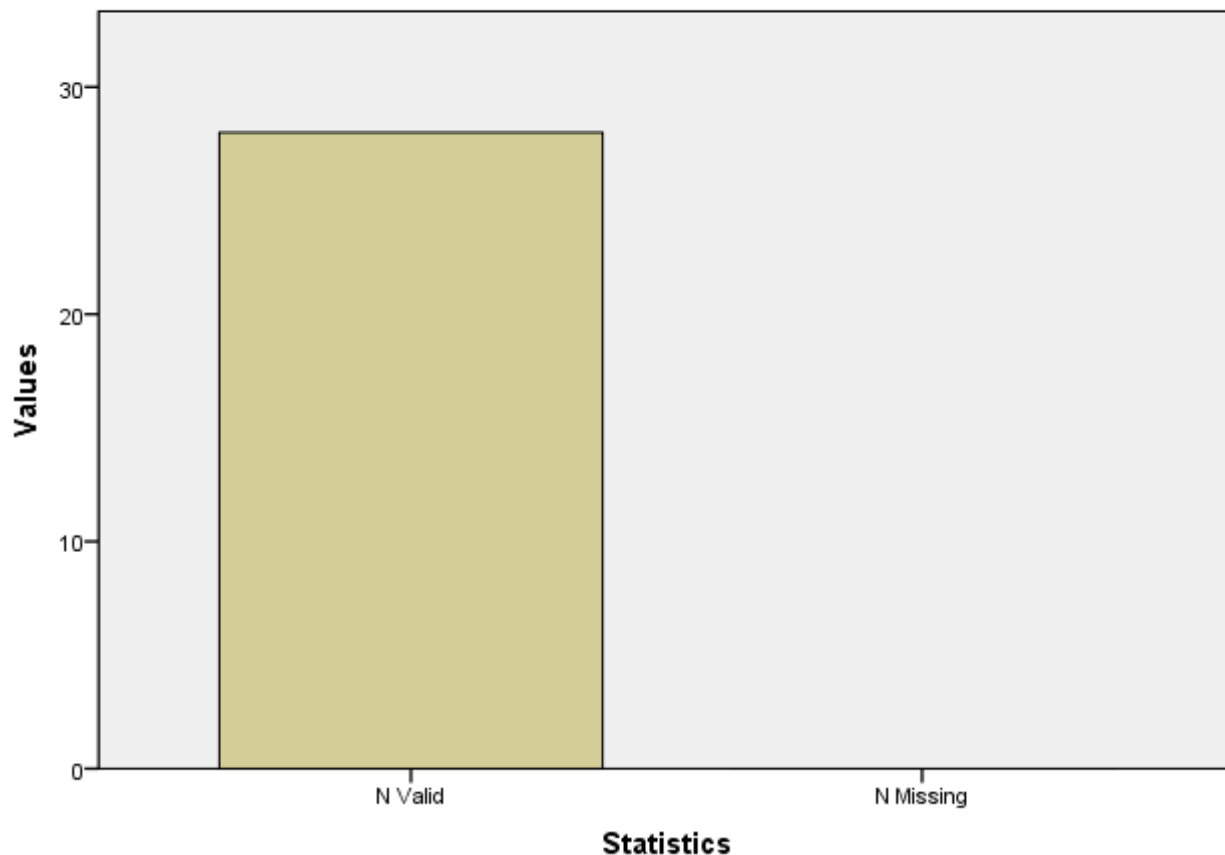
Διάγραμμα 10

ΕΡΩΤΗΣΗ 4: Η ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙΔΡΑ ΣΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ4

Διάγραμμα 11

ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙΔΡΑ

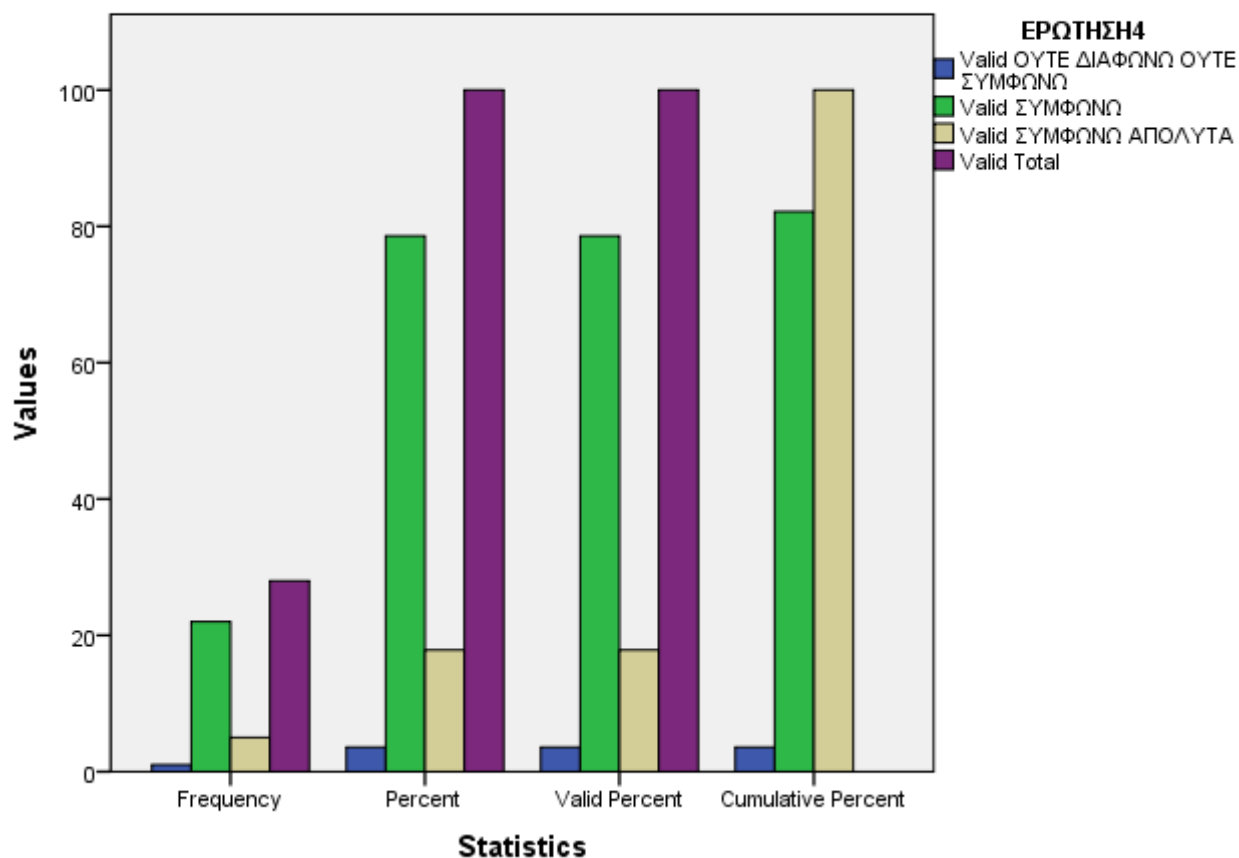
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	1	3,6	3,6	3,6
	ΣΥΜΦΩΝΩ	22	78,6	78,6	82,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	17,9	17,9	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 8

Από τους 28 ερωτηθέντες ο 1 απάντησε ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 22 απάντησαν συμφωνώ και οι 5 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ4

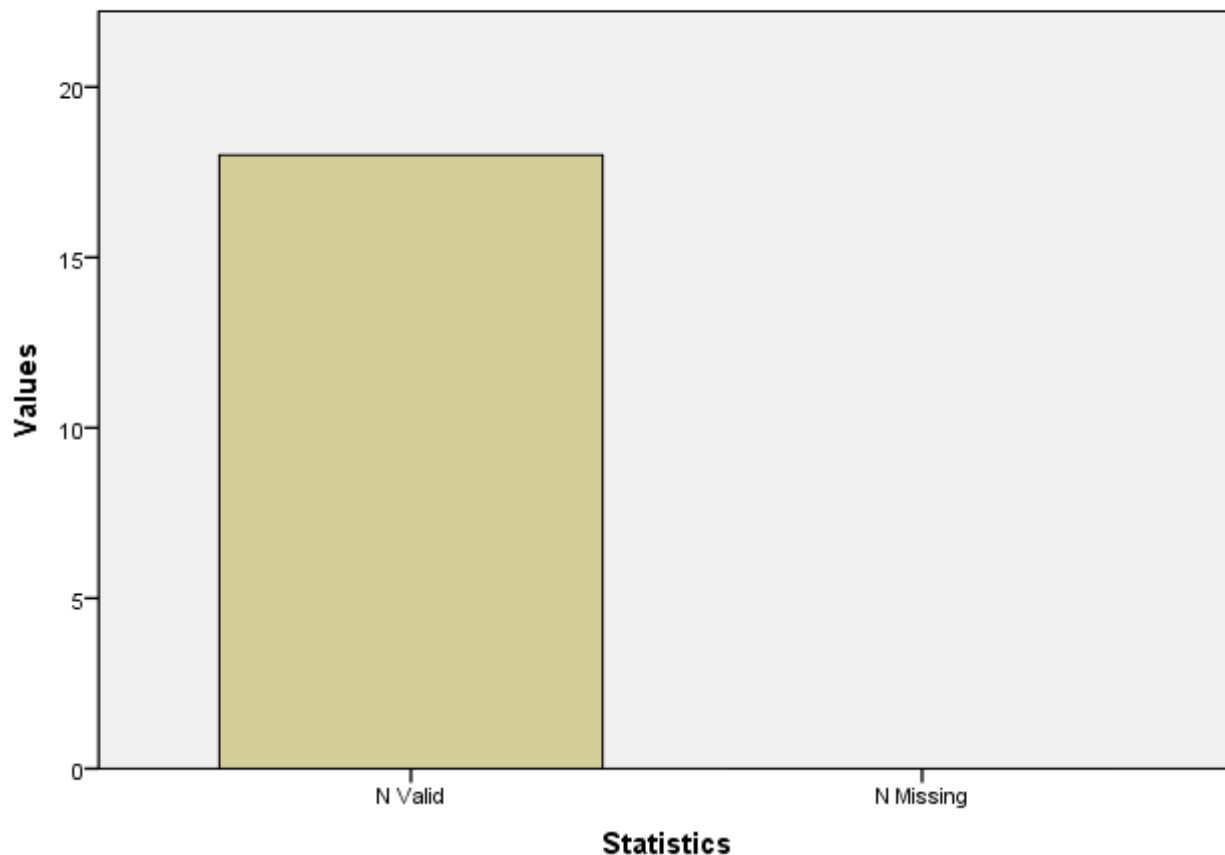
Διάγραμμα 12

ΕΡΩΤΗΣΗ 5: Η ΥΠΑΡΞΗ ΕΝΟΣ ΑΔΙΑΦΘΟΡΟΥ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΑΠΑΛΛΑΓΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΣΥΝΤΕΧΝΙΑΚΑ ΣΥΝΔΡΟΜΑ ΜΕ ΑΥΣΤΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΘΑ ΠΕΡΙΟΡΙΖΕ ΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ;

STATISTICS

N	Valid	18
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ5

Διάγραμμα 13

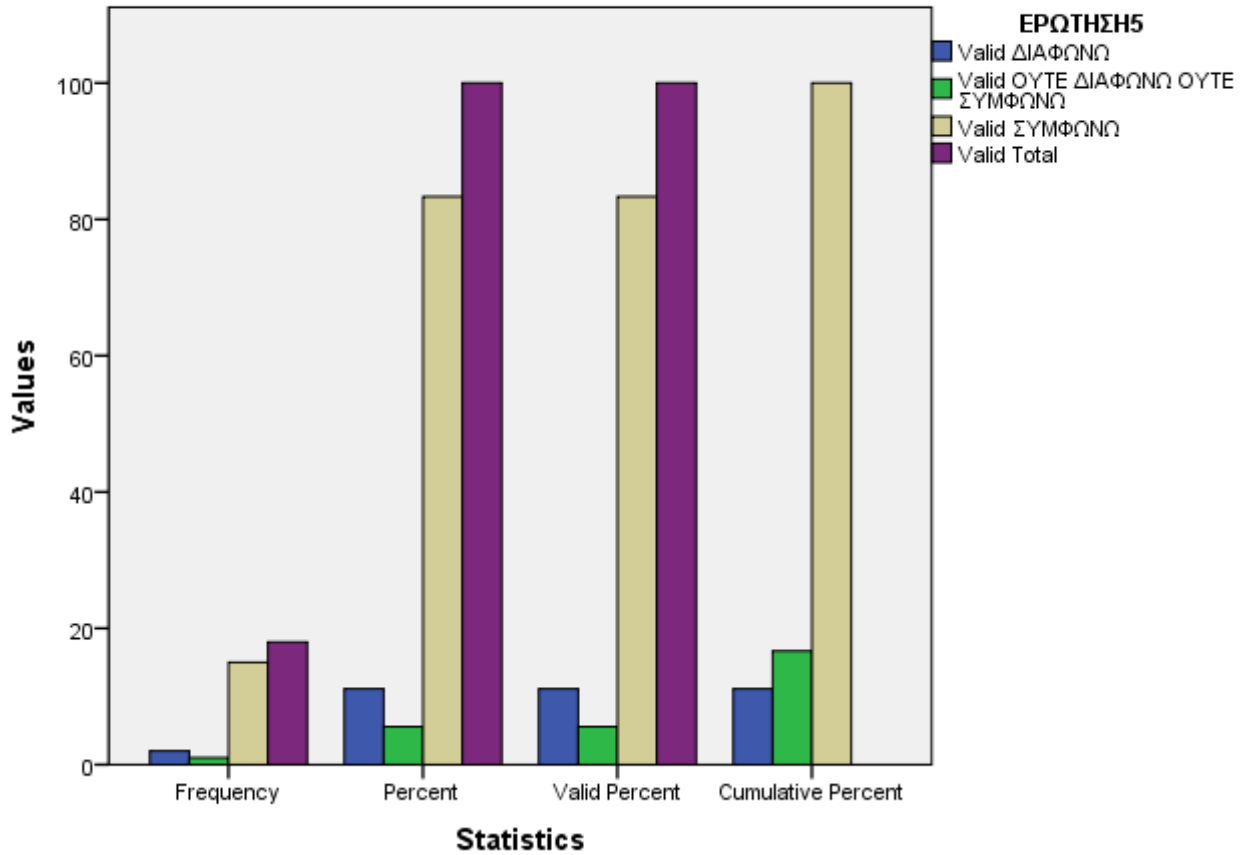
ΑΔΙΑΦΟΡΟΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ	2	11,1	11,1	11,1
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	1	5,6	5,6	16,7
ΣΥΜΦΩΝΩ	15	83,3	83,3	100,0
Total	18	100,0	100,0	

Πίνακας 9

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 11 απάντησαν διαφωνώ, ο 1 απάντησε ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ και οι 15 απάντησαν συμφωνώ.

ΕΡΩΤΗΣΗ5

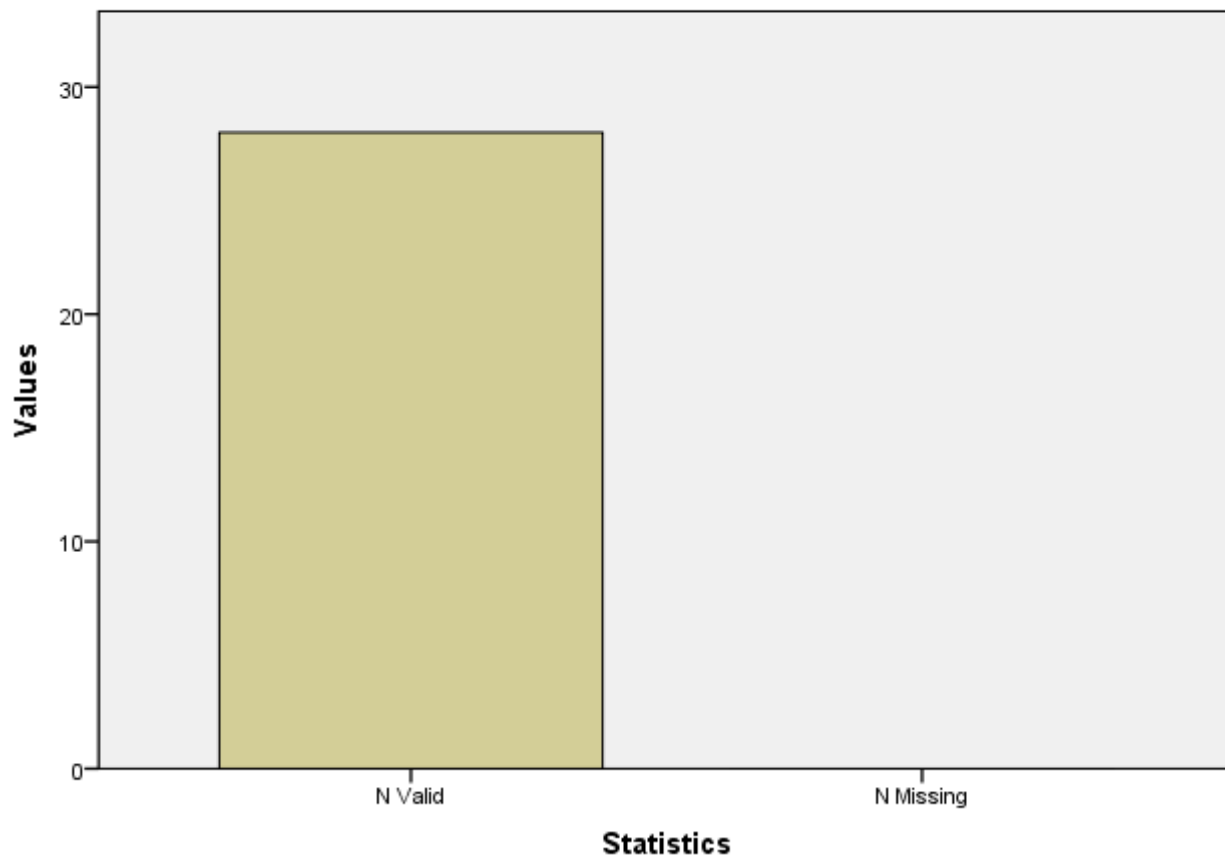
Διάγραμμα 14

ΕΡΩΤΗΣΗ 6: ΘΑ ΕΙΧΕ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Η ΕΙΣΠΡΑΞΗ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΑΝ ΤΟΝ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΑΝ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ6

Διάγραμμα 15

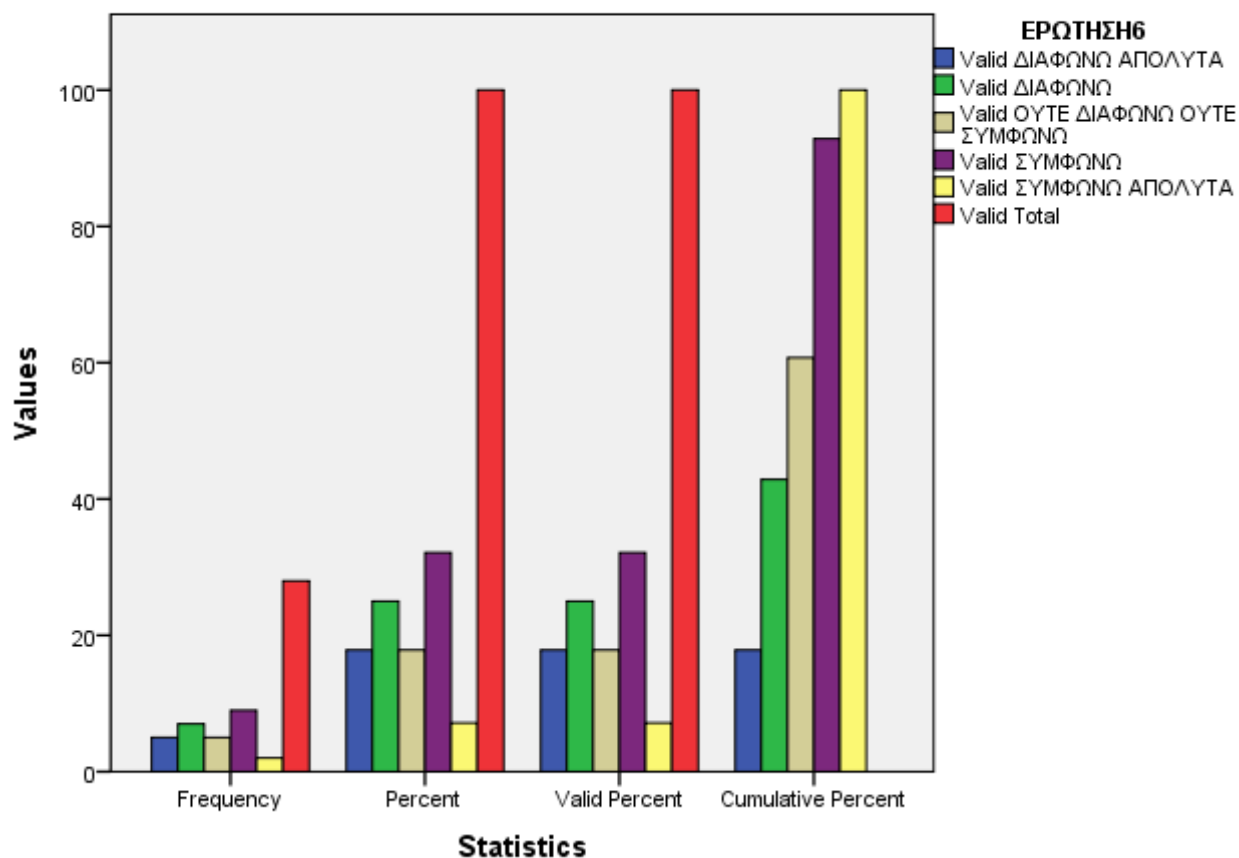
ΕΙΣΠΡΑΞΗ ΦΟΡΩΝ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	17,9	17,9	17,9
	ΔΙΑΦΩΝΩ	7	25,0	25,0	42,9
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	5	17,9	17,9	60,7
	ΣΥΜΦΩΝΩ	9	32,1	32,1	92,9
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 10

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 5 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 7 απάντησαν διαφωνώ, οι 5 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 9 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ6

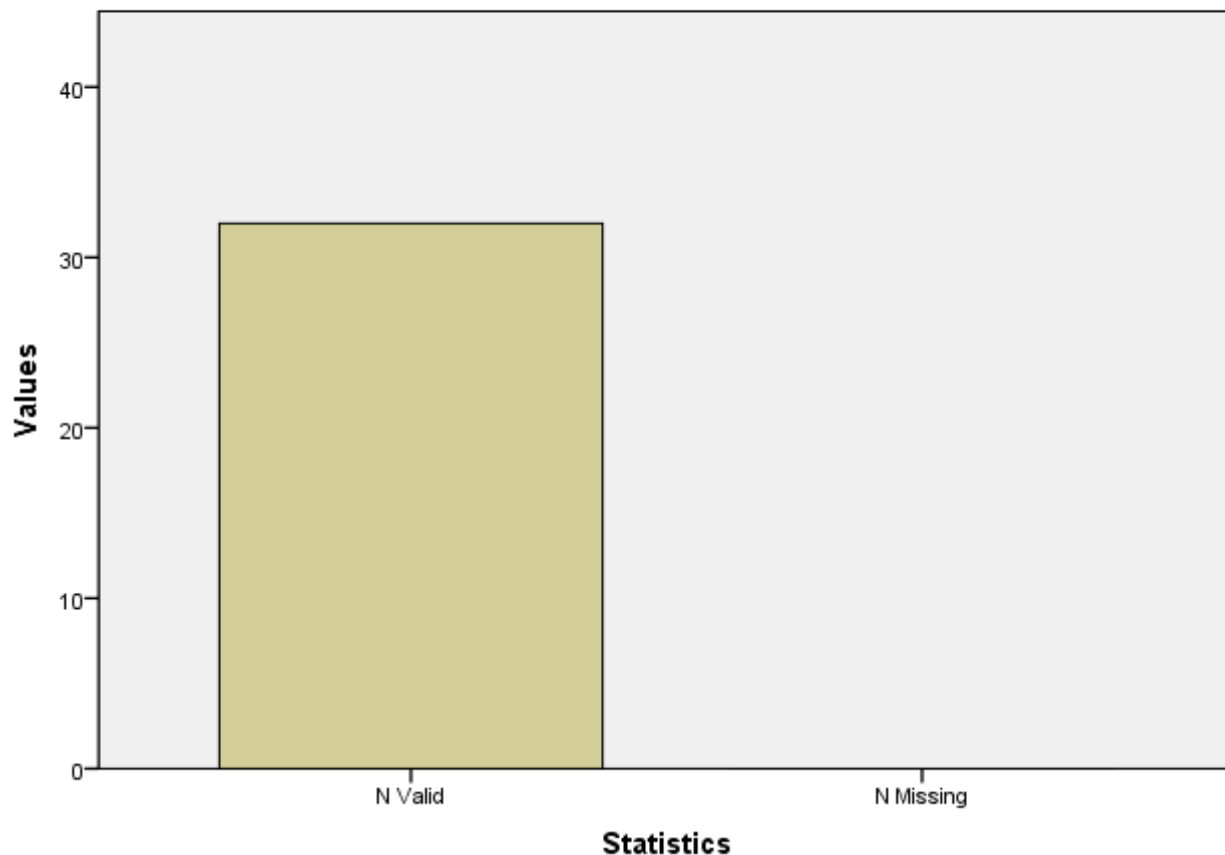
Διάγραμμα 16

ΕΡΩΤΗΣΗ 7: Η ΑΝΑΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΙΣΠΡΑΞΗΣ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΑΠΟ ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΘΑ ΕΦΕΡΝΕ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ;

STATISTICS

N	Valid	32
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ7

Διάγραμμα 17

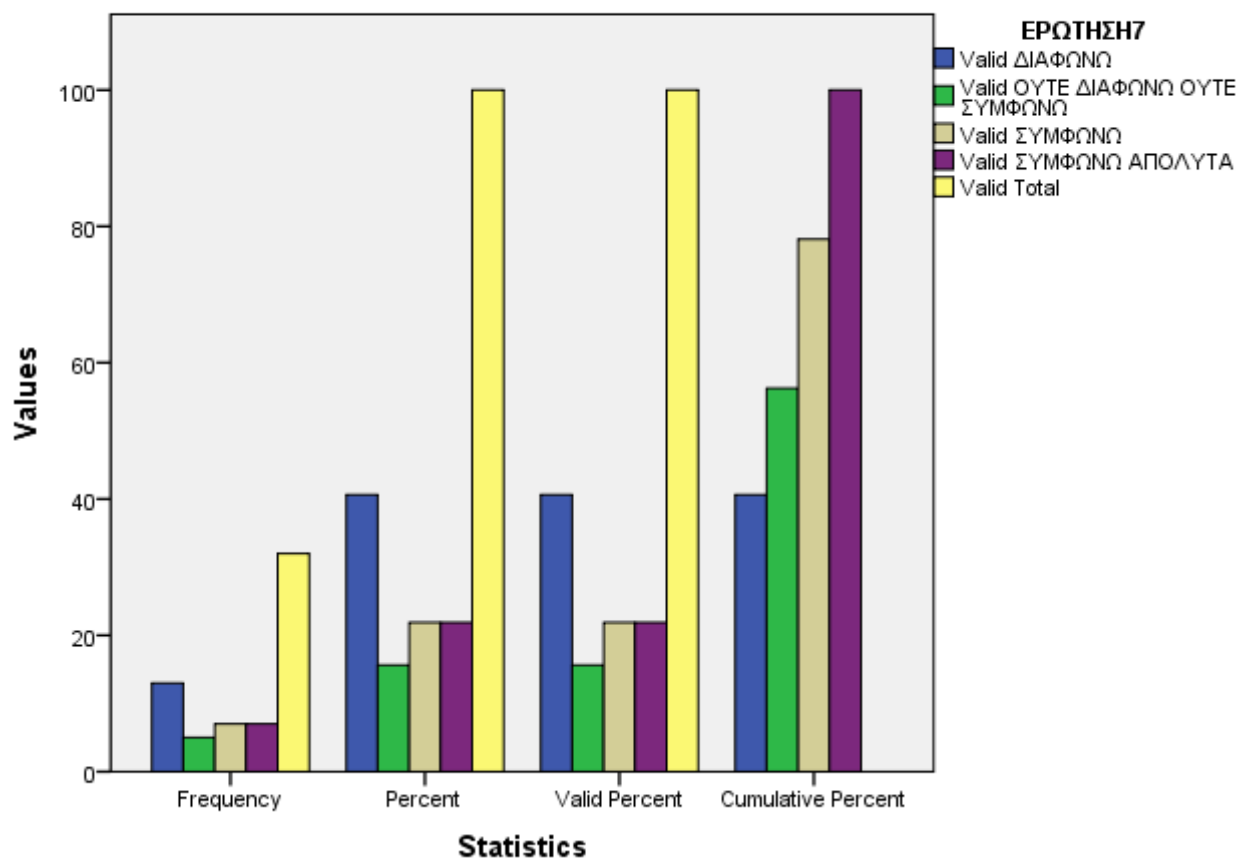
ΑΝΑΘΕΣΗ ΕΙΣΦΟΡΩΝ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ	13	40,6	40,6	40,6
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	5	15,6	15,6	56,3
ΣΥΜΦΩΝΩ	7	21,9	21,9	78,1
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	7	21,9	21,9	100,0
Total	32	100,0	100,0	

Πίνακας 11

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 13 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 5 απάντησαν διαφωνώ, οι 7 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 7 απάντησαν συμφωνώ και οι 7 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ7

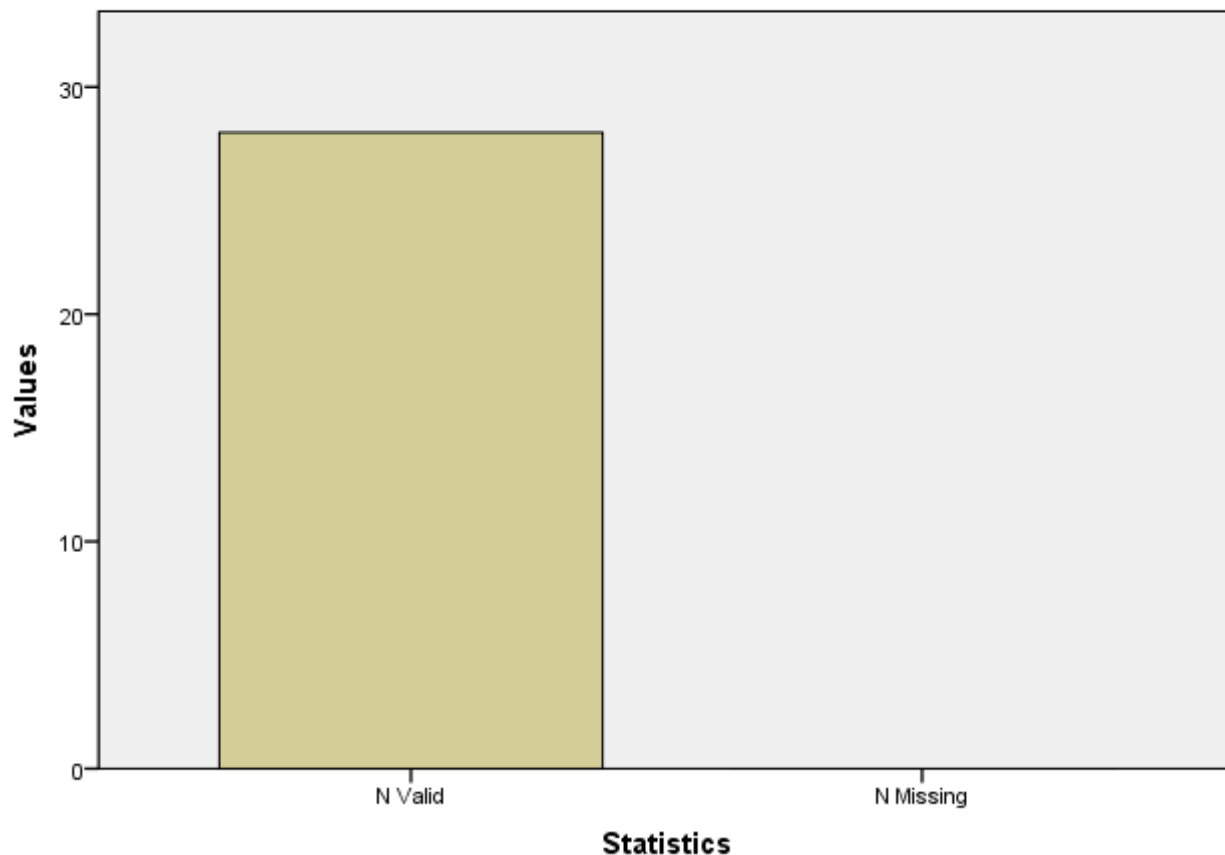

Διάγραμμα 18

ΕΡΩΤΗΣΗ 8: ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΣΠΟΤ ΣΤΗ ΔΗΜΘΙΟΥΡΓΙΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ; STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ8

Διάγραμμα 19

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΣΠΟΤ

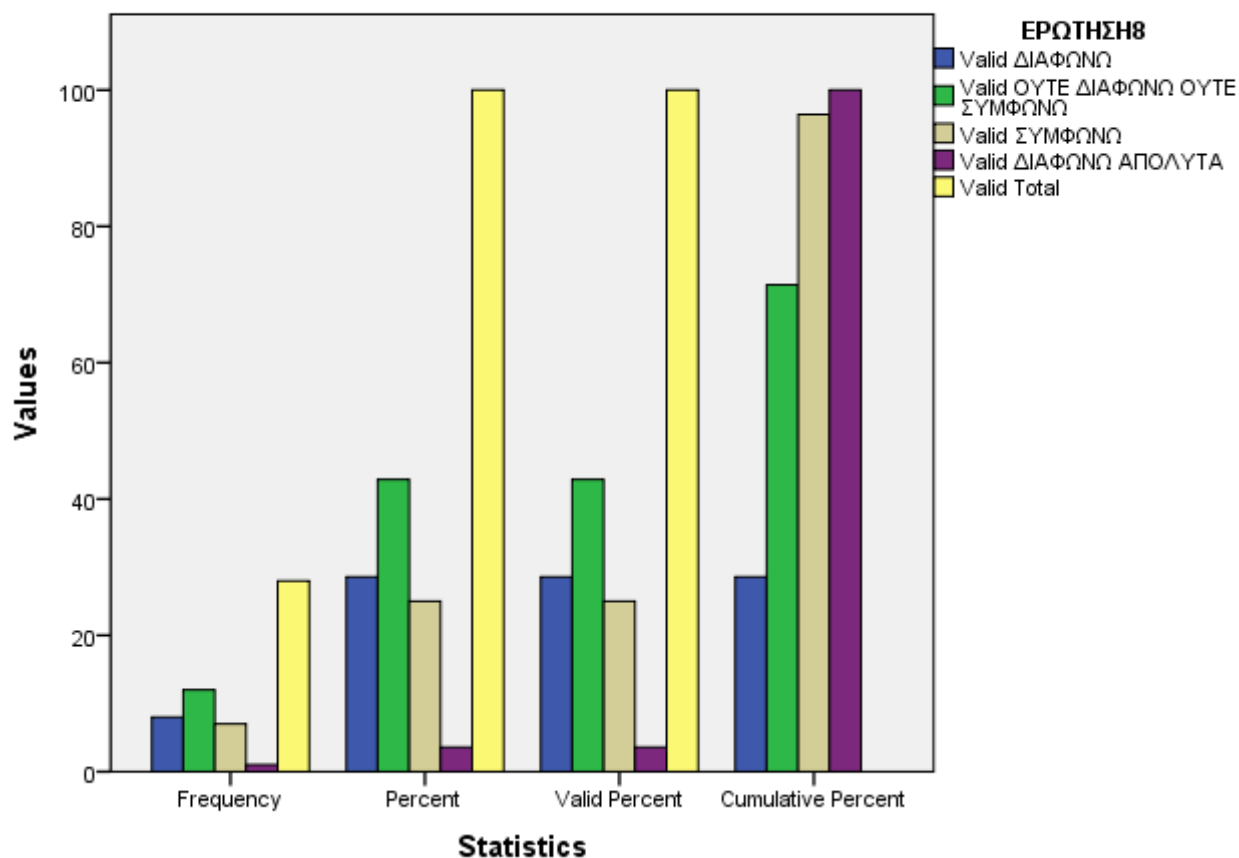
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ	8	28,6	28,6	28,6
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	12	42,9	42,9	71,4
	ΣΥΜΦΩΝΩ	7	25,0	25,0	96,4
	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 12

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 8 απάντησαν διαφωνώ, οι 12 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 7 απάντησαν συμφωνώ και 1 απάντησε συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ8

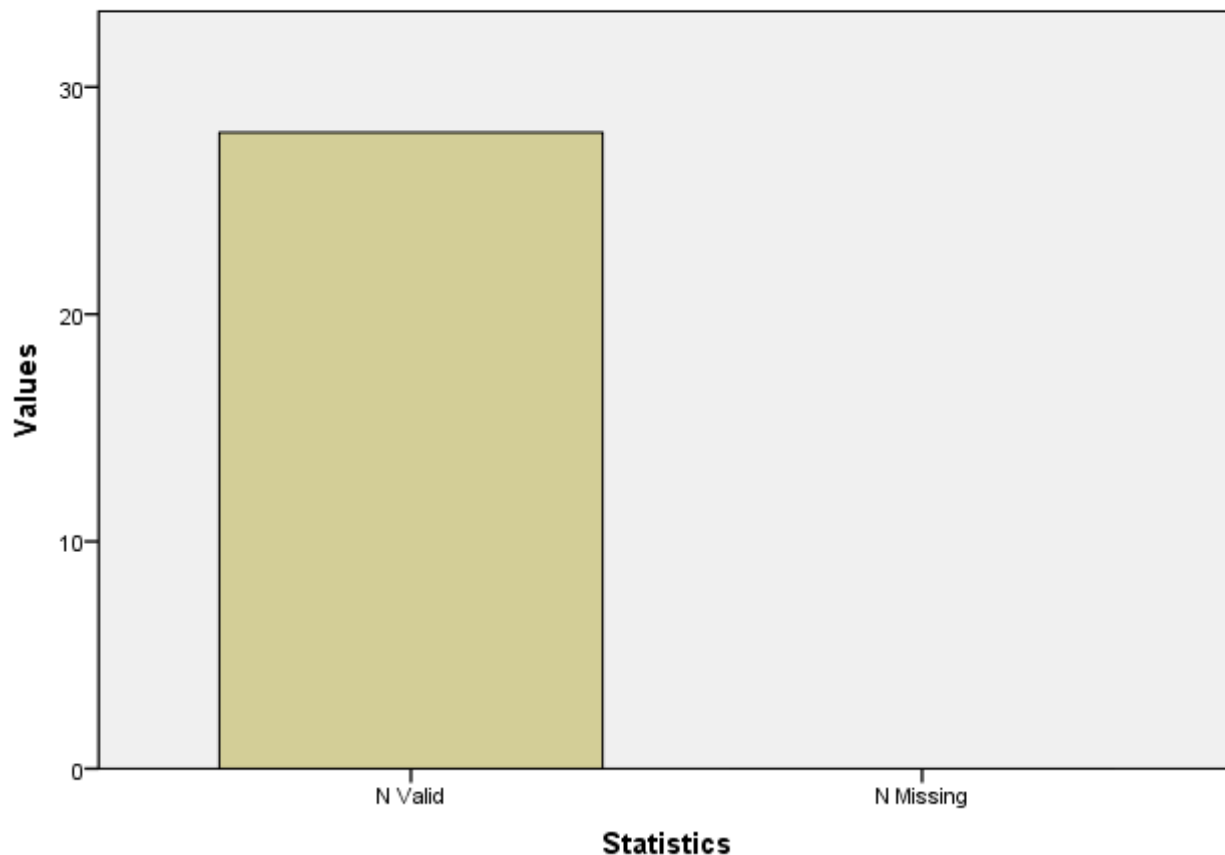
Διάγραμμα 20

ΕΡΩΤΗΣΗ 9: ΤΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΣΠΟΤ ΒΟΗΘΑΝΕ ΣΤΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΩ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ9

Διάγραμμα 21

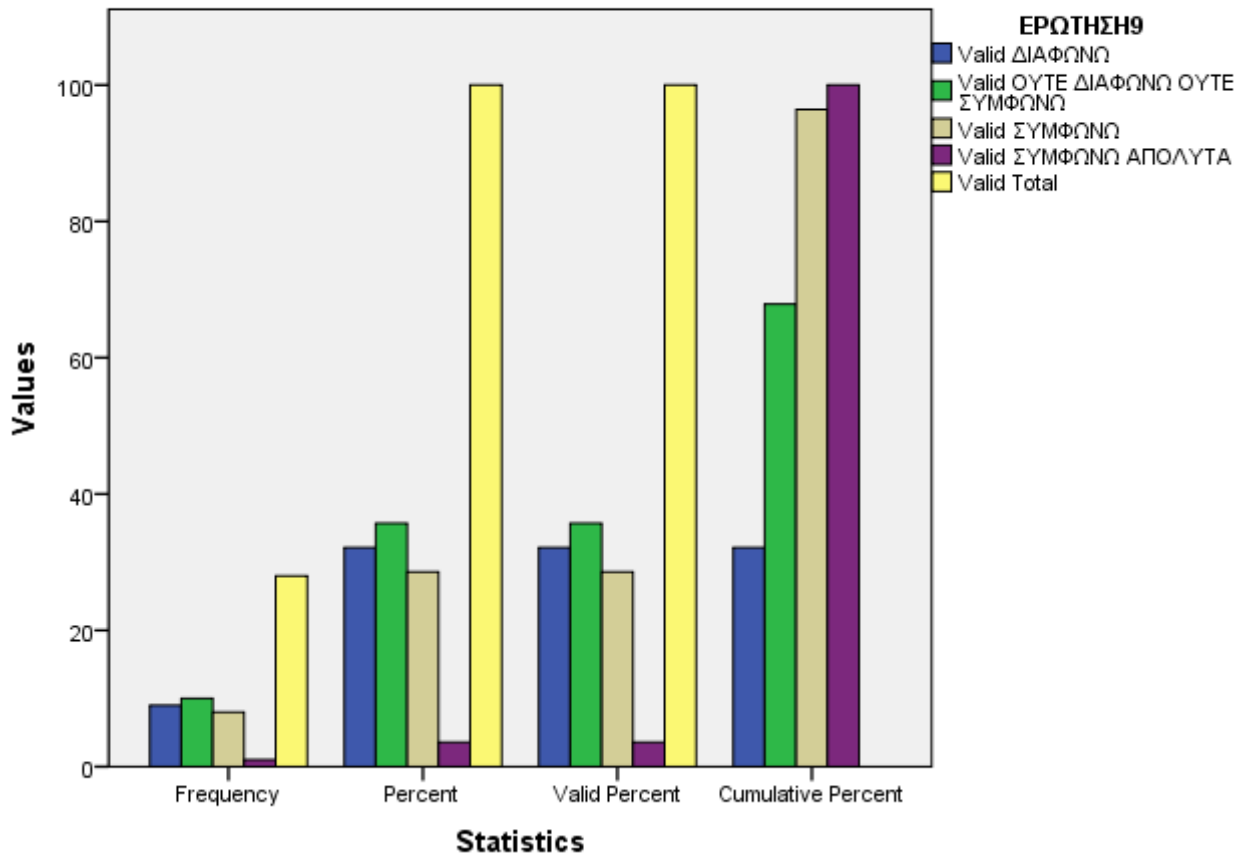
ΔΙΑΦΗΜΙΣΤΙΚΑ ΣΠΟΤ ΒΟΗΘΑΝΕ ΣΤΗΣΥΝΕΙΔΗΣΗ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ	9	32,1	32,1	32,1
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	10	35,7	35,7	67,9
ΣΥΜΦΩΝΩ	8	28,6	28,6	96,4
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 13

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 9 απάντησαν διαφωνώ, οι 10 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 8 απάντησαν συμφωνώ και 1 απάντησε συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ9

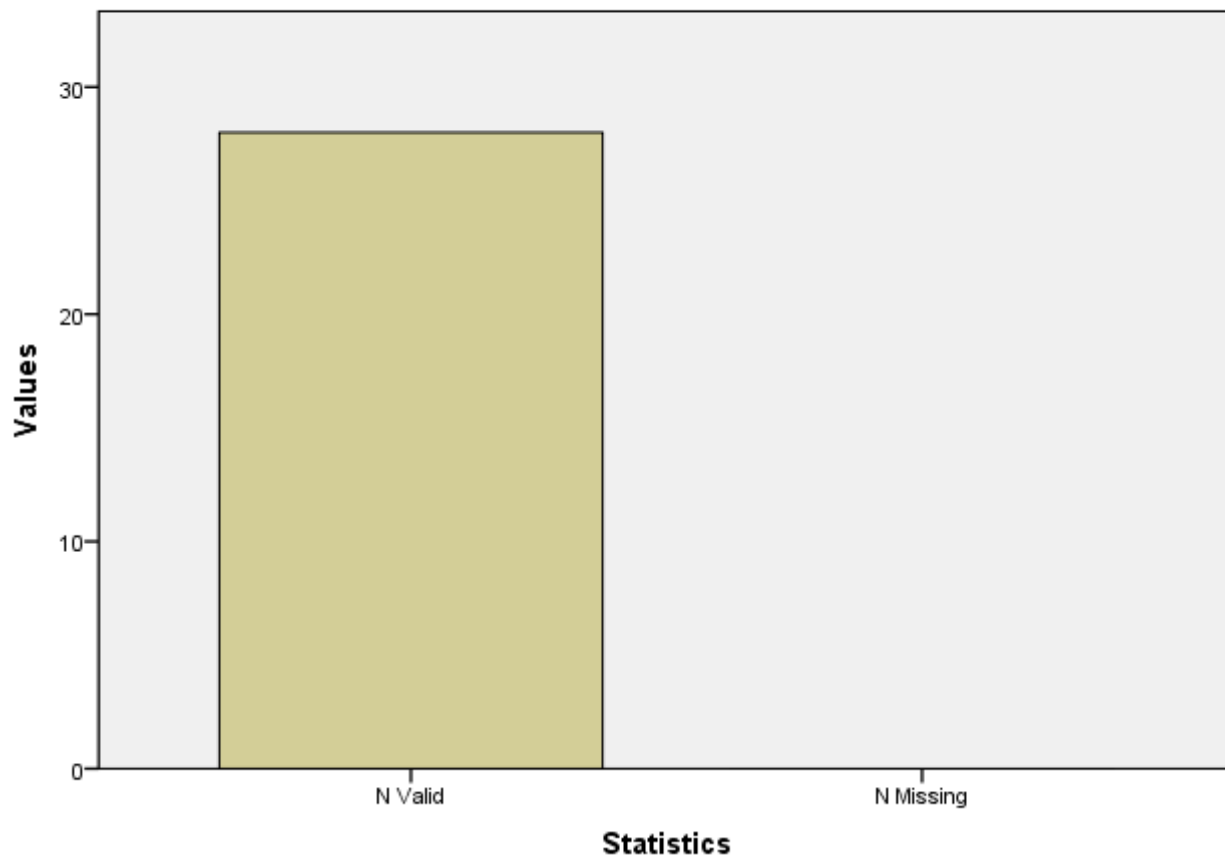

Διάγραμμα 22

ΕΡΩΤΗΣΗ 10: ΣΕ ΕΝΑ ΚΡΑΤΟΣ ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΟ & ΔΙΕΥΘΑΡΜΕΝΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΝΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΕΥΓΕΙ ΚΑΠΟΙΟΣ; STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ10

Διάγραμμα 23

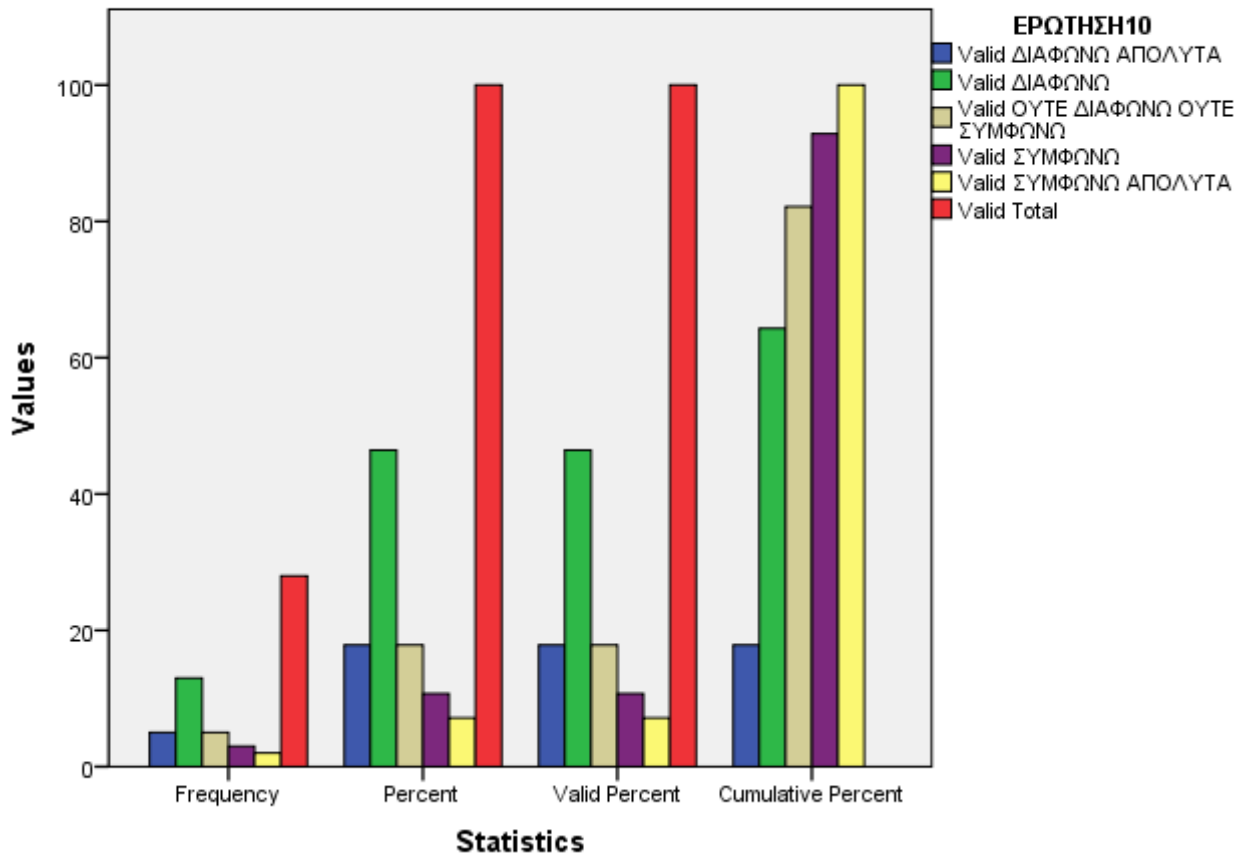
ΚΡΑΤΟΣ ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΟ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	17,9	17,9	17,9
	ΔΙΑΦΩΝΩ	13	46,4	46,4	64,3
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	5	17,9	17,9	82,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	92,9
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 14

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 5 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 13 απάντησαν διαφωνώ, οι 5 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 3 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ10

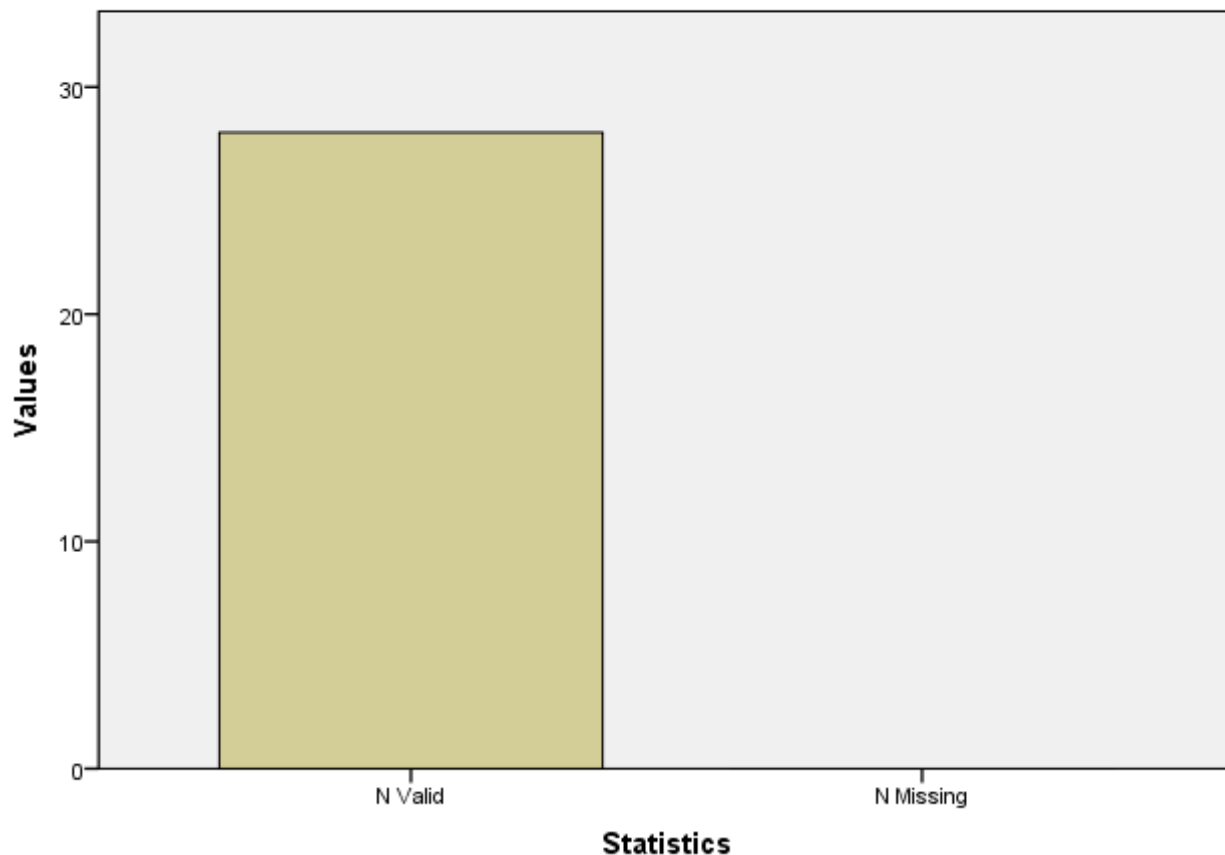

Διάγραμμα 24

ΕΡΩΤΗΣΗ 11: ΟΙ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΕΥΓΟΥΝ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΑ ΣΤΑ ΔΙΕΥΘΑΡΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΑ ΚΡΑΤΗ; STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ11

Διάγραμμα 25

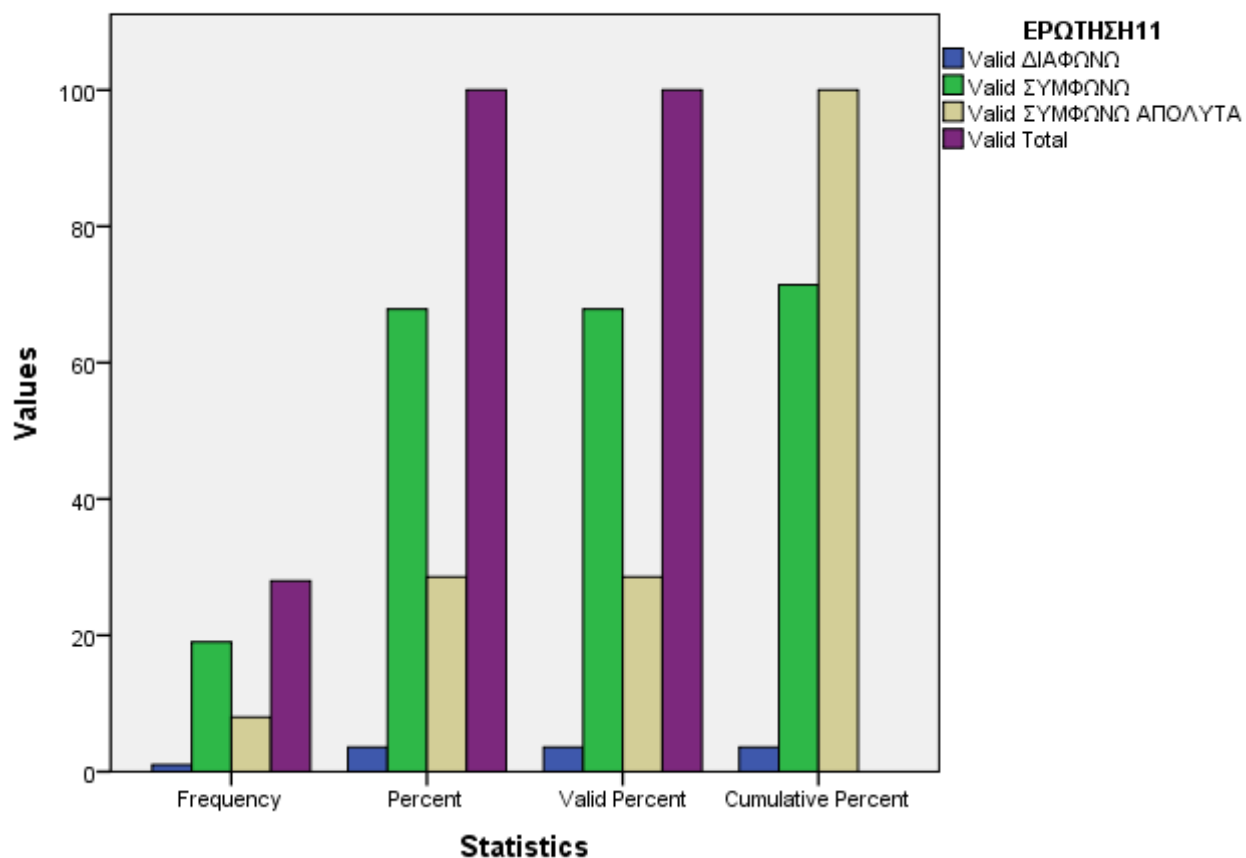
ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΟΙ ΦΟΡΟΔΙΑΦΕΥΓΟΥΝ ΕΥΚΟΛΟΤΕΡΑ ΣΤΑ ΑΝΑΞΙΟΠΙΣΤΑ ΚΡΑΤΗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ	1	3,6	3,6	3,6
	ΣΥΜΦΩΝΩ	19	67,9	67,9	71,4
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	8	28,6	28,6	100,0
Total		28	100,0	100,0	

Πίνακας 15

Από τους 28 ερωτηθέντες ο 1 απάντησε διαφωνώ, οι 19 απάντησαν συμφωνώ και οι 8 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ11

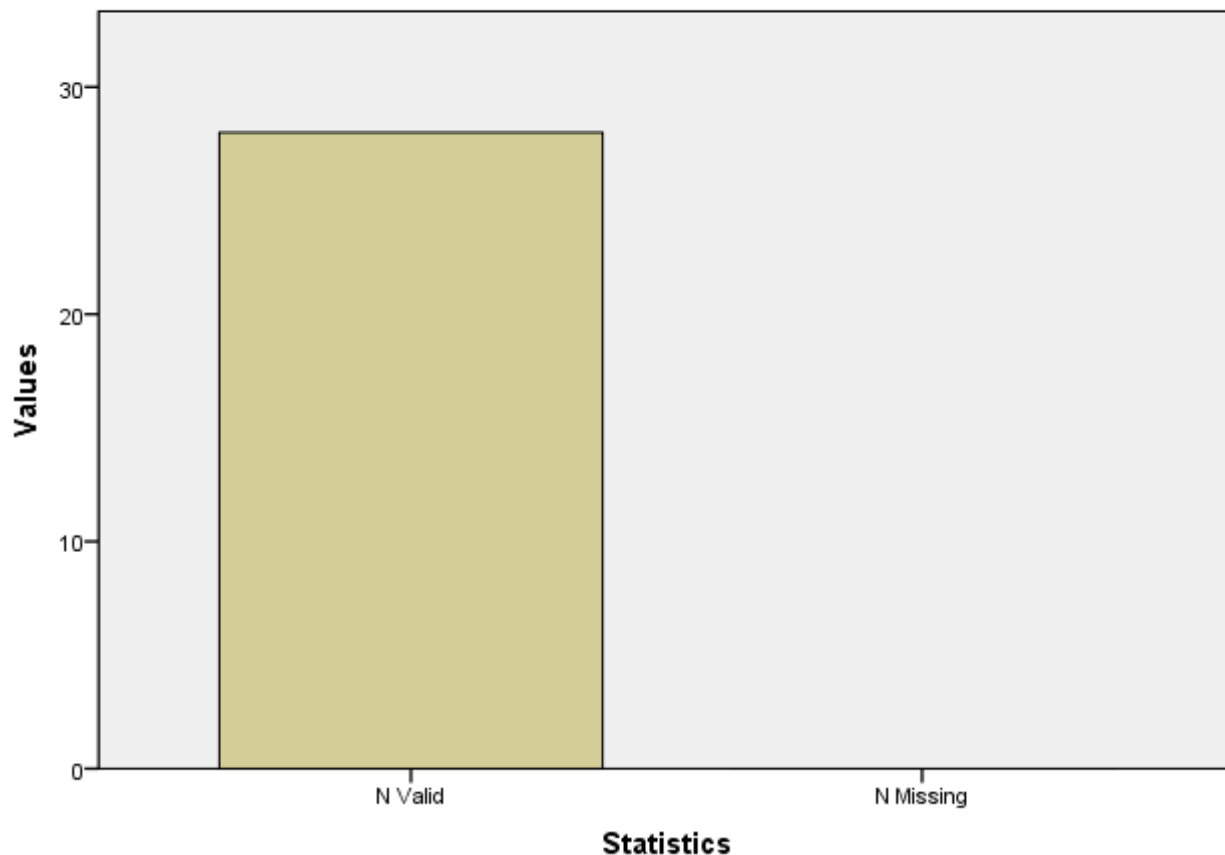
Διάγραμμα 26

ΕΡΩΤΗΣΗ 12: Η ΣΥΝΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ ΔΡΑ ΚΑΤΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ12

Διάγραμμα 27

ΣΥΝΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΛΟΓΙΣΤΩΝ

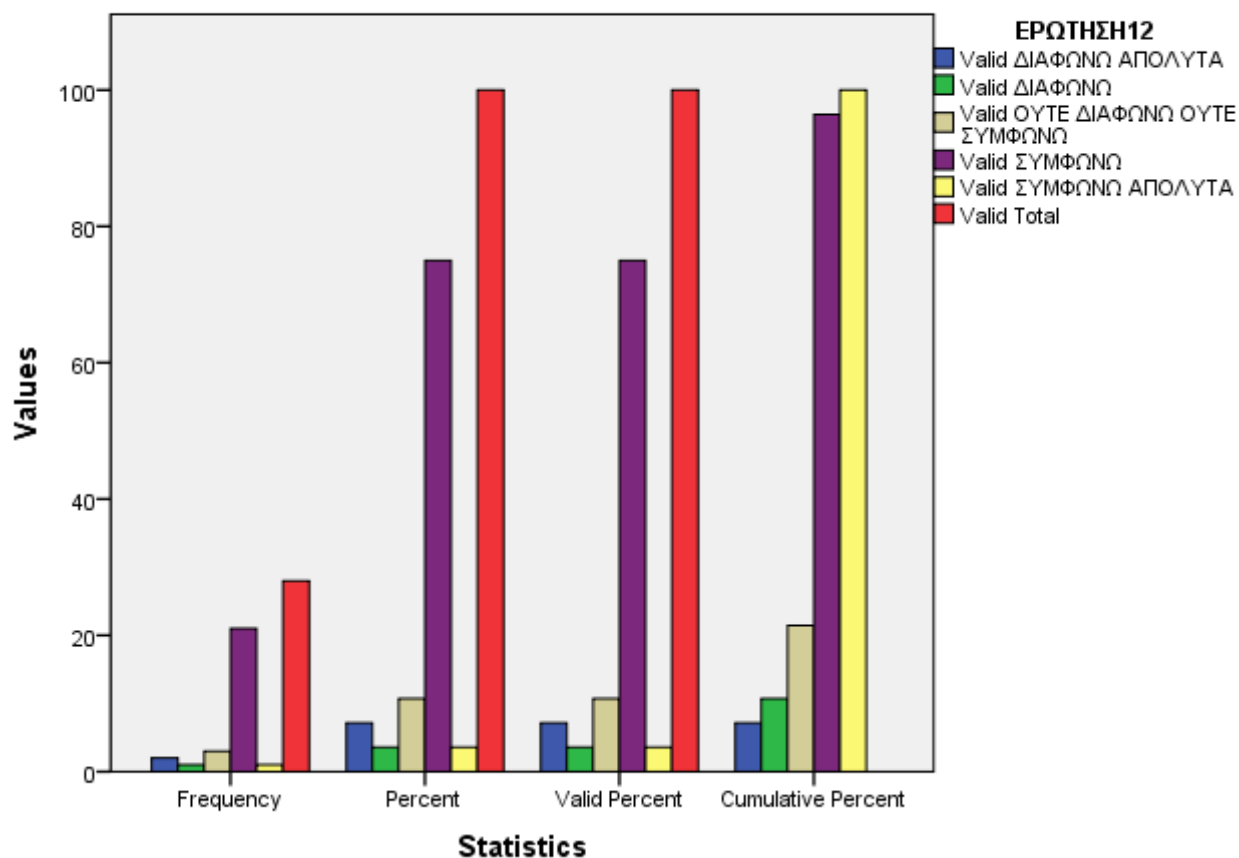
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	7,1
	ΔΙΑΦΩΝΩ	1	3,6	3,6	10,7
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	21,4
	ΣΥΜΦΩΝΩ	21	75,0	75,0	96,4
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 16

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 2 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, ο 1 απάντησε διαφωνώ, οι 3 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 21 απάντησαν συμφωνώ και ο 1 απάντησε συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ12

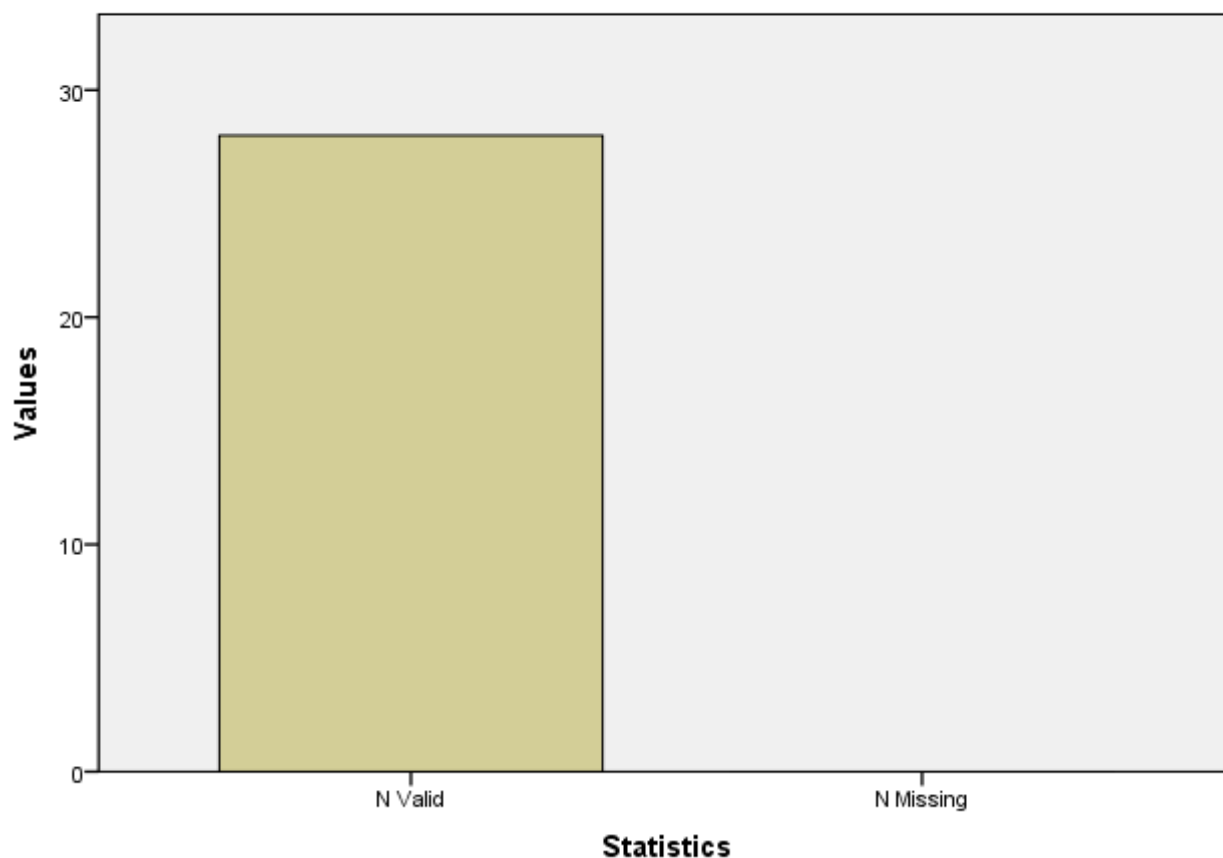
Διάγραμμα 28

ΕΡΩΤΗΣΗ 13: ΟΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ ΠΕΡΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΛΟΓΟ ΤΗΣ ΣΥΝΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑΣ:

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ13

Διάγραμμα 29

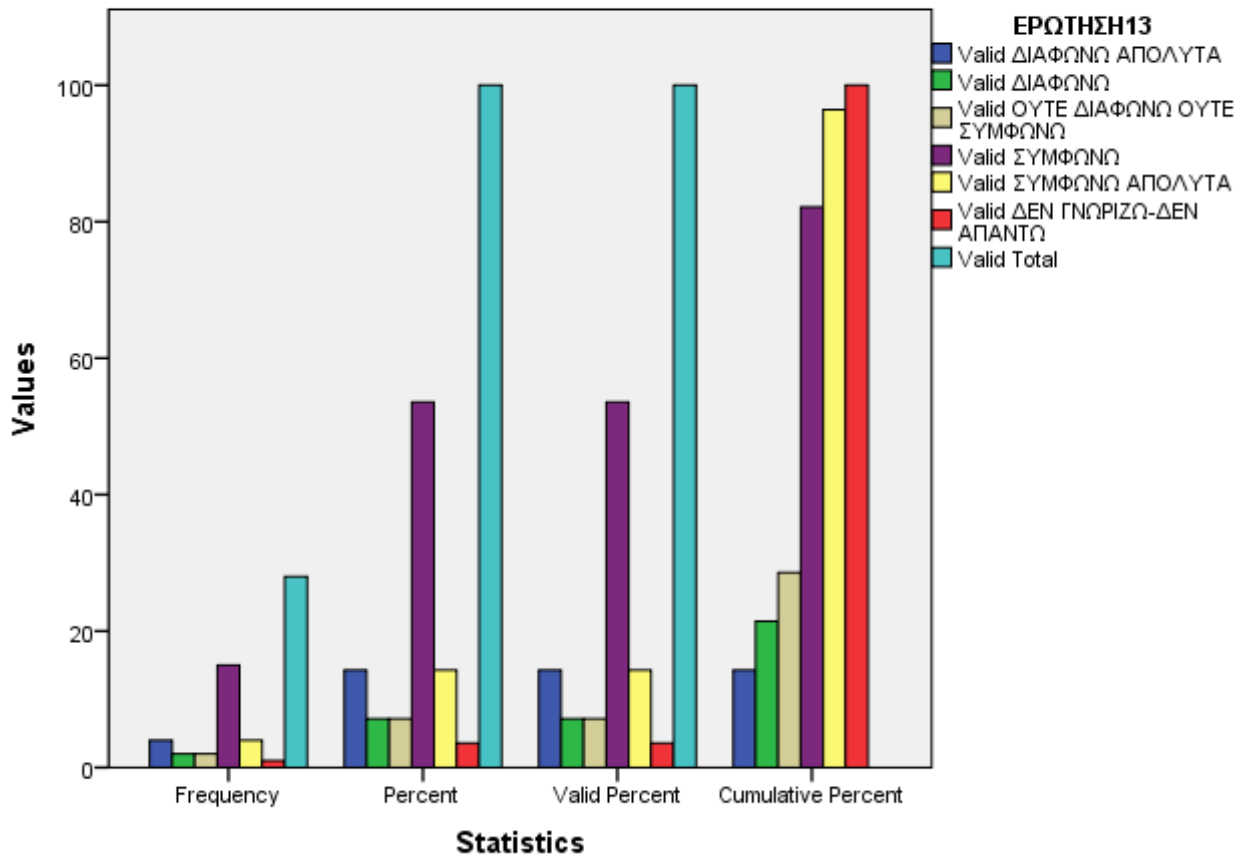
ΟΙ ΛΟΓΙΣΤΕΣ ΠΕΡΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	14,3
	ΔΙΑΦΩΝΩ	2	7,1	7,1	21,4
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	2	7,1	7,1	28,6
	ΣΥΜΦΩΝΩ	15	53,6	53,6	82,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	96,4
	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ-ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	1	3,6	3,6	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 17

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 4 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 2 απάντησαν διαφωνώ, οι 2 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 15 απάντησαν συμφωνώ, οι 4 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα και ο 1 απάντησε δεν γνωρίζω – δεν απαντώ.

ΕΡΩΤΗΣΗ13

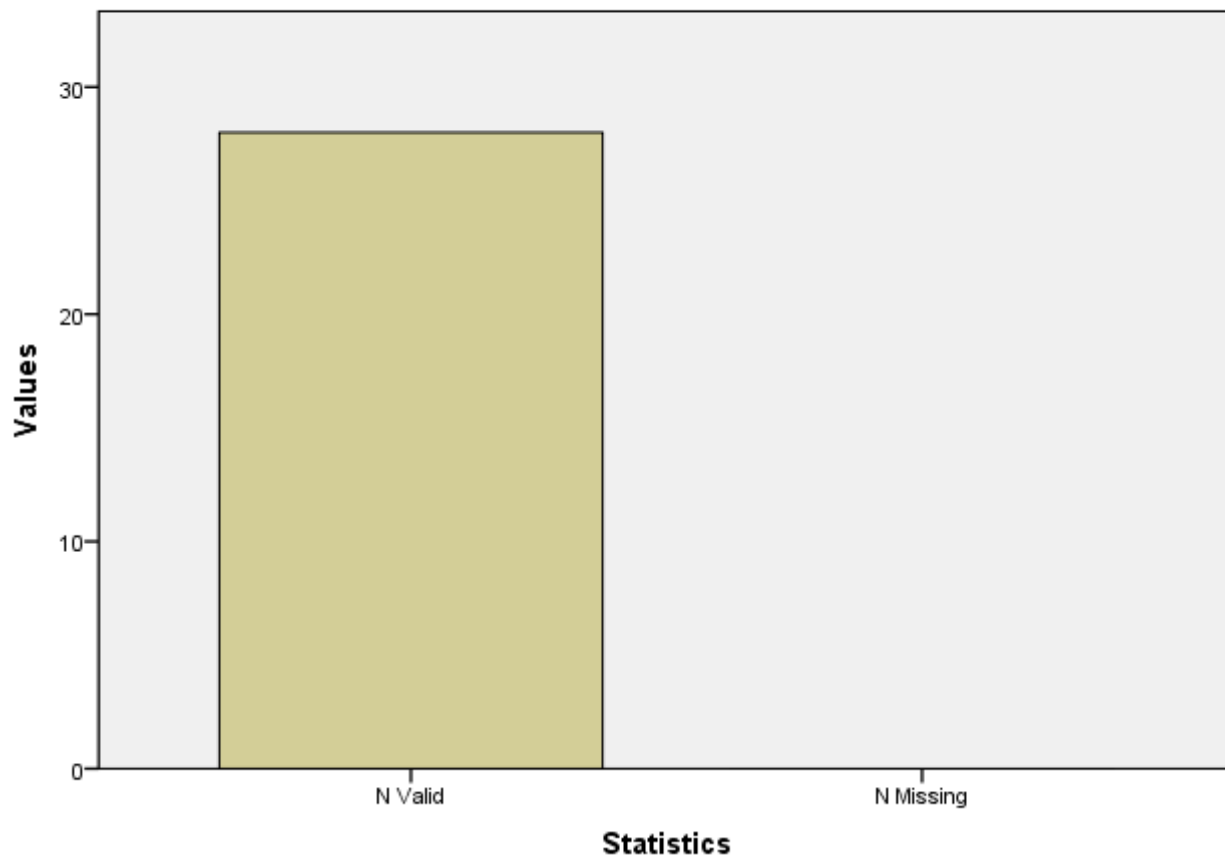
Διάγραμμα 30

ΕΡΩΤΗΣΗ 14: ΕΑΝ Η ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑΤΡΕΠΟΤΑΝ ΣΕ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ ΘΑ ΓΙΝΟΤΑΝ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΑΡΑ ΘΑ ΥΠΗΡΧΕ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ.

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ14

Διάγραμμα 31

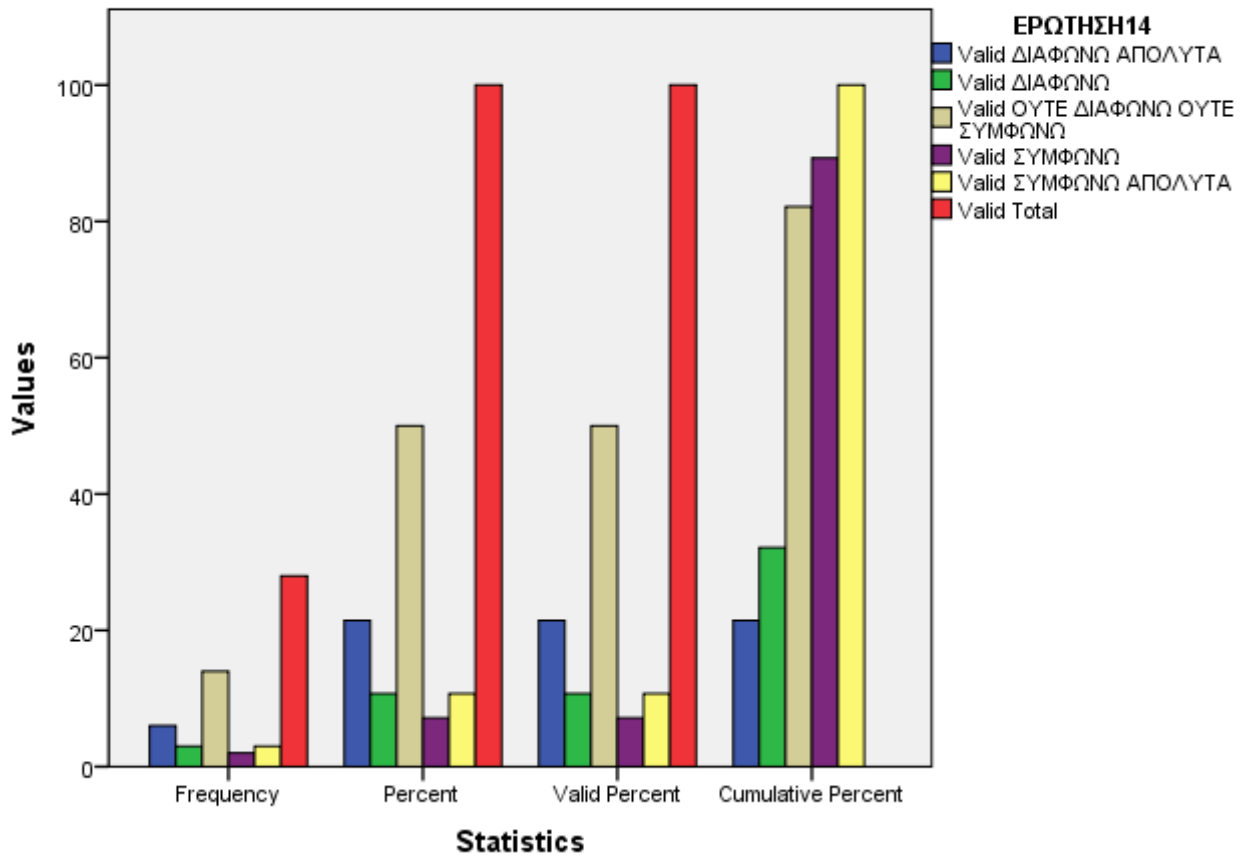
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΗΝ ΑΥΞΗΣΗ ΦΟΡΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	6	21,4	21,4	21,4
	ΔΙΑΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	32,1
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	14	50,0	50,0	82,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ	2	7,1	7,1	89,3
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	3	10,7	10,7	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 18

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 6 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 3 απάντησαν διαφωνώ, οι 14 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 2 απάντησαν συμφωνώ και οι 3 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ14

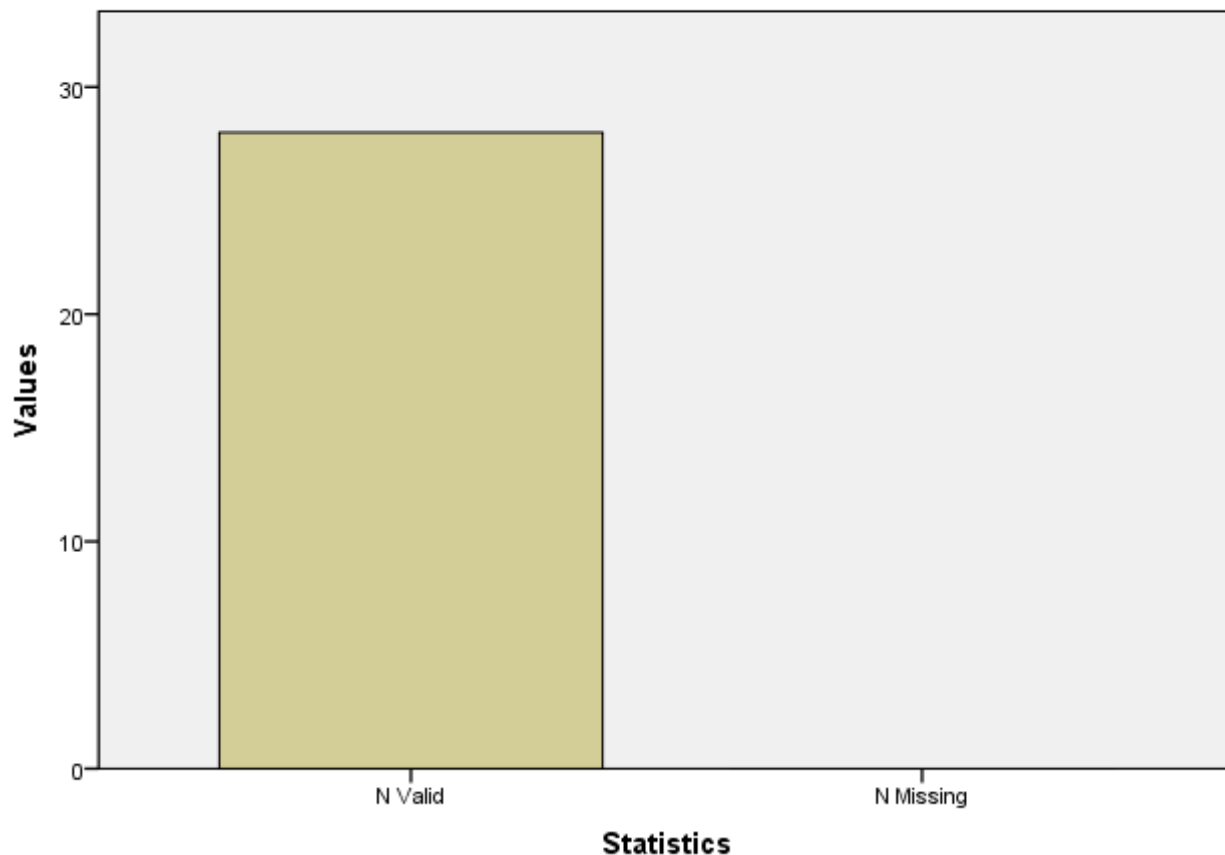
Διάγραμμα 32

ΕΡΩΤΗΣΗ 15: ΘΑ ΠΡΟΤΕΙΝΑΤΕ ΣΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΡΙΣΜΟ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΜΑΣ ΣΕ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ, ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΕΡΓΑΣΙΑ ΑΡΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΙ ΦΟΡΟΙ ΠΡΟΣ ΕΙΣΠΡΑΞΗ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ15

Διάγραμμα 33

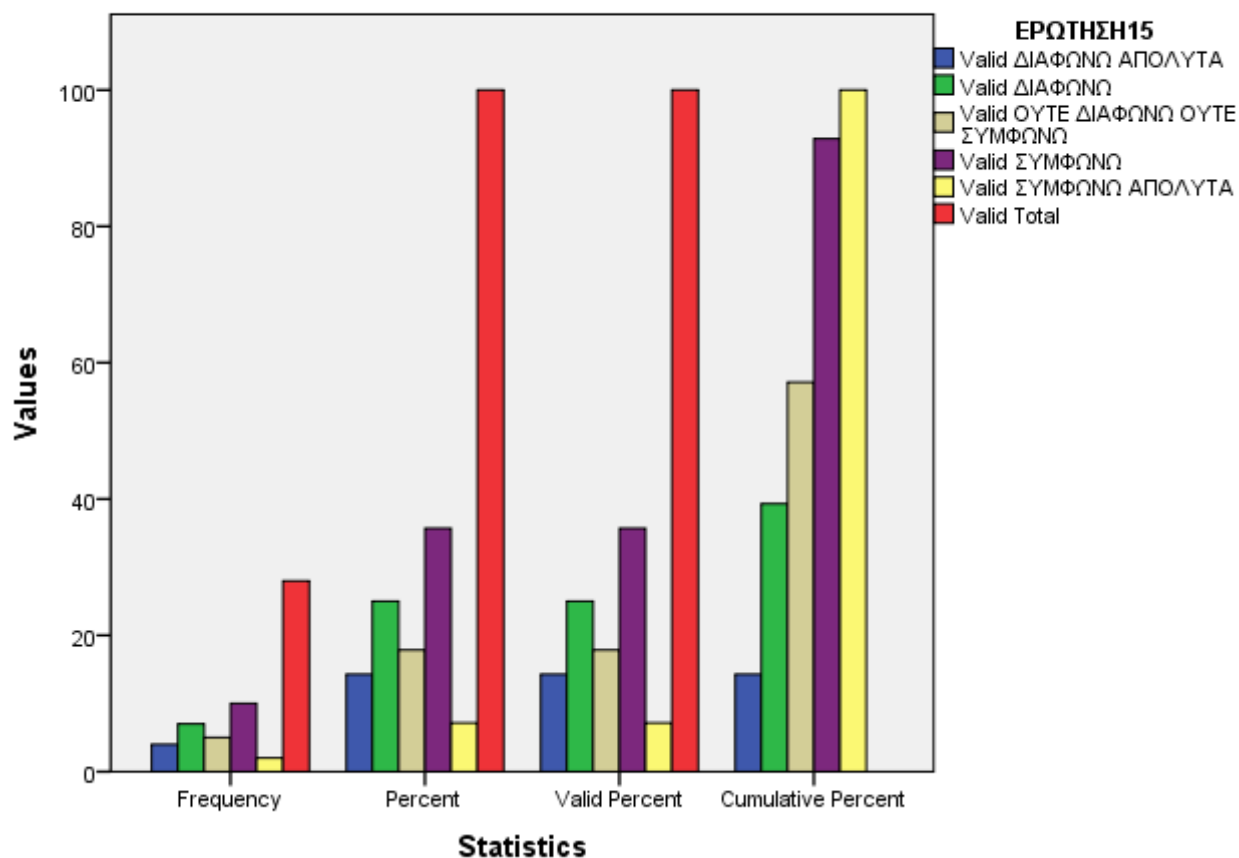
ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΟΝ ΥΠΟΥΡΓΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	14,3
	ΔΙΑΦΩΝΩ	7	25,0	25,0	39,3
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	5	17,9	17,9	57,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ	10	35,7	35,7	92,9
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 19

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 4 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 7 απάντησαν διαφωνώ, οι 5 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 10 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ15

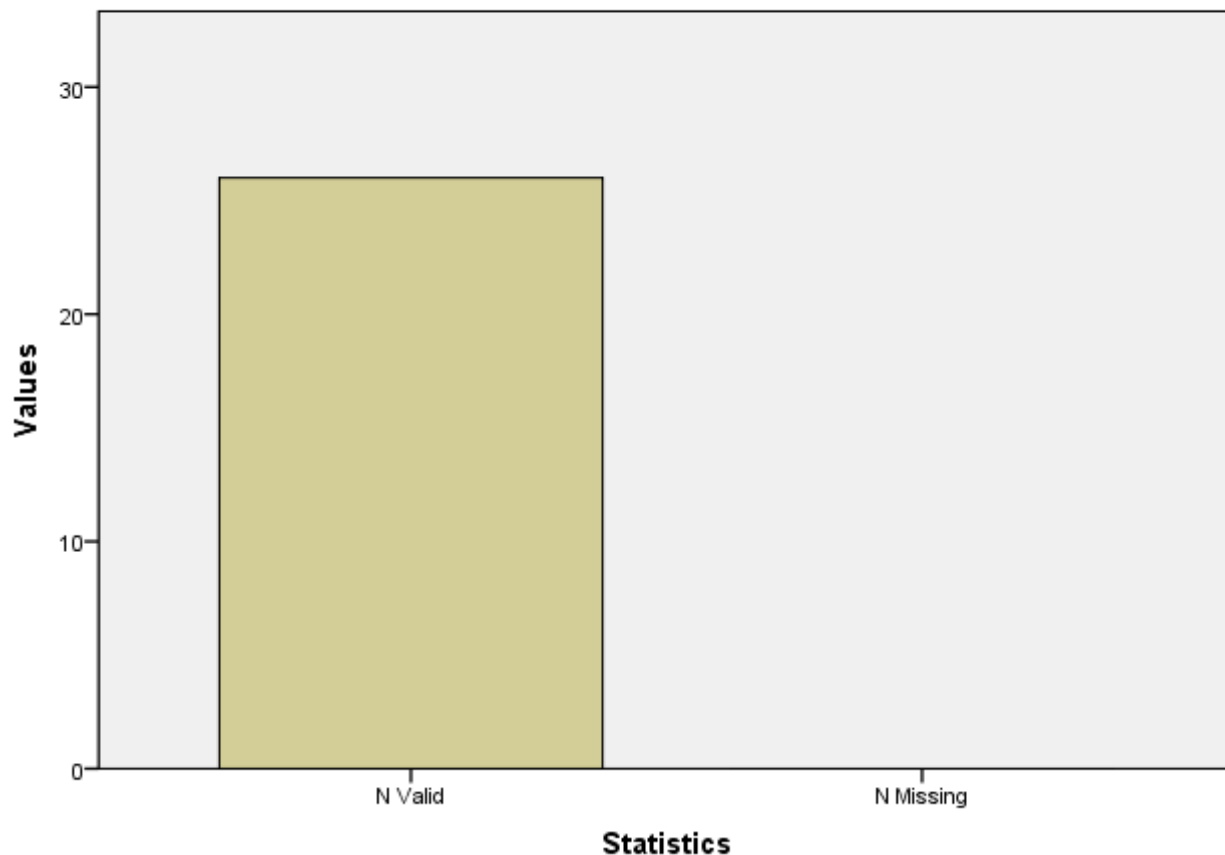
Διάγραμμα 34

ΕΡΩΤΗΣΗ 16: Η ΔΙΚΑΙΟΤΕΡΗ ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΕΠΕΡΧΕΤΑΙ ΜΕ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ;

STATISTICS

N	Valid	26
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ16

Διάγραμμα 35

ΔΙΚΑΙΟΤΕΡΗ ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ

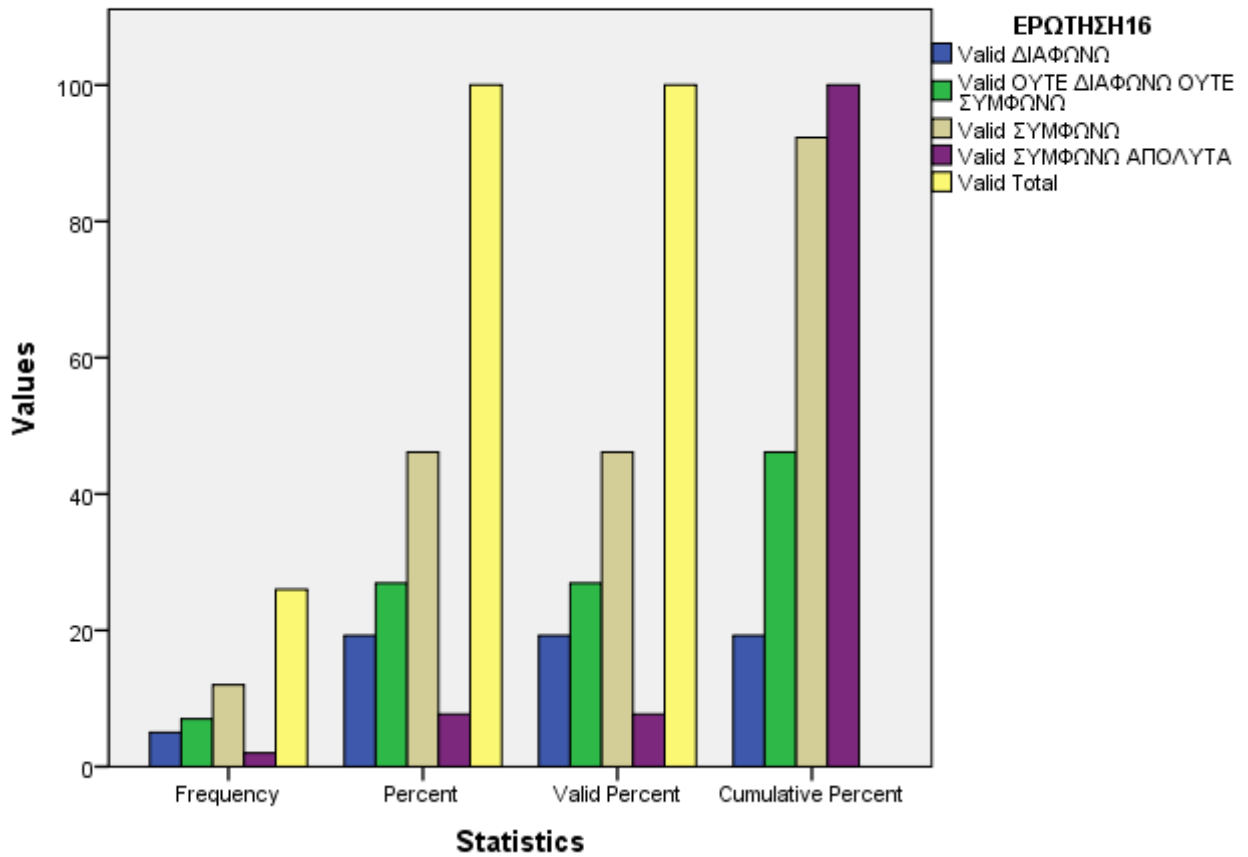
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ	5	19,2	19,2	19,2
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	7	26,9	26,9	46,2
ΣΥΜΦΩΝΩ	12	46,2	46,2	92,3
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,7	7,7	100,0
Total	26	100,0	100,0	

Πίνακας 20

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 5 απάντησαν διαφωνώ, οι 7 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 12 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ16

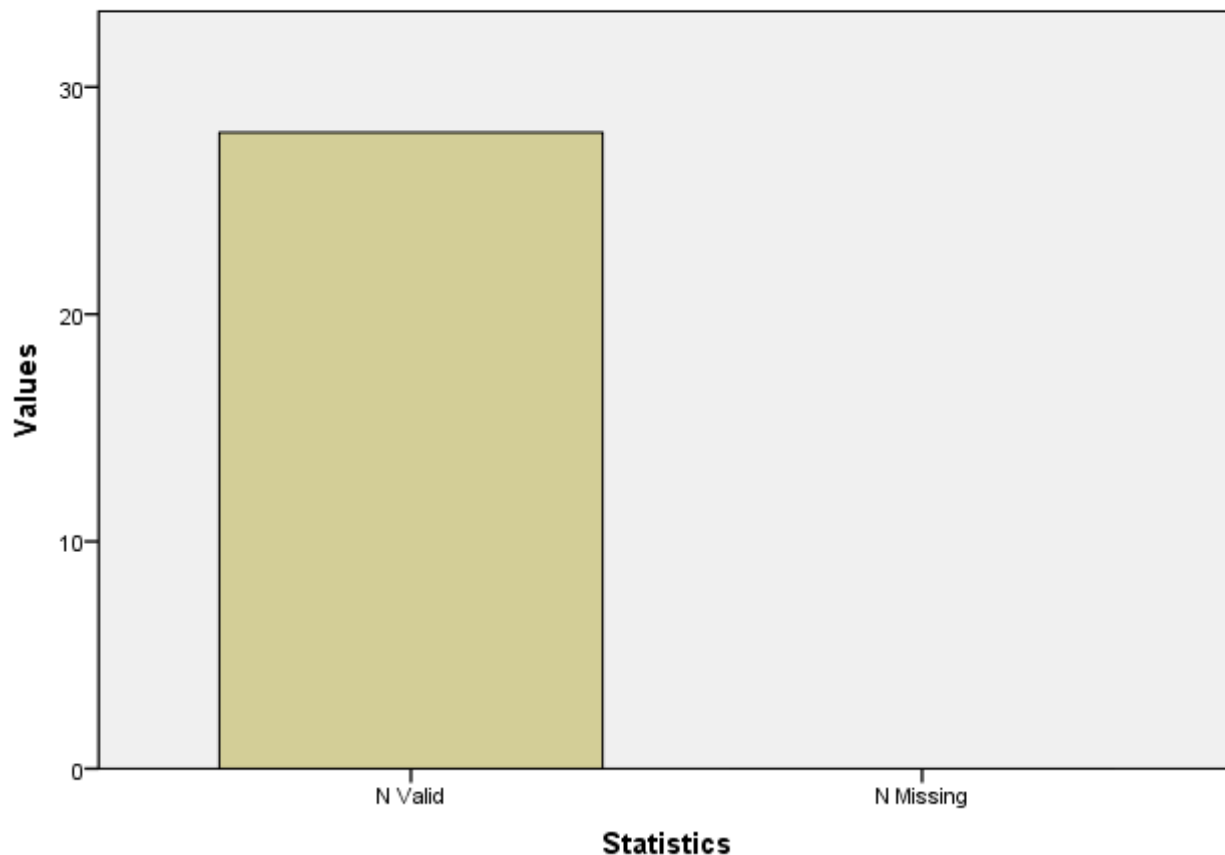
Διάγραμμα 36

ΕΡΩΤΗΣΗ 17: ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΙΝΑΙ ΕΝΑΣ ΠΟΛΥ ΚΑΛΟΣ ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΚΑΙΟΤΕΡΗ ΦΟΡΟΛΟΓΗΣΗ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ17

Διάγραμμα 37

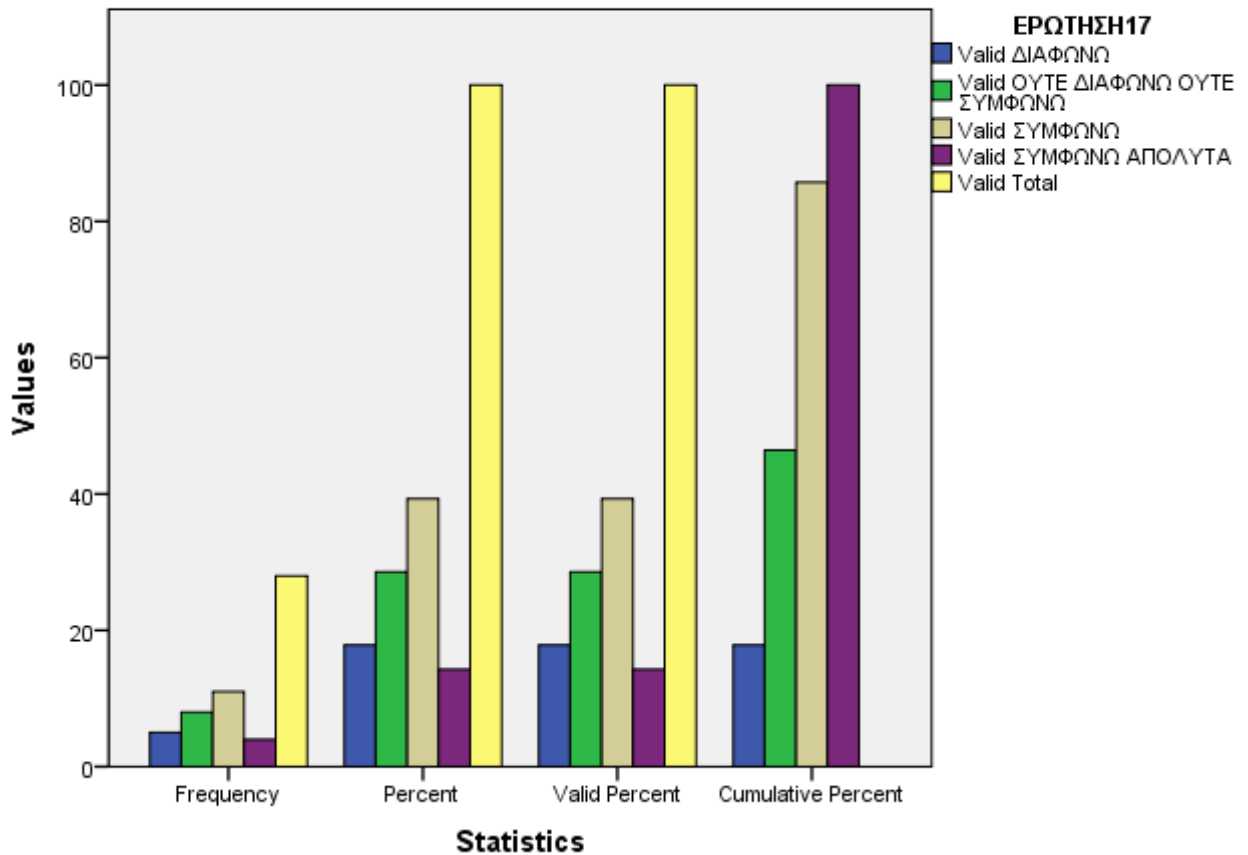
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΜΕΡΙΣΜΟΥ ΦΟΡΩΝ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ	5	17,9	17,9	17,9
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	8	28,6	28,6	46,4
ΣΥΜΦΩΝΩ	11	39,3	39,3	85,7
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 21

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 5 απάντησαν διαφωνώ, οι 8 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 11 απάντησαν συμφωνώ και οι 4 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ17

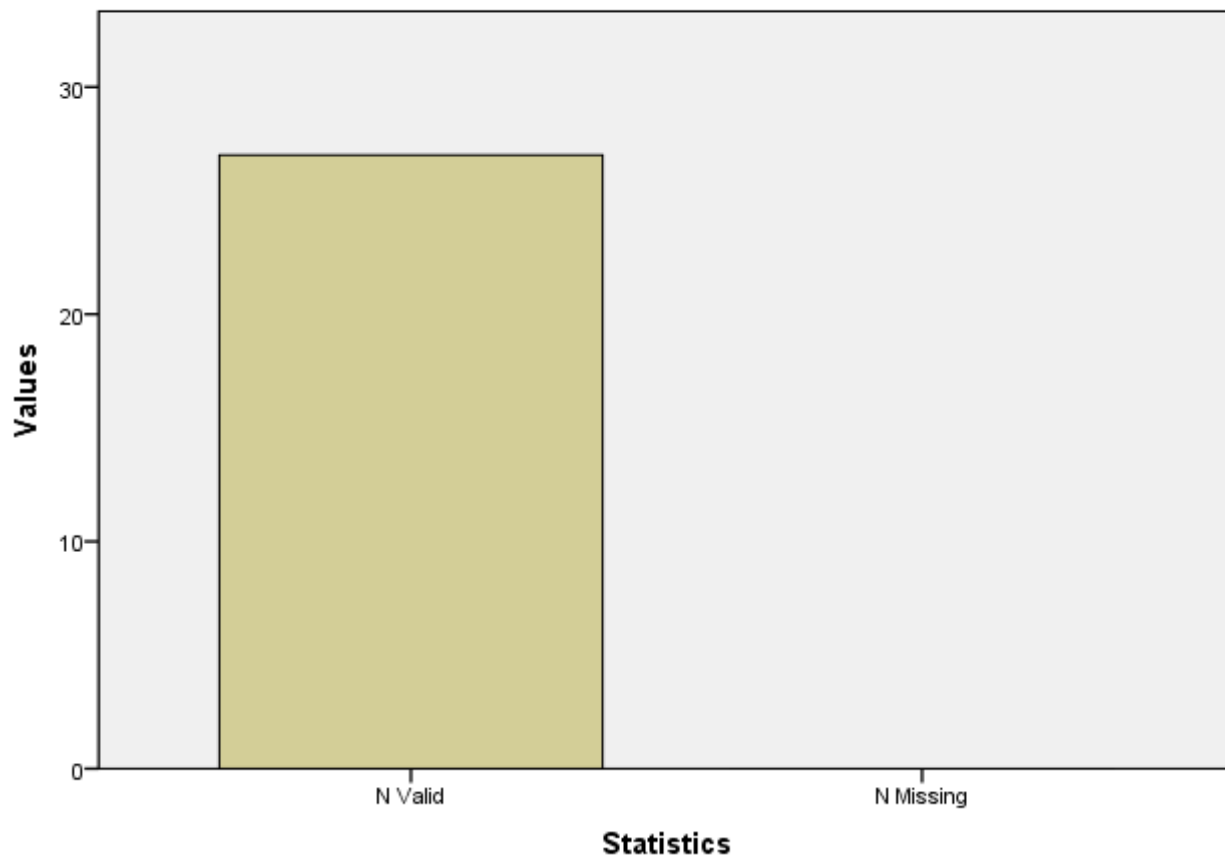
Διάγραμμα 38

ΕΡΩΤΗΣΗ 18: ΘΑ ΣΥΜΦΩΝΗΣΟΥΜΕ ΣΕ ΕΥΧΕΡΕΣΤΕΡΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΣΕ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥΣ ΜΕ ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ;

STATISTICS

N	Valid	27
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ18

Διάγραμμα 39

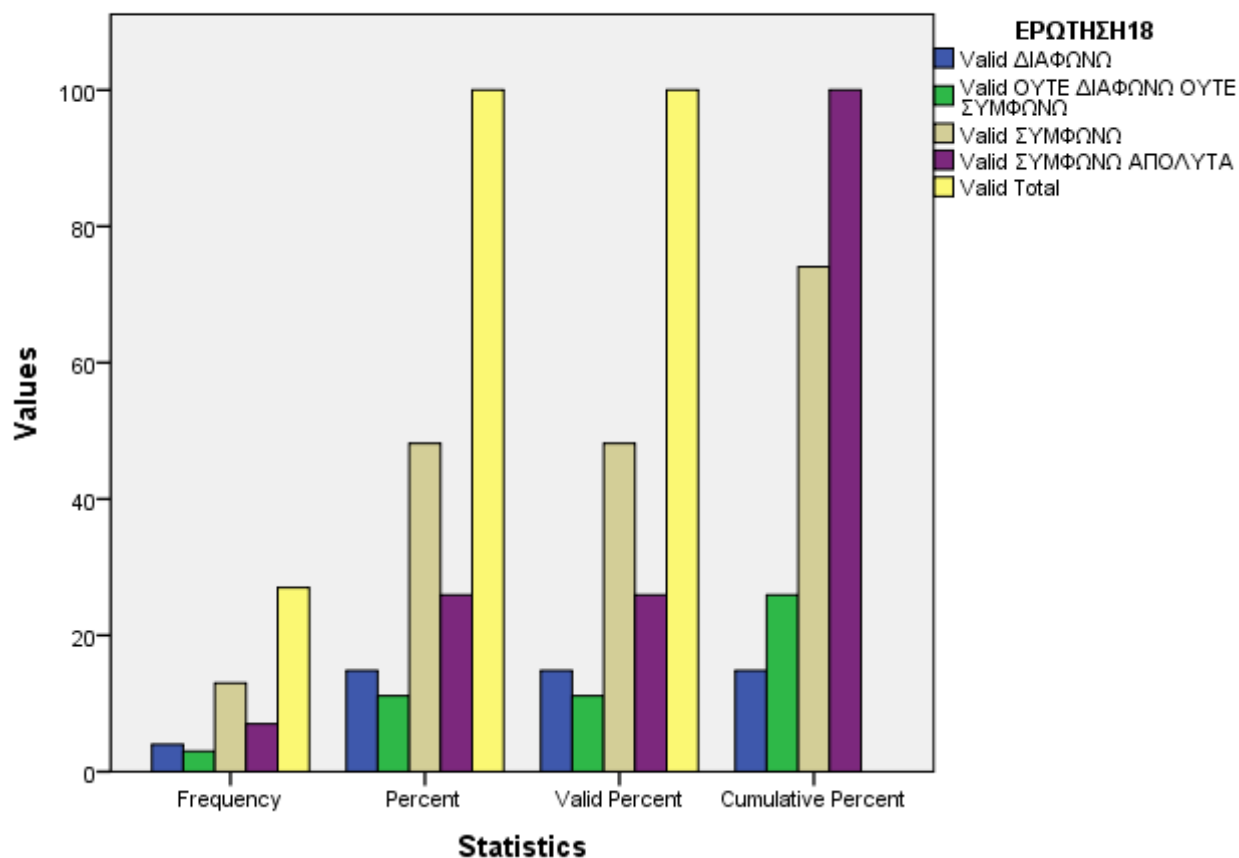
ΔΙΑΣΦΑΛΙΣΗ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ	4	14,8	14,8	14,8
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	3	11,1	11,1	25,9
	ΣΥΜΦΩΝΩ	13	48,1	48,1	74,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	7	25,9	25,9	100,0
	Total	27	100,0	100,0	

Πίνακας 22

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 4 απάντησαν διαφωνώ, οι 3 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 13 απάντησαν συμφωνώ και οι 7 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ18

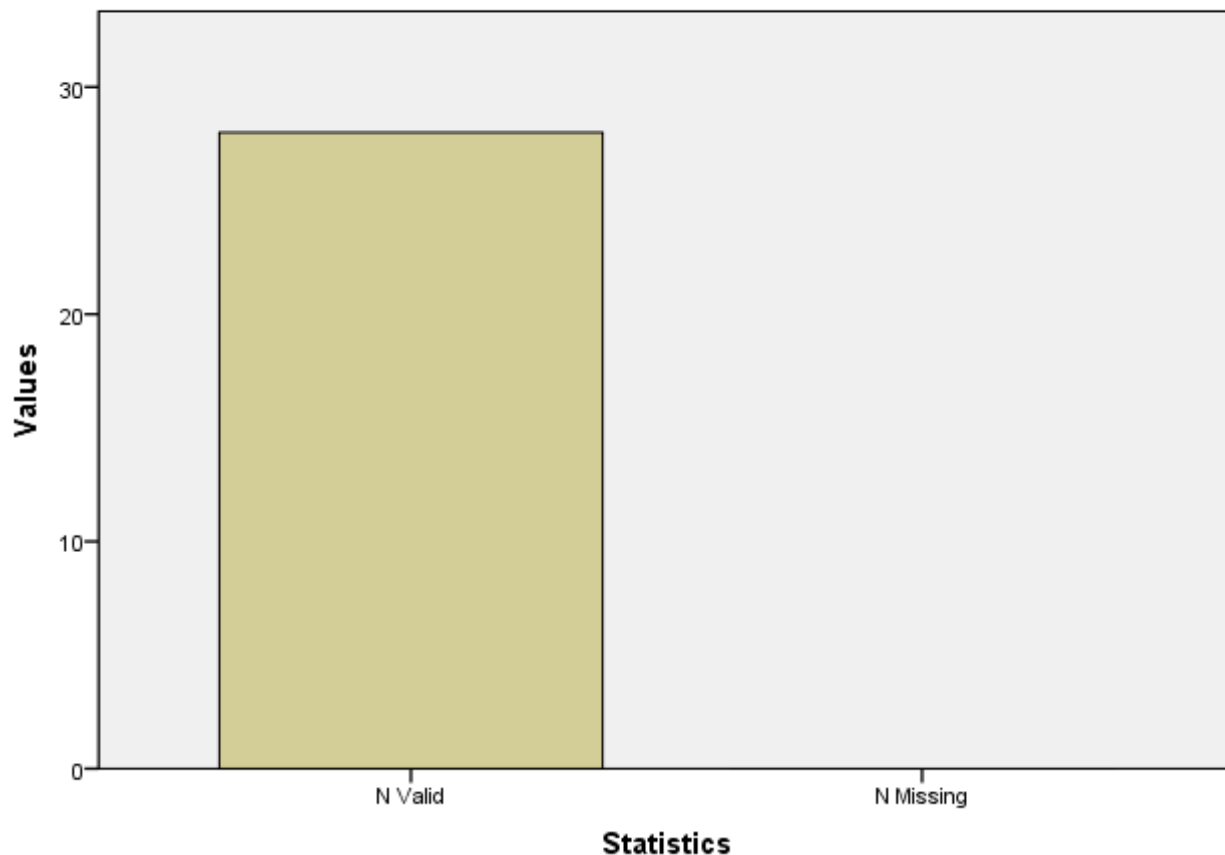
Διάγραμμα 38

ΕΡΩΤΗΣΗ 19: ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΟΤΙ Ο Ν. 4172/2013 ΚΑΙ ΤΙΣ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΑΛΛΑΓΕΣ ΤΟΥ, ΕΠΕΦΕΡΕ ΕΝΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΠΛΗΓΜΑ ΣΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ19

Διάγραμμα 39

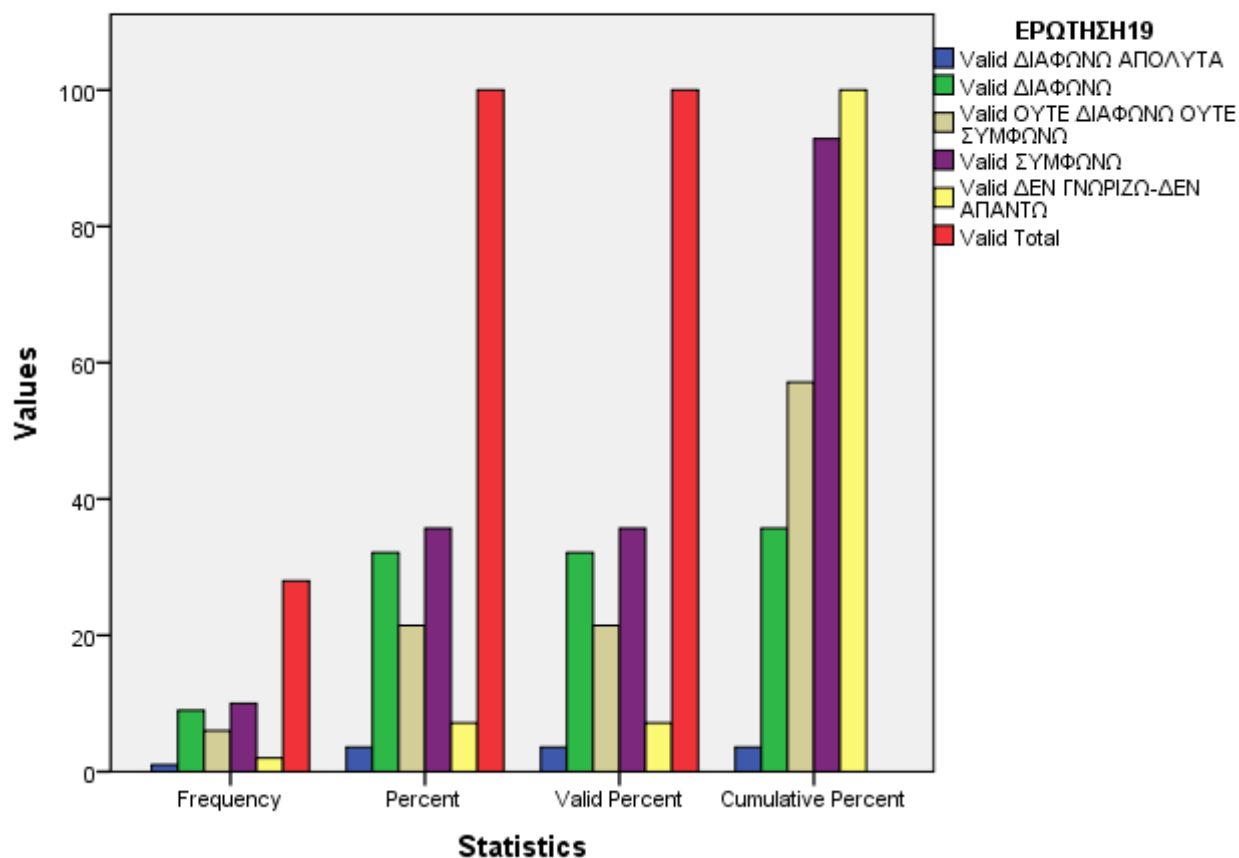
Ο Ν. 4172/2013 ΕΠΕΦΕΡΕ ΑΛΛΑΓΕΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	3,6
ΔΙΑΦΩΝΩ	9	32,1	32,1	35,7
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	6	21,4	21,4	57,1
ΣΥΜΦΩΝΩ	10	35,7	35,7	92,9
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ-ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	2	7,1	7,1	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 23

Από τους 28 ερωτηθέντες ο 1 απάντησε διαφωνώ απόλυτα, οι 9 απάντησαν διαφωνώ, οι 6 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 10 απάντησαν συμφωνώ και οι 2 απάντησαν δεν γνωρίζω – δεν απαντώ.

ΕΡΩΤΗΣΗ19

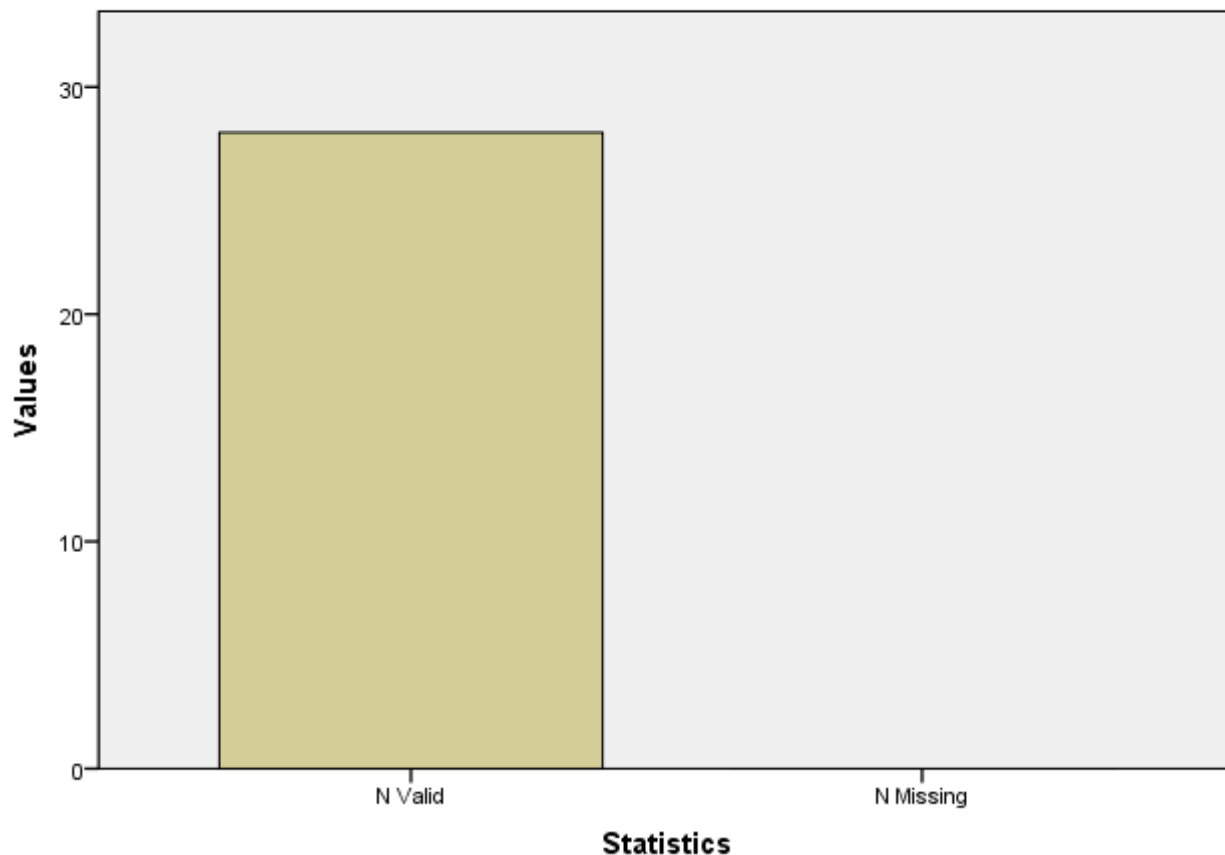
Διάγραμμα 40

ΕΡΩΤΗΣΗ 20: ΣΥΜΦΩΝΕΙΤΕ ΟΤΙ Η ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΡΗΤΩΝ ΘΑ ΜΕΙΩΝΕ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ20

Διάγραμμα 41

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΜΕΤΡΗΤΩΝ

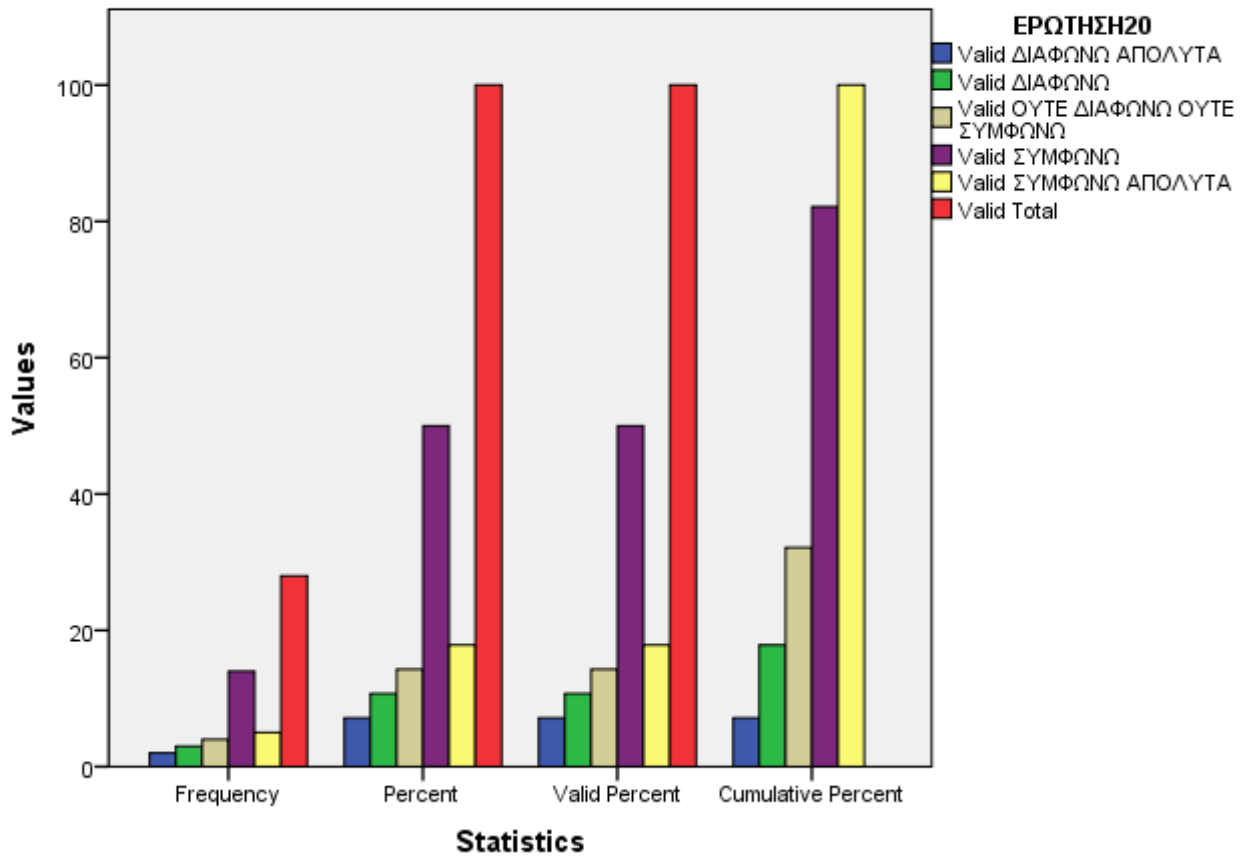
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	7,1
	ΔΙΑΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	17,9
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	4	14,3	14,3	32,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ	14	50,0	50,0	82,1
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	17,9	17,9	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 24

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 2 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 3 απάντησαν διαφωνώ, οι 4 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 14 απάντησαν συμφωνώ και οι 5 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα.

ΕΡΩΤΗΣΗ20

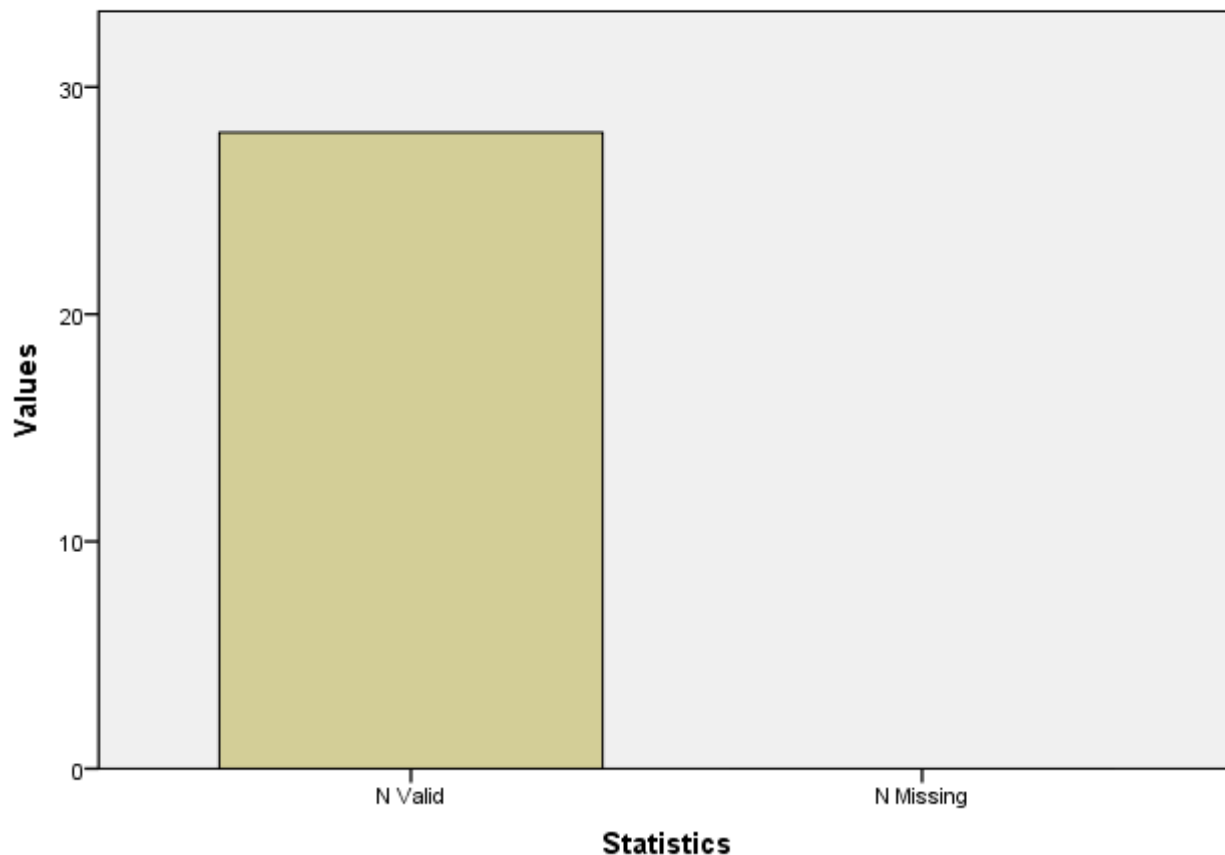
Διάγραμμα 42

ΕΡΩΤΗΣΗ 21: ΟΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΕΧΟΥΝ ΑΥΞΗΣΕΙ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ21

Διάγραμμα 43

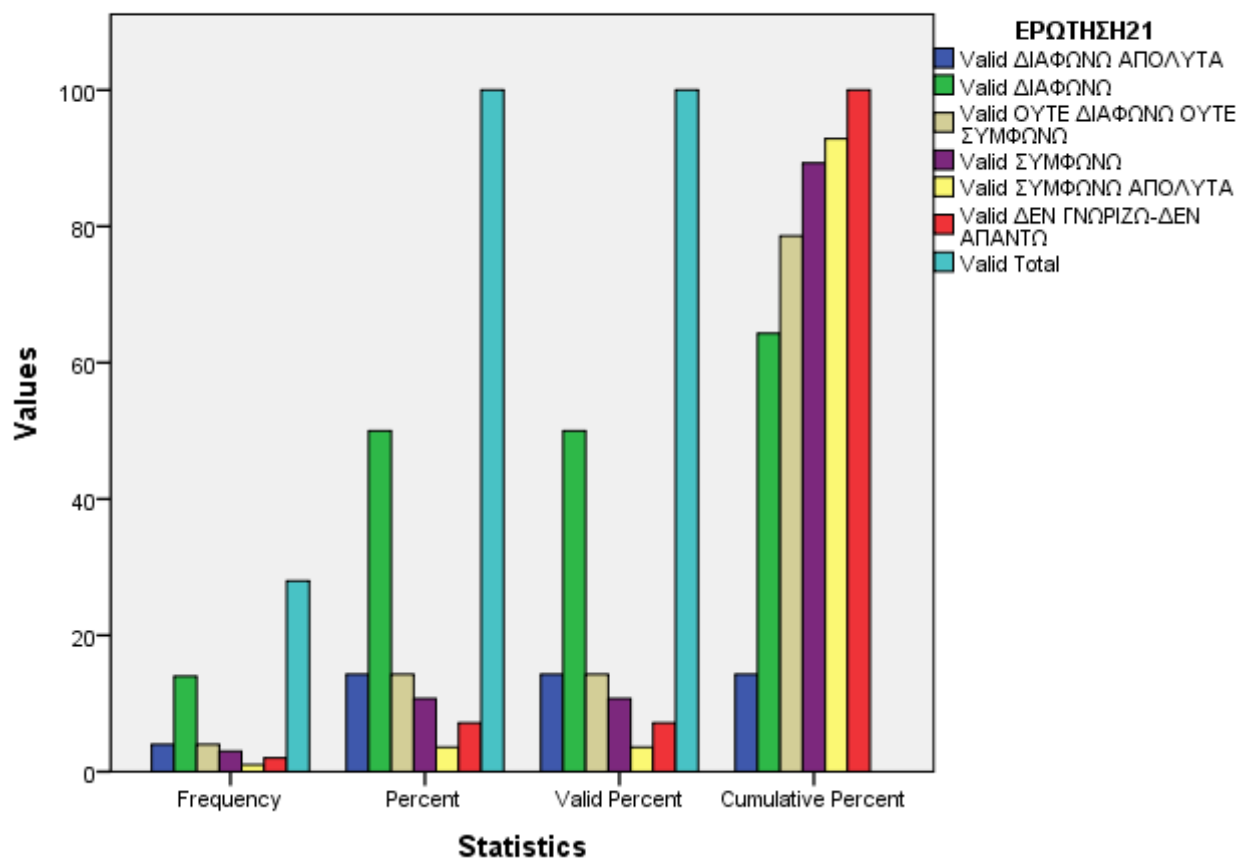
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	4	14,3	14,3	14,3
ΔΙΑΦΩΝΩ	14	50,0	50,0	64,3
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	4	14,3	14,3	78,6
ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	89,3
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	1	3,6	3,6	92,9
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ-ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	2	7,1	7,1	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 25

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 4 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 14 απάντησαν διαφωνώ, οι 4 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 3 απάντησαν συμφωνώ, ο 1 απάντησε συμφωνώ απόλυτα και οι 2 απάντησαν δεν γνωρίζω δεν απαντώ.

ΕΡΩΤΗΣΗ21

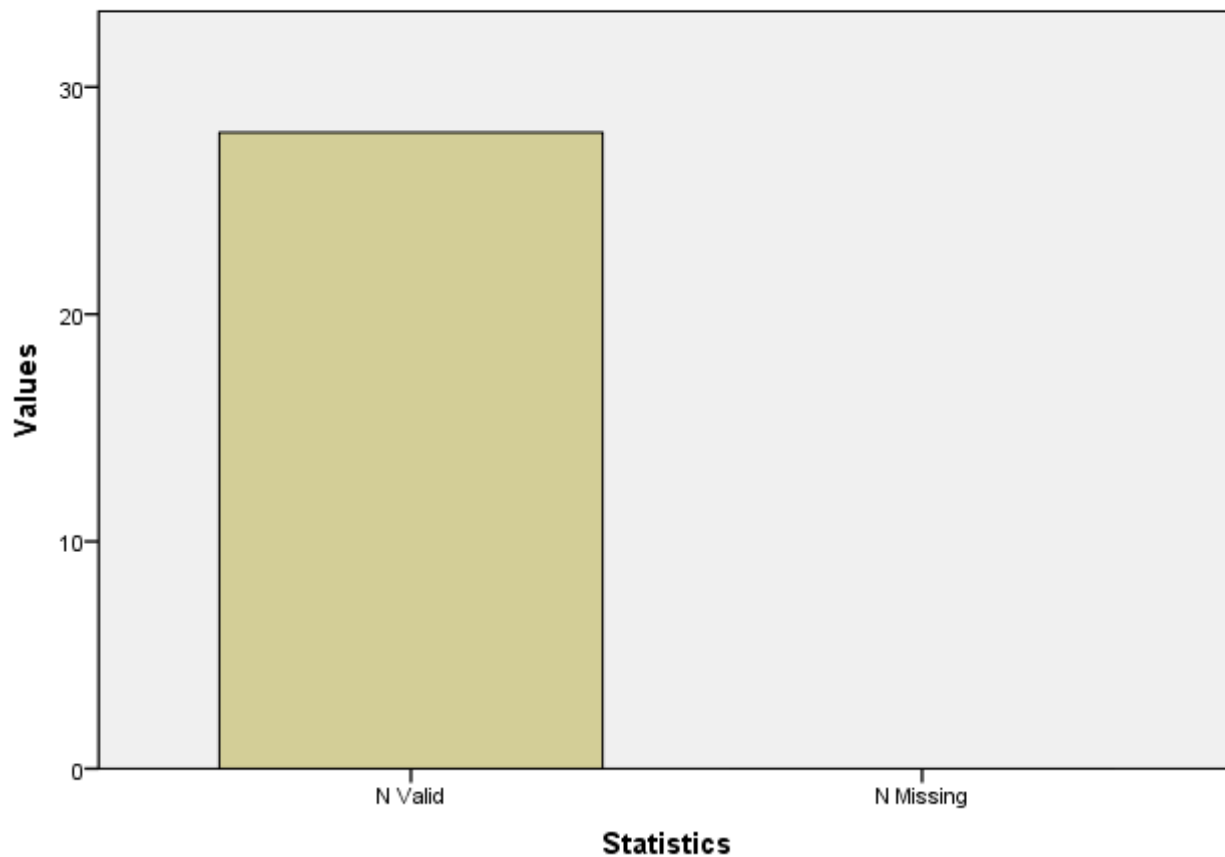
Διάγραμμα 44

ΕΡΩΤΗΣΗ 22: ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΑΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΤΟ ΝΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΟΛΕΣ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΟΥΜΕΝΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΚΑΙ ΝΑ ΕΠΕΛΘΕΙ ΕΛΑΧΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΕΦΟΡΙΑΚΟ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ22

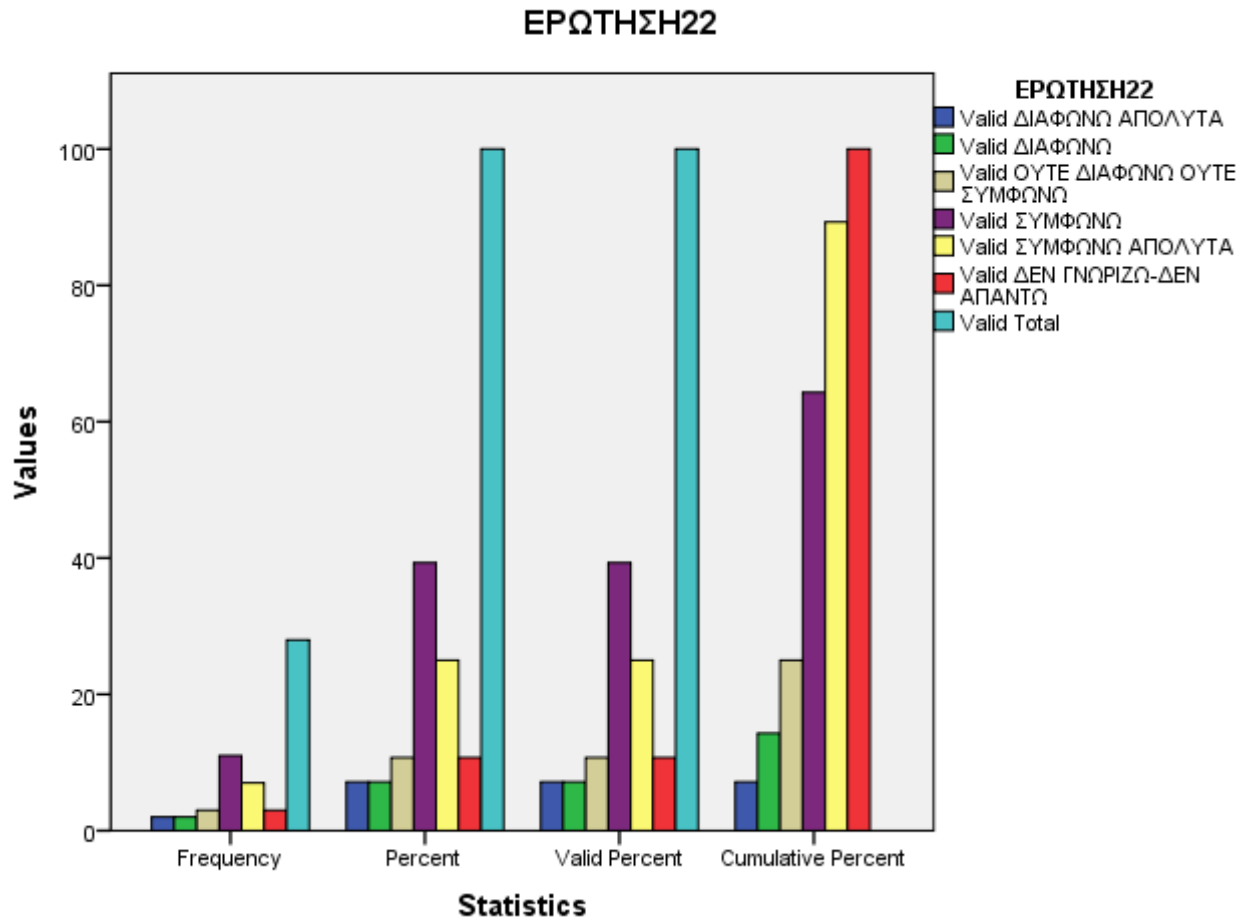
Διάγραμμα 45

ΕΛΑΧΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	2	7,1	7,1	7,1
	ΔΙΑΦΩΝΩ	2	7,1	7,1	14,3
	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	25,0
	ΣΥΜΦΩΝΩ	11	39,3	39,3	64,3
	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	7	25,0	25,0	89,3
	ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ-ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	3	10,7	10,7	100,0
	Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 26

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 2 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 2 απάντησαν διαφωνώ, οι 3 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 11 απάντησαν συμφωνώ, οι 7 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα και οι 3 απάντησαν δεν γνωρίζω δεν απαντώ.

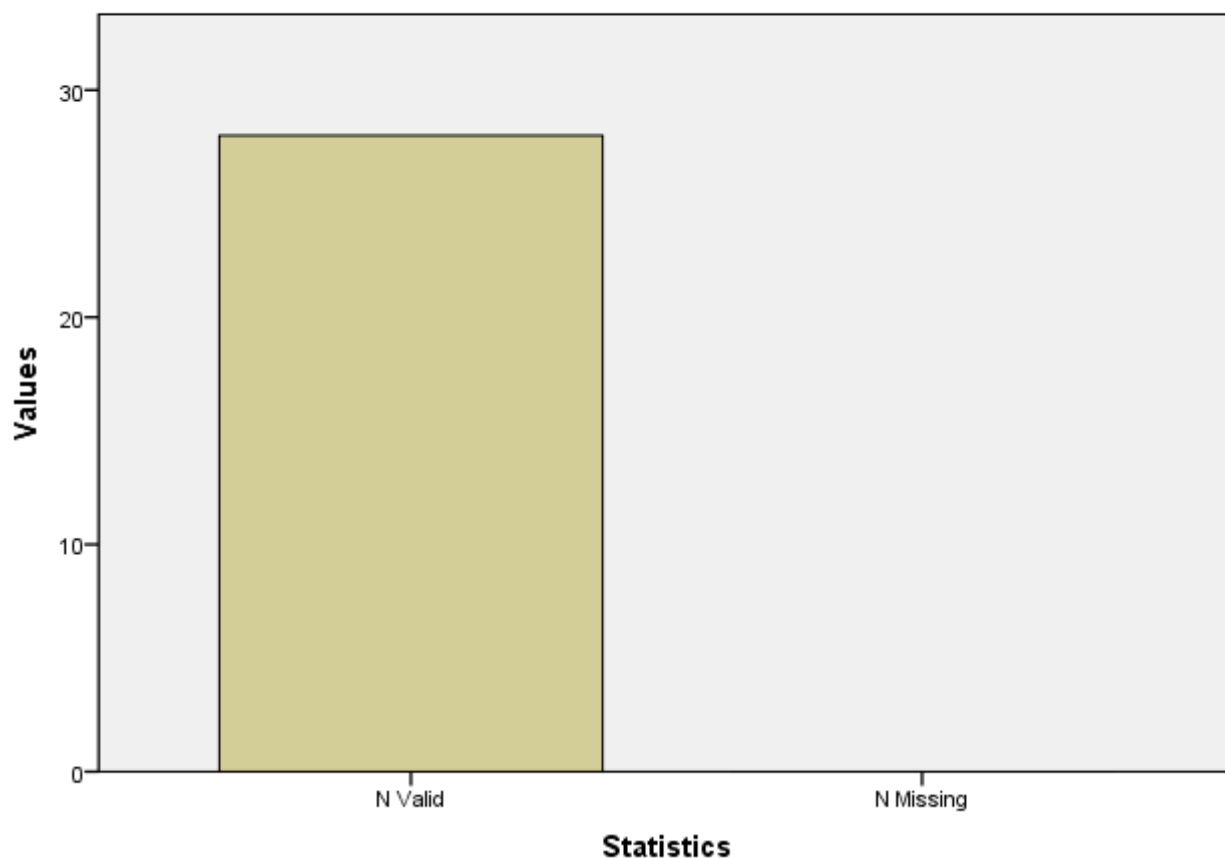
Διάγραμμα 46

ΕΡΩΤΗΣΗ 23: Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗ ΦΟΡΟΤΕΧΝΗ ΘΑ ΑΥΞΗΣΕΙ ΤΗ ΜΑΣΤΙΓΑ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ;

STATISTICS

N	Valid	28
	Missing	0

Statistics
ΕΡΩΤΗΣΗ23

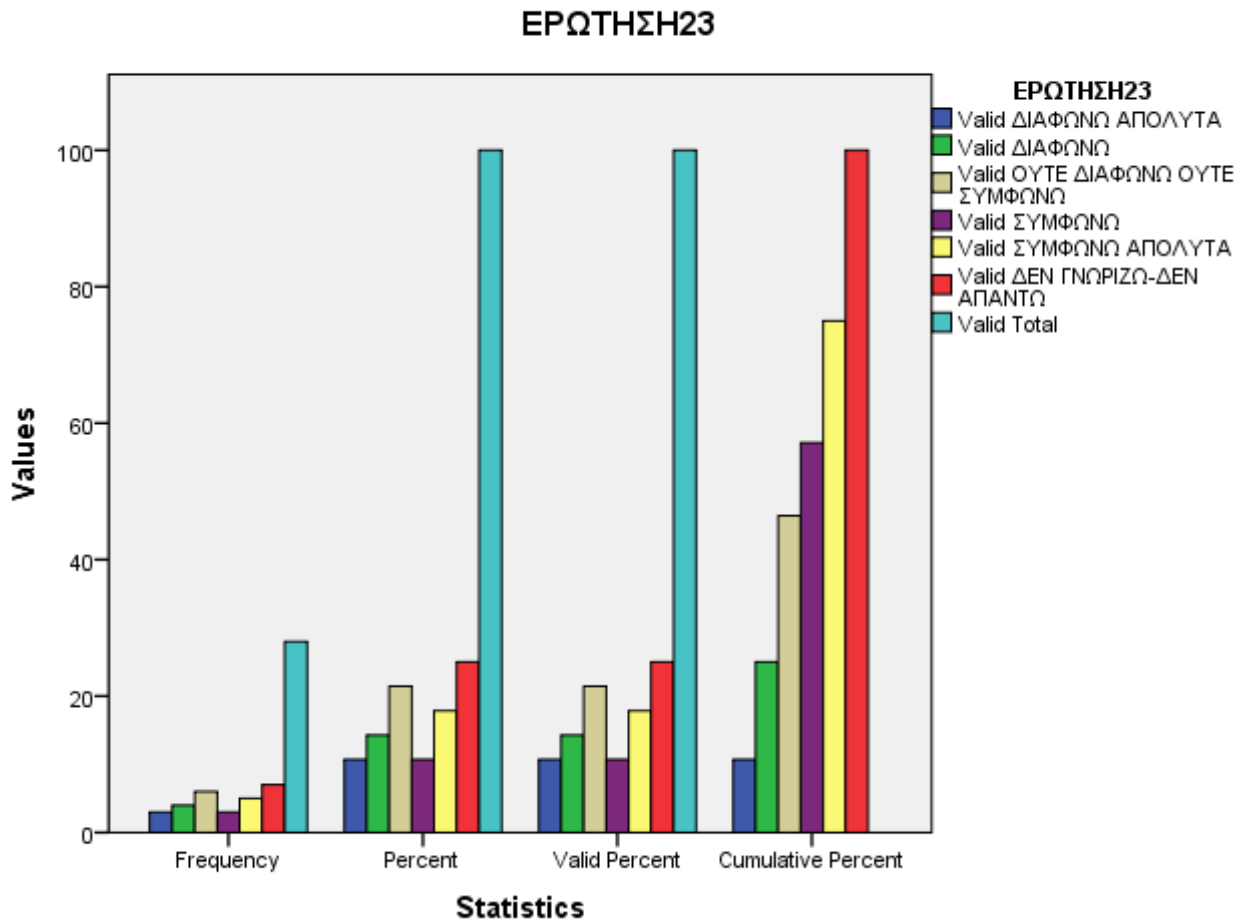
Διάγραμμα 47

ΑΠΕΥΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΛΟΓΙΣΤΗ ΑΥΞΗΣΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΣ

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	3	10,7	10,7	10,7
ΔΙΑΦΩΝΩ	4	14,3	14,3	25,0
ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	6	21,4	21,4	46,4
ΣΥΜΦΩΝΩ	3	10,7	10,7	57,1
ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ	5	17,9	17,9	75,0
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ-ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	7	25,0	25,0	100,0
Total	28	100,0	100,0	

Πίνακας 27

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 3 απάντησαν διαφωνώ απόλυτα, οι 4 απάντησαν διαφωνώ, οι 6 απάντησαν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, οι 3 απάντησαν συμφωνώ, οι 5 απάντησαν συμφωνώ απόλυτα και οι 7 απάντησαν δεν γνωρίζω δεν απαντώ.

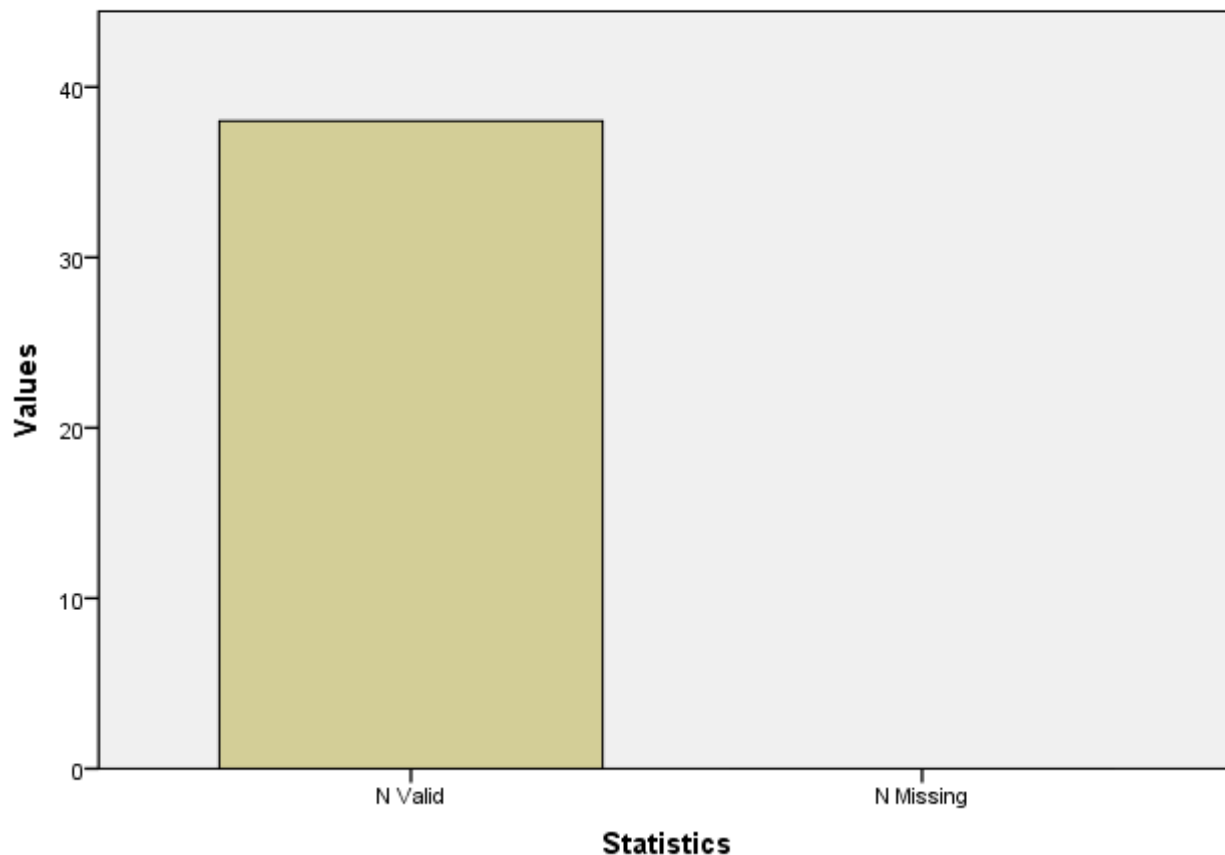
Διάγραμμα 48

Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΕΙΝΑΙ: (ΕΠΙΛΕΞΤΕ ΜΕ Χ): Α: ΣΥΝΩΝΥΜΟ ΤΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, Β: ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΑΚΟ, Γ: ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΑΛΟ, Δ:ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑ ΕΝΟΣ ΣΑΘΡΟΥ ΜΕΘΟΔΕΥΜΕΝΟΥ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΕΞΥΠΗΡΕΤΕΙ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟ ΣΧΕΔΙΑΣΑΝ, Ε: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ ΠΟΥ ΕΠΕΒΑΛΛΑΝ, ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΟΙ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ, ΣΤ: ΕΥΚΟΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΥ ΣΕ ΕΝΑ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

STATISTICS

N	Valid	38
	Missing	0

Statistics
ΗΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗΙΝΑΙ

Διάγραμμα 49

Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΕΙΝΑΙ:

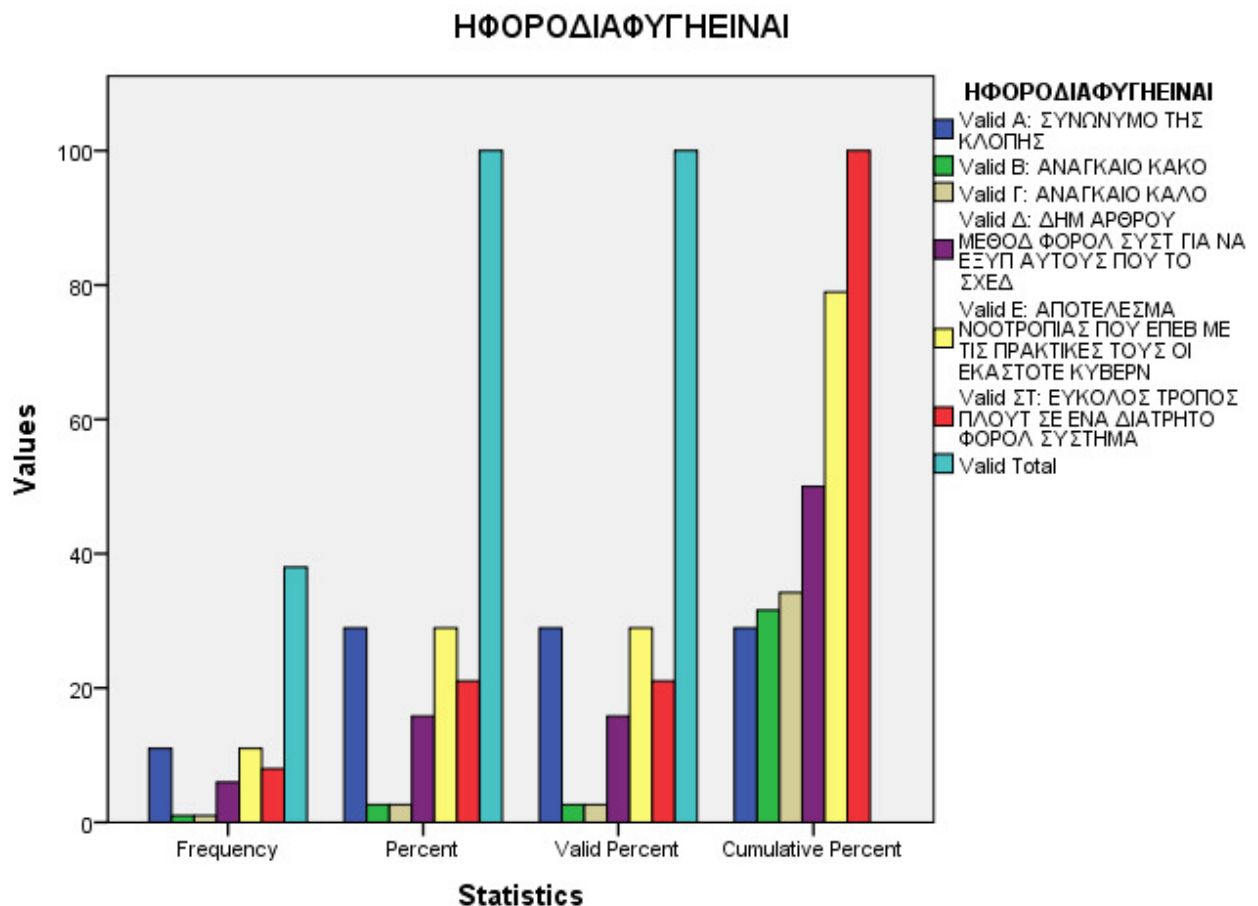
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	A: ΣΥΝΩΝΥΜΟ ΤΗΣ ΚΛΟΠΗΣ	11	28,9	28,9	28,9
	B: ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΑΚΟ	1	2,6	2,6	31,6
	Γ: ΑΝΑΓΚΑΙΟ ΚΑΛΟ	1	2,6	2,6	34,2
	Δ: ΔΗΜ ΑΡΘΡΟΥ ΜΕΘΩΔ ΦΟΡΟΛ ΣΥΣΤ ΓΙΑ ΝΑ ΕΞΥΠ ΑΥΤΟΥΣ ΠΟΥ ΤΟ ΣΧΕΔ	6	15,8	15,8	50,0
	Ε: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ ΠΟΥ ΕΠΕΒ ΜΕ ΤΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΟΙ ΕΚΑΣΤΟΤΕ ΚΥΒΕΡΝ	11	28,9	28,9	78,9

ΣΤ: ΕΥΚΟΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΠΛΟΥΤ ΣΕ ΕΝΑ ΔΙΑΤΡΗΤΟ ΦΟΡΟΛ ΣΥΣΤΗΜΑ	8	21,1	21,1	100,0
Total	38	100,0	100,0	

Πίνακας 28

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 11 απάντησαν Α: συνώνυμο της κλοπής, ο 1 απάντησε Β: αναγκαίο κακό, Γ: ο 1 απάντησε αναγκαίο καλό, οι 6 απάντησαν δημιουργήμα ενός σαθρού μεθοδευμένου φορολογικού συστήματος για να εξυπηρετεί αυτούς που το σχεδίασαν, οι 11 απάντησαν Δ: αποτέλεσμα νοοτροπίας που επέβαλλαν, με τις πρακτικές τους οι εκάστοτε κυβερνήσεις και οι 8 απάντησαν Ε: εύκολος τρόπος πλουτισμού σε ένα διάτρητο φορολογικό σύστημα.

Διάγραμμα 50

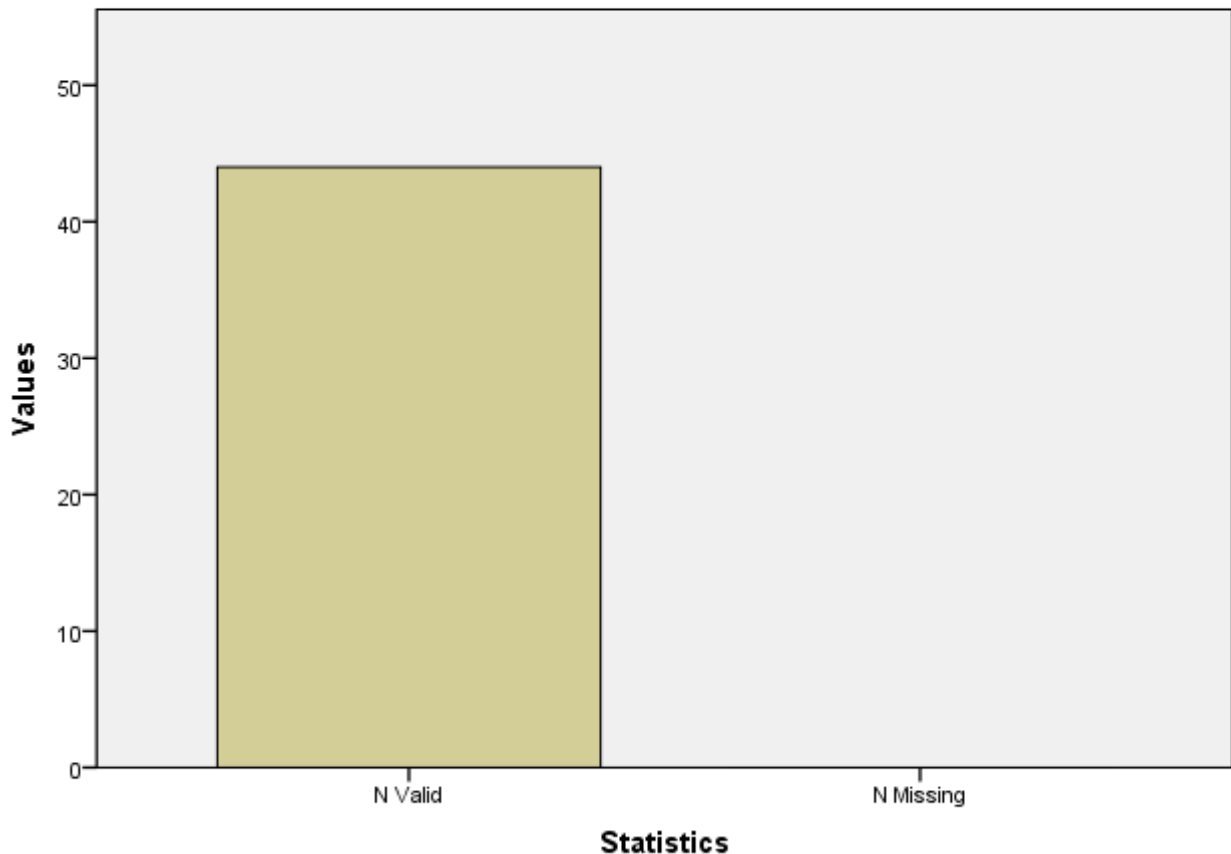
ΑΝ ΗΜΟΥΝ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΗΝΑ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΕΙΛΩ ΤΗΝ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΘΑ: (ΕΠΙΛΕΞΤΕ ΜΕ Χ): Α: ΘΑ ΜΕΙΩΝΑ ΤΟΥΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥΣ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΚΑΙ ΘΑ ΕΠΕΒΑΛΛΑ ΕΝΑ ΔΙΚΑΙΟ ΣΤΑΘΕΡΟ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ, Β: ΘΑ ΕΠΕΒΑΛΛΑ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΚΑΡΤΑΣ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΕ

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΥΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥΣ, Γ: ΘΑ ΑΝΑΒΑΘΜΙΖΑ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗ ΜΕ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΣ ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΑΜΟΙΒΕΣ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΥΝΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΕ ΤΥΧΟΝ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ, Δ: ΘΑ ΝΑΔΙΑΡΘΩΝΑ ΤΟΥΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΥΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥΣ- ΘΑ ΣΤΕΛΕΧΩΝΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΜΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΕΣ ΜΕ ΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΜΕ ΑΛΛΑΓΗ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ, Ε: Η ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΕΧΕΙ ΓΙΝΕΙ ΚΑΤΕΣΤΗΜΕΝΟ, ΟΧΙ ΜΗΝΑΣ ΑΛΛΑ ΟΛΟΚΛΗΡ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΝΑ ΕΙΧΑ ΔΕ ΘΑ ΑΛΛΑΖΕ ΚΑΤΙ, ΧΩΡΙΣ ΠΟΛΥ ΑΥΣΤΗΡΑ ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΛΛΑΓΗ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ, ΣΤ: ΘΑ ΕΚΑΝΑ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ ΤΙ:

STATISTICS

N	Valid	44
	Missing	0

**Statistics
ΑΝΗΜΟΥΝΓΙΑΕΝΑΜΗΝΑΥΠΟΥΡΓΟΣ**

Διάγραμμα 51

**ΑΝ ΗΜΟΥΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΕΙΛΩ ΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ
ΘΑ**

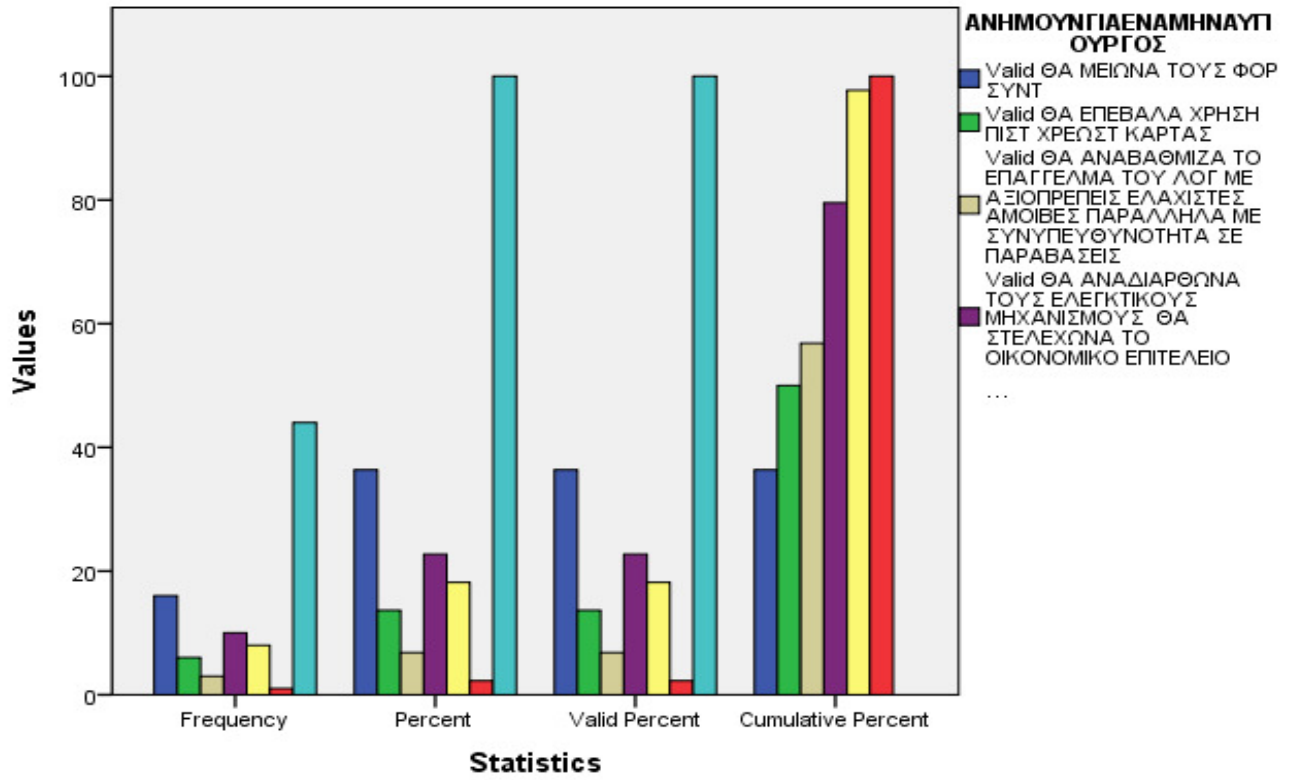
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	A: ΜΕΙΩΣΗ ΦΟΡΟΛ ΣΥΝΤ Κ ΕΠΙΒ ΣΤΑΘ ΦΟΡ ΣΥΣΤ	16	36,4	36,4	36,4
	B: ΕΠΙΒ ΧΡ ΠΙΣΤ ΚΑΡΤΑΣ ΣΕ ΟΛΕΣ ΣΥΝΑΛ ΜΕ ΠΡΟΣΒ ΣΕ ΤΡΑΠ ΛΟΓ	6	13,6	13,6	50,0
	Γ: ΑΝΑΒΑΘΜ ΕΠΑΓΓ ΛΟΓ ΜΕ ΕΛΑΧ ΑΜΟΙΒ ΠΑΡ ΜΕ ΣΥΝΕΠ ΤΟΥ ΣΕ ΠΑΡΑΒ	3	6,8	6,8	56,8
	Δ: ΑΝΑΔΙΑΡΘΩΣΗ ΕΛΕΓΚ ΜΗΧΑΝ ΣΤΕΛΕΧ ΟΙΚ ΕΠΙΤ ΕΠΑΓΓ ΜΕ ΓΝΩΣΗ Κ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ Κ ΑΛΛ ΝΟΟΤΡ	10	22,7	22,7	79,5
	Ε: ΦΟΡΟΔ ΚΑΤΑΣΤ ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ ΑΛΛΑ ΝΟΟΤΡΟΠΙΑΣ	8	18,2	18,2	97,7
	ΣΤ: ΘΑ ΕΚΑΝΑ ΚΑΤΙ ΑΛΛΟ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ ΤΙ	1	2,3	2,3	100,0
	Total	44	100,0	100,0	

Πίνακας 29

Από τους 28 ερωτηθέντες οι 16 απάντησαν θα είχα μειώσει του φορολογικούς συντελεστές και θα επέβαλλα ένα δίκαιο σταθερό φορολογικό σύστημα, οι 6 απάντησαν Α: θα επέβαλλα τη χρήση πιστωτικής χρεωστικής κάρτας σε όλες τις συναλλαγές με πρόσβαση σε τραπεζικούς λογαριασμούς, οι 3 απάντησαν Β: θα αναβάθμιζα το επάγγελμα του λογιστή με αξιοπρεπείς ελάχιστες αμοιβές παράλληλα με την συνυπευθυνότητα του σε τυχόν παραβάσεις, οι 10 απάντησαν Γ: θα αναδιάρθρωνα τους ελεγκτικούς μηχανισμούς - θα στελέχωνα το οικονομικό επιτελείο με επαγγελματίες με γνώση και εμπειρίες και με αλλαγή νοοτροπίας, οι 8 απάντησαν Δ: η φοροδιαφυγή έχει γίνει κατεστημένο, όχι μήνας αλλά ολόκληρη τετραετία να είχα δε θα άλλαζε κάτι, χωρίς πολύ αυστηρά μέτρα και χωρίς αλλαγή νοοτροπίας και ο 1 απάντησε Ε:θα έκανα κάτι άλλο. προσδιορίστε τι.

ΑΝΗΜΟΥΝΓΙΑΕΝΑΜΗΝΑΥΠΟΥΡΓΟΣ

Διάγραμμα 52

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Παρατηρώντας τα αποτελέσματα της έρευνας συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως από το δείγμα 28 ερωτηθέντων όσον αφορά το φύλο οι περισσότερες είναι γυναίκες. Στις σπουδές οι περισσότεροι έχουν τελειώσει το λύκειο ενώ λιγότεροι έχουν τελειώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στην εμπειρία εργασίας σε έτη παρατηρούμε πως σύμφωνα με το δείγμα μας οι 17 έχουν εμπειρία 26 και άνω έτη και ακολουθούν μόλις 7 με εμπειρία 16-25 έτη. Όσον αφορά την πόλη εργασίας με βάση το δείγμα μας από τους 28 ερωτηθέντες οι 21 εργάζονται στην Αθήνα, οι 5 στον Χολαργό και οι 5 στον Γέρακα.

Πιο συγκεκριμένα στην εργασία εξετάστηκε το φαινόμενο της φοροδιαφυγής. Συνοψίζοντας τα αποτελέσματα της έρευνας πηγάζουν συμπεράσματα που είναι από τη σκοπιά των φοροτέχνων λογιστών τα οποία είναι τα εξής:

Το μεγαλύτερο ποσοστό με 39,3% διαφωνεί με το ότι το μέγεθος της φοροδιαφυγής είναι ανάλογο με το φορολογητέο εισόδημα των φορολογούμενων ενώ συμφωνώ απαντά το 28,6%.

Στην ερώτηση όσο μεγαλύτερα είναι τα φορολογητέα εισοδήματα τόσο πιο επιρρεπείς είναι οι φορολογούμενοι σε φοροδιαφυγή με ποσοστό 57,1% απαντούν συμφωνώ, ενώ με 17,9% απαντούν διαφωνώ.

Στην ερώτηση επιδρά στη διαίονιση της φοροδιαφυγής και στη γιγάντωση της παραοικονομίας, η συνεπώς αυξανόμενη φορολογία το 82,1% απαντά συμφωνώ, ενώ το 10,7% απαντά διαφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση η αύξηση της φορολογίας επιδρά στην αύξηση της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας το 78,6% απαντά συμφωνώ, ενώ το 17,9% απαντά συμφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση η ύπαρξη ενός αδιάφθορου ελεγκτικού μηχανισμού απαλλαγμένου από συντεχνιακά σύνδρομα με αυστηρότητα στις παραβάσεις θα περιορίζε τη φοροδιαφυγή με 83,3% απαντούν συμφωνώ, ενώ με 25% απαντούν διαφωνώ.

Στην ερώτηση θα είχε καλύτερα αποτελέσματα η είσπραξη φόρων και ο έλεγχος αν τον αναλάμβαναν ιδιωτικές επιχειρήσεις με 40,6% απαντούν διαφωνώ, ενώ με ποσοστό 21,9% απαντούν συμφωνώ και συμφωνώ και συμφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση έχουν αποτελέσματα τα διαφημιστικά σποτ στη δημιουργία φορολογικής συνείδησης το 42,9% απαντά ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ, ενώ με 28,6% απαντούν διαφωνώ και ακολουθεί με 25% η απάντηση συμφωνώ.

Στην ερώτηση σε ένα κράτος αναξιόπιστο & διεφθαρμένο είναι καλύτερα να φοροδιαφεύγει κάποιος με 46,4% απαντούν διαφωνώ, ενώ με 17,9% απαντούν διαφωνώ απόλυτα και ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ.

Στην ερώτηση οι φορολογούμενοι φοροδιαφεύγουν ευκολότερα στα διεφθαρμένα και αναξιόπιστα κράτη με ποσοστό 67,9% απαντούν συμφωνώ και συμφωνώ απόλυτα με 28,6%.

Στην ερώτηση η συνυπευθυνότητα των λογιστών δρα καταλυτικά στον περιορισμό της φοροδιαφυγής με ποσοστό 75% συμφωνούν, ενώ με 10,7% ούτε διαφωνούν ούτε συμφωνούν.

Στην ερώτηση λογιστές περιορίζουν τη φοροδιαφυγή λόγω της συνυπευθυνότητας με 53,6% απαντούν συμφωνώ, ενώ με 14,3% απαντούν διαφωνώ απόλυτα και συμφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση εάν η Ελλάδα μετατρέπονταν σε φορολογικό παράδεισο θα γινόταν περισσότερες επενδύσεις άρα θα υπήρχε ανάπτυξη με αποτέλεσμα την αύξηση των φόρων το 50% απαντά ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ και το 21,4% απαντά διαφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση θα προτείνατε στον υπουργό οικονομικών για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής την μετατροπή της χώρας μας σε φορολογικό παράδεισο, προκειμένου να γίνουν επενδύσεις, να υπάρξει ανάπτυξη, εργασία άρα και περισσότεροι φόροι προς είσπραξη το 35,7% απαντά συμφωνώ, ενώ το 25% απαντά διαφωνώ.

Στην ερώτηση η δικαιότερη φορολόγηση επέρχεται με τα αντικειμενικά κριτήρια με 46,2% απαντούν διαφωνώ, ενώ ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ απαντά με ποσοστό 26,9%.

Στην ερώτηση τα αντικειμενικά κριτήρια είναι ένας πολύ καλός δείκτης για τον επιμερισμό των φόρων και τη δικαιότερη φορολόγηση το 39,3% απαντά συμφωνώ και με 28,6% απαντά ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ.

Στην ερώτηση θα συμφωνήσουμε σε ευχερέστερη πρόσβαση των φορολογικών αρχών σε τραπεζικούς λογαριασμούς με διασφάλιση του απορρήτου για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής απαντούν συμφωνώ με 48,1% και συμφωνώ απόλυτα με ποσοστό 25,9%.

Στην ερώτηση θεωρείται ότι ο Ν. 4172/2013 και με τις μετέπειτα αλλαγές του, επέφερε ένα σημαντικό πλήγμα στη φοροδιαφυγή με 35,7% απαντούν συμφωνώ, ενώ με 32,1% απαντούν διαφωνώ.

Στην ερώτηση συμφωνείτε ότι η πλήρης κατάργηση των μετρητών θα μείωνε την φοροδιαφυγή με 50% απαντούν συμφωνώ, ενώ με 17,9% απαντούν συμφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση οι ηλεκτρονικές συναλλαγές έχουν αυξήσει τη φοροδιαφυγή το 50% απαντά διαφωνώ και με 14,3% αντίστοιχα απαντούν διαφωνώ απόλυτα και ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ.

Στην ερώτηση θεωρείται αδιαπραγμάτευτο να γίνονται όλες οι ενέργειες των φορολογούμενων ηλεκτρονικών ηλεκτρονικά και να επέλθει ελαχιστοποίηση των συναλλαγών με τον εφοριακό το 39,3% απαντά συμφωνώ, ενώ το 25% απαντά συμφωνώ απόλυτα.

Στην ερώτηση η απελευθέρωση του επαγγέλματος του λογιστή φοροτέχνη θα αυξήσει την μάλιστα της φοροδιαφυγής με ποσοστό 25% απαντούν δεν γνωρίζω – δεν απαντά, ενώ το 21,4% απαντούν ούτε διαφωνώ ούτε συμφωνώ.

Στην ερώτηση η φοροδιαφυγή είναι, το 28,9% απαντά συνώνυμο της κλοπής και αποτέλεσμα νοοτροπίας που επέβαλλαν, με τις πρακτικές τους οι εκάστοτε κυβερνήσεις, το 2,6% απαντά αντίστοιχα αναγκαίο κακό και αναγκαίο καλό, το 21,1% απαντά εύκολος τρόπος πλουτισμού σε ένα διάτρητο φορολογικό σύστημα, και το 15,8% απαντά δημιουργία ενός σαθρού μεθοδευμένου φορολογικού συστήματος για να εξυπηρετεί αυτούς που το σχεδίασαν.

Στην ερώτηση αν ήμουν για ένα μήνα υπουργός οικονομικών προκειμένου να καταστείλω την φοροδιαφυγή θα, το 36,4% απαντά θα μειώσει τους φορολογικούς συντελεστές και θα επέβαλλα ένα δίκαιο σταθερό φορολογικό σύστημα, το 22,7% απαντά θα αναδιάρθρωνα τους ελεγκτικούς μηχανισμούς – θα στελέχωνα το οικονομικό επιτελείο με επαγγελματίες με γνώση και εμπειρίες και με αλλαγή νοοτροπίας, με ποσοστό 18,2% απαντά η φοροδιαφυγή έχει γίνει κατεστημένο, όχι μήνας αλλά ολόκληρη τετραετία να είχα δε θα άλλαζε κάτι, χωρίς πολύ αυστηρά μέτρα και χωρίς αλλαγή νοοτροπίας, με 13,6% απαντά θα επέβαλλα τη χρήση πιστωτικής κάρτας σε όλες τις συναλλαγές με πρόσβαση σε τραπεζικούς λογαριασμούς, με 6,8% απαντά θα αναβάθμιζα το επάγγελμα του λογιστή με αξιοπρεπείς ελάχιστες αμοιβές παράλληλα με την συνυπευθυνότητα του σε τυχόν παραβάσεις και με 2,3% απαντά θα έκανα κάτι άλλο προσδιορίστε τι., ως λύση προτείνει: «θα άλλαζα το σύστημα φορολόγησης σε «έσοδα - έξοδα», το πιο δίκαιο για όλους».

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω θα μπορούσαμε να πούμε πως πρέπει να χρησιμοποιηθούν σύγχρονα ελεγκτικά εργαλεία γιατί στην ύπαρξη ενός αδιάφθору ελεγκτικού μηχανισμού απαλλαγμένου από συντεχνιακά σύνδρομα με αυστηρότητα στις παραβάσεις θα περιόριζαν σημαντικά η φοροδιαφυγή. Με την βοήθεια της τεχνολογίας και

από ειδικευμένους επαγγελματίες θα γίνονται αυστηροί και συστηματικοί έλεγχοι ούτως ώστε να μειωθεί σημαντικά η φοροδιαφυγή. Στο έργο αυτό πολύ σημαντική θα είναι και η συνεισφορά των λογιστών οι οποίοι με την συνυπευθυνότητα τους δρουν καταλυτικά στον περιορισμό της φοροδιαφυγής. Με τη φοροδιαφυγή γίνεται λιγότερο αποτελεσματική η καταπολέμηση των οικονομικών διαταραχών και επιβραδύνεται η διαδικασία της ανάπτυξης. Απ την άλλη πλευρά θα μπορούσαμε να πούμε πως έχουν κάποια αποτελέσματα τα διαφημιστικά σποτ στη δημιουργία φορολογικής συνείδησης όμως η φορολογική συνείδηση δημιουργείται και καλλιεργείται από όλους τους ανθρώπους και μόνο όταν προσπαθούν να πατάξουν την διαφθορά χωρίς να την διαιωνίζουν συνεχώς γιατί με αυτό τον τρόπο συνεχίζει ένας φαύλος κύκλος. Όπως βλέπουμε και από τα στοιχεία της έρευνας σε ένα κράτος αναξιόπιστο και διεφθαρμένο είναι ευκολότερο να φοροδιαφεύγει κάποιος, όμως θα μπορούσαμε να φανταστούμε πως εάν η Ελλάδα μετατρέπονταν σε φορολογικό παράδεισο θα γινόταν περισσότερες επενδύσεις άρα θα υπήρχε ανάπτυξη με αποτέλεσμα την αύξηση των φόρων, κάτι το οποίο κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις θα μπορούσε να αποδώσει. Ακόμα θα μπορούσαμε να πούμε, σύμφωνα και με το δείγμα μας, πως η δικαιότερη φορολόγηση επέρχεται με τα αντικειμενικά κριτήρια όπου και τα αντικειμενικά κριτήρια είναι ένας πολύ καλός δείκτης για τον επιμερισμό των φόρων και τη δικαιότερη φορολόγηση. Εν συνεχεία ένα μέτρο ως λύση θα μπορούσε να είναι η ευχερέστερη πρόσβαση των φορολογικών αρχών σε τραπεζικούς λογαριασμούς με διασφάλιση του απορρήτου για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, καθώς και η πλήρης κατάργηση των μετρητών θα μείωνε σημαντικά την φοροδιαφυγή μιας και οι ηλεκτρονικές συναλλαγές δεν φαίνεται να έχουν αυξήσει τη φοροδιαφυγή. Απ την άλλη πλευρά, θεωρείται αδιαπραγμάτευτο να γίνονται όλες οι ενέργειες των φορολογούμενων ηλεκτρονικά και να επέλθει ελαχιστοποίηση των συναλλαγών με τον εφοριακό καθώς αυτό ίσως να φέρει εντελώς αντίθετα αποτελέσματα. Με λίγα λόγια θα μπορούσαμε να πούμε πως η φοροδιαφυγή είναι το συνώνυμο της κλοπής καθώς και αποτέλεσμα νοοτροπίας των εκάστοτε κυβερνήσεων, χωρίς όμως να αμφισβητήσουμε πως είναι και ένα αναγκαίο κακό και αναγκαίο καλό για κάποιους άλλους. Αδιαμφισβήτητα η φοροδιαφυγή αποτελεί έναν εύκολο τρόπο πλουτισμού σε ένα διάτρητο φορολογικό σύστημα, ενός μεθοδευμένου και σαθρού φορολογικού συστήματος. Κατασταλτικοί παράγοντες για την φοροδιαφυγή θα ήταν η μείωση φορολογικών συντελεστών και η επιβολή ενός δίκαιου σταθερού φορολογικού συστήματος, η αναδιάρθρωση των ελεγκτικών μηχανισμών και η στελέχωση οικονομικού επιτελείου με επαγγελματίες με γνώση και εμπειρία. Η πάταξη της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα δεν είναι εύκολη υπόθεση μιας και έχει γίνει κατεστημένο, αφού δεν υπάρχουν πολύ αυστηρά μέτρα και χωρίς καμία αλλαγή νοοτροπίας ή κάποια θεσμοθέτηση μέτρων με αποτέλεσμα η φοροδιαφυγή να παραμένει.

Εν κατακλείδι με την μείωση των συντελεστών φορολογίας, τους εντατικούς ελέγχους, την κατάρτιση και την εκπαίδευση των υπαλλήλων της φορολογικής διοίκησης, την καταπολέμηση φαινομένων διαφθοράς, την τήρηση αυστηρότητας των προστίμων σε περιπτώσεις φοροδιαφυγής, την δημιουργία ενός σταθερού και απλοποιημένου φορολογικού συστήματος καθώς και την δημιουργία φορολογικής συνείδησης και την καλλιέργεια της φορολογικής παιδείας, αποτελούν μερικές λύσεις για την καταστολή της φοροδιαφυγής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία

ΒΑΒΟΥΡΑΣ ΓΙΑΝΝΗΣ, (1990), ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, ΤΕΥΧΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ, ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ 1, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Θ. (2012), ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΠΕΝΟΥ, ΑΘΗΝΑ

ΔΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΗΣ, (2001), ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ «ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘΑΝ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ

ΝΑΝΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, (2010), ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ

ΝΑΣΤΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ (2005), ΤΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΣΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΦΟΡΟΔΙΑΦΥΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΑΟΙΚΟΝΟΜΙΑ, Ε-ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

Π. ΦΑΝΑΡΙΩΤΗ (2000), ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΦΕΙΟΚΡΑΤΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ, ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ, ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΘ. ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ, ΑΘΗΝΑ

ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ Δ., ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ Α., (2009), ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ, ΑΘΗΝΑ

ΤΑΤΣΟΣ ΝΙΚΟΣ, (2012), ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ

BRUNO S. FREY ΚΑΙ HANNELORE WECK-HANNEMANN, ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΒΟΥΡΑ ΤΟΥ HANS-GEORG PETERSEN* ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΤΣΟΥΧΛΟΥ

WILLIAM C. GILMORE, (1999), ΒΡΟΜΙΚΟ ΧΡΗΜΑ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΤΡΩΝ ΓΙΑ ΝΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΤΕΙ ΤΟ ΞΕΠΛΥΜΑ ΒΡΟΜΙΚΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ, ΑΘΗΝΑ

Διαδίκτυο

http://www.publicrevenue.gr/kpi/static/doc/egkuglioi_n4172/pol1041_2015.pdf

https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/

<https://el.m.wikipedia.org>

http://hypatia.teiath.gr/xmlui/bitstream/handle/11400/4754/nastas_4.pdf?sequence=1

<https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/19736/3/VogiannouAthanasiaMsc2016.pdf>

http://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10179/Massimo_Voinas.pdf?sequence=1&isAllowed=y

http://okeanis.lib.teipir.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/3322/log_10855.pdf?sequence=1

http://www.academia.edu/3477813/%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%A6%CE%BF%CF%81%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7_%CE%91%CE%B4%CE%B9%CE%AD%CE%BE%CE%BF%CE%B4%CE%B1_and_%CE%A0%CF%81%CE%BF%CE%BF%CF%80%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82